

اؤ اؤ	اؤلو	۱۰	۳۳۶
كجرتن	كجرتن:	۲۰	۸۵
عيب	عيب	۱۳	۸۹
سڭي	سڭي	۲	۱۱۳
وچي	وچ	۷	۱۱۸
ن	ن	۲۰	۱۲۲
وجان لو	وجان لو	۱۸	۱۲۳
لي	لي	۲۰	۱۳۹
كڭ	كڭ	۱	۱۵۴
ن لمر و	ن لمر و	۲	۱۵۷
			۱۶۰

پيدائش نامو

صفحہ	ست	غلط
۳	۱۸	اچي
۹	۱	کي
۱۲	۴	!
۱۲	۱۳	ڪٿين
۱۷	۷	جي
۲۲	۱۵	روانا
۳۱	۱۱	نيلو
۳۵	۱۶	”نيلو گهوڙو“
۴۰	۱۷	ڪير هو.
۴۱	۱۲	اچاڻو !
۴۲	۱	نه چڻ
۴۳	۱۳	کاڌي
۴۴	۵	ڪاٺيندڙس
۴۵	۱۵	هيءُ
۴۶	۱	سري
۴۷	۲۱	ڳو لوانين
۴۸	۲۱	لوڪ
۴۹		لوڪ

مددي ڪتاب

ليکڪ

ٻولي

- ڪتاب جو نالو
۱. مددو اياولا چوڻا - ڪڄالند شرما "پرو پاڪر" (راجسٿالي)
۲. مددو اياولا پڙا - ڪڄالند شرما "پرو پاڪر" (")
۳. مددو ليلا ڪماڪما - ڪڄالند شرما "پرو پاڪر" (")
۴. مددو مارواڙي خيال - پرواچند مڪوال (")
۵. رامدو ڇمٽڪار - مهورام مهوراج (")
۶. شري رامدو ليلا امرت - لڪشمي دتت ٻاروت (")
۷. رامدو رس رتياڪر - ود نالائت ڌرمات (هندي)
۸. رامدو ايللا پرڪاش - ابرهم ڀٽ آمبال (")
۹. رامدو ٻڃن مالا - ڀٽ ابرهم پرڪاش (")
۱۰. رامدو پرڪاش - پروا لعل جاڳڙا (")
۱۱. رامدو اولار ڪٿا - ڪرام بخش ڪمارا ڀارسي (")
۱۲. رامدو ابرهم ڀرمات - دتت رام پرڪاش اڇاري (")
۱۳. رامدو لڄ مڪ ڀرمات - ڪڄالند شرما "پرو پاڪر" (")
۱۴. رامدو ڇوولس ڀرمات - سوامي گوڪلداس (")
۱۵. رامدو ليلا ڀرمات - ابرهم ڀٽ (")
۱۶. رامدو رامات (چترن سان) - ساڌو ڀرٿاپ رام (")
۱۷. شري رامدو ڇوون ڪٿا - ڪشن ڪلهٽ (")
۱۸. ڄڻ رامدو ٻاٻا ڇتر ڪٿا - ڀمال ل سولي (")
۱۹. اولائي شري رامدو ڀٽڪا - شري ڀٽڪا مڊل احمد آباد (ڳجراتي)
۲۰. شري رام ٻهرا ٻهرا - شري ڄمڻي - ٻاٻو راءِ ڇند (سنڌ)
۲۱. ڀوج رام ٻهرا (گمجن جو ڳڻڪو) - ڳو رتن مھوٽاڻي
۲۲. او رام ٻهرا (گمجن جو ڳڻڪو) - ڳو رتن مھوٽاڻي

پہلے

پلو جي پائين لڄا، ڇاوند خالي نه ڪوڀين
 در نه ڪنهنجا سِر پسرپا، پراڻي آهن
 آسار آهن واپاري هر نام چا.

راما مڃي شاميا، ڪاڇڪ وھي ڪلور،
 عرض ڪرمان اجل، راکڙور، سڄو پل ضرور،
 ڪٽسرو اڳي بيٺو، نيري نار هزار،
 دهلي سندو بادشاهه، نون راجسو راجڪمار،
 رومان ڪهان ڪر راءِدار، هيرو ڪهان ڪر ليعل،
 عهدي ڏنو آهين راءِدار، سو هسو ڪيا نھال،
 انڌن ڪسي اکيون ڏنو، ڀنگيان ڪسي پير ڏنو،
 والجهن ڪي پتو ڏنو، ڪوڙهين جا ڪوڙهه لاڙو،
 ڪل عالم جو ڪير،

نهن صدقي هون مسڪين چو پندو ڪندا.

پندرليو رامسا ديسو جي ڄڻ،
 ننگمندڪ ڏٺي ڇسي ڄڻ،
 ٺهلي گهوڙي جي هسوار ڇسي ڄڻ،

۳. آمیان، کولیا، ڈیٹی، ٹاری، جات، ہا، ا

ڪوئي ٻيل ڪمري جي گاري پاس ٻاهر،

غریب لکھی ارداس بابا

۴. رسولہ معظمہ، عکابرہ داس ناوا،

اسیچ-شیر کے آہیرون-جرتی، ستار جنسو، (اوچی)

طریب ترکی ارداس (۱۸۸۷ء)

آرتی (۴۶)

لَا تَذِيقِي كُرْاں مَسْرُومًا يَاتِبُو ۛ

مهر گزو مهر آج مایه ای مدد و آو و گسارن دای آرئی

ڪري وڌائڻ اوڀر ۾ ٻاهري صدر آڻڻ

سچا دوز آرمی کری وڈاٹا آرو واد اوچی

۱۔ مکمل کوئی مکتبہ نہ ہو، بلکہ ہر ایک کے لئے ایک خاص مکتبہ ہو اور اس میں صرف وہی کتابیں ہوں جن کی ضرورت ہے۔

ماہولی مندو آدو گران د او آونی کری...

۲. ذی ذی و ذی، بحر معنی کوان الی انوسوزادو

ماہلی سمندر اور ونگران دہو آری شکاری .....

۳. اگر چندین کمرایه در یک پراکندگی مولکولها - و چون از پدیدار

مالکهای مبدع، او و گران نهادهای مکتبی ...

۴. متیاسو گھوڑو، مگھیا، ۱۰۰۰ صاحبان، خانہ داری، ہسپتال

مالچای مدد، آوو گوارت هو آئی، کی...

۵۰. اندام بهر نیکی که کند و بدی که انجام دهد، مستحق پاداش و عقاب است.

ما رايك مدد، آو و گدايد، ديو آري، كه ښه...

۲. گنگا جمدا وهي سر سوتي، رآمد او جي ٻاٻو سنان ڪري
لاڻڇا لڇمي ڪري هري آرئي .....
۳. گرام مٺائي ٻاٻا چڙهي چورما، ڏوٻان ري ڌروڙ پڙي
لاڻڇا لڇمي ڪري هري آرئي ....
۴. سنڪه مڃيرا اور نوبت باجي، ڪانسيارو جهنگار پڙي
لاڻڇا لڇمي ڪري هري آرئي .....
۵. ديول نڱارا نوبت باجي، جهنگار ري جهنگار پڙي
لاڻڇا لڇمي ڪري هري آرئي .....
۶. هري چوڙون ۾ هرجي پائي نولي،
نوان ڪنڊان ۾ ٻاٻر آپ رهي
لاڻڇا لڇمي ڪري هري آرئي ....

آرئي (۳)

۱. نيلي ڏيڙي رو عسوار ٻاٻا، نير پڇيرا بڙدار جو
غريب لڻي ارداس ٻاٻا، پڇڙا لڻي ارداس ٻاٻا
منهنجي ساڙ سائير ٿيو (سڌو آمدنو) سڌو منهنجا رآمد او
۱. اوڻيو گنگا جڙو هات ٻاٻا،
چون پڪڙون ٿارا ڌوڏ سان اوڇي
غريب لڻي ارداس ٻاٻا،
اسين پڇڙا لڻي ارداس ٻاٻا
۲. بالڪ، او ٻار يا سڳڻا جا او ٻاٻا،
اٻاري گجوان ٿا بڙدار جو،
غريب لڻي ارداس ٻاٻا .....

آرئي (۱)

۱. اوم چنه اجمل دالا
پڳيت ڪاوج ڪلچيگه پر ليما اولارا . اوم .....
آسون ڪي عماري ڪٽسرا باما ،
سپن لروحد سوعلي هات لپي پالا . اوم .....
۲. دؤاتي جهاز آباري پورو واکس مارا ،
ڪوش ڪلا به پنهن راور وويچي والا . اوم ...
۳. آندن ڪو وارو لوتو لٽا سڪه سمنی مالا ،
ڪالون پر ڪمڊل چول مل
ڪلي پنهن ڪي مالها . اوم .....
۴. ڪلتي جب ڪروڻا ڪر هوس دگيت ڪاها ،
شر ٽاڪس پاپا ٿيري پڳتن برف پالا . اوم .....
۵. آولي سد راور جي چول لاري ٿاوي ،
ڪتي پام پنر چنر ڪا
روکش بسد دني والا . اوم .....

آرئي (۲)

۱. پنهجھ ٽوان سي پهر جي بداويا ، ٿهر اجمل اولارا
لاچا لچمي ڪري هري آرئي ، هر جي پاڻي چورو
ونڪت پر پاپا هووي آرئي .....
۲. ٽوان ٽوان سي آوي ٿاري ،
درگاه ري آهي ٿهر

- ۲- ڪلچر. آءِ اڌار وڃاڻو - ستن ئي اچي سگهت ٿيا
 رام ڏاڍي روت ۾ ٻاٻا هن ڏرڻي ٿي پر گهٽ ٿيا
 پڙ پڙي آ وري پڙتن ٿي - دشتن کي اچي مار ٿون ...
- ۳- جهولي ٻاري سگهت - اري - جهولي ٽن ۾ ٻڙي اٿي
 'راڌي' جو اح ضد آهي ٻاٻا - درشن ٿو کي ڏٺو اٿي
 لاهي گهوڙي ٿي هسار ٿي - سهڻي صورت ڏيکار ٿون ...

پڇن (۱۵)

طرز - جالي ڪهان وو کڻي دن
 ٿل :- ڪهڙي ڪيان سان بيان -

مهمان ٻاٻو رام جي - ٻاٻي جي سڏمان جي

- ۱- بالڪوٽ ۾ ڪو چڙي - شرط ۾ آءِ مالا جي
 ٻاٻار پڙتائين پراسر جو - شيوا ڪيائين ڏاڏا جي ...
- ۲- موه مالا سڀ ٿي - ٺالو ڪيائين ٺالو جو
 ٻاٻي جي آهيش سان - پراسر پڙتائين پڙتائين جو ...
- ۳- پراسر ڪيائين ٻاٻي جو - مسر مان ٺاٺائيندس
 سڀني پڙتائين پڙتائين کي - ٻاٻي سان ملائيندس ...
- ۴- داس 'راڌو' عرض ڪري - ٻاٻو ٿون آهيش ڪر
 ڪيان جي پڙتائين مان - مولڪي ڪڍ آهيش ڪر ...

ٻڌڻ (۱۳)

طرز : گهوگهر و کي طرح -

- ٿل :- بابي شرط مي - تنهنجي آيو آهيان
 ڪم ٻاپ گهڻي مون ڇڏڻ مي پر هاڻي ٿو پڇتايان
 ۱- ڪوڙهين جا ڪوڙه لاڻا ٿو - انڌن جي اکين کي جوت ڏئي
 پيرو راڪاس کي مارو ٿو - ڀڳتن ٿو شائتي ڏئي
 ڏي ڀڳتي مردن کي او سائين سڄا - عاڻي مان به پيرو ليلان ....
 ۲- والجهن کي ٿو ٻاٻا پٽڙا ڏنا - دهن جا دڙا دور ڪي
 مانا کي ٿو روشن ڏسو - ڀاڻو ٿي ٿو مهر ڪئي
 ڪر مهر موٽي - او ٻاٻا سڄا - ڪر لالا سڄا ....
 ۳- سائين 'راڻو' ٿو ٺوڪي پر ٿام ڪري - ڇرڻن هي ٿو شيش ٺوڙي
 جهلي جهولي او ٻاٻا تنهنجي اکيان -
 ڪڇ مهر جي ٿو ٻيڪ گهري
 منهنجي ناڻو اٿي وڃ سیر مي - ڪر مهر جا ساڻا ....

ٻڌڻ (۱۴)

طرز : او ساڻي ري -

- ٿل :- او ٻاٻا ري ٻيڙو ڪڇاء منهنجو ٻار ٿون
 شرط مي تنهنجي داس هي آيو اڪ ڪڍي نه نهار ٿون ....
 ۱- درويدي جڏهن ٺوڪي ٻڪار ٻو ڪرشن ٻڌجي لاج رکي
 رام جي روپ ۾ پيلي ٿي جا چوندا چوندا ٻوڙ چڪي
 پهران وانگر راس رچائي وري - گانهون مڻا جي چار ٿون ....

ڇو نه پوري پوان ملي واپر جوان ،
 ڏسندا عيب نه عدوس هاڻي ڇا -
 ستن جي واک ڇا کلي کلي مون نه کنيان
 معاف تصور ٿيا - ستن جا پير پيا .....

۳. گرو گمان ڏني پنهنجو ڌيان ڏئي -
 سڄو سهاڳهه بخشيندا سهاڳڻ کي -
 سڄو سهاڳهه بخشيندا سهاڳڻ کي -
 ويندا مرض لهي، ويندا مرض لهي -
 ڪندا شال - پراڻو - سهاڳڻ کي -
 ستن لئي ماڻ پيا گمڪا ڇڏا ۽ ٿيا -
 عرص منظور ٿيا . ستن جا پير .....

۴. چنر چوڻون مڙي - چنر جون فاسدون ڪڍي -
 ڪري ويندا ڪلپاڻ واپارن جو -
 ڪري ويندا ڪلپاڻ واپارن جو -
 رهي ڏهنون ٽي مڙجو درڙو پتي -
 'پهلاج' ويندا سي پيارن جو -
 جيڪي هر رات جون رهيا ناهرڪا ناهه لپيا -
 لرميل لور ٿيا باپي جا پير پيا -
 سارا جا پير پيا ، سڀ ڏک دور ٿيا -
 مڙئي مڙجي ٿيا - ستن جا پير .

ڪوڙهين هو ڪوڙهه مٽي وار، مندر راما پهر .....

۳. مٿان ڪي جيئرو ڪٽي، ٻڌندو پيڙو لاري
پيرو راڪاس ڪي ماري، وڃن ڪروڙ ڇو باڙي
سٿن جو ڪارج ٿي وار، مندر راما پهر .....

۴. داسن داسي عرض ڪري، ٻاٻا منهنجي آس بجائين
مڙ جو هڙو ٺارو، منهنجي پٽڙن تي ٻاڄه ڪري
دڪ دور ٿي ويس، مندر راما پهر .....

پڄن (۱۱)

ٿل- آڙي جو ٻائي، چنڊو لڳائي
راما پهر سڀ جا ڏکڙا ٿو لائي، راما پهر ....

۱. تنهنجي ٺها ٿي دعمل وڃن ٿا
پسرمي پسرم سان اچي لڄن ٿا
تنهنجي رنگ ۾ رڃي، ڪن شيراجي
شهبازون ساما به وڃن ٿا
جيڪر ڏيان ڏيائي، سو سڀ سڪي ٿي، راما پهر .....

۲. ڪهر چرم جو ميهن ٿي ڏسڻ آ
گهو تنهنجو رنگو سا وار آ
آهي ٿارو اوندو، پري سڀ جا پندار
جتي ڪٿي سارو سارو آ

(۸) پڄڻ

ٻڌو - غم ڏاڻي مسئل ڪٿا ناز ڪه دل
ٿل - ٻاٻي ٿي آڇو، رڪي لشچو سچو مهنڃا ٻارا
ٻاٻو ڪم ڪندو سڀ سارا .....

۱. ٻاٻو ٻاٻو ڪندو پڄڻ ٿي،
ڏوڙي ايندو ايندو سڏڻ ٿي
پهنڃا سڏڻا سڏي، ايندو ٻاٻا ڏي
ڏيندو پڄڻي سڏا سڀ ٻاٻا، ٻاٻو ڪم ڪندو ...
۲. آهي ڏر ڏر ٻاٻي جو سدورو،

مهنڃو مڙو ڪاٽي اٿي مڙو
ڏسي سڀ ٿر سڄو، مون وقت ڪم ٿا اچن
ڪن مڙي مڙي وارو، ٻاٻو ڪم ڪندو .....

۳. ٻڌي ٻاٻو ٿو ڏر ٻاٻو،
ٻاٻا ٻاٻو مڙو آيا آهيون
ڪم ڪندو ٿي ڪم، ٻاٻو ڪم ڪندو وارو
ٻاٻو ڪم ڪندو سڀ سارا .....

(۹) پڄڻ

ٿل - آهي آهي سچو راما پير آهي
ڪم ڪري ٿو ڪم، پير ڪم ڪري ٿو ڪم
آهي آهي .....

(۶) پڄڻ

- روئجي جا راجا، مهر ڪجانءِ ٻارن تي
 مهر ڪجانءِ ٻارن تي، ٻاجھ ڪجانءِ ڀڙڻ تي
 ۱. سونهن ڀريا سردارا، آجمل گهر اولارا
 سائين سرجهڙارا، ٻاجھ ڪجانءِ .....
 ۲. ڏالر ڏيهه پر هڪڙو، ٻا سڀ اٿي سوالي
 ڪين ڇڏيندا خالي، ٻاجھ ڪجانءِ .....
 ۳. توهجي در تي دالار، ڪٽي اچن مڪڻهار
 ڪارج ٿن جا سوار، ٻاجھ ڪجانءِ .....
 ۴. عرض ڏوھڪ مڻيجر، ڦي ڇڙو توهڻو
 ڀال ڀلاو ٻنيجر، ٻاجھ ڪجانءِ .....
 ۵. ٿرڻ ڀلا جي نه ٻڌندين، ٻڌاءِ ٻيو ڪم ٻڌندو
 عرض اسان جا ڏيندو، ٻاجھ ڪجانءِ .....
 ۶. 'هاسو' شرن پر آهي، ٿو در ٻيو ٻاڏائي
 آسو اوهاجر آهي، ٻاجھ ڪجانءِ ٻارن تي....

(۷) پڄڻ

- لل- ٻيو ڀڙڻ جا ڪم باق ڪري،
 نه نه ڪم اچن تي ٻاجھ ڪري
 ۱. انڙڻ کي ڏنا ايڻا توهان، ڀنگن کي ڏنا ٻيو توهان
 ۲ ڪوڙهين جا مڻيا ڪوڙهه توهان،

سڀئي ڏاڍو ٺهڻجي گواهي ڏين ٿا، راما پير ٺهڻجا ....
 ۴. اکڻڻ جو ٺهڻجي مندر ۾ پري ٿي،
 ڪري جيڪو روشن ٺهڻجي دلڙي ٺري ٿي
 ٺهڻجي رحم سان سڀ ڏکڙا مٽن ٿا،

..... راما پير ٺهڻجا .....
 ۵. 'پارمانند' ٺهڻجو پڄڻ بڻارو، راما پير ڪر ٺهڻجو لاڙو سڄارو
 اهو دان ٺوڪان پرامني گهرن ٿا، راما پير ٺهڻجا .....

پڄڻ (۵)

طرز - جوڳي هڻي ڏي ڪو ڀارو
 ٿل - مونکي مالڪ ملي وڻو موچارو،
 منهنجو راماڻ ڏٺي آ سونهارو

۱. ڏر ڏر جون ڏٺي ٺوڪرون کائي،
 هاڻي آيا آهيون ٺو شرڻائي
 اسان جي مدد ڪندو ٺو موچارو، منهنجو راما ....

۲. ڏٺي منهنجا ٺو ڏر آيا آهيون،
 ٺون ٿي اسان جو مالڪ آهي
 ٺهڻجي رحم جو نهونو آهي نيارو، منهنجو راما ....

۳. 'ڪوڏو' ٺهڻجي ڪرپا جو ٻڪرو،
 ڪڍڻن ٻاڻا اسان کي سڪرو
 ٺهڻجي مهر جو پورو سهارو، منهنجو راما ....

گهٽ گهٽ ۾ آهڻ گه-ارا،
 او نيري گهوڙي وارا.
 (۷)

” ڪال نه آهي ڦاٽل ڦهري،
 ٺهڻجي پٽ کي ننڍ آ گهري،
 او منڙا! جهٽ جهال-جهر پائي،
 جيجل ڪي وڃ جهلڪ پائي،
 سڳندا ڄا لعل دلارا“
 او نيري گهوڙي وارا!

(ڳورڻن مھوڙاڻيءَ جي ’او راما پير‘ ٺان ورتل)

ڀڄڻ (۳)

ٿورڙ- جسوندا مٽيا سي ٻولي لڏلعل
 گل - عرض ڪيان ٿو ٺوڪي جڳ، ڄا سهارا
 ڪڏهن ڏينداسن درشن، نيري گهوڙي وارا ....

۱. ڪڏهن ٺون رام بڻجي، ڪڏهن بڻجي ڪرشن
 دس دڪين کي ٻاٻا، ڪڏهن ڏينداسن درشن
 هيءَ سنگت ڪري، درشن جي آشا
 ڪڏهن ڏينداسن درشن، نيري گهوڙي وارا ....

۲. ڪوڙهين جا ڪوڙه لائڻ، اندڙن کي اڪڙارن
 لولن لنگڙن کان ٻاٻا، ڇڏارن ٺو لڪڙارن

آندائين ڳهڻا سارا،
 او ٺهري ڪ-هروڙي وارا!
 (بت جي موت بعد سڳا جا ورڻا پ)

(۴)

ڏس، ٺٽن کان نور خدا ٺهرو،
 ٺاريءَ کان چوڻ اور خدا ٺهرو،
 وڇوڙار مون ڪمان لعل دلاور،
 ٺو بن منجهڙو ڪمر مهارو؟
 ڪر ساهه اچي ساهه هارا!
 او ٺهري ڪ-هروڙي وارا!

(۵)

ٺورو ٺورو سر هو ٺارائو،
 امر ڪوت ر والارل جوارو،
 ٺڙيءَ سان ڇيٽ واهس آيو،
 پٺس چمن تي لالهه لڳايو،
 ٺٽن ٺٽن ٺٽيس ٺاراءِ،
 او ٺهري ڪ-هروڙي وارا!

(۶)

”حال ٺهرو ڪٿن ٺهڙو؟“
 ”امس ڪٿي لعل لاکهڙو؟“
 ”حال ٺهاري ٺهرو ڪري وارو،“
 ”حال منجهڙو ٺهرو ڪري وارو“

سڪت ۾ لون ٿي ۽ سڄائي ،
 سڀني جا ساٿ سڃارا!
 او نيري گهرڙي وارا!

(۱)

قدم قدم تي دڪ جا ديرا ،
 چوڌر آهن چور لٽيرا ،
 ڪاري ڪاري رات اٽاري ،
 آيا ڪاهي اڀاري ،
 ظالم ، حيوان ، هٽارا ،
 او نيري گهرڙي وارا!

(۲)

هه لٽي ويا سارا ڳڻا ،
 سس ۽ سورو ڏهندا مڻا ،
 هٽندا طعنا ، ڏير ڏيراڻي ،
 رام ڪڍور! ٿي ۽ لون ٿي ساڻي ،
 اڇ اڇ لون پاء پلاڙا!
 او نيري گهرڙي وارا!

(۳)

بيڙا مان جهڻ ٻيٺ بڪارا ،
 ٻل ۾ واما بيمر بڙارا ،
 رڻي ڪي هن لوت آڏارا ،
 ڊاڪن ڪي ٻي ٻڪري مارا ،

پڄڻ (۱)

- ٿل - راما ٻيهر ساڳي ڀڳوان آ
 جڏهن ۾ شڪ نه ڪرڻي گمان آ
 ۱. ٻڪار ٻڌي ٻرومن جي آڻو
 آهي دليا جو ڪشت مٽاڻو
 ڏلو من گهرو جڏهن دان آ، راما ٻيهر .....
 ۲. مالا آسري ٻائي ڪري وئي ڪمائي
 رامجند لي هٿو رکائين
 جڏهن ئي مالا ئي مهراڻ آ، راما ٻيهر ... ..
 ۳. چوڏوڏو ۾ سندوڏو ٻيهر آ
 سرداروڏو ۾ سهڻو سندوڏو
 جتي ستن جو سمنان آ، راما ٻيهر .....
 ۴. مانگه ٻڌي ۾ ميلو لڳائي
 سان سڀ مهڻا گهرائي
 الي 'چندو' ڪيو ستنگ آ، راما ٻيهر ... ..

پڄڻ (۲)

او ليري گهرڙي وارا!
 او رهجو، او رکدارا!
 عرض ڪري لي سڳا ٻائي،

ان پور استان تي هر سال ٻڌي مهيني جي شڪل پڪش
جي ڏسڻ ۽ گيارس تي هزارين ماڻهي اڄ به درشن
ڪرڻ ويندا آهن ۽ پنهنجون منو ڪامنئون پورڻ ڪندا
آهن.

روڻيچا ڳوٺ ۾ جتي بابا رامڊيو جي سماڌي آهي
اُتي سهڻو مندر ٺهيل آهي. ان ريلوي اسٽيشن جو نالو
'رامڊيو را' آهي. هر سال ٻڌي ۽ مانگه، مهيني ۾
ڪرشن پڪش جي گيارس کان وٺي شڪل پڪش جي
گيارس تائين اڄ به اُتي ميلو لڳندو آهي ۽ لکين ماڻهي
اُتي پنهنجون منو ڪامنئون پورڻ ڪرڻ ويندا آهن.
رام سرويڙ ٺلاءِ ۽ پرچا باوڙي جيئن جو ٿيئن قائم
آهي.

جتي ڀڳوان آهي اُتي ڀڳت به آهن. جتي ڀڳت
آهن ته اُتي ڀڳوان آهي. اڄ به سڄي من سان جيڪو
بابا رامڊيو کي ڏٺائي سو کيس پاڻي ٿو. اهڙي مهانڊان
ڀڳوان کي منهنجي وار وار نمسڪار.

رامدار هيءَ ڪن آشيرواڪ ڏيندي چيو، ”سيٽ! وڃو
ٻنهي مدرڪا مٿا پوري ڪري هميشه سندن ۽ سندن
اولن ۽ لنڪڙن هي شيوا ڪجو. سڄيءَ ڪ سان جڏهن
دولتي اسڪول ڪندا مان ارهين هي سهارا لاءِ ارهين
ومت هليو ايندس.“ انهن چئي اڳڀرائي رامدار اتر ڏانهن
لي ويا.

ان کان پوءِ سڀ ٻنهي سڀ مال نٿي روليڇا
اهيو. اتي پاڙو جو منڍ لهرائي سرڌا سان سماڏيءَ هي
پوڄا ڪيائون. پراڻي، اولن لنڪڙن ۽ ڪوڙهي ڪي
ڪوبه دان ڪيائون ۽ پوڄن ڪرائيائون. سڀني ڪرايائون
جيڪر به ڏن سان آندو هئائون سڀ انهي دان مان
ڪري جڏيائون. روليڇا ۾ اڳڀرائي رامدار کان آشيرواڪ
گهريائون ته اسين ٻنهي ڳوٺ وڃي ارهين جو مدرڪا
پرايائون. اهو آشيرواڪ وٺي هر سڪ سان واپس
ٻنهي گهر آيا.

سڀني دلاهي ڳوٺ وڃي ٻنهي ساڙا جو حال
سڀني ڳوٺ وارن کي ٻڌايو ۽ بابا رامدار جا ڪٺ پائڻ
لڳو ۽ ان جي لڙائي چوڻي هڪ سندن ڳوٺ وٽان
لڪي مٿي ڏيکارڻ لڳو. اهو ٻڌي سڀني کي رامدار جي
لاءِ ڏاڍي سرڌا آهن ٿي. جڏهن جاءِ ٿي بابا رامدار جي
سڀ دلاهيءَ کي سندن ڏاڍو آئي پرايائون ڳوٺ
هڪ سڙو ۽ سٺو مدرڪا پرايائون هڪو اح ۽ موجود آهي

هيءُ مال منهنجي ڪهڙي ڪم جو؟ مان هيءُ مال ڪٿي
پتي وڃائي ڳوٺ وڃي مٿن مائٽن کي ڪهڙو منهن
ڏيکاريندس. هي وڌو پٽي جو جيون مان گهاري ڪين
سگهندس. اسديءَ جو سهاڳو، کان سواءِ جيئڻ بيڪار
آهي. مان هتي ئي پنهنجي پتيءَ سان گڏ پراڻ لڳائي
چڏيندس.

سينياڻيءَ جو اهڙو ٻڪو ارادو ڏسي ڀڳوان رامڊو
چيو - ”سينياڻي ائين نه چئه. تون اٽ. اٽي هن سسيءَ
کي ڌڙ جي اڳيان رک نه سٺ جيئرو ٿي ٻوندو.“
سينياڻيءَ روئندي هت جوڙي چيو، ”پر ڀرو! منهنجا
نه هٿ ٻير پيا ڏڪن. منهنجي ٻيرن ۾ به طاقت ڪونهي.
اڪين اڳيان اوندهه اچي ويئي آهي. هن اٻلا جي اوهان
ئي لڄ رکو.“

اهڙو ٻڌي ڀڳوان رامڊو سسي ڪٿي ڌڙ سان لڳائي
رکي. سسيءَ جو ڌڙ سان لڳڻ به سٺ ڪر مڙهندو
اٿي ويٺو چو ڪنهن گهري نند مان جاڳي اٿيو.

سسيءَ جي ڌڙ سان لڳائڻ وقت سٺ جي لڻبي
چوئي پٺيان وري اڳيان ڳچيءَ مان نڪري لڙڪا لڳي.
ڀڳوان رامڊو جيءَ کين چيو، ”اوهان جي ڪجهه
ٻيڙهين ٿا ائين هيءَ چوئي اٿي ئي ڳچيءَ ۾ رهندي.

اهڙيءَ طرح سٺ به سينياڻي رامڊو جيءَ جو هيءُ
چمڪار ڏسي رامڊو جي چرطن تي ڪري پيا.

ميرواڙ جي سيٺ دالدار کي ٻار ڇڏ

سيت کي ماري هاڻي ڪيڏائون ويندا؟ ايتي رهندو.
جيڪڏهن اورو به ايتي وڌيا ته هڪ هڪ کي پالي
سان ڇڏي ڇڏيندس.

ڊاڪٽر چيو، ”اڙي ٺاڪرا! تون پنهجي رستو سنڀال.
اسان سان ساهيون لڀڻ جي ڪوشش ڪيو ته سٺو نه
ٿيندو. اسن نه ٿئي جو تون پنهجي اها لٽوار ۽ پار
نه نه وڃائي واهي رهن. ان ڪري مان ڪري واپس
هليو وڃ.“ انهن چئي هر ٻي ڏي ايتي وڌي لڳا.

رامدور جيءَ ڏٺو ته هي انهن سڄي وارا ٺاهن.
وڌيڪ ڳالهيون ليکڪ نه سمجهيائون. اوچتو ئي اوچتو
هليدي هليدي اٿون ڊاڪٽر جي اکين هي روشني
وامدي رهي. هر اڌا ئي ٻيا. ايتي وڌي نه سگهيا.
هٿوراڙون هڻڻ لڳا. رڙيون ڪرڻ لڳا ته هيءُ اوچتو
اسانجي اکين کي ڇا ٿي ويس. اکين کي مٽي مٽي
اهارڻ لڳا پر اتي اولهه کان سواءِ ڪجهه نه ڪين هو.
اٿي ڪين ڏسان آڙ نه ضرور پگڙان رآمدور جيءَ جو
اسان تي ڪروڙ آهي جهيڙ ڪري اسان پنهجيون اکيون
وڇاڙون آهن. هو رآمدور ٻاٻا کي ٻڪاري رهيا هئا.
رامدور جي سيمت هو مڇو سامان چورن کان ڦري ڪٿي
ڪهر ڙي ٿي سڀني تيءَ وٽ آڙ ۽ چوڻا لڳر. ”هههه!
هان وٽ هي پنهجي مال جوڪر کوکان ڊاڪٽر ڦري ويا.
سڀني تيءَ مال ڏسي چيو، ”هههه! هاڻي ايتيءَ ٻيا

مولاگان رستو به نه لپندو. هي ليري گهوڙي وارا!
هي ماڻا مهڻاڻي جا لعل! راڻي لپندي جا پتار! جلدي
اچ هن ابلا کي رستو ڏيکار.

درو پديءَ کي سڀا ۾ جڏهن اگهاڙو ٿي وار نه ٿو ٿي
ساڙهي وڌائي هن جي لسچ رکي. هاڻيءَ جي پڪار
ٻڌي ٽون پيرامن اگهاڙو ڊوڙ ٿو آئين. هي ڏها ڌاري
بابا! مڙهي به اچي لسچ رکي. ٽوڪان سواءِ هاڻي
مڙهي ڪير به واهر ڪرڻ وارو ڪرائي. ”سندس درد
پيرامن دالون سان سڄو جهنگل ڪرڻجي آيو.“

شوي رامدار جي ڪاڇو ۾ ساکيات پسر جا ڏيندڙ
آهي. پڪارون ٻڌي ليري گهوڙي ٿي چڙهي زميندار
جي روپ ۾ سينياڻيءَ وٽ اچي پهتو. ڏسي نه بار
ٻپ کان اکيون ٻوري ٿو ٿي ٿي پيو آهي. سيٺ جو
سر ڏڙ کان ڌار زمين ٿي پيو آهي ۽ سينياڻي چائي پٽي
روئي رهي آهي.

شري رامدار جي آلت ڏيندي چيو، ”پيٽ! ٽون
نه رو. مان هيئر ٿي وڃي ٿيرن کان ٺهندو ٽن ٽوڪي
واپس آڻي ٿو ڏسان. جلدي وڃان ڪٿي هو اچي
نه وڃن.“ ائين چئي گهوڙي کي اڙي هڻي پڳوان
رامدار ڏاڪن جي پٺيان وارو ٿورو اڳتي وڃي ڏاڪن
کي پڇندو ڏٺائين. رڙ ڪري چيائين، ”اڙي ظالمو!
ڪيڏانهن ٿا پڇندا وڃو. هڪ ابلا کي ڏوڪي سان ڦري

ڊاڪو چوڻ لڳو، ”اڙي! مون کي به روڻ ڇڏا وڃڻو آهي. ڇڱو ٿيو جو توهان جو ساٿ مليو. هاڻي گڏجي هلي. بابا رامڊو جو روشن ڪنداسين.“

ڪلڄڳ جو سمو آهي. سيٺ کي به دل ۾ شڪا جاڳي. چيائينس، ”پاڻي زمانو خراب آهي. بابا رامڊو جيءَ جو قسم ڪڍ ته تون مڙسان ڪو به ڏوڪو نه ڪندائين.“

ڊاڪو ڇوڻ لڳو، ”ڀڳوان رامڊو جيءَ جو قسم آهي اگر مان توهان ڪو به ڏوڪو ڪريان. مان بساڻ هر مصيبت ۾ توکي ساٿ ڏيندس.“

شري رامڊو جيءَ جو قسم ٻڌي سيٺ کي سبتوش آيو. سو چيائين هڪ کان به ڀلا ڳالهائيندي ٻولا ٿيندي سفر ڪڍجي ويندو. وري سفر لاءِ تيار ٿي. هو آجپي ماڻهو به اُت ڪڍي هنن سان ساڻ هليو لڳو.

هلندي هلندي هڪ هنڌ جبلن جي وچ ۾ گهائو جهنگل آيو جو اُتان لنگهڻ ۾ ٿي ڊپ ٿي ٿيو. ٿورو پري ورائيان ڳوٺ هو. ڊاڪو هيءَ موقعو هٿان وڃائڻ نٿي چاهيو. ڪدم پڌر ڀر اُت سيٺ جي اُت اڳيان آڻي بهار ٻانين. ڪنڊر ڪڍي سيٺ کي ڏيکاريندي چيائين، ”اُت ڪي بهار.“

اوچتو ئي اوچتو سيٺ ڊاڪو جو هي پيانڪ روپ ڏسي وائڙو ٿي ويو. ”سيٺ! ههٽ لهي وري ڊاڪو رڙ ڪري ڇيو.“

سو باها رامدو جي نه يگتن جو عرض جلدي اولائي
 لهرې گهرڙي تي سوار ٿي ڊوڙ ڏنو امدو آهي. ٻرڻ
 سيٺ دلدار جو سڏ اولاءِ. آخر سيٺ کي پت ڄاڻو.
 گهر گهر واڌائون وري واپسون. سڄي ڳوٺ ۾ منائي
 ورهائڻي وئي. غراهن کي خوب ان ڏن ڏنائين. ٻئي
 حشا رامدو جيءَ جا شڪرانا مڃڻ لڳا جنهن جي پندار
 ۾ ڪا به ڪمي ڪانهي.

بار اچ ٿيڻو سڀان وڏو. اچي پجن سالن جو ٿيو.
 اڳ ۾ مساريءَ جا اهڙا ساڌن ڪمن هئا ڏاڍا دن ٽڪليٿون
 پيش ايندا رن هيون. پجن سالن جو پٽڙو ڪٿي سندس
 منڻ لهرائڻ لاءِ روڻهيا وڃڻ جي تباري ڪرڻ لڳا.
 ڪاٺي ڏن ۽ ڪهڙا به غراهن کي ڏنا لاءِ ڪٿي اٺ ٿي
 چڙهي پڙهي پٽي ۽ پت سان رامدو جيءَ جو سالو
 ولي اٿان روانو ٿيو. دل ۾ شري رامدو جيءَ جي
 سماڏيءَ جي روشن جي ڏاڍي اڪهر هئس.

ڪاٺي اڳتي هلي ڪنهن ڳوٺ ۾ اٺ کي چارو
 ڏيئي پاڻ به پوڄن ڪري آرام ڪرڻ لڳو. اتي هڪڙو
 ڏاڪو راجپوت هو ويس ڌاري هن وقت آيو ۽ سيٺ
 کان پڇڻ لڳو، ”توهان کي ڪٿي وڃڻو آهي؟“

سيٺ جواب ڏنو، ”اسين شري رامدو جيءَ جي
 سکا پوري ڪرڻ لاءِ روڻهيا ۾ هن ٻار ۾ منڻ لهرائڻ
 وڃي رهيا آهيون.“

جيتري بهائدي چولي آهي . هنجي روشن ڪرڻ سان
الڏن کي روشني ملي آهي ، ڪوڙهين جو ڪوڙهه
مٽجي وڃي ٿو . والجهن جي ڳوڙهي آهي . ٻڌي ۽
مانگهه به هنجي سماديءَ تي ميلو لڳندو آهي . جن جون
آسون پوراون ٿينديون آهن سي سماديءَ تي وڃي
پنهنجون سڪائون پوراون ڪري ايندا آهن . توهان به
ان راما بهر جي پوڄا ڪراو ضرور توهان جي به آس
پوري ٿيندي . ” ايترو چئي اهو ساڌو اُٺان هليو ويو .

سيٺ جيئن هوندي به ٻاٻي راما پير جي پوڄا سڃي
ڪي ۽ شرڌا سان ڪرڻ لڳو . ٻئي زال مڙس ڏاڍي
پر سر سان راما پير کي پڪاريندا هئا . صبح شاير جو
آڏي ڇهن ڪندا هئا . هنن سڪا ڪئي ته بابا اگر آسان
کي پست ڄاڻو ته توهان جي درٻار به اچي ڌار ڌور سان
پست جو منڍ لهرائينداسين . جتي شرڌا ۽ ڀڳتي آهي
ڀڳوان ٺن جي وس به ٿي ٿو وڃي . پر پوڄن تي راضي
ٿئي ٺن کي لڏو لڏاڻو ارڙهن سڌاڻن ٿيون ملن . هو
ڪامل آهي سمرت آهي . سڀني جون آشاڻون پوراون
ٿو ڪري . گربائيءَ به ٻڌ لکيل آهي -

من اچي ستر کي پاس -

س شيرڪ کي ڪارج راس

شوا ڪرت هونئي نه ڪامي -

س ڪر هوڙت پراپت سواي .

مهاڙ جي سيٺ دلارام کي پڙڇو

مهاڙ پڙڳڻي جي ڏاسوڙا ڳوٺ ۾ دلارام نالي هڪ
سيٺ رهندو هو. هو ڏاڍو چور اوسوال هو. هو اٺن
چور واپار ڪندو هو. گهر ۾ سڀ پدارت هوندي کيس
سنان جي ڪهي هئي جيئن ڪري هو تمام ڏکي هو.
خاندان ۾ ڪو ڏيڻو ٻارڻ وارو ۽ پٽن کي ٻائي ڏيڻ
وارو هئڻ گهرجي. اهر سوچي سيٺ ۽ سيلهائي ڏاڍو
دان پڻ ڪندا هئا. ساڌو ستن جي شهر ڪندا هئا.
ڪيترن ڏور نائن چورن سُڪاڙن ڪيائون ٻارن ٻارن
پر ڪجهه به ڪن وارا.

هڪ ڏينهن سيٺ دلارام وٽ هڪ ساڌو بکيا وٺڻ
لاءِ آيو سيلهائي کيس پڇندي هئي سان بکيا ڏيڻ وٺي
نه ساڌو سيلهائيءَ چو آڏاس چورو ڏسي چيو، ”ٻياري
پڳڙان جي ڏيا سان اوهان وٽ سيڪجهه آهي اوه به
تون ايترو آڏاس چور آهين؟“

سيلهائيءَ لاساليءَ مان جواب ڏنو، ”مهراج!
سيڪجهه هوندي به هن خاندان ۾ اولاد آهي. اهر
ڪونهي چور آسانجي پٺيان ڪو ڏيڻو ٻاري.“

ساڌو چيو، ”ڪرم ڪرڻ انسان چور فرض آهي.
ٻاڳيءَ تي ٻاڙڻ بزدلي آهي. اڄ جي رات ۾ شري
رامڊاڙجي حاضران حضور آهي. پل ۾ پڇا ٿو ڏئي.“

جيئري ٻاڳندي جو ئي آهي . هنجي روشن ڪرڻ سان
الذن ڪي روشني ملي آهي ، ڪوڙهن جو ڪوڙ هـ
منجي وڃي ٿو . والجهن جي گود پري آهي . ٻڌي ۽
مانگهه پر هنجي سماديءَ تي ميار لڳندو آهي . جن جون
آسون پوراون ٿينداون آهن سي سماديءَ تي وڃي
پنهنجون سڪاڻون پوراون ڪري ايندا آهن . ٽوهان به
ان راءِ پهر جي پوڄا ڪراو ضرور ٽوهان جي به آس
پوري ٿيندي . ” ايترو چئي اهو ساڌو آبان هليو ويو .

سيٺ جين هوندي نه ٻاٻي راما پير جي پوڄا سڄيءَ
سڪ ۽ شرڌا سان ڪرڻ لڳو . ٻئي زال مڙس ڏاڍي
پرهر سان راما پير کي ڀڪار ايندا هئا . صبح شام جو
آر ٿي پڙهن ڪندا هئا . هنن سڪا ڪئي نه بابا اگر آسان
ڪي پمت ڄاڻو ته ٽوهان جي درٻار ۾ اچي ڌام ڌور سان
پست جو منڍ لپرائينداسين . جتي شرڌا ۽ ڀڳتي آهي
ڀڳوان ٿن جي وس ۾ ئي ٿو وڃي . پر ڀو جن تي راضي
ٿئي ٿن کي نه ٿاڻون ارڙهن سڏيون ٿيون ملن . هـ
ڪاهل آهي سمرت آهي . سڀني جون آڻاڻون پورا
ٿو ڪري . گر ٻائيءَ ۾ پڻ لکيل آهي -

من ايچي ستر ڪي پاس -
تس شيوڪ ڪي ڪارج واس
شيوا ڪرڻ هونئي نه ڪاهي -
تس ڪو هونءِ ٻراپت سواءِ .

مهوار جي سيٽ دلارام کي پرڇو

مهوار پرڳڻي جي ڏاڍوڙا ڳوٺ ۾ دلارام نالي هڪ
سيٽ رهندو هو. هر ذات جو اوسوال هو. هو اٺن
جو واپار ڪندو هو. گهر ۾ سڀ پدارت هوندي کيس
سنتان جي ڪهي هئي جهڙي هڪري هو امام دڪي هو.
خاندان ۾ ڪو ڏيڻو بارڻ وارو ۽ پٽن کي پاڻي ڏيڻ
وارو هئڻ گهرجي. اهو سوچي سيٽ ۽ سينيائي ڏاڍو
دان پن ڪندا هئا. ساڌو سنتن جي شهوا ڪندا هئا.
ڪيترن ڊاڙن جون سُڪائون ڪيائون ٻارون ٻارن سان
پر ڪجهه به ڪين وراو.

هڪ ڏينهن سيٽ دلارام وٽ هڪ ساڌو بکيا وٺڻ
لاءِ آيو سينيائي کيس پڇي هئن سان بکيا ڏيڻ وٺي
نه ساڌو سينيائيءَ جو آڏاس جهرو ڏسي چيو، ”پياري ا
ڀڳوان جي دٻا سان اوهان وٽ سيڪجهه آهي اوه به
تون ايترو آڏاس جو آهين؟“

سينيائيءَ لاسائيءَ مان جواب ڏنو، ”مهراڻ!
سيڪجهه هوندي به هن خاندان ۾ اولاد آهي. اهو
ڪونهي جو آسانجي پٺيان ڪو ڏيڻو ٻاري.“

ساڌو چيو، ”ڪرم ڪرڻ انسان جو فرض آهي.
پاڻيءَ تي پاڻ ٻڌائي آهي. اڄ جي بک ۾ شري
رامدارجي حاضران حضور آهي. بل ۾ پرڇا ٿو ڏئي.“

تلسيداس رام جو پڳت هو ۽ هن رام جي شرڙا ۽ ٻرا-مر
 ۾ رامائڻ جي رچنا ڪئي. هندو سڄو جيون ڇراٽر ٻڌن
 ۾ لکيو ۽ ڳائيندو رهيو.

هرجي ۾ رامدارجيءَ جو سڄو جيون ڇراٽر ٻڌن ۾
 ڳائيندو رهيو. اڄ به جيڪي ڀڄن رامدارجيءَ جا ڳاڻا
 ويندا آهن جن ۾ پڳتي رس پير-ل آهي سي سڀ
 هر جي پاڻيءَ جا ئي ٺهيل آهن. هن لرڳ ۽ سڳڻ ٻنهي
 جي مهم ڳائي آهي. جيڪي به رامدارجيءَ جي جيون
 ڇراٽر ئي ڪتاب لکيا ويا آهن تن جو آڌار هر جيءَ
 پاڻيءَ جي واڻيءَ آهي. ڏٺو آهي اهڙو پڳت جنهن
 ڀڳوان کي امر ٻڌائي ڇڏيو تڏهن نه ڇير اٿن -

الله آندو فقير - نه نه ڪير الله جي آڪھ ڄاڻي.

۲
ترڪ لڳا. راجا وڃڻ سگهه ٿي رآمدو جي گهڻو راضي
ٿيو. راجا به راما پير کان اهو وردان ورتو ته پهرتون
پلو ٿو هائجو مسوڙا جوڌپور ۾ ٿي لڳي ۽ هڪو به
-اٿري روٽيجا (رامدورا) ۾ پالرا ڪرڻ اچي اهو
مسوڙا جي پالرا نه ڪندو ته اها پالرا سڻل نه ٿيندي.
هاڻي نه جوڌپور ۽ ان جي آس پاس ۾ گهڻو ڪري
شري رآمدو جيءَ کي ٿي پوڄيندا آهن ۽ پالري اڄ به
مسوڙا ضرور ويندا آهن.

هرجي پائي ڪٿه ڏينهن جوڌپور ۾ رهي ڏاڍي
پراس سان پگوان راما پير جا پڄن پائي ماڻهن کي آندو
جو رس وٺائيندو رهيو. آخر هڪ ڏينهن اهو ڪهڙي
جو ليرو گهوڙو جهولي ڪڍي اهرت ڪرڻ هليو ويو.
سڀني ترمت استمان ٿي وڃي رآمدو جيءَ جا گڻ پائيندو
گهمندو رهندو هو. ڳرڻ ڳرڻ ۾ وڃي شري رآمدو جي
جي اڀڏينهن جو پڇاڙ ڪندو رهيو. سڀني ڏالين ۾
ماڻهن کي رآمدو جيءَ جي جهون ۽ جهٽڪارن کان وارو
ڪرائيندو رڻ ڪندو رهيو.

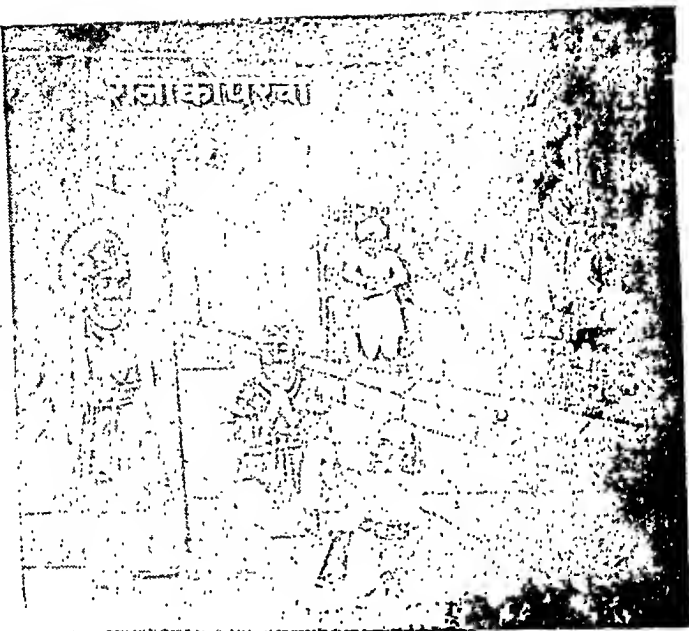
ڪيترن هنڌ راما پير جا مندر ٿڌي ويا. مسلمانن
به رآمدو جيءَ جي اڀڏينهن جو ڪاڍي اٿر ٿيو ۽ هو ڪ
پير ڪري پوڄڻ لڳا. هر جي پائيءَ رآمدو جي
لشڪار ۽ لشارعت پاوڻا سان ڪئي. سورداس ڪ
پگوان جي پکڙي ڪئي ۽ ڪوينا ۾ ان جا گڻ

ڏسڻ نه ڪهڙي جو گهوڙو ڏاڍو کائي پيا ۽ ٻيو ٻئي
 به لڏ به ٻيو لاهي . هر جي نه ڀڄڻ ۾ آيسن هو . اتي
 اهو چمڪار ڏسي والدڙا ٿي ويا . حڪم هڙاري نه
 لڙ لڙ ڪمبي رهيو هو . هڪ نه گهوڙي جو چمڪار
 ٻيو وري راجا اچي ڏٺو ته مٿس ڏوري پيو ، ” مون
 بهران ٿي توکي ڇيو هو ته سڌن سڌن کي سڃاڻڻ ڇڏو
 ڪونهي . تههجي اهاڙن ۾ مان به پاڻي پيائيندو ٿي ٻيو
 آهيان . “ ايتري ۾ گهوڙي هٽڪار ڪئي ۽ ٿي پيسرا
 زمين تي ٻهر هيٺائين نه پست ڇا ٿي اُڪرا هيٺ ڪري
 پيا . راجا ڏسي دهلجي وارو . هڙاري مل پيئجي مٿي
 ان ٻيڪو نه لاهي هر جيءَ جي پهرن تي رکي ۽ راجا به
 هڪ جهڙي . مٿي گهرڻا لڳو . هر جي نه واپارو ٻورو
 ٻيڪو ۽ ڏاڍو هر کن ڪدم معاف ڪري ڇڏيائين ۽
 ٺاڪيد ڪيائين ته وري ڪڏهن ڪڏهن سمجھ ڪي نه
 ستائيندو . اتي ڇڻا عزت سان هر جيءَ کي طبعي مان
 ڪڍي آيا .

راجا اوسيا جي ڀائي هر جيءَ کي ڏي ڄا
 آج به ’هر جيءَ جي ڀائي‘ جي نالي سان سڏبي آهي .
 هر جي ڀائي اُتي ابا رامڏو جو هروقت پڄڻ ۽ ڄاڳرتو
 ڪندو رهندو هو . مهاراجا جڏهن سنڱهه ۽ هڙاري مل اتي
 ٻوري ڪٽنب سميت شري راءِ ڏوڇيءَ جا ٻيڪو دهلجي
 ويا . ڏوري ڏوري سڀ ماڻهو رامڏو جيءَ جي پوڄا

حاکم هزاري دل کي پرچو

هي حاڪم هـ. زاري ٿوڙي ڪي ٿاڙي ٿوڙ ڪندو نه
 ٻڌل ٿيندو. ”رامدرو هر ڪي ڪي آلت ڏيئي انسان
 اندر ڏٺاڻ ٿي ويا.“

حاڪم هـ زاري مل جتي آرام سان سهڻو ٻيو هر آئي
 وڃي زور سان هـ زاريءَ کي لت هڻائين. ”هـ زاري مل
 ٿو مهڻجي پگت ڪي سٺو آهي. آلت هلي ڏس طميلي
 ۾ ٿر ڪي پڙ ڇو ڏيکاران.“ هـ زاري مل اکيون مٽي
 ٿاڙو. پگوان ڇو وڪرال روپ ڏسي ڊڄي ويو.
 وري اکيون بند ڪري ڇڏيائين.

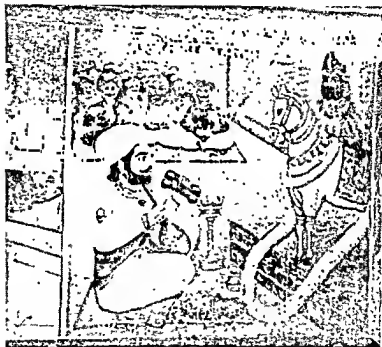
پگوان ڪرڻا ڪري چيو ته. ”آلت! طميلي ۾ هل.
 ٿو نه مهڻجي پگت ۽ ٿوڙي ڪي بدنام ڪرڻ ٿي
 ڄاهو. مذاق اڏائڻ ٿي ڄاهي. هل ان کان هلي معافي
 وٺ.“ ائين چئي هو هـ زاري مل کي طميلي ۾ وٺي
 ويا. راجا وڃي سڳهه ڪي نه سهڻو آيو. هيئن ۾ رآمدرو
 چي. هو وڪرال روپ کي ڏٺائين جيڪو چئي رهيو هو.
 ”راجا آلت! ٿيندي حاڪم هـ زاري مل ڄا ڪر ٿو آلت
 ڏس. اکر نه اٿندين ته ٿيندو سڄو راجا بساف لباس
 ڪندس.“ راجا ڇو پلنگ لڏڻ لڳو. راجا ٿيندو مان
 سڳهه ٿو نه نه ڏٺائين ته برابر پلنگ لڏي پيو. راجا
 پلنگ مان اٿي هـ ٿوڙي چيو، ”پگوان موٽي
 معاف ڪريو. مان هيئن ٿي طميلي ۾ وڃي رهيو آهيان.
 ٻي ۾ حاڪم هـ زاري نه اڳيئي پڇي ويا. ڇا

9
جي طييلي وڃي هٿو. "هرجيءَ کي گهوڙي جي گهوڙي
سميت جوڌپور وٺي آيا ۽ اچي طييلي ۾ هيٺائون
هرجيءَ آلي ۽ ڳاڻڻ شروع ڪيو. هزاري حاڪم چيس
"اگر ٺهندو گهوڙو سڄو آهي ته ضرور ڏاڏو پاڻي
کائيندو هوندو. اگر نه کائيندو ته ڪوڙو سمجهي ڦاڙي
ڦٽو ڪندو سانس." ائين چئي گهوڙي جي اڳيان لوهه
جي چٽن سان ٻرن ٻري ۽ پاڻيءَ جي ٻاٽي ۾ رکيائين.
سپاهين کي چيائين ته سيدال ڪجو ته برابر هيءُ ڪاٺي
ٿو يا نه. "اهو ٻڌي هر جي ڀڳوان کي پاڪارڻ لڳو،
"هي رامادرا! هاڻي منهنجي لڄ رک. هاڻي توهان
اچي هن آفت کان مون کي بچايو. هاڻي ته مان ۽ توهان
جڏهن گهوڙو ٻئي ڪرڙا ثابت ٿينداسين. دنيا ٺهندڙي
گهوڙي جي مذاق اڏائيندي هي ماڻهو ٺهندڙي گهوڙي
کي ڦاڙي ڦٽو ڪندا، اچي هنن ماڻهن کي پرڇو ڏيو. نه
نه هاڻي مان پاڻ کي ختم ڪري ڇڏيندس مون کان وڌيڪ
سهن ٿو ٿئي." ائين چئي چري ڪڍي پاڻ کي مارڻ
لي هو ته رامادرا اچي سندس هٿ جهاريو.

"منهنجا پيارا ڀڳت! هيءُ تون ڇا ٿو ڪريين. ڇا
تو کي مولتي وشواس ڪونهي. توکي مان پهرين ٻڌائي
ڪو آهيان ته مان غيبي روپ ۾ همتي سوار آهيان."

هر جيءَ جڏهن رامادرا جيءَ کي ڏٺو ته وڌيڪ روڻ
ٿيو، "پرڇو! مون کي ته توهان ئي وشواس آهي پر

الله آندو نثر - نه نه ڪير الله جي آڪهه چالي

راما پور جو هر جي پاڻيءَ کي ٻر جو

ڪٿا ٻڌندا هئا.

ڀڳوان ڀڳتن جي پراڻا واندو آهي سر هرجيءَ جي وڌندڙ مشهورِيءَ کي ٻڌي ڪجهه ماڻهو جوڌپور ويا ۽ اتي جي حاڪم هزارِي مل کي وڃي پڙ ڪاٺائون نه هرجيءَ اوج پنج سیدی ڏانهن جي ماڻهن کي گڏي وٺو آهي. ڌرم پرست ڪري رهيو آهي. هن کي ختم ڪري ڇڏڻ گهرجي. نه ڌرم جي رکيا نه ئي سکهندي.

حاڪم هزارِي مل کي ڪروڙ آڻو، راجا کيس مع ڪئي نه ساڌو سندن جو ايمان نه ڪجانءِ، پر هو اندر جي گهوڙي تي سوار هو. جلد ئي اچي باغ ۾ پهتو ڇا ڏسي ته ٺٽو رو هٿ ۾ کڻي هرجيءَ پاڻي ڀرجڻ لڳائي رهيو آهي. سڀ ماڻهو جهرمي رهيا آهن. اڳيان ڪهڙي جو گهوڙو گلن سان سينگارڻ پيو آهي. هزارِي مل ڪروڙ ۾ اچي چيو، ”او ڪهڙي! هي ڀڄڻ جو باغ آهي. راجا جي بنا آڳيا وٺڻ جي ڪهڙي جو گهوڙو کڻي ڀرجا ڪري ماڻهن کي ڏوڪو ڏيئي رهيو آهي ته ڪرهي ٺٽو رو.“ هرجيءَ چيو، ”هي گهوڙو خود ڀڳوان راءِ ڏاڍو مون کي سر ٻڌو آهي. اسانجي ڀڄڻ ۾ ڀڳ نه وڃهو. مهرباني ڪري اسان کي ڪهڙن ڪرڻ ڏار.“

حاڪم هزارِي مل کي وڌيڪ ڪروڙ آڻو حڪم ڪيائين ته گهوڙي سوڌو هن کي وٺي هلي جوڌپور

جڙو لي ڪاهي لي رکي هاندو هو. هڪڙي هٿ ڪهڙي
 جو گهرڙو، اچي ڏچا ڪهڙي ڏوپ اگر ٿي، سان پوڄا
 ڪندو هو. ڏينهن رات اتي پڙهن جي ڏن لڳي پيئي
 هوندي هئي. اڄ به راندو جيءَ پي مندر ۾ ڪهڙي
 جو گهرڙو چاڙهن جو رواج آهي. ڪيترن هٿ مدرن
 ۾ سري راندو جيءَ جا پير ۽ ڪهڙي جي گهرڙي
 جي پوڄا ٿيندي آهي ڇاڪاڻ ته راندو جيءَ خود
 پنهنجي مک، سان چيو ته ڪهڙي پي گهرڙي لي مان
 آدرش، روپ ۾ سوار هوندس. هر جي پڳت ٿي پيو.
 ساڌو ستن کي ان ۽ رستر ڏيندو هو. راندو جيءَ جا
 پڙهن ڏانيندو رهندو هو. چون ٿا ته راندو جي
 هر جي پائيءَ جو سهاڳو آهي ۽ چمتو ڪار ڏيکاريندو
 آهي. راندو جيءَ جو نالو سسار ۾ اُمر ڪيو ته اهو
 هر جي پائي هو. راندو جيءَ جي ڪٿا ٻڌائيندو رهندو هو.

حاڪم هزاري مل کي پڙجو

راندو جيءَ جي ڪٿا جو رس جيڪو هر جي پائيءَ
 جي وائيءَ ۾ هر سو ڪنهن ۾ به ڪينهي. هر راندو جيءَ
 جي ڏور جي مڙها ۽ انهن جي وائيءَ جو پڙ چار ڪندو
 هو. سڀني ڏانين جا ماڻهو ڏوٻي - حجر، براهمن - چمار،
 سولارا - واپار، مسلمان - جيئي سڀني پڙهن ۽ ڏانين جا
 ماڻهو پيد پاڻي پلائي راندو جيءَ جي پوڄا ڪندا ۽

ٲوڪي ملندو. ان ڪري ٽون شادي ڪر.“
هرجيءَ ڇو، ”ارار! مولڪي هن ماڻا چار به نه
ٿا ساڻو.“

ڀڳوان چيو، ”هرجي! ٽون منهنجو ڇو، ٻئي شادي
ڪر. زال بنا ٽوڪي پڌاڻي به ٿڪاڻ ٿيندي. ماڻهو به
چوندا ته ڀڳوان هن کي ڪندو ۽ رڪر آهي.“
هرجي چوڻ لڳو، ”سرمي! ٽوھان منهنجا رڪال
آھو ته مولڪي ڪيئن به ڳالھ ڇي ٿڪاڻ نه ٿيندي.
ماڻهو ڪجهه به چوڻ مولڪي پوراھ ڪر لھي پر مان
شادي ڪر نه ڪندس.“

ڀڳوان چوڻ لڳو، ”ڀڳت ٿيندي ڀڳتي اٿل آهي.
جڏهن ڪا به ٿڪاڻ اچي پرائي ته مولڪي ياد ڪجانءِ.
مان هليو ايندس.“ ائين چئي ڀڳوان ڪهڙي جو گهوڙو
آلي چڙهي انٿرڌان ٿي وازو. هر جيءَ کي ڏک ته ڏاڍو
ٿيو. آخر سندھيا جو چٽوڙي ۽ ڪهڙي جو گهوڙو ڪلهي
ٿي رکي گھر آيو. چورليءَ م هٿ وجهندي آي هڪ
سون جو سڪر مليس. هن ڪڏهن سون جو سڪر ڏاڍو
آي ڪيئن هو. پهرتون ڀيرو ڏٺائين ته ڏاڍو خوش ٿيو.
’جٽه راما پير‘، ’جٽه راما پير‘ چوندو پريده جا کن
ڳاڙڻ لڳو.

هرجيءَ اڪڙاڻ چارڻ اند ڪري چڏيو ته شادي
ڪرڻ جيءَ جو ڀاڄن پاڻ ڪرڻ لڳو جتي به واد ٿي

هاڻي مان ايندو ٿي وارو آهيان. هاڻي مون کان گهوڙي بنا مسافري نٿي ٿئي، گهوڙو نه هوندو، مان سان رکندو آهيان.“

هرجيءَ چيو، ”مان ان ڪري ٿو چوان جو هيءُ ماڻهن جي انهن ۾ گهوڙي ويندو نقصان ڪندو ته ماڻهو مون کي اچي مڙجا هڻندا.“

سادو واس ٿاري راند اڻ چوڻا لڳو، ”پيارا ڀڳت! تون ڪنهن به قسم جو خيال نه ڪر. ايترو چئي اهو سادو ايترو ڏان ٿي وارو ۽ گهوڙو به ڪهڙي ڇوڙي ٿي پيو. سادو به ڪي نه ڏسي هر جي ويچار ڪرڻ لڳو ته مان ڪهڙو نه مورو ڪهڙو آهيان جو ڀڳدان کي هٿان وڃائي وٺيس. هو روئڻ لڳو. هر جيءَ جو روئڻ ٻڌي ڀڳدان جلد ئي سادو جو واس ٿارڻ ڪري آيو ۽ چوڻ لڳو، ”هان وٺ، هي منهنجو گهوڙو، هن جي پوڄا ڪجانءِ.“

مان آدرش، روپ ۾ هن تي هر وقت حاضر رهندس. هاڻي تون ڀڳدان چارڻ جو ڌنڌو ڇڏي ڏي. هيءَ جهولي توکي ڏان ٿو هوميشه. ڪلهي ۾ لنگهائي رکجانءِ. ڀلجي به زمين تي نه رکجانءِ، هن جهوليءَ ۾ ڇا آهي اهو ڇاڻڻا لاءِ ڪڏهن به هن کي اونڌو نه ڪجانءِ. صبح، منجهند ۽ شام ٽيئي وقت هن کي گگر جو ڌڻپ ڪجانءِ. هن جهوليءَ مان ٽنهنجي مرضيءَ اُٿسار پئسا ملندا. ٻڌ، هاڻي تون گرهه ٿي ٿي ڇيٽرو به ٽنهنجو خرچ ٿيندو

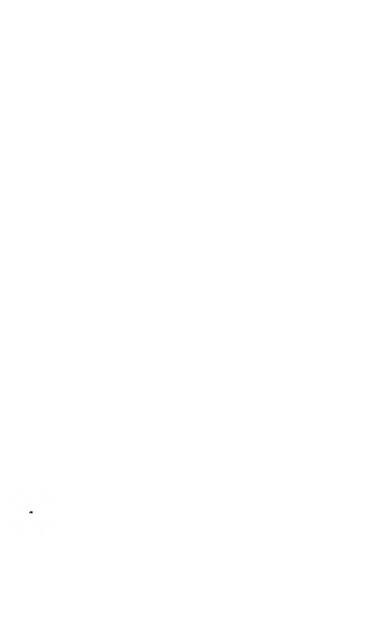

هاڻي مان اڀرو ٿي وار آهيان. هاڻي مون کان گهوڙي
بنا مسائري لٿي ٿئي، گهوڙو نه هميشه مان ساڻ رکندو
آهيان.

هرجيءَ چيو، ”مان ان ڪري ٿو چوان جو هيءُ
ماڻهن جي ٻين ۾ گهوڙي ويندو نقصان ڪندو نه ماڻهو
مون کي اچي مڙجا هڻندا.“

ساڻو ويس ڌاري راءِ داؤ چوڻ لڳو، ”پيارا ڀڳت!
تون ڪنهن به قسم جو خيال نه ڪر. ايترو چئي اهو
ساڻو ايترو ڏان ٿي وار ۽ گهوڙو به ڪهڙي ڇو ٿي
ٿيو. ساڻوءَ کي نه ڏسي هر جي واپار ڪرڻ لڳو نه
مان ڪهڙو نه موروڪ آهيان جو ڀڳدان کي هٿان وڃائي
وائس. هر روڻ لڳو. هر جيءَ جو روڻ ٻڌي ڀڳدان
جلد ئي ساڻوءَ جو ويس ڌارڻ ڪري آيو ۽ چوڻ لڳو،
”هان وٽ، هي منهنجو گهوڙو، هن جي پوڄا ڪجانءِ.“

مان آدرش، روپ ۾ هن تي هر وقت حاضر رهندس.
هاڻي تون ٻڪرادن چارڻ جو ڌنڌو ڇڏي ڏي. هيءُ
جهولي توکي ڏان ٿو هميشه. ڪلهي ۾ لٽڪائي رکجانءِ.
پلجي به زمين تي نه رکجانءِ، هن جهوليءَ ۾ ڇا آهي
اهو ڇاڻڻ لاءِ ڪڏهن به هن کي اونڌو نه ڪجانءِ. صبح،
منجهند ۽ شام ٽيئي وقت هن کي گگر جو ٽوپ ڪجانءِ.
هن جهوليءَ مان ٽنهنجي مرضيءَ اُٿسار پئسا ملندا. ٻڌ،
هاڻي تون گرهه ٿي ٿي ڇيترو به ٽنهنجو خرچ ٿيندو

بابا و اما نمبر طرہ کی وردان کی و صہا آسن

سائو ۽ چيو، ”ڇڏو هر جي مان ٺهندڙي اڃا اوسار
 ٻڌي رهي اٿس.“

وري هر جيءَ کي ڳالهه ياد ڪندي چيو، ”پٽاڇا!
 هڪ ئي ڳالهه ڇوڻ مان ٻڌجي وئس. هاڻي جڏهن اچو
 ! هن ٽهڙي کي نه وٺي اچتو. ان وقت ٺهڻا ڪيس
 هوندا. هنجي ٻڌجي به سان ڪهڙيءَ کي نشان ٻڌندو.“
 سائو ۽ مسڪرائيندي چيو، ”ڀڙڙا ٻڳس! تون ٺاه
 آهين. ٺهندڙو هرو ڪهڙو نه شڌ ۽ ٻوڙ آهي. تون
 جيئن چوان ٿو تيئن ئي ڪندس.“

”ها ڀڙڙا! مارو ڀڙڙا ٻڳس! ڪار ڪين وهندا آهين.
 سو مان توهان لاءِ ٻهئي ئي ٻهئي کليل هٿ ڇڏو ڪم
 وڪي ڇڏيندس. توهان ٻڪرن کي ٻڌسائجو. مون وقت
 مال ملندا ته توهان کي ملندا ڪونه. ڇيڙ ۽ مٺا ٻه
 توهان کي ڪارائيندس. مکڻ سان سامهريءَ ڇڏو ٻوڙو
 ۽ ڪير ڪارائيندو سائو. ڀڙڙا! مان اڃا پڙهيل ڳڻوار آهيان.
 مون کان ڪابه غلطي ٿي هجي ته معاف ڪندا.“ هر جيءَ
 لمانائيءَ سان چيو. اهو ٻڌي سائو هر جيءَ کي ٺاهو
 راضي ٿيو ۽ وري اچڻ جو وڃڻ ٺاهي هليو وڃو.

ٻئي سال ٻڌي به سائو الڳ ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه
 ٽهڙي ئي ٻوڙو ٻوڙو ٻوڙو ٻوڙو ٻوڙو ٻوڙو
 توهان ٻڌندي وڃڻ جا نه ٻڪا آهيو ليڪن هيءَ ٽهڙو
 وري به ڪڏو ٻوڙو آهي. سائو ۽ چيو، ”هر جي!

रामाभाटी को दृशन

रामाभाटी को दृशन

रामाभाटी को दृशन

ر جي چوڻ لڳو، ”هه اراج! مهديجي مُشڪ جو
مُتري ٿي وڌو آهي. هن ونگستان ۾ واسڪ جيپ
تي آس پاس پاڻي ڪٿان آڻو. توهان ئي اڏاڏو نه
پاڻي ڪٿان آڻي توهان جي پياس پوري ڪريان؟“
سڏو چوڻ لڳو، ”اوکي شايد ڪوڙ ڳالهيون هي
دست بهجي وئي آهي. هينئر ڪير لاء به توهان چيو
پاڻي“ لاء به توهان چيو. شايد ڪنهن طرح مصيبت
ٿيڻ لڳي. ڏس عتي هتي پڪي ٻيا اڏاڏن آهي
ضرور پاڻي هوندو. جلدي وڃ پاڻي کڻي آء. مهديجي
نه ٿو ٿي سگهي وارو آهي.“
هرجيءَ چيو، ”هه اراج! مان نه روز ان لاء هي
پوسان ڏئون ڪريون چاهيندو هتي ايندو آهيان.
لاء نه بلڪل مڪر پيو آهي. الهه؟“ نه هڪ رٿو
به پاڻي ڪر نه ٿي.“
سڏوءَ خبر، ”وڃ، جلدي هي ڪٿو رو پاڻي ڪر.“
پري آڇ. ”هرجي هاڻي اڃان ڪير هر ڇهه ڪار ڏسي
ڇڪو هر سر به ڪٿو ڇوڻ جان ڪرڻ جي ڪٿو رو
کڻي لاء ڏانهن هليو. لاء وٺ آهي ڏسي نه لاء پو
برار پيو آهي. ٿڌو نرمل جل ڏسي هر جي عجب
بهجي وارو. هر جيءَ ڪٿو رو مان ڪير لاهي اٿس
چئو. چئيد ٿي ڪس ٿي لاهي آيا
ڪدم اهر ڪيان ٿو نه شري رانداز جي ئي سا

جي واپس ۾ آيو آهي .

هر جي ڪٽورو صفا ڪري پاڻيءَ سان پري ساڌو
وٽ آيو . ڪٽورو هن جي هٿ ۾ ڏيئي جهٽ هن جي
چرٽن تي ڪري پيو ، ”ٻريو ! اوهان ڏاڍو آهيو . ڏاڍو
آهي اوهان جو چمڪڪار . اڄ نه دٻا ڪري منهنجي
جهڙي ٻڙيءَ کي پوئو ڪرايو .“

هو ساڌو کي پنهنجي ڪٽا ۾ وٺي وٺو . ڏاڍي
ٻار سان ٻاجهريءَ جي ماليءَ کي ڳارائيندس . ساڌو
نه ٻار سان ئي چيو ، ”جهڙي اڄ تو منهنجي شير کائي
آهي ، هميشه ٻين ساڌن ستن جي به شير کجانءِ .
منهنجو هميشه ڪلياڻ ٿيندو .“

انهن چئي ساڌو هٻاڻ لڳو نه هر جيءَ عرض ڪيو
”ٻريو ! اوهان هن غريب کي وري ڪڍڻ ڏرڻ
ڏاڍا ؟“

ساڌو چيو ، ”تون جڏهن به سڄيءَ دل سان ماد
ڪندين مان هليو اٿيندس .“ هر جي چيو لڳو ،
”سوامي ! اوهان سرديءَ ۾ نه اچو مون وٽ بسترو
وغيره ڪجهه به ڪونهي مان غريب آهيان . گرميءَ ۾
نه ڏاڍي لڪ لڳندي آهي . پاڻي به هڪو نه ملندو .
ان ڪري اچو ته برباد جي مند ۾ اچو . پٺي جو
مهنو نه ٿيندو ، سائو کان پوءِ ڇو ڌاري ساوڪ ٿيندي
آهي . ان وقت مون کي ڪا به تڪليف ڪين ٿيندي .“

هر هي چوڻ لڳو، ”هاراج! مهديجي، مُشڪ ڪو
 پاڻي ختم ٿي وڃي آهي. هن ملڪستان ۾ واسڪ جهڙو
 هتي اس پاس پاڻي ڪٿان آيو. توهان ئي اڏاڻو نه
 مان پاڻي ڪٿان آڻي توهان جي پيئڻ لاءِ ڪرمان؟“
 ساڏو چوڻ لڳو، ”تو کي شايد ڪوڙ ڳالهائڻ جي
 عادت پئجي وئي آهي. هينئر ڪير لاءِ به تو ائين چيو
 نه پاڻي ۽ لاءِ به تو ائين چوڻ. شايد ڪنهن طرح مضبوط
 مارڻ تو چاهين. ڏس عتي عتي پکي پيا اڏاڻن اتي
 ضرور پاڻي هوندو، جلدي وڃ پاڻي کڻي آءٌ. مهديجي
 نه ڪار ٿي سگهي وڃي آهي.“

هر جيءَ چيو، ”هاراج! مان نه روز ان لاءِ جي
 پر سان رڌون ڪريون ڇا رڌو هتي اهو آهيان.
 لاءِ نه بلڪل سڪو پيو آهي. اتي به نه هڪ پوند
 به پاڻي ڪونهي.“

ساڏو ڪيو، ”وڃ، جلدي هي ڪٿرو پاڻي ڪو
 پري آڻ. “ هر هي پاڻي آڻڻ ڪر هر جهڙڪار ڏسي
 چڪو هو سو به ڪٿو جون جان ڪرڻ جي ڪٿرو
 کڻي لاءِ ڏانهن هليو. لاءِ وقت آڻي ڏسي نه لاءِ پورو
 پورو پيو آهي. ٿڌو ٿڌو جل ڏسي هر جيءَ عجب ۾
 پئجي وڃي. هر جيءَ ڪٿرو ٿان ڪير لاهي آڻڻ سان
 جنهن ۾ چٽو پئجي ڪيس ٿي لاهي ڏسي ۾ آيا ڪيس
 ”مهديجي! توهان نه سڄي واهي جي آي ساڏو“

جي وٽس به آڏو آهي .

هر جي ڪٽورو صفا ڪري پاڻيءَ سان ڀري ساڌو وقت آڏو . ڪٽورو هن جي هٿ ۾ ڏاڏي جهڙو هن جي چرٽن تي ڪري پيو ، ” ٻريو ! اوهان ڏاڏو آهيو . ڏاڏو آهي توهان جو چمتوڪار . اڄ نه ڏاڏا ڪري منهنجي ڇهه ٽڙي ۾ ڪي ٻوٽو ڪوڙو . “

هر ساڌو ڪي بههجي ڪٽها به وٺي وٺو . ڏاڏي برابر سان ٻاجهري ۾ جي مالي ۽ کير ڪاراڻاڻيس . ساڌو نه ٻارن تي چهر ، ” جهڙي اڄ توهان منهنجي شيرا ڪئي آهي ، هميشه ٻين ساڌن سڏتن جي به شيرا ڪجانءِ . منهنجو هميشه ڪلياڻ ٿيندو . “

انن چئي ساڌو هٻاڻ لڳو نه هر جي عرض ڪيو ، ” ٻريو ! اوهان هن غريب کي وري ڪيڏهن ڏرئين ٿا ؟ “

ساڌو چيو ، ” تون جڏهن به سڄي ڏل سان ٻاڪ ڪڍين مان هليو ايندس . “ هر جي چوڻ لڳو ، ” سوامي ! توهان سرديءَ ۾ نه اچو مون وقت بسترو وغيره ڪجهه به ڪيمهي مان غريب آهيان . گرمي ۾ نه ڏاڏي نه لڳندي آهي . پاڻي به ڪونه ملندو . ان ڪري اچو نه به سڀ جي مدد ۾ اچو . ٻڌي جو منهنو نه ٿيندو . سانوڻ کان پوءِ چوڌاري ساوڪ ٿيندي آهي . ان وقت ٻولي ڪا به ٽڪليف ڪين ٿيندي . “

هر جي چورڻ لڳو، ”مهراج! مهديجي مشڪ جو پاڻي ختر ٿي وار آهي. هن ريگستان ۾ واساڪ جهڙي ۾ هتي اس پاس پاڻي ڪٿان آڻو. توهان ئي اڏاڻو نه مان پاڻي ڪٿان آڻي توهان جي پاس اوري ڪريان؟“ ساڏو چورڻ لڳو، ”تو کي شايد ڪوڙ ڳالهايل جي عادت پئجي وئي آهي. هينئر کير لاءِ نه تون ائين ڇو نه پاڻي لاءِ نه تون ائين ڇو نه. شايد ڪنهن طرح مصيبت تيار ٿو ڇاڻين. ٽس هتي هتي پکي ٻيا اڏامن اٿي ضرور پاڻي هوندو. جلدي وڃ پاڻي کڻي آ. مهديجو نه ڪو ئي سڪي وار آهي.“

هر جيءَ ڇو، ”مهراج! مان نه وڃان ٿا ٿا ٿا جي اڏامن وڌون اڪيرون ڀاريندو هتي اهو آهيان. لاءِ نه بلڪل سڪو پيو آهي. اٿي ۾ نه هڪ اڏاڻو ۾ پاڻي ڪونهي.“

ساڏو ڇو، ”وڃ، جلدي هي ڪٽورو پاڻيءَ جو اڏي آڻ.“ هر جي هاڻي اڃان کير جو چمڪار ٽسي ڇڪر هر سر ٻا ڪٽه ڇوڻ جان ڇڪو جي ڪٽورو کڻي لاءِ ٽاهن هليو. لاءِ وٽ آجي ٽسي نه لاءِ پورو پيو پيو آهي. ٿڌو ٿو مل جل ٽسي هر جي عجب ۾ پئجي وارو. هر جيءَ ڪٽوري مان کير لاهي اڏي سان ڇٽو. ڇٽو پئي کيس ٿئي سو ڪو ٽسي ۾ آيا کيس ڪدم اهو ڪيان ٿو نه شري واندو جي ئي ساڏو

سادو سو چيو ته هر جي شايد ڪوڙ ٿو ڳالهائي
 چيائين، ”هر جي ! تنهنجي مون کي ڪير بيارڻ جي مرضي
 ناهي ان ڪري ڪوڙ ٿو ڳالهائين . توکي پڳت سڄي
 هيترو پري رهي ٿي هليدو آيو آهيان ته ٿو وٺان
 ضرور ڪجهه ملندو . ٿو مان اهڙي اميد ڪانءِ هٿير .
 سادو ڪي بکيو نه ڪيو . مون کي ته هتان ئي ڪرمان
 جي ٽنن ۾ ڪير نظر اچي رهيو آهي . هان وٽ، انڪار
 نه ڪر . هي ڪٿو وڃي هن ۾ مون کي ڪير پيار .“ هر جي
 پاڻي دل ۾ سوچڻ لڳو ته سادو ڪي ڪيئن سمجهيان
 ڪرمان ڪير ڪونه ڏيندئون آهن . پر ڪٿي هي سادو
 ڪروڙ ۾ اچي سراب نه ڏئي ان ڪري هن جو غصو
 شانت ڪري وشواس ڏيارڻ کپي . سو ڪائنس ڪٿو
 ورتائين : جيئن ئي ڪريءَ جي ٽنن هيٺان جهليائين
 ڪريءَ جي ٽن مان ڪير جي ڌارا وهي نڪتي . اهو
 ڪرشمو ڏسي هر جي عجب ۾ پئجي ويو . ڪجهه به
 سمجهه ۾ نه پيو اچيس ته هي ڇا ٿيو؟ ڪٿو وري
 سادو ڪي ڏٺائين . سادو ڳيت ڪري ڪير پي ويو .
 پرنس ٿي چيائين، ”هر جي ! پڳوان تنهنجو پلو ڪري .
 هيءَ سڀ تنهنجي پڳتيءَ جو ڦل آهي . ڇڱو ٻڌا، هاڻي
 باقي مون کي ٿورو پاڻي پيار . گرميءَ ۾ گلد سڪي
 ويو آهي .“

ٻيو ٻار هو گهراڙو ڪين. همت سان ڪم ڪندو هو ۽
ٻهجي ئي راند ٻڙجيءَ جو درشن ڪرڻ ۽ ٻچن ڳاڻڻ ڪين
چڏيائين. گلو به سريلو هوس. سڄي رات اوجاڳو ڪري
ئين ڪي به رس وٺائيندو هو. هڪ ٻيرو جيڪو هينجو
ٻچن ٻڌندو هو وري ٻڌڻ لاءِ منتظر رهندو هو. ٻچن
ڳاڻڻ وقت راندو ٻڙجي ڏٺان ٻرين تي ويندو هو سڌ ٻڌ
وڃائي رهندو هو. جيڪي سندس ٻچن ٻڌڻا وهندا
هئا نه آهي به پنهجو ٻاڻ وساري وهندا هئا.

هڪ ڏينهن هر جي اڪراڻن به چاري رعبو هو ۽
ٻچن به ڳائي رعبو هو نه اوجتو هڪ ساڌو گهرڙي ئي
چڙهي وٺس آيو. جڏهن هر جيءَ جو ٻچن ٻڌو ٿيو ۽
اڪيون کوليائين ته ساهون ساڌو ڪي اهل ڏٺائين.
ساڌو ڪي امسڪار ڪيائين ۽ سوال پري نظر سان
ڏانهن اٿارائين. ساڌو هن کي اچي چيو، ”هچا!
مان تمام پري کان آيو آهيان. ڏاڍي بک لڳي آهي.
اڪن اڳيان اولهه اچي ويئي آهي. ٿورو هن اڪراڻ
جو کير پيار نه ڪجهه. دل ٽٽي. پڳوان ٽپندو ٻلو ڪندو.“

هر جيءَ لمر ٿا سان ورائيو، ”مهراڇ! منهنجا ڏن
ٻاڳ، چر ٿوهان ٻڌاريا آهيو. هي جهڪي اڪراڻ
ڏسي رهيا آهيو اڃان بچڙا آهن. ڪم ڪر نه ٿيون ڏهن.
ٿوهان کي ٿراس موڪلڻ به ڏک به ٿو ٿين پر مان
لاچار آهيان. مون کي معاف ڪرايو. اسي جهڪا شهرا

اما پير جو سچو پيڪٽ هر جي پاڻي

پيڪٽ آهن ل. پگوان آهي. هر جي پاڻي به
وامدار جيءَ جو سچو لشڪار پيڪٽ هو. ان کي وسارڻ
وامدار جيءَ کي وسارڻ ٿيندو. هن پيڪٽ پنهنجو سچو
جيون واما پير کي اولڻ ڪيو. هن جا اڻڌاڻا سڻائي
هن جي مهڻا ڳائي ڄس وڌاڻو.

اوسينا جي ڀرسان ڊاڻي ڳوٺ ۾ اگسي پاڻيءَ لالي
هڪ غراب اڪرار رهندو هو. هر مهيني شڪل پڪش
جي اچڻ تي روڻيچا ايندو هو ۽ شري وامدار جيءَ جو
درشن ڪري سڄي رات واما ساگر تي مڙ پڄڻ ٿايندو
هو. پگوان جي پيڪٽيءَ جي ڀرپور سان وڪرم سنس
۱۷۸۹ ۾ کيس پٽ ڄائو. جوتشين هن جي جنم پتري
ڏسي اڳڪٿي ڪئي، ”هيءُ الڪ پگوان جو وڏو پيڪٽ
ٿيندو ۽ سڄي ديش ۾ لالو ڪيندو.“ هن جو زالو
هر جي پاڻي رکندڙ وارو.

جهڙو پاڻ اگسي پاڻي پيڪٽ ۽ سداچاري هو تهڙو ئي
هر جي پاڻي ٿيو. هر به پتا وانگر واما ساگر تي وامدار
جيءَ جا پڄڻ ٿايندو هو. پيچ تي هو به روڻيچا ايندو
هو ۽ اڪرارون چاري پتا جي مدد ڪندو هو. پتا جي
مريوءَ بعد هر جيءَ جي ڪلهن تي ئي ٿيو جو بار اچي

ان کان پوءِ سڀني سماڏيءَ کي ڀرڻام ڪيو ۽ ڀرڻو
 ٻوڙ لاءِ وٺندي ڀڄڻ ٻانڊندي سڀ ڀڄي، ڀڄي گهر هليا
 يا. جڏهن محل ۾ آيا ته هر ڀڄي ۽ ٺٽي شيون جهڪي
 آندون هرون سي ڏانهن ڳي واهون. اُتي ڪجهه ڀ ڪن
 ٿا. طبيلي ۾ راند ڀڄي ۽ ڀڄي ڪر ٿيرون ٿيرون ٻڌل ۽
 سو ڀ ڪر ٿا هٿو. اهو ڏسي هر ڀڄي ۽ ڪي ڏاڍو ڀڄي
 ٿيرون. هو به روئندو روئندو ڀڄي، ڀڄي گهر هليو ويا.
 راند ڀڄي هائي 'راما ڀڄي' ڪري ڀڄي ٿي وڃي.

اهڙيءَ طرح شري دوار ڪالاف راند ڀڄي ۽ ڀڄي
 اولار ڌارڻ ڪري هيءَ ٿر لاءِ سماڏ ڪري ڀرڻام
 ٻڌاڻا. راجا اُچل ڀڄي ڪلڪ ٿي مائو مائو ڀڄي
 ممنا ڀڄي ڪيائون، ڀڄي ڪي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڌڪ ڌور ڪيائون، اوج ٺيڄ ڀڄي ٿي ٿي، سنڌو
 ڪي ٿي ٿي ڀڄي ٿي ٿي. راجستان ۾ راند ڀڄي
 (روڻيڄا) ڀڄي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي.

لولا لنگڙا، ٻنگلا ۽ ڪوڙھ جي ڪاٻا ڪڍڻ ڪري
جڏهن بس. ”ايترو چئي آواز بند ٿي ويو. سڀ پنهنجي
پنهنجي ٻل بخشاڻ لڳا. اُجهل جيءَ به سماديءَ ٿي
گهٺي جي جوڻ ۽ گهر ڏوٽ ڪيو. آڙ ٿي ڪئي.

وري آڙاڻا ڪرڻ لڳا، ”هي دوار ڪاٺ! ٿڌو
ولڻ جي هنن ٻارن تي دٻا ڪريو. اسان کان وڏي
غلاطي ٿي آهي. ٻارن جو نه هن ٻر ڪوبه ڏوهه ڪونهي.
اسانکي چاهي جيڪا به سزا ڏيو. هي آٺاڻ جا ٺاڻ!
اسانجو عقل تمام گهٽ آهي. موهر ماڻا سان گهٽ ٻار
هٿ ڪارڻ اسان کان هيءُ آڙاڻ ٿيو آهي ٿوهانجو
سراپ گهڻو ڪٺو آهي. ٻريو! دٻا ڪريو.“ جڏهن
اُجهلجي ان طرح روئي روئي ويٺي ڪرڻ لڳو تڏهن
ڀڳوان دامن دال ڀڳتن جو آواز ٻڌو ۽ هنجو هڙو به
هن دڪي واڙيءَ سان پڪههجي ويو. تڏهن آڪاس
واڙي ٿي.

”ڀڳتو! سراپ نه ڪوڙو ٿيو ٿي سگهي. ٿوهان سڀ
گڏجي رهجو. جيڪو مون وٽ ٻر ساد چاڙهڻ اچي ان
کي گهٽري سڀ ٻر ساد ڦري وٺجو. انهن ڪرڻ سان
ٿوهان ٿيرا چوانهندا. اهڙيءَ طرح ٿوهان کي ڇو اُڪارو
ملندو. جيڪو تن ملهه پاڻ ٻر ورهائي ڪٽجو. ٻاليءَ
جي سماديءَ ٿي جيڪو ٻر ساد اچي اُنکي ٿوهان هٿ
نه لڳائجو. اهو ميگهه ولڻن جو ٿيندو.“

ورائي هجي يا نه. هو توهان سڀني کي ڇڏي السو
 ٿي ويا آهن. هڪ دفعو مذهبي چوڻ مڃو. ان سڌي
 کي کڻي ڏسو نه سڀني. ”سڀني هر ٻي ڇي ان ڳالهه
 کي ٽڪر ڏنو. سڀ ملي رام سروي ٿي ويا. جيئن
 ٿي سڌي کي کڻي لڳا نه ڪوڏر سڌي ٿي نه ٻي
 کڻي واري ڇي ملي ٿي لڳي. ان چمتڪار ٿي سڀ وائڙا
 ٿي ويا. پر وري به ڇپ نه رهيا، سڌي کڻي جو ڪم
 چار رکيائون. گوري ٿي سڌي کڻي ٿيون نه ان مان
 ڪل لکتا، ٿڌن سڌي مان هڪ ٻيڪر آواز آيو.

ڀڳوان جو ٿڌن کي سراپ

”هي ٿڌن وٺي! مون اوهان کي ٻه رهن ٿي ڇو
 هر نه چاهي اوهان، وڻڻ ۽ مڙش ڪر، ڇو نه اچي
 چوي پر اوهان مذهبي سڌي ڇو ٻڌو نه هئائڻو.
 توهان مذهبي حڪم جي اڌرائي ڪئي آهي هاڻي
 اوهان تي ٿڌن جي ڇڏي حالت ٿيندي. جيڪڏهن مذهبي
 ٻڌو نه هئائو ها ته توهان جي اڙهي ڌر ٻڙهي پر
 هجن ها. توهان منو نه ڪيو. مذهبي هن سڌي جا
 چرچا دور دور ٿا ٿين ٿيندا. ٿڌن چاهي غريب ڪاڇو
 پر هن سڌي جي ڌرن لاءِ ضرور ايندا. هندو
 مسلمان بنا ڪنهن جاتي ٻڌ جي مذهبي سڌي هي
 آڏاڻا ڪندا. ٻڌن کي مان ٿڌن ۽ ٻڌن ڪندس.

ورتي هجي ٻا ۽ ۰ هر ٺوهان سڀني کي ڇڏي السوء
 ٿي ويا آهن. هڪ دفعو مذهبجو چوڻ مڃيو. اُن سڌاڻيءَ
 کي کڻي ڏسو ۽ سڀني. ”سڀني هر ٻي ڇي ۽ هي ان ٻالهي
 کي ٺيڪو ڏارو. سڀ ماري رام سروي ٿي ويا. جيئن
 ٿي سڌاڻيءَ کي کڻڻ لڳا ۽ ڪوڏر سڌاڻيءَ ٿي ۽ ٻي
 کڻڻ واري جي ماري ٿي لڳي. اُن چمتڪار ٿي سڀ وائڙا
 ٿي ويا ۽ ٻي وري ۽ ڇپ ۽ رهيا، سڌاڻي کڻڻ جو ڪم
 ڇڏو رکيائون. ٿوري ئي سڌاڻي کڻيائون ۽ اُن مان
 ٿل لڪتا، ٿڌن سڌاڻيءَ مان هڪ ٻيڪر آواز آيو.

ڀڳوان جو ٺڌون کي سڻائڻ

”هي ٺڌو وٺي! مون اوهان کي ٻه ٻن ٿي ڇڏو
 هو ۽ چاهي برهما، وشنو ۽ ۰ ههس ڪيو ۽ چوڻ ٿي
 چري ٻي ٺوهان مذهبجي سڌاڻيءَ جو ٻڌو ۽ هٿاڻيو.
 ٺوهان مذهبجي حڪم جي ٺڌرائي ڪئي آهي عالمي
 اوهانجي ٺڌون جهڙي حالت ٿيندي. جيڪڏهن مذهبجو
 ٻڌو ۽ هٿاڻو ها ۽ ٺوهان جي ٺڌهي ٺڌ ٻيڙهي ٻيڙ
 هجن ها. اوهان ٺڌو ۽ ڪيو. مذهبجي هن سڌاڻيءَ جا
 ٻه ڇا دور دور ٿا ٿين ٿيندا. ڏٺو ان چاهي غريب ڪلهڳ
 ۾ هن سڌاڻيءَ جي ڏرڻ لاءِ ضرور ايندا. هندو
 مسلمان ٻيا ڪنهن جائي ٿين جي مذهبجي سڌاڻيءَ جي
 آواز ٿا ڪندا. ٻڌتن کي مان ٺڌو ڏان ۽ ٻڌن ڏان ڪندس.

مړلتي وشواس له كېدا؟

انهن نېهي شهن كې ډسې سچې سپا عجب پر پټې
ولې. اچمل چې كې هاڼي هر بوجي چې وچمن لي وشواس
كرځو پور. هن وړم د بوجي كې چيو، ” انهن نېهي
شهن كې مون پېښې هڅن سان سمادې پر رڼو هو.
اهي هر بوجي وټ كېن آرون؟ مېښو نه دماغ لي
كم لټو كړي. ” سپا جا سږ راج كړه چاري جهكي
ان وټ سمادې لي حاضر هټا، وانځا لي ولا. جډهن
زاله خالي پر اټا خبر پېښي نه انهن كې به عجب لږو.
سږ هك پټي كې وانځا لي چوږ لږا، ” هيء سږ
كېن ټور. ” راڼي نيتلدي كې اټل وشواس هو نه
وامدو چې نه پېښې دام پډارا آهن.

سږ ماڼو هك جاء لي ولې ان وشه لي پل پر
ټالپون كړځ لږا. هر بوجي وچم لي چيو، ” توهان
ماڼو شري رامدو چې چې چمتكارن كان چگي طرح
واقف آهيو. هن اهي چمتكار ډكارا آهن جو راجستان
لي نه، سږو پارت هڅې جډ جډكار كړي رهيو آهي.
هنن چې ليلانن چې مان جيتري ساراهه كړيان اولري
لي گهټ آهي. شايد انهن توهان سږي جو امتحان ونځ
لا انهن كړو آهي. توهان پښتن جو سږو پور هڅې
آما سان آهي يا خالي دېه سان؟ توهان مېښو لفظن
لي وشواس كړو. مان سچ ټور چوان هنن سمادې

استرلين کي ڪارا ڪٽڙا پائل هئا. جڏهن هڪ
وڃي ڪي ڀرسان ايندو ٿو ته رآمدو جيءَ کي باد
ي روڻ لڳا. هر سو هي هاڻي نه وڏي سوچ ۾
ٿي وڌو. هن جو سر ڇڪرائڻ لڳو. اڃان هاڻي نه
شري رآمدو جيءَ سان ملي آيو آهي. مگر انهن نه
ڪارڻ ڳالهه ڪونه ڪئي. هيءُ اُشب خبر ڪنهن بهي
هي؟ هر سو هي پڙهڻي دل ٻڌي پڇي ٿي وڌو،
”توهان سڄي کي ڇا ٿو آهي؟ شري رآمدو جيءَ نه
هاڻي موڪلي مليا آهن. اسان بهي پاڻ ۾ واهي ٿا ٻڌون
ڪهڙن آهن. هو ڏهڙو ٿيڙائي هاڻي اچي رهيا آهن.“

هر سو جيءَ جون ڳالهيون ٻڌي اجملي جي چوڻ لڳو،
”هر سو هي تون ٻاڳل نه ڪونه ٿو آهين. رآمدو جيءَ
کي سمادي ورتي اڄ ڇهڙن ڏينهن ٿو آهي. تون
نروڪ ظاهر ڪرڻ هي بدران ٻاڳل ڇڏڻ ڳالهه ٿي
ڪري رهيو آهين.“ هر سو جيءَ کي نه پورو وڌو
هو نه اڃان هينئر رآمدو جيءَ سان ٿا ٻڌون ڪري
آهين. هو اجمليءَ جون ڳالهيون ٻڌڻ لاءِ تيار نه هو
هو چوڻ لڳو، ”توهان کي منجهن لفظن تي وڌو
نه اچي پڙهيءَ ٿو شري رآمدو جيءَ هاڻي هيءُ
ڪٿرو مالو مڙهي کي ٿا ٻڌڻ لاءِ چيو آهي، ه
وڌو ڪٿو مالو وڌو رآمدو جيءَ لاءِ موڪليا آهن؟ هيءُ
آپڀل توهان کي ٿا ٻڌڻ لاءِ چيو آهي ڇا توهان اڃا

آهي . مگر ڪو لکي ان تي وشواس نه آيو سو سڌو گهوڙي
 تي چڙهي توهان کي ڳولڻ لاءِ هتي ڊوڙندو هليو آيو
 آهيان . ”

ڀڳوان رام ڏاڍو جيءَ کلي ڏنو ۽ چيو ، ” ڀائي ! هر ٻو جيءَ
 هن سنسار کي نئون سڃاڻڻ لڳو . جيئن مرضي پوين
 تيئن چوندا وٺن ڏرو ۽ چرڪن لڏا ٻار توکي ڇا لڳو
 متسوس لڳي ؟ لهيو ڇڏ ان ڳالهه کي ۽ تون به چار ڏانهن
 روڻيجا ۾ ره . مان هاڻي گهوڙي کي گاهه چرائي اڃان
 لڳو ، تون ڳوٺ نه وڃين ئي لڳو . هڪ ڪم ڪجانءِ هيءُ
 وٺن ڪٿو رو مانا مڻاڏي کي ، وٺي-ڳڙا ڀائي وٺي-مداد
 کي ۽ هيءُ آيو ، اٽچل لڏا اڄمل جيءَ کي ڏجانءِ . ٻڌ .
 سڀني کي منهنجي رام راءِ چڻجانءِ . مان منهنجي پٺيان
 ئي گهوڙي کي چاري اڃان لڳو . ”

جڏهن هر ٻو جيءَ روڻيجا ڳوٺ جي وڃيڻ آيو ته
 ڇا ڏسي نه ڪر هه ئي استرڙون ڪارا ڪهڙا ڀائي هاڻي
 ٻهون پرنس . ڳوٺ ۾ اڳتي هليو ته ائين متسوس ٿيس
 ته سڄو ڳوٺ شوڪ-ساگر ۾ ٻڌل آهي . سڀني وار
 لهرائي ڇڏيا آهن . جڏهن هو بازار جي طرف وڌيو ته
 ڏٺائين سڄي بازار بند آهي . هر ٻو جيءَ جو هر دؤ ڪنهن
 لڳو . هن ۾ هڪ نئين چمٽا جاڳيس ته هي ڇا آهي ؟

جڏهن هر ٻو جيءَ راجمحل ۾ وٺو ته اُتي اڄمل جيءَ ،
 وٺي-مداد جيءَ ۽ ٻيا درباري اڃا ڪهڙا ڀائي وٺا هئا .

ري رآمد پوڄي جو هر پوڄي سان ملڻ

پڳوان رآمد پوڄي جي سڃاڻي وٺڻ جي هر جڏهن

من عزت زن ۽ سندس پوڄي هر پوڄي سالڪل کي

نه هٽڪي ڏاڍو ڏک ٿيو. جيئن ئي هو گهوڙي

سوار ٿي ڳوٺ کان ٻاهر آيو ته هن کي تمام سٺا

ڀڳ ڏسڻ ۾ آيا. هر رستي کان سوچيندو پئي وار نه

مڏيو جي مولسان ملڻ کان سواءِ ڪيئن ڪا سڃاڻي

ٿي سگهن. ڇو ته پڳوان شري رآمد پوڄي جو پڄي مڪ

مڏيل مان ڇوڙ هو، ”جڏهن مان پڄي ڏاڍو وڌيس ته

مولسان ضرور ملندس.“ نه ڇا هن ڄاڻي وڃن ڪوڙا

ٺڪر لڌا. نه ائين ئي ٿيو سگهي. هر گهوڙي کي لهڙي

سان ڏوڙائيندو رولڻ ڇا طرف اچي رهيو هو، ڇوڪرن ئي

رولڻ ڇا جي ڀرسان پهتو ته شري رآمد پوڄي کي آلي

ٽوڙو ڇاڙهندو ڏٺائين. شري رآمد پوڄي کي ڏسندي

ئي هر اوجھ جلد ئي گهوڙي کان لهي پڳوان جي چرٿن

۾ ڪري ٻڌو.

پئي ڏاڍي ٻوڙ سان مليا. هر اوجھ جي من جي

ڪا وڌندي رهي. هر اوجھ جي چرٿ لڳو، ”مون نه

و آسپ سماچار ٻڌو هو. جڏهن پڳوان رآمد پوڄي

”اهڙو ڪٿڙو سماچار هو.“ هر اوجھ جي چرٿ لڳو

رآمد پوڄي! مون ٻڌو هو ته توهان سڃاڻي ورتا

گيارس جو پرساد پٿرو غفا جي نالي تي پٿرو جو سمجهجو .
”منهنجي سمائيءَ وٺڻ کان پوءِ ٻرهما ، وشو ،
مهيش چاهي ڪير به چوند اچي ، سمائي واپس نه
ڪوٺجو . منهنجو ٻرندو نه هٽائجو . منهنجو ٻرندو هٽائڻ
سان توهان جون پيڙهيون ڪشت ڏسندا آهن . منهنجي
سمائيءَ تي گهم جي جوت گگر ٽوپ ۽ اچو جهنڊو
وڪڙو . مان پنهنجي پڳتن سان هر وقت ساڻ رهندس .
ٽوپ ڊپ ڪري جيڪو مولڪي ڍاڪ ڪندو ان جون
منوڪامپائڻ مان پورا آهن ڪندس . اهو منهنجو

شري رامديوجي جي سماڌي وٺڻ

صبح ٿيندي ئي شري رامدارجي ڏاڏي جي ٻڌايل
استان تي پنهنجو جهنڊو کڙي ڇڏيو. سماڌي کڻڻ
تي پهتائين ۽ ڇاڪڙاڻ لکڻيون. ايتري ۾ نه ماڻهن ۾
هالاڪار مڃي ويا ته پگوان هميشه لاءِ ڪن ڇڏي ويندو.
انهن سڄي سڀ. هاءِ راما پهرجي! هاءِ پهرجي!
جتي روڻ لڳا. پگوان شري رامدارجي وڪرم سبب
پندرهن سو پندرهن ٻڏي جي گهاس ڏانهن هڪ ۾
ٺاريل ڪٽي، مالا پٽ، پٽ پنهني ڪٽس سڀني
راجپوت سردارن ۽ شهر جي سرنارين سان پاڻ سان
سماڌيءَ طرف روانو ٿيو. پورڪرڻ ڏٺو کان آڻي
ماڻهن ڏاڍيل مصري ۽ گلل سان رامپور جي
ڏوڄن ڪيو.

رامدار پگوان سماڌيءَ ۾ وڃڻ کان پهرين سڀني
ڇوڪر لڳا، ”منهنجا پگوتو! هر مهيني جي شڪل
جي بچ (چند) تي آسرو ڪيو. پراسر سان اڻڻ ڪيو
ڪندي رام ڇو اوجاڳرو ڪيو جتي منهنجي
پوڄا ٿيندي آهي مان هر وقت حاضر رهندس. ه
مالڪه ۽ ٻڏي مڃي ۾ روڻيجا ۾ ڏسڻ ۽ گيارس
ميار لڳائجو. ڏسڻ ڇو پراسر مولڪي پراسر ل

سڀ ماڻهو 'ڊالي' ٿي ڇڏي هئي، ٻڪار بندي ڇڏي
سڀ، "ڊالي! ٿو ڏٺو آهين."
پڪوان شري رامدارجي چوڻ لڳا، "ٻڌو ٻائرو!
هتان ڊالي ٻائيءَ هي سماڏيءَ کي ٽي ڪوٽو ٻوڏو.
تان سڀاڻي سماڏي وٺندس. پوءِ ڊاليءَ جي مالا ٻٽا
کي محور ڏار ٿي ڇڏي آهين." مالا ٻٽا هي اڀرندي
ڊاليءَ هٿن کي پر ٿار ڪيو ۽ وڪلائي آندو ورتي.
ان کان پوءِ ڊالي ٻائيءَ ڇهيو، "توهان سڀ به راما ٻٽو
ڇڏي ڪري پوساگر مان پار ٿيو." انهن چئي سماڏيءَ
پر ٻٽو رکيائين. سڀني جي ڏسندي ڏسندي هو سماڏيءَ
پر التو ٻان ٿي وئي. سڀني تر ٻانن سماڏيءَ کي پر ٿار
ڪيو. ڏوٻ ڏٺا رکي اڙي ڪئي ۽ ڇڏي ڪار
مٽائڻ لڳا. راما ٻٽو جي سامهون ٿي هن سماڏي وٺي
نرواڻ ٻڌ حاصل ڪيو.
سڀ ماڻهو چوڻ لڳا، "ٻٽو ٿو هائجي مالا ٻٽو
آهي. توهان ٻٽو هي پڪڙي هتي ٻٽو ڏاڍو ڊاڍو
ٻائيءَ کي هتان ٻٽو هتي ٻٽو ٻٽو ٻٽو ٻٽو
ڊالي ٻائيءَ حالانڪه ميڪو وٺي ڇوڙي ٿي، پر ٿو
ڇو ٿو هر وقت سڄي سان توهان هن کي امر ڪو
ڇڏو. ڏٺو آهين پڪوان! توهان جي ڏوٻ ٻٽو ٻٽو
ڇو ڪيو. ٻٽو ڪونهي. توهان جي ٻٽو ٻٽو
ٻائيءَ هي سماڏيءَ مان ٽي ڪوٽي ڪوٽي ٿي."

डालेबाई को समाधि

دالي بائيء جر سمادي ولن جي بهاري

[illegible]

انڱ لڳا. راما پير
وانڱ بد حاصل ڪيو.
سڀ ماڻهو چوڻ لڳا، ”پر پوءِ توهان جي ماڻا اُٻ
آهي. توهان پنهنجي پڪڙ جي ٻنهي ڏانهن وڌائي ڇڏ
ٻائيءَ کي. ٻن ٻڙن جي وچ تي چوڻي ٿي، پر توهان
ڏاڍي ٻائيءَ جي حالت ۾ مڪمل ٿيڻ کي امر ڪيو.
جو نالو هر وقت سڄو سان توهان جي ڏاڍي ٻائيءَ
ڇڏيو. ڏيڻ آهي پر پڪڙو! توهان جي ڏاڍي ٻائيءَ
جو ڪو به پيڙ ڪونهي. توهان جي ڏاڍي ٻائيءَ
جو ڪو به سماڙيءَ مان ٿي ڇڏي ڇڏي ٿي.

ٺاري ۽ ٺار جي سمان جي نشاني ڪهڙي آهي؟
 ٻالي هٿ ڇوڙي ڇوڙا لڳي - ”ٺارو! هيءَ لـ
 منهنجي سمان آهي. ٺاريءَ جي سمانءَ جي نشاني
 اها آهي - ان ۾ ڇوڙيءَ جو ڏورو ۽ ڦٽي اڪرندي
 جتان سنڌالي، ٻيٽاءُ ۽ ڇاڪڙي نڪري اها ٺوھائجي
 سمان ھوندي.“

رامداس جي ڇوڙا لڳا - ”ٻالي! ٺار اڳي ٺـ ڪري
 ڇڏي، ٺار ڏسڻو آهي ته اها ڪهڙي ٺـ ٿئي. جيڪڏهن
 ڪهڙي ٺـ ته ٺون سڀني جي نظرن ۾ ڪري پونديءَ.
 سڀ ماڻهو ٺـ ٺـ ڪندا ٺون ان کي مذاق نه بڻاء.“

ٻاليءَ پڳوان کي سر ٺوڙي ڇڏي - ”ٺوڙي ٺـ ٺـ ٺـ
 منهنجون چيل شيون نڪرڻ وارون آهن. هي ٻـ ٻـ
 مان ته ٺوھائجو سهارو وٺي آئي آهيان. مان گهر موٽڻ
 واري ٺـ ٺـ ٻالي اکيون بند ڪري رام ساگر هٿ
 ۾ کڻي پڳوان جي آڏا ڪرڻ لڳي. هردي جي سڄي
 لڳن ڏسي پڳوان کي ڏٺا آئي. پڳوان هميشه پڳڻ
 جي وس ۾ رهي ٿو. پڳڻ جي ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ
 لاءِ هڪي پنهنجي ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ
 شري ڪرڻ کي ٻـ پنهنجي ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ
 ڪرڻ لاءِ سدرشن چڪر ڪٽڻ ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ ٻـ
 ڪرڻ وارن اچي ڇڏي ته سمانءَ مان ڇوڙي ڏورو ۽
 ڦٽي نڪتا آهن. اهو ٻـ سڀ ماڻهو عجب ۾ پئجي

ولنداس. توهان اوج ليڄ ڇو ڪيائون ڇڏي ڏار. انسان
 ويچارن ۽ پاڻن کان اوج ليڄ ٿيندو آهي. ” پوءِ
 هوءَ ٻڳوان شري رامدارجيءَ کي چوڻ لڳي، ”مان
 توهانجي پراسر ۾ ڊوڙندي آئي آهيان. توهان ئي
 منهنجي من جي لڳا پوري ڪندا. ڪرپا ڪري توهان
 مولڪي پاڻ سان ڀر ڏار وٺي هار.“

جڏهن ڊاٻيءَ ماڻهن کي سماڏي کوٽ ٻڌ ڪرائي ته
 رامدارجي ڊاٻيءَ کي چوڻ لڳا، ”تو سماڏي ڪوٽ
 روڪائي ڇڏي آهي. تون ڪهه وٺس ۾ مورڪ
 چواندڻس. خالي وڌائي ۽ مان ٻائڻس هي لاءِ هيءُ
 اچائي ٻالو نه ڪر. جيڪڏهن سماڏي ئي وٺڻ چاهين ٿي
 ته ڪا به جاءِ تلاش ڪر. هيءُ نه منهنجي سماڏي
 کوٽجي رهي آهي.“

ڊاٻي چوڻ لڳي، ”ٿي ٿي ٿي هلا واري راجا جي
 پرڄا طار ۽ ڪامي نه ٿيندي آهي. توهان مولڪي
 ڪهڙيءَ ٻالو جي ڏهڪي ڏيئي رهيا آهيو؟ منهنجي
 پوئجي ڪٿي سان توهان کي ڇا ملندو؟ منهنجي سماڏي
 ڇو کوٽائون؟ توهان کي خبر آهي ته مان پڙهندو ڪم
 ڇڏي ڊوڙندي آئي آهيان.“

رامدارجي چوڻ لڳا، ”ڊاٻي! جيڪڏهن هيءُ
 سماڏي ٿيندي آهي ته سڀني ماڻهن جي سامهون توکي
 اهو لاپس ڪرڻو پوندو ته منهنجي سماڏي ڪٿي آهي.“

دام سرور تي ٻڌڻ لڳي ٻيئي هئي. ٻيڙ کي چيريندي
 ٻالي شري راندو جيءَ جي سامهون هڪ چوڙي ٻيئي
 رهي. ٻاليءَ کي ڏسي راندو جي تمام خوش ٿيا ۽
 چوڻ لڳا، ”ٻالي! تون اچي ويٺين ۽ تمام سٺو ٿيو.
 مون به تون سان ملڻ ٿي چاهيو.“

ٻالي ٻائيءَ پهرين نه راندو جيءَ جون ٻنڊج
 پرمڪرمائون ڪيون ۽ پوءِ هندي چوڙن ۾ پوڻا ڪري
 چوڻ لڳي، ”توهان مون کي ڇڏي سمادي نٿا وٺي
 سگهو. توهان پنهنجي ڏنل وچن کي ٻاڌ ڪرايو. توهان
 ئي چيو هو ته مان، توکي ڇڏي ڪونه ويندس.“ جڏهن
 راندو جيءَ ڪري جواب نه ڏنو تڏهن هوءَ سماديءَ
 طرف وٽي ۽ چوڻ لڳي، ”اڙي ٻائي! توهان پنهنجي
 سمادي ۾ ڪوئي رهيا آهيو. توهان کي ڪوئي آهي
 نه شري راندو جيءَ جي سمادي ڪوٺيو.“

ٻاليءَ جون ڳالهون ٻڌي آجمل جي ۽ ٻين سردارن
 چيو، ”سار جي ڌيءَ ذرا زبان سنڀالي ڳالهه. ننڍي زبان
 وڏي ڳالهه. شري راندو جيءَ سان گڏ ٻيڙ ڏام وٺڻ جون
 ٽالهيون توکي سوپيا ٿيون ڏهن.“ تڏهن نه ڪنهن
 رمايو آهي -

ٺٽيرا، فقيري دور هٿ - جڻسي ٻيڙ ڪچور،
 چڙهي ٿو چاڪي دام رس - ڪري ٿو چڪما چورو.
 ٻالي چوڻ لڳي، ”مان پير جيءَ کان اول سمادي

ڊالي ٻائيءَ جو سماڌي وٺڻ

ڊالي ٻائي شري رامداوجي ٺورم - ٻُڌس هئي . ڪارن چاريندي جڏهن هن جهنگل ۾ دهلن وغيره جو آواز ٻڌو ته هنجي هردي ۾ آڏو ٿا ٻڌا ٿي . هنجي سمجهه ۾ ٿي آيو ته روٽيجا ۾ اڄ هيءَ ٻڌوڙ ڏام چاچي آهي ؟ انٿري ۾ رستي ويندي هڪ ماڻهو ڏسڻ ۾ آيس . هوءَ ٻوڙي هنجي ٻوسان وڃي پڇڻ لڳي ، ” ته هي ٻاجن جو آواز ڪٿان اچي رهيو آهي ؟ “ هن ماڻهوءَ چيو ، ” ڇا ٿو ڪي خبر ڪونهي ؟ اڄ روٽيجا جا راجا شري رامداوجي سماڌي وٺي رهيا آهن . سڀ ماڻهو رام سڙوڙ ٿي کڏ ٿيا آهن . “

ڊاليءَ جيئن ئي اهو ٻڌو ته هڪدم وانڙي ٿي ويئي . هنجو مٿو ٽوڙ لڳو . بهورش ٿي ٺوڙي ٿي ڪري اٿئي . ٿوري ڏور کان اهو جڏهن هڪي هوش آيو ته سمجهي ڪانن ۽ وچڙن کي کڏ ڪري چوڻ لڳي ، ” هي ڪٿو مالابار ۽ وچڙو ! مون اڄ تائين ٿوهالجي عرب شيرا ڪٿي آهي . اڄ مان ٿوهان کان آهي وڌائي ٿي وٺان . ٿوهالڪي شري رام ٺٽيءَ جو قسم آهي ته ٿوهان شام ٿيندي پنهجي پنهجي گهر ڏانهن هليون وڃجو . “

ڊالي ڪانن ۽ وچڙن کي انٿرو چئي سڏي اوڏانهن ٿي ٻوڙي جتي رامداوجي سماڌي وٺي رهيا هئا .

وام سرور لي ٻيڙ لڳي ٻيڙي هئي . ٻيڙ کي چيو ويندي
 ٻالي شري رامدرو جيءَ جي سامهون هٿ جوڙي بيهي
 رهي . ٻاليءَ کي ڏسي رامدرو جي تمام خوش ٿيا ۽
 چوڻ لڳا ، ”ٻالي ! تون اچي ويٺينءَ ؟ تمام سٺو ٿيو .
 مون به تون سان ملڻ ٿي چاهيو .“

ٻالي ٻائيءَ پهرائن لاءِ رامدرو جيءَ جون ٻج
 پراڻڪر مائون ڪيون ۽ پوءِ هيندي چرڻن ۾ پراڻڪر ڪري
 چوڻ لڳي ، ”نروان مون کي ڇڏي سمادي ٿا وڃي
 سگهو . نروان بهيندي ڏنل وڃڻ کي ياد ڪرايو . نروان
 ٿي چيو هو ته مان توکي ڇڏي ڪونه ويندس .“ جڏهن
 رامدرو جيءَ ڪوبه جواب نه ڏنو تڏهن هوءَ سماديءَ
 طرف وڃي ۽ چوڻ لڳي ، ”اڙي ٻائي ! نروان منهنجي
 سمادي ۾ ڪوئي رهيا آهيو . نروان کي ڪوئي آهي
 ته شري رامدرو جيءَ جي سمادي ڪوٺيو .“

ٻاليءَ جون ڳالهون ٻڌي آجمل جي ۽ ٻين سردارن
 چيو ، ”سار جي ڌيءَ ذرا زبان سنڀالي ڳالهه . ننڍي زبان
 وڏي ڳالهه . شري رامدرو جيءَ سان گڏ پرم ڌار ويٺو جون
 ڳالهون توکي سويلا ٿيون ڏس .“ تڏهن ته ڪنهن
 رمارو آهي -

فقير ، فقيري دور هٿ - جڻسي ٻيڙ ڪڇور ،
 چڙهي تو چاڪي رام رس - ڪري تو چڪا چور .
 ٻالي چوڻ لڳي ، ”مان پير جيءَ کان اول سمادي

ڊالي ٻائيءَ جو سماڏي وٺڻ

ڊالي ٻائي شري رامداوجي ٻارم - پُڄيس هئي . ڪارون چارمندي جڏهن هن جهنگل ۾ دهلن وغيره جو آواز ٻڌو ته هنجي هردي ۾ آڏسرتا پيدا ٿي . هنجي سمجهه ۾ اٿي آيو ته روٽيجا ۾ اڄ هيءَ ڏور ڏام چاچي آهي ؟ ايتري ۾ رستي وٺندي هڪ ماڻهو ڏسڻ ۾ آيس . هوءَ ڊوڙي هنجي ڀرسان وڃي پڇڻ لڳي ، ” ته هي ٻاجن جو آواز ڪٿان اچي رهيو آهي ؟ “ هن ماڻهوءَ چيو ، ” ڇا ٿو ڪي خبر ڪونهي ؟ اڄ روٽيجا جا راجا شري رامداوجي سماڏي وٺي رهيا آهن . سڀ ماڻهو رام سرڌور تي ڏڏ ٿيا آهن . “

ڊاليءَ چيئن ٿي اهو ٻڌو ته هڪدم واٽڙي ٿي وئي . هنجو مٿو ٽرڻ لڳو . بهوش ٿي ڏرليءَ ٿي ڪري لپئي . ٿوري ڏسڻ کان پوءِ جڏهن هڪي هوش آيو ته سمجهي ڪانس ؟ وڇڙن کي ڪڏ ڪري چوڻ لڳي ، ” هي ڪٿو مالٽو ؟ وڇڙو ! مون اڄ تائين ٿوهانجي خوب شيوا ڪئي آهي . اڄ مان ٿوهان کان آخري ودائي ٿي وان . ٿوهان کي شري رام ڏئيءَ جو قسم آهي ته ٿوهان شام ٿيندي پٺي پٺوڇي پٺوڇي گهر ڏانهن هليون وڃجو . “

ڊالي ڪانس ؟ وڇڙن کي ايترو چئي سڏي اوڏانهن ئي ڊوڙي جتي رامداوجي سماڏي وٺي رهيا هئا .

۱۷۱
ورکا ڪري رهيا هئا. ڇاڪاڻ ته اڄ انهن جو پڳڙو
ڪهڙن ڏانهن کان پوءِ منهنجي ڌار ڏانهن اچي رهيو هئو.

سماديءَ جو اسٽان آيو. پڳڙو منهنجو ڪهڙو اهڙو
۽ الهيءَ کان هيٺ لٿا. هڪ طرف اسان تي ماڻا پٽا
وڌا هئا. انهن جي سامهون وڙمدار ۽ وڙمدار جي
پٽي وڌل هئا. ٻئي طرف پٽلدي ۽ ان جا ڀائر وڌل
هئا. لڳ ڀڳ سڀ لڙ لاري پئي ڏسي رهيا هئا. سڀني
جي اکين مان لير وهي رهيو هو. رآمدار جي ۽ ڇوڙ-
”لاڪل سامهون سمادي ڪوٺ جي ٿياري ڪرايو. مان
اڄ هن سرسڙ سان وڃي رهيو آهيان پر لڪل روپ ۾
هر وقت نوهان سان گڏ هوندس.“ سڀني ڏانهن مخاطب
ٿي پڳڙو شري رآمدار جي پٽي رهيا هئا. ”جيڪو
استري اڃا پُرش پُرش سان منهنجو ٺار وٺندو مان
انهن ڇوڙن سڀ ڪامناون پورا ڪندس. منهنجي
ٿيلائن ۽ چرٿر کي جيڪي ماڻهو ڳاڻيندا ۽ ٻڌندا انهن
کي سڀ طرح جو سڪ ملندو. منهنجو ٺار جيٺ سان
ڪهڙو نه ٻاڻي پوءِ هجي ان جو اُڌار ٿي وٺندو. هو
منهنجي مڪتي ڌار کي ٻهجي وٺندو.“

اهڙيءَ طرح رآمدار جي پنهنجن اڀڙن سان سڀني
کي ڄاڻائي ۽ آڻ ٻڌائي رهيا هئا. هو ڏانهن سمادي
ڪوٺجي وهي هئي.

چون ڏانهن ٻڌي سڀي جو هر دو شانت ٿي ويو.
 جهڪي نه راندو جيءَ جي وڇوڙي جو سوچي ڏکي ٿي
 ورلاپ ڪري رهيا هئا تن جي چهرى ٿي شانت ڇانڊجي
 وئي. اندر ۾ هڪ عجيب ۽ الڪڪ آندو ايو ڪري
 رهيا هئا. ڀڳوان راندو جيءَ جي اڀر ديش کي ٻڌي
 سڀ ڀڄن ڪيرن ۾ مڪن ٿي ويا. سڀئي هڪ چم ٿي
 ڏاڍي آمڪ ۽ اُٺاڻ سان هري ڪمرن ڪندا رهيا.
 رات گذري آخر صبح ٿيو.

صبح ٿيندي ڀڳوان شري راندو جيءَ جيرو-
 لوهان سڀ ماڻهو مولسان گڏ هلو ۾ روانو ٿيو. ودائيءَ
 وقت روانا اُٿل ۾ ڇڏو ويٺو آهي. ٻيءَ مهيني آخري
 موڪلائي ٿيندي. ”ان کان پوءِ راندو جي ٻنهي
 استان ٿان اُٿا. ٻنهي ۾ ڪت مٿي ٿي رکيائون. مولن
 جو هار گلي ۾ پائائون. ڪيسري جامو پائي ساڄي هٿ
 ۾ پالو کيائون. ڪلهي تي پيتامبر رکيائون. دروازي
 کان ٻاهر اچي نري ڳوڙي ٿي سوار ٿي ويا. سڀني
 جا چهره اُداس هئا. راڻي نيتلدي ۽ شري راندو جيءَ
 جا ٻار ۽ انهن جا ماما پٺا روئي رهيا هئا. سڀ ماڻهو
 ڪلال اڏائيندا رام سرور ڏانهن هلڻ لڳا. طرح طرح
 جا سادا وڃي رهيا هئا. پٺيان پٺيان استرڀون گيت
 ڳائينديون هلي رهيون هيون. انهن جون استرڀون ڪرشي
 منائي رهيون هيون. دوتائون منان وٺي مان ڪن هي

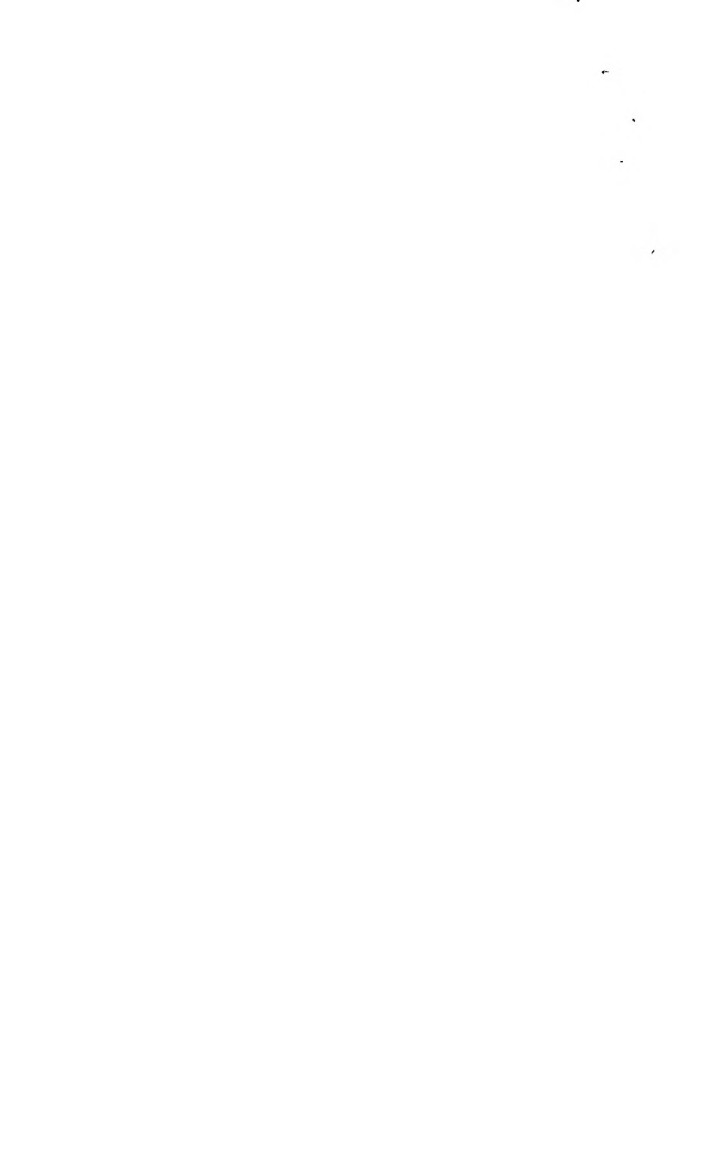

سڀ ماڻهو ڄمپ ٿي ويا. رآمدڻو جي سڀني کي چوڻ لڳا. ”ٺوهان ڏرا وويڪ کان ڪم وٺو. هن طرح روڻا مان ڇا ورتندو؟ مون ٺوهان سڀني کي ان ڪوي گڏ ڪيو آهي ته مان آخريون ڏهه ٺوهان سان ملي وڃان. ٺوهان ماڻهن هن موقعي تي راءِ ڏار نه ڇڏي روڻا ڇڏي شروع ڪيو آهي.“

رآمدڻو جي اڳتي درماڻ لڳا. ”ڇهڙيءَ طرح ڪو راجڪمار شادي ڪرڻ ويندو آهي تهڙي ئي ٿياري ڪرايو. سڀ ڀرپور سان ملي پڳڙان جا ڀڄڻ ٿاڙو. سڄي رات اڪند اوچاڳو ڪرايو. مان -ياڻي صبح ڇڏي سماڏي وٺڻ وارو آهيان. ٺوهان وري ڪي ڳهڙي ئي سواري ڪرائندو. ڪو ڏوٻ ۽ ڏيڻا ٻاري آڻيو ڪلال اڏائيندو. دهل، دمام اٿارڻ ۽ شولان سان گيت ٻاڻيندي سماڏيءَ لائين هاجرو. ائين ڪرڻ سان ئي منهنجي آتما کي شانتِي ملندي.“

رآمدڻو جي وري ڪيسر ٿا سان چوڻ لڳا. ڪاٺڪڙ ۾ پڳڙان جي لاءِ ڇو ڇاپ ۽ ڪپڙن ئي سڄي پڪتي آهي. انهيءَ پراڻي لاءِ انهيءَ پڪتيءَ جو وڪاس ڪرايو. لاءِ سڙو شڪتيدان آهي. سڀني ۾ آتما جو روشن ڪرايو. سڙو شڪتيدان پري پري لاءِ پنهنجو ڀروڻ آتم سمريڻ ڪرايو. ان پڪتيءَ کي اڄ ڇڏيو. جنهن کي هن پڪتيءَ جو نڪ لڳي ويندو آهي هن پري ساگر مان پار ٿي ويندو.

السان ٿي ٻڌو، جي انسانيءَ لاءِ ڀلائي ڪوڙي طرح اٿس
آڏاڏا ۾ لڳن ٿا. گهر جي آهو مون ٻڌائي ڇڏيو، سڀني
متن ماڻهن کي سڏايو. جيئن وڃڻ کان اڳ مان هڪ دفعو
سڀني سان گڏجي وڃان.

شري رام ٻڌو، جي ڇڏهن اهڙون ٻالهيون ڪيون
نه رائي مڻاديءَ جي دل ڏڙڪڻ لڳي. اکين مان آنس
جي ڌارا وهي لڪتي. مالا جي مٿا ڇا هيءَ سگهي
سهي سگهندي؟ آهو به اهڙو ٻڌ، جنهن روڻوڻا کي
وسارو، جنهن جي جنم وٺڻ تي مالا مڻاديءَ کي ئي نه
بلڪه روڻوڻي؟ ٻڌ ڪرڻ ٿڙو، جي ماڻهن کي شر هو.
هاڻي هن جي وڃڻ سان سڀ اڇڙ ٿي ويندو. ڇا هڪي
رائي مڻادي وري ڏسي سگهندي؟ ڪرشن نه سرڳ.
ڪونه وارو هو. صرب ڏر ڪل کان مٿا وڃي رهڻ لڳو
هو. ٿڌن هونديءَ مالا چسورا پڙهجي. ايت لاءِ مڇيءَ
وانگر ٿڙ ٿندي رهندي هئي. هن جي آنس سان ٻار
آلو ٿيندو ٿي وارو، پر هتي نه رام ٻڌو جي مالا مڻادي
هي اکين کان هميشه لاءِ هليو ويندو، ڪڏهن مالا کي
هڪڙو نه ڏک ٿيندو.

ڪيترن لکڪن جي آڻو سار شري رام ٻڌو، جي ڪرم
سڄي ٻڌو، هن سڄو ٻڌو هن ٻڌي جي گيارس لک ٿي
سمادي ورتي. پڳڙاڻ شري رام ٻڌو، جي ٻڌي سڌي
نه نه سڌي سڌي متن ماڻهن کي سڏائي ٻڌو.

رامد يوحىء حى سماڌيء حى تيارى

هڪ ڏينهن اجهلجيءَ کي سڀو آڙ لڙ مان دوار ڪانات جي دٻار ۾ ٻيڙو آهيان، ان وقت رامد يوحىءَ ٿيڻ لڳو ۽ گهوڙي ٿي چڙهي آيو ۽ گهوڙي ٿان لهي: دوار ڪانات ۾ سمائي وڃو. گهوڙو به ٻيٽيڙو روپ ڇڏي گرڙ جي روپ ۾ اچي شري دوار ڪانات جي سامهون بيٺي رهيو. کائن چارڻ واري ڊالي ٻائي دوار ڪانات کي چور جهلائي رهي هئي. اس ٻاس سڀ داري دار ٿاڻون ٻيٽا آهن. سڀ 'دوار ڪانات جي ڄڻ' چوڻ لڳا آهن. امام بخشيءَ مان آري ڪري دوار ڪانات کي چڙهي رهيا آهن. ”ڀڳوان! توهان ٻيٽي پکي اجهل جيءَ گهر اوتار وٺي ڏاڍي سندر مند لڳا ڏيکاري. چوڻ لڳا 'دوار ڪانات جي ڄڻ، ماري مندر جي ڄڻ، ٻيٽي واري جي ڄڻ، رڻپور راه شري رام پير جي ڄڻ' جا آواز اچڻ لڳا. اهيئي لفظ اجهلجيءَ جي واس مان لڪري رهيا هئا.

'راما پير جي ڄڻ! شري دوار ڪانات جي ڄڻ' سان سارو محل گرڻجي آيو. وائي مڻادي، وڻمڻو ۽ سڀ لڳل چاڪر ننڍن مان اڳي ڏوڙيا. آواز اچي رهيا هئا. مڱ ڪوئي ڏسڻ ۾ نٿي آيو. ٻئي گهرائي وئي.

چنبر مروتا جو امير ۽ اٽل آهي. ان کي ڪمزور ۽ نٿو
 ٿاري سگهجي. ائين مان جهڪڻهن سڀني کي چيو
 ڪرڻ لڳندس ته امراج جو ڪم ڇڏي ڏيو.
 پر دور مڪمل ٿي ويندا، سرڪ ۽ ٺرڪ جو دروازو
 بند ٿي ويندو. ماڻهن کي سري ڪرڻ لاءِ ڏب ۽ سٺن
 ڪرڻ لاءِ اڃا نه رهندي. جيڪڏهن وڃڻي کي چيو
 ته ٿو ڪريان ته ٻاٻي آڳاٽا ڪندي، ٻاٻي کي ٻڌائڻ
 نه ضروري آهي تنهن ڪري مٿي وڃڻي کي چيو
 ڪرڻي ٻڌندو. ٽالپو ٿورڻ سڪت ۾ اچي پيو آهيان.
 اهي واپار واعدو ڪري ڇڏي من ۾ اچڻ لڳا. هاڻي
 هن دنيا ۾ رهندو، رهڻ به ڪم ڏانهن آهي ۽ ڇا
 ڪجي. هاڻي هن سسار مان پاڻ کي مڪمل ڪرڻ ۾
 ٿي پئجي آهي.

واعدو ڪري ڇڏي من ۾ اهي واپار ايندي ئي لهي
 گهرڻي تي سوار ٿي هو ٻوڪڙو ڦرڻ ۽ پٺو. اول هر
 سڌو ڄمار جي گهر وارو وڃڻي جو چيو، جيڪو ڄمار
 جي گهر جي اڳڻ ۾ سڪي رهيو هو. ان تي هڪ
 جهڙو ڪاربانين. وڃڻو رهندو ٻوڪڙو ٻوڪڙو
 پنهنجي ماءُ وٽ آيو. ڪانءُ پنهنجي وڃڻي کي ٻار سان
 چڻڻ لڳي. پنهنجي ٻار جي خوشيءَ ۾ هو اڳي جهڙي
 نوندي ٿي پئي.

واعدو ڪري ڇڏي گهر مان وڃڻي کي رهندو

مان به آسن جي ڌارا وهي لڪتي . انسان ۽ جانور ٻنهي جا آسرن ان وچڙي مٿان ڪري رهيا هئا . موت ئي ڪمپنچر به وس ٿيو هلي . هاڻي ئي به ڀاڻي سگهيو . ان ڪري هنن اهو وچڙو ڄمار کي سولهي ڇڏيو . ڄمار ان وچڙي جو پورو ڄمڙو ڪڍي آلهي جي ڪل کي سڪائڻ رکي ڇڏيو ۽ شرسر جي ٻاٺي حصي کي ڪڍڻ وجهي ڇڏيو .

انسان هڏي يا جانور، اولاد جي وچڙي جي ٻڙا نه اُڀرائي سگهندو جنهن سان ڪڙوي هوندي . ڳاڻه وچڙي جي وچڙي ۾ ڳاڻهه ٻاٺي وانجڙي ڏار . لڻن جو ڪم ٻار جي آس . ڳاڻهه به ڪڍڻ ڪڍڻ لڳندي هئي . ڪڍڻ وچڙي جي ڪلي لسي اچي آسرن وهاڻي لڳندي هئي . ڳاڻهه جي حالت تمام عجيب ٿي وئي . راڻي کي به ڏاڍو صدمو پهتو . اها به ڏينهن رام وچڙي جي وچڙي ۾ رندي رهندي هئي . هن کي به ڪاڏو پهتو ڪول به ٿي وڻيو . ويسر ڏار جي راڻي کي تمام گهڻو سمجهڻو لڳن راڻي جي دڪ ڪنهن نه طرح نه ڏٺو . راڻي ويسر ڏار کي چيو ، ”توهانجي ڀاءُ جو پاڇائي سان ويسر ڪونهي . گهر ۾ ويسر هجي ۽ وچڙو مري وڃي ؟“ راڻي ويسر ڏار کي پنهنجي آبڻي ڀاءُ جي ارادو ٻڌائي ڇڏيو .

راڻي دڪ پري وڃي ۽ ڪاري رهي هئي ،

فرماند اچي -

لنن لسبح، من مطهر، دل ڏاڍو روڃن،
لنڊون جي طلب جوڻ، وحدت سر وڃن،
”وحدت لاشرڪ لاءِ“ اهر راکڻ،
سي سنائي جاڳن، لنڊن عمادت ان جي.

اهڙيءَ طرح ڊالي پائي شري واهندڙ جيءَ جي
ڀڳتي ڪري امر لي وٺي.

واهندڙ جيءَ جو گانءَ جي وڃڙي تي جيئرو ڪرڻ

شري واهندڙ جيءَ جي پاڻ واهندي ڀڙڪرڻا ٿيڻا
پر راج ڪندو هو. هن وقت هڪ سندر گانءَ هئي.
گانءَ تمام گهڻو ڪم ڏيندي هئي. جڏهن ڏس ته هن
هي لفظن ۾ ڪم پرايل رهندو هو. ڪاهيندو والڪر
هن گانءَ جو ڪم امرت جهڙو هو. ڀرڻ جا سڀ ماڻهو
هن گانءَ کي ٻار ڪندا هئا. سڀ ماڻهو شردا وڃان
هن کي ڪجهه نه ڪجهه ڪارائي ويندا هئا. هن جي
ڀرڪم ڪري هن کي جهي هن جي ڪن کي پنهنجي
هٿن سان جهي اکين سان جهانهندا هئا. اها گانءَ ڏاڍي
سيندي ۾ بهاري هئي. واهندڙ جيءَ جي استريءَ جو
نه اهو نير هر نه جهيئين ٽالين گانءَ کي ڏاڍو ٻاڻي نه.
ڏيندي هئي نهنن مودن ٻاڻي ڪونه ورتائين. ي هئي.

فرمان آهي -

نن بسبح، من مطير، دل ڏاڍو رو جن،
لندون جي طلب جوڙن، وحدت سر وڃن،
”وحدت لاشريڪ لاءِ“ اهو راڳ رڳن،
سي شتابي جاڳن، لند عبادت ان جي.

اهڙيءَ طرح ڌالي ٻائي شري رامدار جيءَ جي
ڀڳتي ڪري اُمر لي وئي.

رامداديءَ جو گانهه جي وڃڙي تي جيترو ڪرڻ

شري رامداديءَ جي ڀاءُ وسمدي ٻوڪرڻ ٿو. ه
م راج ڪندو هو. هن وقت هڪ سندر گانهه هئي.
تانه لمام ٿيو ڪير ڏيندي هئي. جڏهن ڏس ته هن
جي لڻن ۾ ڪير پرايل رهندو هو. ڪامڏيوءَ والڪر
هن تانه جو ڪير امرت جهڙو هو. ڀرت جا سڀ ماڻهو
هن گانهه کي پيار ڪندا هئا. سڀ ماڻهو شردا وڃان
هن کي ڪجهه نه ڪجهه ڪارائي ويندا هئا. هن جي
پوکيهه ڪري هن کي جهي هن جي ڪرڻ کي ٻڌندي
هئي هن جي اکين سان ڇهائيندا هئا. اها گانهه ڏاڍي
سٺي ۽ نڙي هئي. وسمديءَ جيءَ جي استريءَ جو
م زور نه و نه حسين لائين گانهه کي ڏاڍو ٻاڻي نه
ٿيندي. هن جو دل ٻاڻي ڪرڻ ورتائين. ڀ هئي.

ٻه ڄڻ ڄڻ، ڇرادي هئي. ٻچن ڪيرلن سان ڊاليءَ جي
پڪيئيءَ تي اتر ٻوڙ. هوءَ راس ڏينهن رانديءَ جي
ڏانن ۾ مڪن رهندي هئي. جڏهن هوءَ ڏهن سالن جي ٿي
تہ گهر گهر مان ڪاڍون وٺي ڇاڙو ويندي هئي. اهڙيءَ
طرح ڊالي ٻائي ڏهن سالن جي عمر ۾ ئي ساهر جي
مددگار ٿي.

ڊالي جڏهن ڪاڍون ڇاري گهر ايندي هئي تہ راس
جو شري رانديءَ جي ڇوڙ ڏرڻ ڪرڻ راجهه ۾ ضرور
ويندي هئي. هوءَ راڻي مڙهيءَ کي ڪم ۾ مدد ڪندي
هئي. ڊالي ٻائيءَ جو سڀاءُ تمام سٺو هو. هوءَ هميشه
ڪلمڪ رهندي هئي. هر وقت شري رانديءَ جي ڇا
ڪڍ ڪاڍندي رهندي هئي. سڀ ماڻهو هن جي سڀاءُ
جي ڪري هن کي ڏاڍو چاهيندا هئا. هوءَ راجهه ۾
ٿي تہ ٻار روٽڻ جي سڀني ماڻهن جي ٻاري ٻڌي.
هنهڪي پڪڙان شري رانديءَ جي ڇوڙ چاهيندو هجي
ٻا ٻا ماڻهو ڇوڙ چاهيندا.

جڏهن اجهل جيءَ کي ضرور ٻئي ڊالي ٻائي ڪاڍن
جي ڏاڍي شوق ٿي ڪري تہ هن تہ سڄي راج ڇوڙ
ڪاڍن ڇاڙو ڪم هن کي سولبي ڇڏو. راج جي طرفان
ساهر جي گذاري جو بندوبست هميشه لاءِ ڪري ڇڏيائين
هاڻي هن کي ڪابه چڻا نه هئي.

ساهر ۽ هن جي استري هميشه ڊالي ٻائيءَ جي ڏاڍو

هڪ ڀيري رامدرو جي سار سان گڏ ڳوڙي تي ڳوڙو
وڃي رهيو هو. ڇهين ئي هن جي نظر ان ٽوڪريءَ
تي پئجي ته ان کي ڪٿي اچڻ لاءِ چيائين. سار ان
ٽوڪريءَ ۾ هڪ بالڪيءَ کي ڏسي وائڙو ٿي ويو.
جڏهن هو اها ٽوڪري رامدرو جيءَ جي ڀرسان ڪٿي آيو
ته رامدرو جيءَ ان ۾ ڪنڀا کي ڏسي چيو: ”تو کي اولاد
ڪونهي، ڀڳوان اها ڪنڀا تنهنجي لاءِ ئي موڪلي آهي
تنهنڪري هڪي گهر ڪٿي وڃ ۽ هڪڙو پالڻ پوشت ڪر.“

هو ان ڪنڀا کي گهر وٺي آيو. هن جي استري هن
ڪنڀا کي ڏسي بهت خوش ٿي ۽ چوڻ لڳي: ”ڀڳوان
شري رامدرو جيءَ عرض ٿي هيءَ ڪنڀا ڏني. اهو ئي
منهنجي نٿن ۾ ڪير به آڻيندو.“ هن جو ايترو چوڻ هو
جو سندس ڀلائي ڪر سان ڀرجي ويو ۽ ڪير جي ڌارا
ٻاهر وڃي لڪتي. ٻئي ڇٽا ڏاڍي ڀر سان چرڪريءَ
جو پالڻ پوشت ڪرڻ لڳا. رامدرو جيءَ ڊاليءَ کي ڪيترا
ڀيرا مڪان ۾ گهرائڻ ۽ هٿن سان هن کي ڪارائيندو پياريندو
هو. رامدرو جي ڊالي ٻائيءَ کي ڏسڻ لاءِ سار جي گهر
ويندو هو. ڊاليءَ جو بالڪيٽ سڪ سان گذريو. سار
ميگولشي هو. هو ڀڳوان رامدرو جو ڀڳوت هو. هو
هر شڪل پڪش جي ايج ٿي اچڻ اوچاڳو پڳتي پاڻ سان
ڪندو هئو. سڄي رات اچڻ ڳاڻا ويندا هئا. ڊالي ٻائي
پڳتيءَ ۾ ڀرجي ڀڳوان جي مڙ تيءَ اڳيان نچندي هئي

”گهروٺ راجا! توهان هنن ملين جي ٽولي کي ٽڙي
ڪڍو. اسان کي معاف ڪرايو. اسان ۾ توهان سان مذاق
ڪٿي. اوهان جي مائا کي اسان ۾ سمجهي سگهياسين.“
ٿوريءَ دؤر کان پوءِ سڀ ٻليون لائي ڪهڙائين ڪم ٿي
وڃن ڪنهن به سمجهي نه سگهيو.

ان کان پوءِ شري رام داسو جيءَ کي پنج پهرون ۽
ٺاريل ٽڙي ٽاري ٿي آندو ويو. جتي رام داسو جيءَ
۽ نيتلدي سيني داولانن جو ڀرڻ ڪيو. آءُ پوڄا جو
لاالھ ڪٿي دهلن شراپن سان سيني مندرون ۾ داسو
داولانن جي جات ڏاڍا ويا. جات ڏاڍي وري واس
ڏالڻائي ۾ آيا. سوڍا سردارن چاچين کي سڏ ڪري
طرح طرح جا سرادي ڀرڻ ڪارانا. ڪوششوار دار شري
جون چوٽيون پري رکيون ويون. اهڙيءَ طرح ٽن
ڏينهن تائين سوڍا سردارن پاڻ پنهنجي هٿن سان چاچين
جي خوب خاطر داري ڪئي.

هاڻي روانگيءَ جي تياري ٿيڻ لڳي. ڏاجي ۾
چندن جي لڪڙيءَ مان اهل بلنگ وڃارو وارو. ان ٿي
بشمول جو گدڙو ۽ وهاڻا، سرن ۽ چانديءَ جا ڪلش،
ڪيترا داس داسيون، اٺ، هاڻي ۽ گهڙڙا، هڪسدر
وٽ لاٿوري چوڙيءَ سان، قمٽي زير، ڪهڙا ۽ رٿن
جواهر ڏنا ويا.

ان وقت شري رام داسو جيءَ جي ڏاڻي پاشي ۾ نيتلدي

ٻڌ ڪهوت راجا! توهان هنن بلين جي ٽولي کي ٿڙي
ڪڍڻو. اسان کي معاف ڪريو. اسان نه توهان سان مذاق
ڪئي. اوهان جي ماڻا کي اسان نه سمجهي سگهياسين.
ٿوريءَ ڌار کان پوءِ سڀ ٻارون الائي ڪيڏانهن ڳم ٿي
ويون ڪير به سمجهي نه سگهيو.

ان کان پوءِ شري رامڊيو جيءَ کي پنج مهورون ۽
ٽارال ڏيئي ڏاري ئي آندو ويو. جتي رامڊيو جيءَ
۽ ٿيٽلڊي سيني ڏور تائين ڇو پڙهن ڪيو. اهو پوڄا ڇو
تاهه ڪئي دهلن شريفان مان سيني مندرن ۾ ڏياري
ڏور تائين جي جات ڏيڻ ويا. جات ڏيئي وري واپس
ڏور تائين ۾ آيا. سوڍا سردارن ڇاچين کي سڏ ڪري
طرح طرح ڄا. سوڍي پڙهن ڪاروايا. هر شروعات ڌار شريف
ڇوڻ ڇوڻ ٿيڻ پري. وڌيڪ وڌيڪ. اهڙيءَ طرح ٽن
ڏينهن تائين سوڍا سردارن پاڻ ٻڌندي هئن سان ڇاچين
جي طرح ڪارڊاري ڪئي.

هاڻي روانگيءَ جي تياري ٿيڻ لڳي. ڏاڍي ۾
چندن جي اڪڙيءَ مان ٺهيل پلنگ وڃار وارو. ان ئي
بضم ڇو ڪڍيو ۽ وهائڻ، سون ۽ چانديءَ جا ڪلش،
ڪيترا داس داسيون، اٽڪ، هائي ۽ گهوڙا، هڪ سندر
وٽ لاڳوري چوڙيءَ سان، قيمتي زور، ڪهڙا ۽ رڳن
چواهر ڏنا ويا.

ان وقت شري رامڊيو جيءَ جي ڏاڻي پاشي ۾ ٿيٽلڊي

”گھوم راجا! توهان هنن سامن جي اولي کي ٿڙي
ڪڍو. اسان کي معاف ڪرايو. اسان نه توهان سان مذاق
ڪئي. اوهان جي مانا کي اسان نه سمجهي سگهياسين.“
ٿوريءَ دير کان پوءِ سڀ ٻارون الائي ڪيڏانهن گم ٿي
ويون ڪير به سمجهي نه سگهيو.

ان کان پوءِ شري رامداس جيءَ کي پنج پهرون ۽
نارال ڏيئي ڏاري ٿي آندو ويو. جتي رامداس جيءَ
۽ نهٽلڊي سيٽي ڊائون جو ٻوڙ ڪيو. آخر ٻوڙ جو
ٽالھ ڪٿي دهلن شراپن سان سيٽي منڊرن ۾ ڏسڻ
ڊائون جي جات ڏانڻ ويو. جات ڏيئي وري واپس
ڏانڻائي ۾ آيا. سوڍا سردارن چاچين کي سڏ ڪري
طرح طرح جا سونڍي ٻوڙن ڪارانا، خوشبوءِ دار شريف
جون چوٽيون پوي رکيون ويون. اهڙيءَ طرح ٽن
ڏينهن تائين سوڍا سردارن پاڻ ٻيهڻي هڻن سان چاچين
جي خوب خاطر ڌاري ڪئي.

هاڻي روانگيءَ جي تياري ٿيڻ لڳي. ڏاجي ۾
چندن جي لڪڙيءَ مان لھل ٻلنگ وڃاڙ وارو. ان ئي
بضم جو گدپار ۽ وهاڻا، سون ۽ چانديءَ جا ڪلش،
ڪيترا داس ڏاسيون، آف، هائي ۽ گھوڙا، هڪسندر
وٽ لاڳوري چوڙيءَ سان، قيمتي زارو، ڪهڙا ۽ رڻ
جواهر ڏنا ويا.

ان وقت شري رامداس جيءَ جي ڏاڻي پاشي ۾ لٽندي

ٿي شپ منتر اچارڻ لڳا. آخر تمام شپ والورڻ ۾ وڌيڪ جي رسم پوري ٿي. گھوٽ ڪنوار جو هٿيارو چوڙڻ مهل سولن مھرن جي برسات ٿيڻ لڳي. آڪاش مان دٻو تائون نه هٿن گلن جي ورکا ڪرڻ لڳا. اهڙيءَ طرح رآمدو-وڃي ۽ نيتلدي جو وواھ ڏاڍي ڌوم ڌام سان ٿيو.

بندن ٻاجن سان رآمدو-وڃي نيتلدي کي ساڻ وٺي زنان خانِي ۾ آيو. اُتي ٻنهي جي آڙي ڪٽي وئي. سوڍا راڻين خوش ٿي ٻنهي کي رسوئي ڪرائي. هاڻي وري نيتلدي جي ساهڙين کي رآمدو-وڃي سان مذاق ڪرڻ جي سجهي آئي.

ڇا ڪيائون جو هڪ مٿل ٻلي ٿالهيءَ ۾ رکي ڪپڙي سان ٻيڪي رآمدو-وڃي جي اڳيان آڻي رکيائون. جڏهن رآمدو-وڃي ڪپڙو هٽايو ته ”ميائون“ ڪري ٻلي ٽپ ڏئي ٻوڙندي اُٿان ڀڄي وئي. ساهڙيون ڏسندي ئي رهجي ويون.

بس! پوءِ نه ڇا هو. رند ٿي ۾ چوڌاري ٻليون ٿي ٻليون ٿي واپون سڄو مهل ”ميائون“ ”ميائون“ جي آواز سان گونججي اُٿيو. جيڏانهن نهار مهل ۾ ٻليون ٿي ٻليون پئي نظر آيون. اهو ڏسي سڄي مهل ۾ هاجل مهي وئي. سڀ استريون گھبرائجي ويون. ٻوڙي وڃي رآمدو-وڃي پيرن تي ڪريون ۽ چوڻ لڳيون

مدار جيء جي آري ڪئي. ڏانڊو ڏاڍو ڀر ڏهوت
ي ڳڻ ۾ ڀرواش ڪرايو وارو.

جج جو ڀرو ڀورو سيمان ڪيو وارو. ڇاڇمن لاءِ
هر قسم جو سٺو بندوبست ڪيو وارو. رهڻ کانڻ وغيره
جو سڀ بندوبست بلڪل ٺيڪ هو.

جڏهين ساهڙين لبتديءَ کي هار سڀڳار ڪرائي
ڌاري ڌاري آڻي وڌي ٿي وهاريو. پندڻ چندن،
اسب، ڀر، شمي وغيره جي لڪڙين سان ٻڳهه هڻڻ
ڪرڻ لاءِ آڏو ناري. سڀ کان پهرين ڳڻس ڏاڙا جي،
پوءِ ڪل ڌاريءَ جي ۽ ان کان پوءِ اٺن گرهن ۽ ڪلش
وغيره جو ڀرجڻ ڪرائي ويد مٿن سان هڻڻ ڪرائي
بڻبي جو هٿيار ٺڌو وارو.

هٿيالي ٺڌڻديءَ تي ايتادي جي اکين ۾ چوٽ اچي
وئي. ڀر به ٺيڪ ٿي ويس. آڏو آڻي وڌار (اُشت
وڪار) دور ٿي ويس. هن جو جهرو چنڊرما والڪر
ڀڳڻ لڳو. اهو چمڪار ڏسي سوليا راجا نه ڇڏيو
راڻي ۽ ٻيا سڀ ڏسي ڏاڍا خوش ٿيا. راجا راڻي نه
ڏوڏيا ٿي سمايا. شور جا ماڻهو راندوڇيءَ جي چمڪا
ڪي ڏسي جڏهين چمڪار ڪرڻ لڳا. سڀ ٿيندي جو
لصيب کي ساراهڻ لڳا پر جيڪي دشمن هئا سي
انڙا ٿي ويا. ڪر.

پاڻي جي ٻيڙي ۾ رهندڙي عورت

پاڻي وارا پاڻي جي ٻيڙي ۾ رهندڙي عورت

اهڙي طرح رآمدو جيءَ جي ڇـڄ رات جو ڏاڍو
 ڌوم ڌام سان گهڙي ڦري واپس آئي . صبح جو سويل
 عمر ڪوٽ لاءِ سڀني کي روارو ٿيڻو هو . رستو تمام لنڊو
 هو ان ڪري اڄمل جيءَ سڀني کي آرام ڪرڻ لاءِ چيو .
 سامان سڀ ان وقت ئي گاڏين ۾ رکاريو ويو .

صبح جو چئنين بچي ئي ڇـڄ جي روانگيءَ جي
 تياري ٿيڻ لڳي . ان وقت رآمدو جيءَ جي سويل ڏسڻ
 وٽان هڻي . مٿي ئي مڪر سڄڻ موٽڻ جا ڦنڊا لٽڪي
 رهيا هئا . ٻانهن ۾ رات جا ڪڪڙ پهريل هئا . آڱرين
 ۾ مينداڪاريءَ جون مندليون پائل هيون . ر
 جو جهرو سڄ سامان ڇمڪي رهيو هو . اڄ نه گهوڙي
 جو سپنگار به لائائي هو . لغام ئي لعل موٽي جڙيل هئا .
 بضم جي زبن پيل هئي . گهوڙي جي مٿي تي سولهري
 ڪلنگي ، گلي ۾ رنگا رنگي مالهاڻون ۽ پيرن ۾ گهنگهرا
 پائل هئس . لالچا ۽ سڳيا پنهنجي پاڻ رآمدو جيءَ کان
 لوت ۽ اهر گهورڻ لڳيون متان سندن پاڻ کي نظر لڳي
 وڃي . وڃڻ وقت ماما ميٽادي رآمدو جيءَ جي ٿاڻي
 ۾ ڏٺو ٻاري آري ڪري لڪ لڳايو . شري رآمدو جيءَ
 آريءَ ۾ اڪونجاهه رپيا وڌا . ماما ميٽادي کيس
 چائيءَ جو سهرش ڪرايو .

رآمدو جي ڪو ڪير ٻياڪ ٻار ڪونه هو . چائيءَ
 ڇهائڻ جو مطلب اهو هو ته اڳئين زماني ۾ ڪترين ۾

اڄماڃيءَ حڪمر ڏار نه ڄڻ هليا جي ٿياري ڪرار
 ٿڌهن وٽس رهندو، هر ڀر ۽ ٻيا سائي رامدار جيءَ کي ٿياري
 ڪرڻ لڳا. شري رامدار جيءَ ڪيسري رنگه جي
 اوشاڪ ٻائي، بڻج رنگي پڳ، ٻڏي، ڪنن ۾ ڪنڊل،
 گلي ۾ هون جو هار ٻائي مٿي تي مٽڪ ٻڏي ڪلنگي
 لڳائي. ڪٽسڙ جو لاک لڳارو. ڪمر ۾ ڪتار، هٿ
 ۾ ٿارار پورن ۾ ٻاڙهي رنگه جي ڄٽي ٻائي. اهڙيءَ
 طرح گهومت کي سينگاري ٿوري گهوڙي تي چاڙهيو
 وڌو. ان وقت رامدار جيءَ جي سڙهن ڏسڻ وٽان هڻي.
 ماڻهن جي خوشيءَ جو انداز هو. سڀ ست مالت ڄڻ
 ۾ شامل ٿيڻ لاءِ ڪٺا ٿيا. هر هنڌ ڏسڻا جهڳڙاڻا رهيا
 هئا. مشعال ٻاريا ويا. شري رامدار جيءَ جي سج شهر
 جي بازارن مان هلڻ لڳي. شهر جون استراون چٽين
 تي سج جي روشني ڏسي رهندون هون. طرح
 طرح جي آئينياريءَ جو نماشو ڏيکاريندا وڃي رهيا
 هئا. چٽين تان رامدار جيءَ جي مٿان گلن جي ورڪا
 ٿي رهي هئي.

اڄ رامدار جيءَ کي گهومت جي روپ ۾ ڏسي شهر
 جا سڀ لڙاڙاڻا ڏهه ڏهه ڏهه ڏهه ڏهه سمجهڻ لڳا. جاچين
 جي گلي ۾ گلن جون مالاون پهل هون. هر ٻان
 جهڙيندا مستيءَ ۾ گهومت جي اڳيان هلي رهيا هئا. شهر
 ۾ ڇڪه ڇڪه ٿي شريءَ ۽ گڏي پاڻيءَ جو نظام هو.

اهڙي طرح رامدرو جيءَ جي ڇيڇ رات جو ڏاڍو
دور ڌام سان گهمي ڦري واپس آئي. صبح جو سويل
عمر ڪوٽ لاءِ سڀني کي روانو ٿيو هو. رستو تمام لمبو
هو ان ڪري اڄمل جيءَ سڀني کي آرام ڪرڻ لاءِ چيو.
سامان سڀ ان وقت ئي گاڏين ۾ رکاو ويا.

صبح جو ڇهين بجي ئي ڇيڇ جي روالڪيءَ جي
ٽياري ٿيڻ لڳي. ان وقت رامدرو جيءَ جي سويها ڏسڻ
وٺان هئي. مڙهي تي مڪر سڇن موئين جا ڦنڊا لٽڪي
رهيا هئا. ٻانهن ۾ رات جا ڪنگڙا پهريل هئا. آڱر ۾
۾ مينڪاريءَ جون منڊلون پائل هيون. ر جيءَ
جو جهرو سڄ سمان ڇمڪي رهيو هو. اڄ نه گهوڙي
جو سڀيڪار به لاثاني هو. لغام تي لعل موٽي جهڙيل هئا.
بذمل جي زمين ٻيل هئي. گهوڙي جي مڙهي تي سولهري
ڪلنگي، گلي ۾ رنگا رنگي مالهاڻون ۽ پيرن ۾ گهنگهرا
پائل هئس. لانچا ۽ سگدا پنهنجي پاڻ رامدرو جيءَ تان
لوط ۽ اهر گهورڻ لڳيون متان سندن پاڻ کي نظر لڳي
وڃي. وڃڻ وقت ماڻا مڙهڻ لڳا. جيءَ ٿلهي
۾ ڏٺو ٻاري آڙي ڪري ٿڪ لڳاڻو. شري رامدرو جيءَ
آڙيءَ ۾ اڪوٽياھ رپيا وڌا. ماڻا مڙهڻ لڳا
چائيءَ جو سهرش ڪرايو.

رامدرو جي ڪو ڪو ٻياڪ ٻار ڪونه هو. چائيءَ
ڇهائڻ جو مطلب اهو هو ته اڳئين زماني ۾ ڪنهن ۾

آڄملتيءَ حڪمر ڏاڍو نه جمع هئڻ جي لپاري ڪرڻ
 لڏهن واپس واپس، هر ڀر ۽ ٻيا سائي راندو جيءَ کي تيار
 ڪرڻ لڳا. شري راندو جيءَ ڪيسري وٺي، جي
 پوشاڪ ٻائي، پنڃ وٺي پڳ، ٻڏي، ڪنن ۾ ڪنڊل،
 گلي ۾ هيرن جو هار ٻائي هٿي تي مٿڪ ٻڏي ڪلنگي
 لڳائي. ڪٽسڙ جو ٽلاڪ لڳاڙو. ڪمر ۾ ڪٽار، هٿ
 ۾ لٿار پهرن ۾ ٽاڙهي وٺي جي پڄتي ٻائي. اهڙيءَ
 طرح گهرت کي سهڪاري نيري گهرڙي تي چاڙهيرو
 واپس. ان وقت راندو جيءَ جي سڙهن ڏسڻ وٽان هٽي.
 ماڻهن جي خوشيءَ جو السله هرو. سڀ مت مانت جمع
 ۾ شامل ٿيڻ لاءِ ڪٺا ٿيا. هر هنڌ ڏيئا ڇڪهه ڳائي رهيا
 هئا. مشعل ٻاريا واپس. شري راندو جيءَ جي جمع شهر
 جي بازارن مان هلڻ لڳي. شهر جون استراون چٽين
 تي سجعي جمع جي رولس ڏسي رهندون هون. طرح
 طرح جي آئيني جي ڏيکاريندا وڃي رهيا
 هئا. چٽين ٿان راندو جيءَ جي مٿان گلن جي ورکا
 ٿي رهي هئي.

اڄ راندو جيءَ کي گهرت جي روپ ۾ ڏسي شهر
 جا سڀ لڙاڙاڻ پڙهيو جهون ڏٺو سمجهڻ لڳا، ڇاچين
 جي گلي ۾ گلن جون مالائون پهل هون. هر ٻان
 چٽا ٻڌا مستيءَ ۾ گهرت جي اڳيان هلي رهيا هئا. شهر
 ۾ ڇڪهه ڇڪهه ٿي شري ۽ گڏي ٻائيءَ جو انتظام هرو.

ڪمري کان ٻاهر روانو ٿي وارو .

سڳندا جي اچڻ سان ماءُ ، ڀيڻ لالچا ۽ سيني ساغرڙين
کي تمام گهڻي خوشي ٿي . هوءَ هنن کي چوڻ لڳي ،
”جلد ئي هيٺ ۽ آڻو تيار ڪرايو ۽ زاما ڪدرور کي چيو
تہ اچي صندليءَ تي وهي .“

رامدار جي پنهنجا زارو ۽ هيٺيار لاهي اچي صندليءَ
تي وڃي رهيو . گڏهن سڀ ساھڙيون ، سڳندا ۽ لالچا
رامدار جيءَ جي هٿن تي ميندي لڳائيندي گھٽ ڳائڻ
لڳيون . جڏهن مينديءَ جو ڪم پورو ٿيو تہ آڻو تيار
ڪيو وارو جنهن ۾ خوشبردار ڪٽسڙ ۽ گلاب جو پاڻي
ملايو وارو . هر آڻو لڳائيندي ڳائڻ لڳيون . آڻو لڳائڻ
کان پوءِ ڪنگاڄل سان رامدار کي سنان ڪرايو وارو . ان
کان پوءِ رامدار جي نوان ڪپڙا ۽ زارو پاڻي مائٽن وٽ
روئي ڪائڻ وارو . هن سان گڏ سڳندا ۽ لالچا به لاڏا
ڳائينديون روئي ڳائڻ واريون .

اڄ رامدار جيءَ جي چچ لڪرڻ واري هئي . هر طرح
جا دهل شرارون وڃي رهيا هئا . استراون لاڏا ڳائي
رهيون هيون . سڄي ڳوٺ ۾ ڪائڻ جو نونو موڪليو
وارو . سڀ مائٽ روئي ڪارائي رهيا هئا . روئي به
ڏاڍي سواڊي لهي هئي . روئيءَ کان پوءِ پاڻ ڦرنا
چناري رهيا هئا . چوڌاري ڪل چرچو لڳو پيو هو .
سڀئي تمام خوش هئا .

ٺٺي لڪ جي ڪري سهي پيا. صبح جو چئن بجي
 هن جي ڪنن ۾ دهل، اڳاڙن ۽ شراڻن جو آواز ٻڌڻ
 ۾ آڙ نه رٿا اڪيون کولي ڏار نه هو رام سرور جي
 ڪناري تي آهي. اهو ڏسي رٿا کي تمام گھڻو عجب
 لڳو. ٽيهن سڳا نه ڇاڳي پئي. رٿا، سڳا ۽ پائيچي
 کي مٿل ۾ وٺي آڙ.

رامدار ڏٺو لاء پڇيچي سينگار جي ٺاري ڪري
 اتي رهيو هو جو سڳا اتي پوئتي وئي. سڳا هي چوڻ
 کان اڳ اتي رامدار جي چيو. ”سڳا ٻن ٽن اچي
 وائين؟“ سڳا چوڻ لڳي. ”پاء رامدار! هيءُ سڀ
 لهنجو اتي ڪرڻو آهي. اکر اٺن ٽيهن کان نه اچائين
 ها نه سڳا ڪيئن اچي ها. مان نه اٿي پهنجو سرور
 لڳائڻ واري هئس.“ جڏهن مٿاڏي سڳا جي هيءُ ٻالو
 ٺڌي نه چوڻ لڳي، ”سڳا! هي ٽون ڇا چئي رهي
 آهين؟ ڪجهه سمجه ۾ نٿو اچي. راما نه هتي ئي هو.
 ڪٿي وٺو اتي ڪونهي.“

سڳا چوڻ لڳي، ”اما! رامدار ٽورن هي لڳ
 پيو آهي. منهنجن مائون کي مات ڏنائين رٿا کي
 منهنجي مائون ڪڍي آيو. ڏاڙهن کي ماري مٽيجو
 ڪري واپس وٺي آيو.“

هي سمجه ۾ ڪا به ٻالو نٿي وئي.

سڳا اٿس. راما نه ڪندو ڪندو

”اڙي لٽيرا توھن اچي ڪيڏاھن ويندا؟ مڏھجي
 ٻيٺ کي ڦرڻ جو لٽيجو ڪهڙو ٿيندو آھي اچھو توھان کي
 ھيڊئر ٿي ڳو اڏاھان.“ اھو چئي ھن ھٿ لڏيا ڪيا ۽
 چورن کي ٻڪڙائين. پوءِ چوڻ لڳو۔ ”خبردار!
 جھڪڻ ٻيٺ جي ڪوشش ڪيو تہ ٻالي سان ھڪ
 ھڪ کي ٻورو ڪري ڇڏيندس.“ رآمدو چي ۽ ٽن
 ٻاڪن کي ھڪ ئي وقت مٿس ڪري ڇڏيو. چوٿين کي
 چيائين۔ ”تون سچ سچ اڏاھ ڪڏھن جي چوڻ سان
 استر ٻن کي لٽ لاء آيو؟“ ٽن سائين کي مٿل ۽ رآمدو چي ۽
 جي ٻيٺاڪ صورت کسي ڏسي ھو ھٿ چوڙي چوڻ
 لڳو۔ ”اسان کي نہ ڏھلي ۽ جي بادشاھ توھان جي ٻيٺ
 جو مال اسباب ڦري اچڻ لاء چھو ھو.“

رآمدو چي ۽ ان ٻاڪو جي سچائي ڪري کيس
 ٻيڙي ڏنو، پر اھو بہ چيائين، ”تون بادشاھ کي
 چٻڙجان ۽ اگر توکي اھو ڏسڻو آھي تہ راما ٻيٺ ڪهڙو آھي
 تہ جيتري تڏھجي طاقت ھجي فوج وٺي وٺيچا اچجان.“
 رآمدو چي ۽ ھن کان مال اسباب وٺي ٻيٺ سڳيا کي ڏنو
 ۽ چيو۔ ”مان نہ وڃان! ٻيٺ ھائي ٽون وٺيچا جلدي ھلي
 اچجان.“ رآمدو چي اچي تڏھجي استري ٿي سمھي ٺھو.
 ٽن ڏينھن جو ليڊو رستو طءُ ڪري وٺا، سڳيا ۽
 ھڏجي ٻٽ سان گڏ ٽڪجي رستي ٿي وئي رھيو.
 پاڻا ۾ سڳيا ۽ ھن جي ٻٽ جي طبيعت خراب ٿي وئي.

وہابیہ کی طرف سے

وامدادو جي "جهو" "هئا! ڏاڪو نه اون ڪنڊن م
 واراڪان اچي نه سگهندا. مان هينئر ئي ڪين ڀڳو
 وائي اڃان." ايترو چئي وري وٺا هي سراز جو
 مالو ڏسي سندس بدن تي هٿ ڪهايو. هٿ ڦير
 مان اهي وٺا چڱو ڀاڙي ڀرو سندس سراز جي پيڙا دو
 اهي وٺي.

[illegible]

پروا ۽ پريوڻ تي راءِدار جيءَ کي ڪرڻ اچي
 ۾ ۽ ٺهڪي ۾ پڇتوئي ”سج لڏاءُ، ڪرڻ نه ڳالهائ.
 ته سارنهنه هڪٻيو من وٺو آهي.“

نہایت غریب و محتاج کی سی

١- نوري کي اُڙي هئي . گهر ۾
ڪو به لکيو . نوري ئي وٺي گهر ۾
پهتو . هن پنهنجي لکاري پڇي .

جي پراڻو، نه ڪٿي. ان جو ڦل مون کي اهو مليو جو چورون
 مون کان سڀڪجهه ڦري مون کي ٺنڪي حالت ۾ ڇڏي
 ڏنو آهي. هٿڙيءَ حالت ۾ مان هتان اڻٽي وڌي به
 نٿي سگهان. هاڻي صبح جو ماڻهو مون کي ڏسندا ته ڇا
 چولندا. هٿڙي جيئن ڪي ڏڪار آهي.

اترو چولندي چولندي سڳنا زهر جي پٿڙي کولي
 ۽ چور لڳي، ”رٿا! هاڻي مان پنهنجي جيون جو
 خالو ٿي ڪريان. تون منهنجي پٽ کي روڻيڇا وٺي
 وڃجانءِ.“ سڳنا ڄا وڃن ٻڌي رٿا اوچنگارون ڏئي روڻ
 لڳو. سڳنا ڏانهن نه هو نھاري، نٿي سگهيو جو هن کي
 ڪهڙا ئي پائل ڪين هئا. درد وڃان دانهون ڪرڻ
 لڳو، هي راما پير! روڻيڇا ڇا ڏٺي! اڪر سڳنا کي
 ڪجهه ٿي وارو نه. مان اوهان سڀني کي ڪهڙو منهن
 اچي ڏيکاريندس هيءَ منهنجي ڪهڙي پريڪشا وٺي
 رهيا آهيو. هاڻي اچو منهنجي لڇ رکو.

انهيءَ وقت راندو جي گهر ۾ لند ۾ سمهيو پيو
 هو. دانهون ٻڌي جلد ئي پنهنجي پيري گهڙي ٿي
 چڙهي اٿي پهتو جتي سڳنا زهر جي پٿڙي پنهنجي وات
 ۾ وجهي رهي هئي. راندو جي پهران نه سڳنا کي
 سرار ڏيکڻ لاءِ ڪهڙو اڇلائي ڏنو ۽ چيائين: ”پڇڻ!
 هاڻي مان اچي وارو آهيان. اها زهر جي پٿڙي اڇلاءِ.
 سڳنا زهر جي پٿڙي اڇلائي سرار ٿي ڪهڙو ڏيکي

خود پڳوان ڪرڻ وارو هتي انهن کي اهي اُٻسڻ ۽
ڪندا. ”اترو چئي هوءَ سڀني کان موڪلائي آيا
روٽيجا لاءِ روالي ٿي. رٿا سڀ ٻُڌ ۽ ڪهڙا ٿيلهيءَ
پر پري اُٺ ٿي اڏي ڇڏيا. سڳيا پنهنجي پٽ کي
والي اُٺ ٿي چڙهي وئي. اهڙيءَ طرح ٽيهن گذار
رات اچي ٿي. ٻنهن جا اُٺ هلندا هليا چرڪن چلدي
روٽيجا پهچڻو هو.

اڌ رات جي وقت ڇڏهن هنن جا اُٺ لڙيءَ سان ڊوڙندا
پئي ويا. ايتري ۾ چار ڊاڪر اچي سڳيا ۽ رٿا راءِ کي
ڇوڏاري ڪهري ويا. وڏ ڪري چيائون، ”توهان
وقت ڇڏيو. مال هجي سر سڀ اسان کي ڏيو ته مون
لاءِ تيار ٿي وڃو.“ ليڪن رٿا ساڻن لڙڻ لاءِ تيار ٿي
وئي. ڪافي ڊسٽانٽن اڪيلو هنن سان لڙندو رهيو
آخر ساڻس ٿي پيو.

ڊاڪن سڳيا کان سڀ ٻُڌ ۽ ڪهڙا ڦري ورتا. رٿا
وڙهندي ڪافي ڏانهن پيو. هر ڏوڏ کان ڊانهون ڪرڻ
لڳو. ڊاڪن سڳيا کان مال ڦري سندس ڪهڙا لهرائي
هن کي لنگو ڪري اٿي ٿي ڇڏي ڏنو. رٿا نه اٿي
ٿئي سگهيو. هر راند جيءَ کي ٻڪارڻ لڳو.

سڳيا نه ورتا ڪرڻ لڳي، ”هي منهنجا پاءُ
راندو! منهنجيءَ من جي آڇا من ٻي رهجي وئي.
سڀ جيءَ چرڻ ٿي نه توهان جي ٻروسي مون اُٻسڻ

جي پڙو اڻ ڪئي. ان جو ڦل مولڪي اهو مليو جو ڇرون
مولاڪان سڀڪجهه ٿوري مولڪي لنگي حالت ۾ ٻڏي
ڏٺو آهي. هڙيءَ حالت ۾ مان هتان اڻٽي وڌي به
لٽي سگهان. هاڻي صبح جو ماڻهو مولڪي ڏسندا ته ڇا
ڇوڻا. هڙي جهڙا ڪي ڏڪار آهي.

انٿرو ڇوڻي ڇوڻي سڳيا زهر جي پڙي کڻي
۽ ڇوڻا لڳي، ”رٿا! هاڻي مان پنهجي ڇوڻن جو
خالو ٿي ڪران. ان مڻهجي بست ڪي روٽيجا وٺي
وڃانءِ.“ سڳيا ٻڌي رٿا اوچڪارون ڏٺي روٽ
لڳو. سڳيا ڏانهن اهو ٿياري به ٿي سگهيو جو هن ڪي
ڪهڙا ئي بالل ڪن هئا. درد وڃان دانهون ڪرڻ
لڳو، هي راءِ پير! روٽيجا جا ڏٺي! اڪر سڳيا ڪي
ڪجهه ٿي وارو به مان اوهان سڀني ڪي ڪهڙو مڻه
اڻي ڏاڪار بندس هيءَ مڻهجي ڪهڙي پريڪشا وٺي
رهيا آهن. هاڻي اچو مڻهجي لڄ وڌو.

اٽي ۽ وڌست راءِدار جي گهر ۾ لڏي به سگهيو هو
هو. دانهون ٻڌي جلد ئي پنهجي گهر ۾ گهڙي لڏي
ڇڙهي آئي بهتو جتي سڳيا زهر جي پڙي پنهجي واس
۾ وجهي رهي هئي. راءِدار جي بهران به سڳيا ڪي
سرار پڪڙا ڪهڙو اڇائي ڏاڍو ۽ چيائين. ”پين!
هاڻي مان اچي وارو آهيان. اها زهر جي پڙي اڇلاءِ.
سڳيا زهر جي پڙي اڇائي سرار ڪي ڪهڙو پڪي

د پښتون ګرځ وارو هڅي اټک کي اهي اُښر ځا
 کېدا. " انځر و چې هره سيني کان مو کلائي اټان
 وښچا لاء رواني ئي. رڼا سب ځه. ۽ کڅڙا ټپله
 پر پري اټ ئي پډي چڼا. سږيا پښتني پټ کي
 وښ ئي اټ ئي چڅهي وښي. اهڙي طرح ډښمن گذراو
 رات اچي ئي. پر هنن جا اټ کېدا هليا ډرکن چلدي
 وښچا پښتور هو.

اذ رات جي وقت جڅهن هنن جا اټ ټپي سان ډوډا
 پټي ويا. انځرې ر چار ډاکر اچي سږيا ۽ رڼا راء کي
 ډوډارې ګهيري ويا. رځ کري چيانون، "تو هان
 وټ جيکو به مال هډي سر سب اسانکي ډاډ نه موږ
 لاء تبار ئي وځو." ليکن رڼا سائن لږ لاء تبار ئي
 وځو. کائي ډير تائين اڪيلو هنن سان لږ ډوډو رهږ
 آخر ساتو ئي پيو.

ډاکن سږيا کان سب ځه ۽ کڅڙا ټپي وړنا. رڼا
 وڙ هډي کائي زمهځي پيو. هر ډرډ کان ډانهون ګرځ
 لږو. ډاکن سږيا کان مال ټپي سندس کڅڙا لهرائي
 هن کي لږو کري اټي ئي چڼي ډوډو. رڼا نه اټي
 نټي سږيو. هر رانډار جي کي ډاکر لږو.

سږيا به وړلاپ ګرځ لږي، "هي منهنجا پل
 رانډار! منهنجي من جي اڃا من ر ټپي رهځي وښ
 من جي چرځ ئي به تو هان جي پروسې مون اُښر

وڻندي. ان ڪري ڇوڪرو ڇڏي مولڪي شاديءَ تي
وڃڻو ئي ڪونهي.

سڳندا جي سس رامدرو جيءَ جو چمتو ڪار نه ڏسي
چڪي هئي. سوچيائين ڪٿي وري نه ڪو مهڻ هجي
سو راضي ٿي سڳندا کي چيائين، ”ڪنوار! اگر تنهنجي
اهڙي لڇا آهي ته ڀلي ٽون ڇوڪرو به وٺي وڃ.“
هن رامدرو جيءَ جي ڏپ کان سڳندا کي موڪل ڏني.

سڳندا جو روڻيڇا پوڇڻ

رٿا، سڳندا ٻائيءَ کي وٺي ڳوٺ کان ٻاهر آيو. سڳندا
جي سس به سڳندا کي ڳوٺ جي حد تائين ڇڏڻ لاءِ آئي.
سڳندا جي سس سڳندا ۽ سونو ڏسڻ لڳي. هن ڏٺو ته
ساڄي پاسي ٿر ٻولي رهيو آهي. هي آپسوڻ ڏسي
سس گهٻرائجي وئي. جيڪو نه چوڻ ڪهندو هوس
جلد ئي چٽي وائي، ”ڪنوار! ٽون وڃين ته ڀرال ٿي مگر
ابندينه خالي. پٽ کي گڏ وٺي وڃڻ جو موھ ڇڏي
ڏي. اگر تنهنجي پٽ کي ڪجهه ٿي پيو ته ٻنگل ڳڙهه
پر تنهنجي لاءِ ڪا به جاءِ نه رهندي. مولڪي نه چو طرف
آپسوڻ پيا ڏسڻ به اچن.“

سڳندا چيو، ”سس! توهان ڪنهن به قسم جي چنٽا
نه ڪرايو. منهنجو پاڻ رامدرو ساکيات پير آهي. هنجي
نالي وٺڻ سان هڙدا به جيئرا ٿيو پون. جن جي وکيا

۱۱۱
مجان آهوئي آهي جنهن جي هردى ۾ اُدار لا آهي،
اين جو دڪه ڏسي جنهنجو هردو ٻڳهرجي ٿو وڃي.
پنويار ۽ انهن جي مالا شري رامڊو جيءَ جي چرن تي
ڪري پنهنجن ڏوهن لاءِ معافي وٺندي اوچنگارون ڏئي
روٽندي ڇيو. ”هاڻي اسانکي چڱيءَ طرح ٺوهائجي
خبر پيئي آهي. ايل لائين اسان غلط رستي تي هٽائين.
هاڻي اسان جا سڀ اڀراڻ ڪميا ڪريو. رٽا کي اسان
اونءِ اچي ڪوهه ۾ لٽڪارو آهي. ٺوهان ئي هن کي ٻاهر
ڪڍو. هن کي ڪڍڻ اسانجي وس کان ٻاهر آهي.“

رامڊو جيءَ جڏهن ٻڌو ته رٽا ڪوهه ۾ لٽڪيو پيو
آهي ته هو جلد ئي ڪوهه وٽ وڃي رٽا کي سڏ
ڪيائين. ”ٻيڙا رٽا!“

رٽا رامڊو جيءَ جو سڏ ٻڌي ڇيو. ”ڀڳوان! منهنجا
هٿ ٻڏل آهن. اُن ڪري ڪوهه مان نڪرڻ ڏاڍو
مشڪل آهي. ٺوهان هٿ وڌايو.“ ٺڏهن شري رامڊو
جيءَ ڪوهه ۾ هٿ وڌائي رٽا کي ڪوهه مان ٻاهر ڪڍايو
رٽا رامڊو جيءَ جي چرن تي ڪري چوڻ لڳو.
”ٻڙيو! اگر ٺوهان منهنجي سنڀال نه ٿو ها ته مان ختم
ٿي ويان ها. ٺوهان ڏهن ڏال آهيو. ڪاڇڳهه ۾ پنهنجي
ڀڳتن جي دڪه دور ڪرڻ لاءِ ئي اوهاڻ جو جنم ٿيو آهي.“
وجھه سنگهه جي پاءُ امشن سنگهه (سڳنا جو پتي)
راءِ سڊو جيءَ کي چوڻ لڳو، ”ٺوهائجي پيڻ کي اسان

ستار آهي. هاڻي مان هيءَ ڀڳل ڳڙهه آواز ڇڏيندس. پنهان ۾ همنده لاءِ نالو خاص مٿائي ڇڏيندس. پوءِ توکي روڻيچا وٺي هليدس. هنن پنهان کي ڪامياب ٿيڻ ڇوڻ ۾ زور نه ڏيکارين. تون ڪا به چٽا نه ڪر.

انٿرو ٻڌي سڳيا چيو، ”ٻارو مون تي ڏاڍا ڪريو. همنده لاءِ منهنجي مٿي تي ڪاٺڪ ۾ ٽڪر لڳي ويندو. مان ٻيڙي ڏيڏاڻي پنهجي سڃاڻ ۾ آهي. آهي ڳهراو. منهنجا ٻار! ٿورو غم ڪاڻ. هر ڏاڍا ڪرنا آهن. هن جي ڪري هنن سان. اوچار ڪري ڪري هن کي ڇڏي ڏيو. ان م ئي منهنجي پٽائي آهي. مان توکي کان پنهجي ٻارن جي ٻيڪ آهي ڳهراو.“

وامدار جيءَ چيو، ”ٻيڻ! پنهجي نه ڏن انهن ٻن ڏن کان ڏکي ٿي اسانکي پٽي رهي هئس. نه ٻار وامدار، ٻار وامدار، مالا ميٿاڊي شل مري وڃن ۽ مون کي پنهان وٺي شادي ڪرايائون. هاڻي انهن جي ٻارن جي ٻيڪ آهي پنهجي. ڏهن سڳيا چيو، ”ٻارو! انٿرو نه ڏکي ڪر ٿو آهي. مان ڇڏو ڇڏو ۾ توکي ڪا به نه پٽا ڏيندس.“

انٿرو ٻڌي سڳيا پنهجي سس کي چيو، ”پنهجي پنهجي آهي پٽن ڏي وامدار جيءَ وقت معافي وٺڻ لاءِ موڪل.“ ڏهن سڳيا جي سس پنهجي پنهجي پنهجي ٻن کي وٺي وامدار آهي. هيءَ سامهون آهي.

مجان آهون ئي آهي جنهن جي هردي ۾ اُدار ٿا آهي،
يس جو دڪ ڏسي جنهنجو هيردو ڀڳهرجي ٿو وڃي.
پنهيار ۽ انهن جي مالا شري رامدرو جيءَ جي چرن تي
ڪري پنهنجن ڏوهن لاءِ معافي وٺندي اوچنگارون ڏاڍي
روئندي چيو. ”هاڻي اسان کي چڱيءَ طرح ٺوهائجي
خير پيئي آهي. هيل ٽائين اسان غلط رستي تي هئاسين.
هاڻي اسان جا سڀ اڀراڌ ڪميا ڪرايو. رٿا کي اسان
اونءِ اهي ڪوه ۾ اٽڪايو آهي. ٺوهان ئي هن کي ٻاهر
ڪڍو. هن کي ڪڍڻ اسانجي وس کان ٻاهر آهي.“

رامدرو جيءَ جڏهن ٻڌو ته رٿا ڪوه ۾ لٽڪيو پيو
آهي ته هو جلد ئي ڪوه وٽ ويو ۽ رٿا کي سڏ
ڪيائين. ”پيارا رٿا!“

رٿا رامدرو جيءَ جو سڏ ٻڌي چيو. ”ڀڳوان! منهنجا
هٿ ٻڏل آهن. اُن ڪري ڪوه مان نڪرڻ ڏاڍو
مشڪل آهي. ٺوهان هٿ وڌايو.“ ٿڌهن شري رامدرو
جيءَ ڪوه ۾ هٿ وڌائي رٿا کي ڪوه مان ٻاهر ڪڍايو
رٿا رامدرو جيءَ جي چرن تي ڪري چوڻ لڳو.
”ٻريو! اگر ٺوهان منهنجي سنڀال نه ٿو ڪري ها ته مان ختم
ٿي وڃان ها. ٺوهان دنيا ڏال آهيو. ڪاڇو ۾ پنهنجي
ڀڳتن جي دڪ دور ڪرڻ لاءِ ئي اوهان جو جنم ٿيو آهي.“
وڃڻ سگهه جي پاءُ اٿڻ سگهه (سڳندا جو پتي)
راءِ رامدرو جيءَ کي چوڻ لڳو، ”ٺوهانجي پيٽ کي اسان

ستارو آهي. عاڻي مان هيءَ ٻيڪل ٿڙهه اڃا پي ڇڏيندس. ٻنهي ٻارن جو هميشه لاءِ نالو لکان مٽائي ڇڏيندس. پوءِ توکي روڻهڻا وٺي هلندس. هنن ٻنهي ٻارن کي ڪامٽا ٻيڪس جھڙا ڇڙ ۽ ٺڙا ڪاهان. اٺن ڪاهه ڇڏيندو ڪو.

انٿرو لڏي سڳيا ڇڏو، ”ٻارو مون تي ڏاڍا ڪريو. هميشه لاءِ منهنجي مٿي تي ڪٽڪ ڪري ٿو ٿڪو لڳي ويندو. مان جهولي ڦهلائي ٻنهي سڳاڻن هي بيڪ ٿي گهرار. منهنجا ٻاءُ! اوڙو عمر ڪا. هو دل جا ٽوٽا آهن. هنن جي ڪرڻي هنن سان. اوچار ڪري ڪري هنن کي ڇڏي ڏاڍو. ان م لي منهنجي ٻيڙي آهي. مان اوهان کان پئسن تي ٻارن جي بيڪ ٿي گهرار.“

وامدار هيءَ پيو. ”ٻيڙي! پئسن ل اٺن اٺن اٺن کان ڏکي ٿي اسان کي پتي رهي ڪٿي نه ٻاءُ وامدار، ٻاءُ وامدار، مالا ميٽادي شل مري ويڃن ڪو مولڪي ٻنهي ٻارن وٽ شادي ڪرايائون. هاڻي اٺن جي ٻارن جي بيڪ ٿي پئسن.“ لڏهن سڳيا ڇڏو، ”ٻارو! انٿرو لڏ توکي ڪرڻو آهي. مان جنم جنم ۾ توهانجو ڳاٺو ٻيڙي پئسن.“

انٿرو چئي سڳيا ٻنهي سس کي ڇڏو، ”ٻنهيجن پئسن تي پئسن وامدار جيءَ وٽ عاڻي وٺڻ لاءِ وڪل.“ لڏهن سڳيا جي سس ٻنهي پئسن تي وٺي وامدار جيءَ جي سامهون آئي.

سڳنا جي نَس هي سڀ ڏسي واکل ٿي ويئي ۽
پنهجي نهن سڳنا وٽ وڃي ليزاري ڪري چوڻ لڳي،
”ڪنوار! تون پنهنجي ڀاءُ کي ڇڏ نه هيءَ لڙائي بند

ڪري. هاڻي تون ئي منهنجن هنن پنجن پٽن جي جان
بچائي ٿي سگهين. مان توکي پيرمان ٿي روان. مون
تو کي ڏاڍو پُرمان ڪند آهي. هاڻي منهنجا سڀ ڏوه
معاف ڪر. هيءَ لڙائي بند نه ٿي ته سڄو پنڊل ڳڙه
اُڇڙ ٿي ويندو. مان منهنجو احسان عمر پُر نه ڀلائيندس.“

انٿرو ٻڌي سڳنا چوڻ لڳي، ”سڀ! مان نه
ڪاٺين جي ڌيءَ آهيان. مان چاڻي ڪري سگهان.
تو هاڻي پنڊل ڳڙه جا پنهيوار نه بانڪا وار آهن. ڏيکارين
ته پنهنجي وارا. منهنجي ڀاءُ کي اڪيلو سمجهي قلعي
ئي تون ڇڏي هون ويون. ڇڏي طرف هن کي فوج
گهيري ويئي. هاڻي وڙهن نه ڪاٺين سان؟“

سسٽس وري به منٿون ڪري چوڻ لڳي، ”ڪنوار!
هي ڳالهون ڪرڻ جو وقت ناهي. سڀ ڳالهون وساري
هيءَ لڙائي بند ڪر. تون مون ئي ڏاڍا ڪر.“

سڳنا کي پنهنجي سس ئي رحم اچي ويو. کيس باغ
۾ وٺي آئي. راءِ ديو جيءَ کي ڏسي ساڻس گلي ملي.
خوشيءَ وچان سندس اکين ۾ آنسو اچي ويا. سڳنا
کي روئندو ڏسي راءِ ديو جي چوڻ لڳو، ”منهنجي
بياري پنه تون ڇڏ ٿي روئين. توکي هنن گهڙو ٿي

سڳنا جي سُس هي سڀ ڏسي واکل ٿي وئي ۽
پنهنجي ٺهن سڳنا وٽ وڃي نيزاري ڪري چوڻ لڳي،
”ڪنوار! تون پنهنجي ڀاءُ کي ڇڏ نه هيءَ لڙائي بد
ڪري. هاڻي تون ئي منهنجن هنن پنجن پٽن جي جان
بچائي ٿي سگهين. مان توکي پيران ٿي روان. مون
تو کي ڏاڍو پريشان ڪيو آهي. هاڻي منهنجا سڀ ڏوه
معاف ڪر. هيءَ لڙائي بد نه ٿي ته سڄو پنڊل ڳڙه
اڇڙ ٿي ويندو. مان پنهنجو احسان عمر پُر نه ڀلائيندس.“
اترو ايتري سڳنا چوڻ لڳي، ”سُس! مان نه
ڪاهڻ جي ڏي آهيان. مان چالي ڪري سگهان.
توهانجي پنڊل ڳڙه جا پنهيار نه بانڪا وار آهن. ڏيکارين
نه پنهنجي وارن. پنهنجي ڀاءُ کي اڪيلو سمجهي قلعي
لي تون ڇاڙهيون ويون. ڇڏي طرف هن کي فوج
گهيري وئي. هاڻي وڙهن نه ڪاهڻ سان؟“
سس وري به منٿون ڪري چوڻ لڳي، ”ڪنوار!
هي ڳالهون ڪرڻ جو وقت ناهي. سڀ ڳالهون وساري
هيءَ لڙائي بد ڪر. تون مون تي ڏها ڪر.“

سڳنا کي پنهنجي سس تي رحم اچي ويو. کيس باغ
۾ وٺي آئي. راندو جيءَ کي ڏسي ساڻس گلي ملي.
خوشيءَ وچان سندس اکين ۾ آنسون اچي ويا. سڳنا
کي روئندو ڏسي راندو جي چوڻ لڳو، ”منهنجي
پياري پٽ تون ڇڙ ٿي روئين. توکي هنن گھڙو ٿي

پدڳن ٻڙ ۾ ڇڏي لڙائي

پنگل ڳڙھ جي لڙائي

شري رامداد جيءَ جي آگيا جي دهر هئي. سڀني
دولائون همدان دولا، درگا مالا سڀني الڳ الڳ روپن
بر خرد اچي راما پير جي مدد ڪرڻ لڳا. اچي سڄي
دوچ ۾ ٽاڪوڙو پيو. جيئن ئي شري رامداد جيءَ شڪ
وجاهو بڻهي طرف گهماسان لڙائي شروع ٿي وئي.
درگا مالا پنهنجي پيالڪ روپ ڌارڻ ڪري پنهنجي ٺارو
سان وار ٿي وار ڪرڻ لڳي. همدان اهڙيءَ لهڙيءَ
سان گدا هلائي رهيو هر چر هندي ٺڙي ڏسڻ وٺڻ
هئي. رامداد جيءَ جي ٽوڙي جي هٽڪار سان پنهنجون
جي قلعي جون ددارون ڏٺڻ لڳيون ۽ سندن ئي لورن
آڻو سندن ئي دوچ کي لاس ڪرڻ لڳيون. هن لڙائيءَ
۾ پنهنجون جا حوصلا ئي خطا ڪري ڇڏيا.

بدخ ئي پنهيار پڇي پنهنجي مالا جي شرط ۾ ڪري
ڇوڻ لڳا، ”مالا! اسان کي بچاءَ. هاڻي اسين ڇا ڪرادن،
اسانجون سڀ دوجون لڙائيءَ ۾ مارجي ويا آهن. مالا
پنهنجي ئي ٻائون کي هڙيءَ ۾ اڪائي ڇڏيو ۽ ٻاهران در
ڏٺي ڇڏيائين. بس سندن ڳڙڻ جي دهر هئي. ڪن
وڃن جا ڏنگ لڳڻ لڳا. ڏاڍا پريشان ٿيا ۽ ٻڪارڻ
لڳا، ”هاءَ ڙي اسان کي بچاڻ.“

ٿي ٻيو آهي . ”

وجھ سڳھ آڻاوليءَ مان ٻڌيو ، ” هو اڪيلو آهي
يا سڻا ساڻ اٿس ؟ ”

ماڻهيءَ چيو ، ” هو نه اڪيلو ئي آهي . معلوم ٿو
ٿئي ته ڪوئي ڪاٺي (جادوي) پگڻ آهي . ”

راجا وجھ سڳھ حڪم ڏنو ، ” قلعي تي ٿو-ون
چاڙهيون وڃن . باغ کي چوڌاري گھرو ڪيو وڃي جيئن
هو ٻڌي نه وڃي . شهر ۾ پڙهو گھمايو وڃي ته ڪير
دري دروازو کليل نه رکي . ”

آمدو جيءَ ڏٺو ته چوڌاري سڻا باغ کي گھرو
ڪيو آهي . سڀ پنھيار هٿيار ڪٽي پيا اچن نه هئڻ
پنھنجي دٻو ماڻا ڦهلائي . شڪ ڦو ڪيائون اس پنھيارن
کي چوڌاري ڦرج ٿي ڦرج گھيري وائي . چو طرف
دٻو ٿاڻون نظر اچي رهيا هئا . ڪٿي هندو مان گدا ڪٽي
بيٺو هو ، ڪٿي شر شڪر پتل ٿي سوار هو ، ڪنهن
طرف درگا شينهن ٿي سوار نظر اچي رهي هئي .
چو طرف دٻو ٿاڻو ٿي دٻو ٿاڻون نظر اچي رهيا هئا .

چهل جي ۽ پاڻ واريون جي مع ڪرڻ تي به راندو جي
 نري ڪهڙي ٿي سوار ٿي هوا وانگر اڏامڻ لڳو ۽
 بگل ٻڙهه جو رستو ورتائين.

نري ڪهڙي ٿي سوار ٿي راندو جي بگل ٻڙهه
 جي ٻيٽو. اتي ٿورو ٻري هڪ ٻاڳ هو سو سکر پيو
 ٿو. پاڻيءَ نه هئڻ ڪري يا ڪيئن سراپ ملڻ سبب
 هو ٻاڳ ڪيترائي وقت کان سکر پيو هو. راندو جي
 جي ٻاڳ ۾ لهندڙن سان ئي سڪل ٻاڳ سان ٿي پيو، ڪو ناڪون
 ل ٿي ٻيا ڇوڏاري ساوڪي پئي. اتي راندو جي
 پهتو ٿيو ڪوڙار. صبح جو مالهي خان کڻي ٻاڳ ڏانهن
 ٻاري نه وائڙو ٿي وارو. غرض ٻياري لڳي پئي
 ٿي. راندو وڃي ٻاڳ هڻڻو سندر ڪيئن ٿي پيو آهي.
 ل ٻه ڏاڍو خوش ٿيو نه سا محنت جي ٻاڳ هڻڻو
 ٿي پيو. راجا وڃي سڳهه کي راندو ڪرڻ لاءِ هڪ
 کلسن جو سهڻو هار لاهي ڏيوار ۾ کڻي وارو.

راجا وڃي سڳهه اعڙن سندر کلسن جو هار ڏسي
 عجب ۾ پئجي وارو مالهيءَ کان پڇيائين، ”ٻاڳ نه سڪي
 وارو هيءُ گلن جو هار ڪٿان آندو آهي؟“

مالهيءَ اُڏ ۾ مان چيو، ”حضور! هڪ سردار ٻاڳ
 ۾ ٿيو ڪوڙي وٺو آهي. هن وقت هڪ ٿورو ڪهڙو
 آهي. ڪيسراو چامو، هڪ هٿ ۾ ٿوار، هڪ ۾ ٻالو،
 چيلهه ۾ ڪٿار ٻڌل آهي ان جي اچڻ سان ئي ٻاڳ سان

هوڏانهن وڃڻ ورتا او نڊاهي ڪوھ ۾ لڏڪيل به راندو
 کي ڀڪارو لڳو ۽ سوچي رهيو هو ته جيڪڏهن سڳنا
 ٻائيءَ کي ڀرو ڪرڻ ڳڙھ وٺي نه ويندس ته مائو
 ميٽادي کي ڪيترو نه ڏک ٿيندو. هو سوچيندا ته
 رندا شايد اتي پهتوئي ڪونهي. هنن کي ڪهڙي خبر
 ته مان ڪوھ ۾ لڏڪيو پيو آهيان. مونسان ڪهڙي وڌن
 آهي. ”اتري ۾ کيس راندو ڇي ۽ ڇا وڃن ٻاڌ آيا.
 ”مان هر دم مونسان سان آهيان. جڏهن به ڪا مصيبت اچي
 ته مون کي ٻاڌ ڪجانءِ. ”رندا راندو کي ڀڪارو لڳو،
 ”شري راندو جي توهان ڀڳت جي ڀڪارو ٻڌندي آهي
 ڊوڙندا ايندا آهيو. دشمن کي ناس ڪرڻ وارا روڻيا
 ڇا ٿي منهنجي واهر ڪريو. هنن دشمن کان مون کي
 بچايو. وڃاري سڳنا جو ڪهڙو حال ٿيو. هوندو.“

سڳنا ڇا زور لاپ ۽ رندا جي ڀڪارو ٻڌي راندو جي
 نند مان اٿي ڪڙو ٿيو. گهوڙو تيار ڪيائين ڪيسرو ڄامو
 پهرائين، گهوڙي تي سوار ٿي ڇمڪندڙ پالو هٿ ۾
 کڻي پئي هٿ ۾ تلوار، ڪمز ۾ ڪتار ٻڌي جلد ئي
 ماءُ جي سامهون کانئس موڪلائڻ ويو، ”مائو اچهو ترو
 واپس موٽي اچان منهنجو هن وقت پنگل ڳڙھ وڃڻ
 تمام ضروري آهي. منهنجي پينٽ سڳنا ورتا ڪري
 رهي آهي ۽ رندا ڀڪاري رهيو آهي.“ مائو گهوڙي
 کيس روڪيو ته تون ڪٿي به نٿو وڃي سگهين. پتا

دارو! ڏسو ڇا ٿا، هن رات کي ٻڌي ڪر ه. پر اولڏو
ار وڃي ۽ سندس اٺ ڪپ ۽ الڌر ٻڌي ڇڏارو.
ڪر ٿي ڪري اتر ٿي ٿر زبان هلائي.

وڃڻ سڳهه جي رڙ ٻڌي سڳهه جي نٿان ڏوڙ ٿي
ٿي ۽ ڏور ڏور ڳالهون لکي ٻڌڻ لڳي. هوءَ
ر وقت سڳهه کي طعنو هڻي ڇوڙائيندي هئي. سو آهه
وڙ ٿي سڳهه وٽ آئي کيس چوڻ لڳي، ”ٻهڻدي
ٻاءُ جي شاديءَ جي ڪوٽ ٽيٽ ۽ ٿوڙي وٺڻ لاءِ رٿا
آيو هو. منهنجي ٻاءُ هن کي مڙني وڃڻ لاءِ ڇڏو لهن
هن نه ڇڏيو هاڻي منهنجي ٻاءُ هن کي ڪر ه. پر اولڏو
لنگاڻ ڇو ڪم ٿر آهي.“ سڳهه کي ڇڏهن وڃڻ
ٿي آيو. هن ٻهڻدي ٻنر ڪڍي سندس هٿ ۾ ڏنو. سڳهه
جي دل روڻ لڳي. کيس ڏاڍو صدمو رهيو. هن کي
ٻاءُ جي شاديءَ جي ڪهڙي نه پوڇي هئي.

ان رات سڳهه نه ڪجهه کائڻ ۽ نه کيس نند ٿي آئي.
ڇڏهن سڀ سمهي ٻيا نه هون وڙلاپ ڪري هٿان
ڦاڙي روڻ لڳي، ”منهنجا راما ٻاءُ! ٻهڻدي شاديءَ
هي مون کي ڪهڙي نه پوڇي آهي. هاڻي جي ٿوڙ
نه ٻهڻدي نه ٻهڻدي نه عزت وٺندي پر ڏک ۾ منهنجي
پراڻ لڪري ويندا. هاڻي ٿون جلدي اچ. رٿا ڪ
نه اچي بچاءُ.“
سڳهه الڌر ٻهڻدي پٺاڻي ڪري رهي هئي.

پير طرف بڻايو آهي. هندو پير آهي نه.

انٿري ۾ وجئسنگه وٺا کي چيو. ”رتا! تون نه چئي ۽ جو چاڪر آهين. اجهل اسان کي نيڇو نرواڻ لاءِ ٺوڪي هتي موڪليو آهي. پنگل ڳڙه کان پوڪو ڳڙه بند رهن ڏانهن جو بند آهي. شادي ۾ باقي ست ڏينهن آهن. اجهل کي پنهنجي سڳنا لاءِ پيار هجي ها ته کيس اڳ-رات گهرائي ها. هاڻي نه هوءَ شادي ئي پهچي ڪين سگهندي. اسان کي بدنام ڪرڻ ۽ دنيا کي بدائڻ لاءِ ٺوڪي موڪليو اٿس ته اسان سڳنا کي ماڻهو نه موڪليو پر پنهنجون موڪل نه ڏني. پر اجهل جيءَ کي ان مذاق جو نتيجو نٿو نه ملندو. اسين پنهنجا آهيون. پنهنجي بيمعزئي سوڙ وارا. ناهيون. اسين به ان پڳوان کي، زو چڪائڻ وارا آهيون.“

رتا کان هيٺ وڌيڪ سھن نٿي ٿيو. جوش مان چيائين. راجا جي؟ زبان سڀالي ڳالهائو. توهان اڃا پيمان ڪري رهيا آهيو. توهان به سڀڪجهه هٿي ڇڏي هليا ويندا. وڏا وڏا وٽر ناس ٿي ويا توهان ڪهڙي ڪيت جي موري آهيو. رانديرو هڪ اوناري پرش آهي. ان لاءِ ائين ڳالهائڻ توهان کي سونھين نٿو. توهان پلو چاهيو ته سڳنا ٻائيءَ کي مونسان کڏ موڪلي ڇڏيو.“

بس انٿرو بدلتئي وجهه سگهه، ٺهي باهه ٿي ويو. سندس منهن ڪروڙ ۾ لعل ٿي ويو. غصي مان چيائين،

جا اچمل وٺان ٻائيءَ کي ولڻ آيو آهيان.

اترو ٻڌي وڃسندگهه کلڻ لڳو ۽ ٺوڪ مان ڄمائن -
اوھو! سو ٽون اچمل جي گھران شاديءَ جي ڪوٺ
پٺ آيو آھن. ” سردارون ڏاڏهن اپار ٻنڌي ڇڏيائين -
” ٻائي، هيءَ نه پگھان جي پٽا جي ڪوٺ آهي -
ٿورو ٿورو يا پگھت آھن - وٽسگيه (اچمل جو پٽ) گھر
گھر ٿورو ڪٿي پھن پائڻ ويٺو ھو. ان جو پٽ نه نه
پنھنجي پيءُ وارو ڪسر ڪيئن ڇڏيندو. سگھيا اکر
پڇي آھي وڃي ها ته هن درٻار ۾ نه اچي ٿورو يا
پگھت گھڙي اچن ها. ان ڪري ته اسان ايس ۾ ڪل
لڏي ڏئي.

پئي سردار چيو، ” هاڻي اچي اچمل کي سگھيا ٻار
ٻيڻي آھي. پيرائس نه هٿان پگھل ٽڙهه ڳوٺو ٻري آهي.
هاڻي شاديءَ تي پھتا پيا آھن. اچمل کي ته نه پٽ
آھن انهن مان هڪڙو نه پيو آھي. پگھان جو اولاد
آھي. اھو سوچي شايد ومان ۾ ڪس وڃي شاديءَ لاءِ
پھچائيندا.

البن چئي - پئي ٺوڪ ڏيڻ لڳا.
وري هڪ لڏي سردار چيو - ” اچمل جو وڏو
ڪنوارو آھي. ننڍو پيو شادي ڪري چڪو ان
جو مالڪ آھي. وري ٽسو. راجا سوڍي پيا.
انڌي ۽ لسڙي ڏي هن پگھان جي کلي ٽڙهي

هليو اچي .

رٽا پريو جو نالو وٺي اٺ جي سواري پسلائي
پنگل ڳڙه لاء روانو ٿيو . ڪافي دور نڪري ويو .
آخر ٽڪاوت ۽ ٻڪر کان واپڪل ٿي هڪ وڏو هيٺان اٺ
کي ٻڌي پاڻ به ٿڪ لاهڻ لاء روئي کائي آرام ڪرڻ
لڳو . ٿوريءَ دير بعد کيس ننڊ اچي ويئي . صبح ٿيو
ٿورو اڳتي هليو ته کيس استريون ڪوھ لان پاڻي پري بنديون
نظر آيون . پڇڻ تي معلوم ٿيس ته اهو ئي پنگل ڳڙه
آهي . ٻڌي واڙو ٿي ويو . گهٽ ۾ گهٽ ڏھ پنڊرهن
ڏينهن لڳندا آهن هو ته جلد ئي پنگل ڳڙه پهچي ويو .
ان چمتڪار مان کيس معلوم ٿيو ته برابر راءدلو جي مون
ساٺ آهي . کيس ڏاڍو آٽ ٿيو . کيس ائين محسوس
ٿي رهيو هو ته راءدلو جي به جيتي ڪٿي ساڻس گڏ
هلي رهيو آهي .

رٽا پڇائيندو اچي پنهيارن جي ڪچهريءَ ۾ پهتو .
ٻاهر دروازي تي ڏسي ته پرچيون ، پالا ، تلوارون ۽ ڪٽار
ڪٽي پهرندار بيٺا آهن . وجهه سنگهه مهاراج سنگهاسن تي
ويٺو آهي . پاسن کان چنور جهلي رهيا آهن . رٽا درٻار
۾ پهچي مهاراج وجهسنگهه کي پڙ ٿام ڪيو . سردار پڇيس
”تون ڪير آهين ۽ ڪٿان آيو آهين؟“

رٽا راءِ آدب سان عرض ڪيو . ”ٿورو وٺس جي
راجا آجمل جي گهر راما راجڪمار جو وواھ آهي . مان

آهن.

ما مڀاڏي رامداو کي منع ڪئي. ”پتا! توکي
م وهاريو وٺو آهي. تون هاڻي ڳوٺ نه جا پر
تان ٻاهر نه نڌو وڃي سگهين. توکي سڳزو ٻڌل آهي
ي لڳل آهي. تون هاڻي ڪٿي به نٿو وڃي سگهين.“

اهو ٻڌي رامداو چي: ”رٿا راء کي سڏ ڪري ڇڏو،
رٿا! توکي هسٽر جو هسٽر پنگل ڳڙهه وڃ سگه
ائيءَ کي وٺي اچڻو آهي. جلدي وڃ سڌاري ٿو.
ڪري روانو ٿي.“

رٿا راء اها ڳالهه ٻڌي وانڙو ٽٽي ويو. چوڻ لڳو.
”ڪمار! پنگل ڳڙهه تمام پري آهي. رستو به خطرو لڪ
آهي. اچڻ وڃڻ م مهڙو کن لڳي ويندو. شاديءَ م نه
ٻائي سڀ ٿڌنهن وڃي پهچا آهن. پٽاء سڳيا شاديءَ
تي ڪٿن پهچي سگهندي؟ پٽيار بهادر آهن. اٿي
چور ڏاڪو به ٿا رهن. ڪٿي ماري ماري ڇڏين نه
اوهان کي خبر نه ڪر ٻڌائي نه سگهندو؟“

رٿا چي ڳالهه ٻڌي رامداو کيس ٽيهر سان چيو،
”پيارا رٿا! تون ايترو ڏڄ نه. تون ايءَ فڪر تي وڃ
مان هميشه تون سان آهيان. ٽيهجي ڀڪار ٻڌندڙ
مان ڏوڙ ڏوڙ ٿيندس.“
رٿا مڀاڏي به رٿا کي ٿاڪند ڪئي نه پٽيار ٿو
گرم سڀاهه جا آهن. چنرائيءَ سان سڳيا جي موڪل و

لڏو سگهي. ٺمار وڏو ۽ سٺو خالڊان ڏسي سڳيا ٻائيءَ
 جي شادي ڪرائيسين. پر اهي پنهيوار ايترا ايماندار آهن
 جو سڳيا کي شاديءَ کان پوءِ موڪل ٿي نه ڏني اٿن.
 شاديءَ کان پوءِ ڏيڻ پيڪڻ ۾ اچن نالي کين وٺڻ اچن رهن
 ٿڪن ساليون ۽ سالا ناليءَ سان چوڄا ڪن کائين پيئن سُهڄ
 ڪن پوءِ ناليءَ سان ڏيئي کي ساهري گهر موڪلين پر
 مون اهو سڪ ڪونه ڏنو آهي. ڏيئي جي خوشي منهنجي
 نصيب ۾ ئي ڪانهي. سڀ مٿ ڇڏي آيا آهن. هڙي
 خوشيءَ جي موقعي تي به سڳيا کي نه وٺي آيا آهن.
 اڄ سڳيا کي ساد ڪندي منهنجو هيانءُ ٿو ڦاٽي پاءُ
 جي شاديءَ جهڙي سڀ موقعي تي سڳيا نه آئي نه شايد
 هاڻي عمر ۾ مان سڳيا کي ڪونه ڏسندس. هيڏي
 لاڏ ڪوڏ سان سڳيا کي پالي ساهري گهر موڪلي وري
 نه سندس منهن ڏٺو اٿم. ائين چوندي هيٺادي
 اوچنگارون ڏيئي روئڻ لڳي.

واعدا مٽي سڄو وقت ڇپ ڪري ماءُ جي اندر
 جا اڏما ٻڌاڏو رهيو. سندس بخون ٽهڪي رهيو هو.
 کيس سڳيا جي ساهرن تي ڪروڌ اچي رهيو هو. جن
 سندن هيٽرو ايمان ڪيو هو.

واعدا جي ماما کي چوڻ لڳو. ”ماما، مان هيٺ
 ٿي پنڊل ڳڙه وڃان ٿو. اگر پنهيوارن سڳيا ٻائيءَ کي
 موڪل ڏني نه واءِ نه مان به ڏسان ٿو نه هو ڪيتر

ر بس ور هائجڻ لڳا. ستيه سڀاڻين هيڊ جا سائڪل ڪيا.
 آمدورهيءَ کي آڻڻ لڳائي هٿن تي مينڊي لڳائي
 پئي. چوڻ طرف ڪيسر، ڪستوري، عطر، الڀير هي
 خوشبوءِ ڦهلائي وئي. رآمدورهيءَ کي ڪنگاڄل سان
 مٿان ڪراڙ وارو. هاڻي سج وڃڻ ۾ سڄو ڏينھن
 آئي هئا.

رآمدورهيءَ جي ٻيڻ لاپڙا ٻائي ساعرن مان اچي
 وئي. لاپڙا ۽ ڏاڍي ٻائي رآمدورهي مٽي ۽ ڇا لاڏا
 ڳاڻڻ لڳيون، اچڻ لڳيون. روز رآمدورهي ۾ چنڊي
 هئي. سڀ مٽ مٽ اچي چڪا هئا بس ڪمي هئي
 ۽ هڪ سڳيا (رآمدورهي ٻيڻ) هي جيڪا اڃان ڪا
 آئي هئي.

مالا ميٿاڊي هاڻي وڏي ڪري نه سگهي
 هٿڙي خوشيءَ جي موقعي تي اڃان سڳيا ٻائي نه ٻڌي
 هئي سندس ليٽن مان لير وهي رهيو هو. رآمدورهيءَ
 جي نظر جيئن ئي مالا جي چوڙي تي پئي ۽ ڪدم مالا
 کي چوڻ لڳو، ”مهجتي آڙ جي اکن ۾ ٻاڻي. امان!
 هٿڙي خوشيءَ جي موقعي تي توهانجي اکن ۾ ڳوڙها
 چوڙا هڙي ڪهڙي مصيبت آئي آهي ڪيئن توهانجي
 دل کي رنجارو آهي. جلدي ٻڌو؟“

مالا ميٿاڊي رآمدورهي کي ڏانهن ڏٺو ۽ چيو، ”ڪيسر“
 لڳي. ”ڪيسر جي لکڻي کي ڪيسر ۽ مٿاڻي“

کي سر بستي ۽ ڳالهه سڻائي جيڪو کيس سامان مليو سو
سڀ کيس ڏيکارائين. راجا امڙو جا شڪرانا مڃيا ۽
من ٿي من واعدو جيءَ لاءِ کيس شرڏا ۽ پرائم ڄاڻيو ته
تو آهي اهو دوارڪا ناک وٽيڇا جو ٽڙي جنهن
اسان جي لڄ رکي. هاڻي سک سان وواھ ٻڌي وڃي
ته گنگا اشدان ڪراون.

راجا سوڍي شاديءَ جي تيارين جو حڪم ڪيو.
نيتلدي جي شاديءَ جون تيارون ٿيڻ لڳيون. سڀ
مٺ مائٽ پھچي ويا. پهرين وڏي سڌي دانا گڻيش
جي پوڄا ڪئي وئي. وواھ جو سڳڙو پهرين نيتلدي
کي ٻڌو ويو. دهل شرناون، نوبت اڃا وڃڻ شروع
ٿي ويا. مهل کي خوب سينگارندو ويو. نيتلدي کي
ونواھ ۾ وهاريو ويو. هيڊ اٿو لڳائي کيس مالش
ڪئي وئي.

هوڏانهن پراهمڻ ڏوٽا جي وڃڻ کان پوءِ پوکڙ
ڳڙھ ۾ به رونق لڳي وئي. دهل داما وڃڻ لڳا.
منگل گيت ڳائجڻ لڳا. نيند پتر موڪلي ٽيتر پتر مٺ
مائٽ گهرايا ويا. شهر واسين کي به نيند پتر ڏنا ويا. وڏا
وڏا فراس وڇائي انهن تي چاچين لاءِ غلڻ ڇاڻا وڇايا
ويا. وچ ۾ ٻڌملي گديءَ تي راجڪمار راندو کي وهاريو
ويو. سڀ گهڙيءَ ۾ راندو جيءَ کي وواھ جو سڳڙو
ٻڌو ويو. طرح طرح جون ملاون اهي واپون پاپڙ

هٿن ۾ ٽنهي ڇيائين، ”لڳن وڪري سندس
ٽنهن سؤ وٽسڪ سڏي ٺهڻ (آڪانهج) سڄي ڇو
ورس آهي، سو اوهان عمر ڪوت ۾ جڳ ڪٿي
لد پڌار جو.“ پوءِ راندو هيءُ ڪي ٿلڪ ٽنهي سڳڙو
ٽڙين. پوءِ ٻڌو ته مٿيون ۽ ڇا سوڊا مڱهي لاءِ پند
راندو هيءُ ڪي ٽڙين. راندو سوڊا مڱهي لاءِ پند
ڪهڙا ۽ هو ڪليا سي ۽ ٻيٽ ڪيائين.
جيئن ئي ٻوڪرن ٻڙ ۾ راندو رهيءُ جي مڱهي
جي ڪر ٻيئي سڀ ماڻهو راجا اهل ڪي ڪي واڌارو
ٽي لاءِ اچڻ لڳا. زالون ڪڏهي مڱل ڏيڻ ٿا
لڳون. محل ۾ روشي ڪئي وئي هر طرف روشي
جي لهر ڏوڙي وئي.
سراهنو ڏاڍا ڪي آهل جيءُ هڪ ڳانءُ، پند مٿيون
۽ پند وڃا پٽا ٽنهي عزت سان روالو ڪيائين. جڏهن
مڱندي ڪي اها خبر پئي ته سندس ٻنهن انڌي
مڱڙي ڪي نه محي ۾ لال ٿي وئي ۽ چوڻ لڳي
”مڱندي ڇڏي ڇڏي لعل جي ڪلي ۾ انڌو پٽو ڪو
ٻڌو اٿو. چلي پڙهي ٿاڙي ٿي ڪراو ها. سوڊا
ڪي اسان ئي انڌي ٿي وڃي لاءِ هڪ آهاسن.
ٽنهي سراهنو ڪي ۽ واپس موڪلي ڇڏو ها.“
اهل جيءُ جيئن ٿيڻ رائي مڱندي ڪي
سراهنو ڏاڍا ڪي عزت ٻڌي راجا

چئي پڙهي رامدرو جي مشڪو. دربار ۾ هڪ سردار چيو، ”راجهڪمار! سوڍو راجا پنهنجي انڌي، لنگڙي ۽ آشت وڪاري ڏيئي ڪلي ۾ ٻڌي اسان کي بيوقوف ٿو بڻائڻ چاهي.“

رامدرو جيءَ جي چوري تي اهاڻي رولڻ هئي. انهن ئي ڪنڊي چيائين، ”سردار! ڪماري نه انڌي آهي پر سندس ڪرم انڌا ڪرڻهن. ڏاڍي ڀاڻ واري آهي. اسانجي گهر ۾ ايندي ئي آندڙ جي اهر لڳي ويندي.“ رامدرو جيءَ جا اهي وچن ٻڌي سڀ چپ ٿي ويا ڪنهن کي به ڪچڻ جي همت نه ٿي.

رامدرو جيءَ چيو، ”سندڙ ڏهه وارن استرهن سان هرڪو شادي ڪرڻ چاهيندو. ڪوئي به استريءَ جي سندڙ کڻڻ ۽ سپاءَ سان شادي نٿو ڪري. واهه آتما سان ٿيندو آهي ۽ نه ڏهه سان. مان نيتلدي جي آتما سان شادي ڪري رهيو آهيان ۽ نه سندس ڪروپ ڏهه سان.“ سڀني اهي وڻند وڃن سمجهيا ڇاڪاڻ ته رامدرو جي وچن جو ڀڪو هو. هن جي وچن ۾ ڪا به ڦير ڦار ٿيڻي نه هئي. بهرحال ڏوٽا نه رامدرو جيءَ جي انهن ڳالهين کي ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو. من ئي من ۾ ٻائيءَ جي ڀاڳي کي ساراهڻ لڳو. اڄمل جيءَ بهرحال کي مڱڻي جو سڳن پڙهڻ لاءِ چيو.

پنجاهه سونين مهرون ٺاريل ۽ ٻيو سامان اڄمل جيءَ

خط ڪرڻي پڙهيو. لکيل هو.

”هي دوا ڪانه! هيءُ ڪيا هردم دوهان جي
جي مالها جهي وهي آهي. توهين ڪٿو، براهيم
سترين جي رکيا ڪندڙ آهيو. ڪنهن شرڻ آئي ڪي
ڪار نه ڪندا آهيو. شرڻ آئي هي سج رکڻ وارا
هاڻي صرف هڪ دوهان جوئي سهارو آهي. نر آڏارن
جا آڏار توهين ٺٽل ٻاڻيءَ کي سويڪار ڪري اسان
کي دڪب ساگر مان پار ڪريو. اسانجي دڪ دور ڪرڻ
وارا دوهان ئي آهيو.“

وامدار جيءَ خط پڙهي معڪير: ڇوڻ لکيو، ”هي
براهيم دوتو! مٽي ماڻيءَ جي ڳالهه توهان کي منهنجي
مانا پٺا سان ڪرڻ گهرجي. توهان پوکڻ ڳڙهه هلو.
ان جو مصلو نه ٻاڻوئي ڪندو.“

پوکڻ ڳڙهه سڌو براهيم آڄمل جيءَ جي دوا
پر آيو. آڄمل جيءَ کي پرائم ڪري خط هٿ ۾ ڏيندي
ڇوڻ لکيو، ”پاراج! عمر ڪوت هي سڌا راجا جي
خط آهي.“ آڄمل جيءَ خط وٺي پڙهيو. ان وقت
وامدار جيءَ به آئي پڇي ويو. آڄمل جيءَ خط واکار جي
جي هٿ ۾ ڏنو. واکار جيءَ کي چيائين، ”پٽ ه
سڳن عمر ڪوت مان سڌا راجا جو ٿو لاءِ آيو آهي
هيءَ ڪيا لکڙي اکين کان سڃي: آشت وڪار
آهي. هاڻي نه چنبر ڪٽڙو خيال آهي؟“

اٽل وڌواس رکي هن ٻراهن ۽ اٽل مڱڻي جو سڳن راجا
 اچل جيءَ کي ڏاري موڪليو. شب لنگن ۽ گهوڙي ڏسي
 ٻراهن ڏاڍا ڪنيا جو سڳن کڻي عمر ڪرم مان روٽيا
 لاءِ روانو ٿيو. هلي هلي ٿڪو نه آرام ڪرڻ لاءِ هڪ
 وٺ جي پالو ۾ اچي سمهي پيو کيس اٽلي لاءِ اچي
 ويئي. اڃان کڻي اک کولي نه سامهون هڪ ڳوٺ
 ڏٺائين. پڇڻ تي معلوم ٿيس ته اهو ئي روٽيا آهي.
 ٻراهن وانڙو ٿي وار نه اٿري پر روٽيا ڪيئن پوئجي
 واس. ٻراهن اهو پهرائون چمتو ڪار ڏار. من تي هن
 رآمدو جيءَ کي پراڻا ڪيائين جنهنجي مهما جو ڪو
 ٻار ئي ڪونهي.

ٻراهن ڏاڍا اڃان ڳوٺ جي ٻاهران پهتو ته هڪڙو
 گهوڙا سوار سامهون ايندو ڏٺائين. هن گهوڙا سوار کان
 پڇيو، ”هتي رآمدو جيءَ جي محل ڏانهن ڪهڙو رستو
 ويندو؟“ رآمدو جيءَ پڇيو، ”ٻراهن ڏاڍا اٽلي
 ٽوهان کي ڪنهن سان ملڻو آهي؟“ ٻراهن جواب
 ڏنو، ”مولڪي شري رآمدو جيءَ سان گڏ پڻو آهي.
 مان عمر ڪرم مان راجا سڀڻا وٺان آڻ آهيان.“

رآمدو جيءَ چيو، ”رآمدو ٽوهان جي سامهون پيو
 آهي. فرمايو اسان ٻراهن ڏاڍا جي ڪهڙي شيوا
 ڪراريون.“ ٻراهن ڏاڍا ٻڌندي جهڪي پراڻا ڪيو
 ۽ آندل خط ۽ ٺاڙيل هنر ڪم ۾ ڏٺائين. رآمدو جيءَ

راجا کي اوچندو من ۾ اچي وڃار وٺندو. لیتلدي
 راندو پر جو ڏيان ٿي ڪري. هن پنهنجي ٻيٺ کان
 به ٻڌو هو ته لیتلدي راندو جو ٻڌو ٿي
 ڪري ضرور سڄي ۾ ڪجهه ٿي ٿي. ان ڪري
 راجا هڪ ڏينهن پنهنجي وزيرن سان به صلاح ڪئي ته
 لیتلدي جي مٿي مائٽي جي ڳالهه راندو جيءَ روڻجا
 جي راجا سان هلائي وڃي. هن من مائٽن کي به ان
 وڃار کان واقف ڪيو.

راجا سوندي جي ڳالهه ٻڌي سڄي هڪڙي هر منهن
 لڪل لڳا. ڪن ته چئي به ٿور، ”اهو مڃوسين ته
 لیتلدي ڇمڪاري آهي پر هوءَ ايت وڪاري به
 آهي. هڪڙي پسند به اهڙو ٿي ڪندو. روڻجا ڪما
 ته سندر آهي. هڪ ڏينهن مائٽي مولي آئي ته وري
 لیتلدي سان شادي ڪر به ڪين ٿو لهندو. راندو
 پر آهي. سڄي دنيا هن جي ڇمڪارن کان واقف
 ڇڪي آهي. اهڙي ٻارن سان لیتلدي جهڙي ڪ
 هر سڱ ٻڌڻ ٻارن کان پير گهرڻ سمان آهي. ا
 کي ته هي رشتو سمجهه ۾ نٿو اچي.“

پر راجا جي دل چئي رهي هئي ته راندو
 ڇمڪاري آهي ته لیتلدي به گهٽ ڪونهي. ته
 راندو جيءَ کي ايترو چاهي ٿي ته ٿي سگهندو ته
 لیتلدي کي چاهيندو هجي. پاڳ جي ٻرو-

جيڪڏهن ڪنهنجو پٽ ڪهڙو هوندو آهي ته ماءُ
 ئي دل ۾ دل ۾ ٺڪي ٿيندا آهن. ٻين اڳيان اهو دڪ
 ظاهر نه ڪري سگهندا آهن. ٽي اندر سورن جا
 ٻڪ پيا پيئندا آهن. پٽ ڪو به ٿڌان ۾ عزت وڃائڻ
 وارو هجي، وڙهندو هجي، بدچلن هجي ته اندر ئي
 اندر چوڻدا، ”هي ڀڳوان! ان کان به ايترو ئي ڀلو.
 اهڙي اولاد کان نه پيڻڪ پلي.“

پر ڪنهن هڪ نالڪي جي ٽوڪريءَ ۾ ٿيل آهي. ان
 کي ڪيترو گهر ۾ وهاري سگهيو. ٽي ۾ جي ماني نه
 وڃا ورت نه ڪانهي. سامان ٿيل ٽيءَ گهر ۾ رکڻ مهاب
 آهي. سوئي اهڙي انڌيءَ ۾ اشت وڪاري ڪنهن نه
 ڀاپ جو ٿل آهي. جڏهن ٻنهنجو ئي سڪو ڪو ٿر هجي
 ته ٻرڪڻ واري جو ڪهڙو ٿو ه. اهڙي عجب واري
 ڪنهن نه ماءُ پيءُ لاءِ چڻا ٿي چڻا ڪئي آهي. خبر
 ناهي هن جو ڇا ٿيندو. اهي ڳالهون راجا ٻڌڻن ان
 ٻڌڻن ڪري ڇڏيندو هو. هو خوب ڄاڻندو هو ته اهڙا
 ماڻهو منهنجا سڄڻ ناهن. نيتلدي چمتو ڪاري ڪنهن
 آهي. ضرور هن جو پاڳو ڀلو ٿيندو. هو
 هر وقت راندو هجي جو ٿڌان ڪندي آهي جو ٻڻ
 اوتاري ٻڻ آهي. ضرور اهو انسان ئي ڪرڻا ڪري
 هيءَ دڪ دور ڪندو. اهڙو پاڪو وڻواس ٻڌڻ ۾
 چڻن انسان جو سو ڪهڻن دڪ پسي؟

ڪيو. ٻارو هاڻي هن ئي لاءِ ڪرار. ”

ليتلدي هميشه راندو جيءَ جو ڏيان ڏريندي هئي
! ٻارو ٿا ڪندي هئي، ”هي دواو ڪاٺاڪ! ڇلندي
اچي منهنجي اڏار ڪرار.“

هڪ ڏينهن دواو ڪاٺاڪ راندو جيءَ جي واس ۾
ليتلدي جي سڻي ۾ اچي چيو، ”ليتلدي ڏيرج
ڪر. مان جلد ئي اچي نرسان ملندس.“

غريب هتي يا آمر جهڙن گهر ۾ وڏي ڪيا هوندي
آهي اتي مالا پتا ڪي چنبا لڳل هوندي آهي نه اسان
جي ڪيا ڪي ڪر لائق وڏو گهر ملي. هنجو جهڙن سڪي
ٻڏي. لیتلدي جي مالا پتا ڪي به هڪ طرف لیتلدي
جي چمتو ڪارون حيران ڪيو، ٻئي طرف وري هن جي
الڏي به اشت وڪاري هڻا ڪري کين چنبا ۾ وجهي
ڇڏار نه هوءَ ڪيئن اڳامندي. اهڙي ڪيا ڪي ڪيو
سو ڪار ڪندو.

راجا به وائيءَ جا گهڙگهرا ۽ مت مانت ٻاهران نه پلا
ٻڌندا هئا پر اندر ئي اندر ڇلندا ڀڄندا رهندا هئا ۽
راجا ڪي طعنا هڻندا هئا ته ٻر مائتا هر ڪنهن کي ڪنهن نه
ڪنهن روپ ۾ بزا ڏيندو آهي. ڪنهن کي پست جي روپ
۾ ڪنهن کي ڏيئي جي روپ ۾. حالانڪه راجا تمام ڏاڍوان
پروڙا جو ڏيان رکندڙ هو ته به ماڻهو ڇلندا رهندا هئا.
ن واپارو راجا بلڪل شائبه رهندو هو.

جيڪڏهن ڪنهن جو پٽ ڪپوٽ هوندو آهي ته ماءُ
 پيءُ دل ٿي دل ۾ لهي ٿيندا آهن. ٻين اڳيان اهو دڪ
 ظاهر نه ڪري سگهندا آهن اندر ٿي اندر سورن جا
 ٻڪ پيا پيئندا آهن. پٽ ڪو ڪنڌان ۾ عزت وڃائڻ
 وارو هجي، وڙهندو هجي، بد چلن هجي ته اندر ٿي
 اندر چوندا، ”هي ڀڳوان! ان کان نه پڇو ٿي پيلو،
 اهڙي اولاد کان نه پينگس پيلي.“

پر ڪنهن هڪ نانگس جي ٽوڪريءَ ۾ ٿيل آهي. ان
 کي ڪيترو گهر ۾ وهاري سگهيو. ڏيئي جي مانيءَ
 وارا وقت نه ڪانهي. سامان ٿيل ڏيئي گهر ۾ رکڻ مهيا پاپ
 آهي. سوئي اهڙي انڌي ۽ اشت وڪاري ڪيا ته
 ڀاپ جو قل آهي. جڏهن پنهنجو ئي مڪو کوٽو هجي
 ته پرڪٽ واري جو ڪهڙو ڏوهه. اهڙي عجب واري
 ڪيا ته ماءُ پيءُ لاءِ چنبا ٿي چنبا کڻي آئي آهي. خبر
 ناهي هن جو ڇا ٿيندو. اهي ڳالهون راجا ٻڌڻون ان
 ٻڌڻون ڪري ڇڏيندو هو. هو خوب چائيندو هو ته اهڙا
 ماڻهو منهنجا سڄڻ ناهن. نيتلدي چمتاڪاري ڪنهن
 آهي. ضرور هن جو پاڳو پيلو ٿيندو. هو
 هر وقت واعدو ڪري ٿو ته ان ڪندي آهي جو پن
 اوتاري پرش آهي. ضرور اهو اسان ٿي ڪرڻا ڪري
 هيءُ دڪ دور ڪندو. اهڙو ٻڪو وڏو اس پريءَ ۾
 چنڊن انسان جو سو ڪيئن دڪ پسي؟

رو. پراڻ هاڻي هن ئي ڏها ڪراڻو.
ٻيٽلدي هميشه راندو جيءَ جو ڏان ڏراندې هئي
پراڻا ڪندي هئي، ”هي دوار ڪاٺ! ڇڏئي
جي منهنجو اڏار ڪراڻو.“
هڪ ڏينهن دوار ڪاٺ راندو جيءَ جي ويس ۾
ٻيٽلدي جي سڙي ۾ اچي چيو، ”ٻيٽلدي ڏرح
ڪر. مان ڇڏئي اچي ٿرسان ملندس.“
غريب هجي يا آمر جهڙن ڳوٺ ۾ وڏي ڪيا عوردي
آهي اُهي مالا پتا ڪي چٽا لڳل هوندي آهي ۽ اسان
جي ڪيا ڪي ڪو لائق وڏو ڳوٺ ملي. منجهو جهڙن سڪي
ٻڏجي. ٻيٽلدي جي مالا پتا ڪي ۽ هڪ طرف ٻيٽلدي
جي چمتڪارن حيران ڪيو، ٻئي طرف وري هن جي
الڏي ۽ اشت وڪاري هٿا ڪري ڪن چٽا ۾ وجهي
ڇڏار ۽ دوه ڪيئن اُڳهندو. اهڙي ڪيا ڪي ڪو
سولڪار ڪندو.
راجا ۽ رانيءَ جا ڳوٺڪهڙا ۽ مت مائٽ ٻاهران ۾
ٻڏندا هئا پر اندر ئي اندر ڇڏا ٻڏندا رهندا هئا
راجا ڪي طعنا هڻندا هئا ۽ پرمالما هر ڪنهن کي ڪو
ڪيئن روپ ۾ پڙا ڏيندو آهي. ڪنهن کي پٽ جي
۾ ڪنهن کي ڏي ۽ جيءَ جو پڙ ۾. حالانڪ راجا تمام
۽ پراڻا جو ڏان وڪندڙ هو ۽ ۽ مائٽو ڇڏا رهندا
ليڪن واپار و راجا بلڪل شانت رهندو هو.

پينل ماڻهون نيتلدي کي د-وي سهجي بار بار پرطام
 ڪرڻ لڳا ۽ چوندا ويا، ”نيتلدي ضرور ڪا اولاري
 ڪنيا آهي. پر اها ڪهڙي نه عجب جي ڳالهه آهي جو
 پاڻ انڌي ۽ اشت وڪاري آهي. پر ماڻها هن دويءَ
 کي ٺيڪ ڇو نه ٿو ڪري.“ ڪنهن چيو، ”رامدائو جيءَ
 جي نالي سان جنهن به ڪم ۾ هيءَ ڪنيا هت ٿي وجهي
 اهو پورڻ ٿو ٿئي. رآمدائو پير چون ٿو هن ئي به ديا
 ڪري ۽ هن جا عضرا ٺيڪ ڪري. هي ٻارو! اسانجي
 ڪنيا کي به تندرست ڪر.“ سڀئي نيتلدي جي ٺيڪ
 ٿيڻ جي پاران ئي ڪندا هئا.

سڀني کان وڌيڪ سنيهه ۽ پرام-ر هو نيتلدي جي
 پٽيءَ جو جا هميشه ساڻس گڏ رهندي هئي. هر و
 ٻاروءَ کي پاران ئي ڪندي هئي، ”هي دوار ڪاٺ!
 نيتلدي ئي ڪرپا ڪر-رو. هن کي انڌو ۽ اشت
 وڪاري ڪري ڇو هيتي مزائڪ ڪئي اٿو. جنهن سان
 پڳوان رسي ٿو ان کي ڪير به نه ٿو چاهي. جنهن کي
 ٻارو چاهي ان کي هر ڪو پيار ڪري ٿو. راجا راڻيءَ
 تي مصيبت جو بهار ڪريو آهي. هنن جو هيءَ دڪ
 دور ڪر-رو. چوندا آهن جو جهڙو ڪرم ڪري ٿو
 اهڙو ئي ان کي قل پوڳڻو پوي ٿو.“ پر وڃاري
 نيتلدي نه پاڻ پراڻڪاري آهي. هوءَ پاڻ ٻين ۾
 دڪ، دوز ڪرڻ واري آهي. هن ڪهڙو ڪرم

ڪڪرو. مالا پنهنجي ٻٽ پوڄسنگھ کي ڏوڏ ۾
ڇڏي ڪرڻ لڳي. اٽڪ وٺي ۽ ڪپاڙ پڙهڻ
آيا پر ڪجهه ڪن وٽ وڃي مٿي ۾ ڪرلاهل
وار. نيتلدي کي جڏهن خبر پئي ته ٻٽ کي
ڪن ۾ وٺي ڪي به ٻاءُ وٽ وٺي هل. ٻٽس نيتلدي
اٿي وٺي آئي جتي سدس ماءُ روئي رهي هئي.
وٽ راماڏو پير مٿي ڇوڙا عمر ڪڍي نائن پٺل
ي. نيتلدي جي مالا به ٻڪاري رهي هئي، ”او
ڙن کي پرڇو ڏيڻ وارا! ٽون اڄ ڇپ جو آهين. اڄ
وٽس ڪي به پرڇو ڏيئي مڻجي ٻٽ کي چٽان ڏي.
پنهنجي اکين جي لاري هي رکندا ڪر.“

مالا جي ٻڪار ٻڌي نيتلدي به ڏکي ٿي پئي.
پنهنجي ٻاءُ جي ٻرسان وڃي چوڻ لڳي. ”اي ويرو!
اٿي ڪاڇ مالا روئي پئي. پنهنجي اٿن جي پير سان
نيتلدي ڪٽ ڏوئي پئي. نيتلدي به پنهنجي ٻاءُ
کان سواءِ وڳائي آهي. هي ڏيکاري! اڄ مڻجي ٻاءُ
کي ڏي ڪرارو. ڪر پالڙان اڄ ڪو مان ڪٿي لڪي
وٺا آهيرو؟“ اٿن ٻولي هڻ ٻاءُ جي مٿي تي هٿ
ڦڙي لڳي.

نيتلدي هي هٿ ڦيرڻ سان پوڄسنگھ ڪر ڇوڙي
نيو. نيتلدي هي هن چمڪار کي ڏسي مالا عجب
ٿي. دل خوشي ۾ ٻرڻي وئي. اٿي

ٻيڙل ماڻهون نيتلدي کي دٻوڙي سمجهي ٻار ٻار ٻرڻا
 ڪرڻ لڳا ۽ چوندا ويا، ”نيتلدي ضرور ڪا اوتاري
 ڪميا آهي. پر اها ڪهڙي نه عجب جي ڳالهه آهي جو
 پاڻ انڌي ۽ اشت وڪاري آهي. پر ماڻها هن دٻوڙي
 کي ٺيڪ ڇو نه ٿو ڪري.“ ڪنهن چيو، ”رامدو جيءَ
 جي لالي سان جنهن به ڪم ۾ هيءَ ڪميا هت ٿي وجهي
 اهو ٻورڻ ٿو ٿئي. رآمدو پير ڇو نه ٿو هن تي به دٻا
 ڪري ۽ هن جا عضرا ٺيڪ ڪري. هي ٻريو! اسانجي
 ڪميا کي به ٺڌرست ڪر.“ سڀئي نيتلدي جي ٺيڪ
 ٿيڻ جي پاران ٿا ڪندا هئا.

سڀني کان وڌيڪ سٺيه ۽ پرامن هو نيتلدي جي
 ٻڙي ۽ جو جا هميشه ساڻس گڏ رهندي هئي. هروڙ -
 ٻريو ۽ کي پاران ٿا ڪندي هئي، ”هي دوار ڪاٺ!
 نيتلدي ٽي ڪرڻا ڪرڻو. هن کي انڌو ۽ اشت
 وڪاري ڪري ڇو هنتي مڙا ڪئي اٿو. جنهن سان
 پڳوان رسي ٿو اُن کي ڪير به نه ٿو چاهي. جنهن کي
 ٻريو چاهي اُن کي هرڪو پيار ڪري ٿو. راجا راڻي
 ٽي مصيبت جو ٻهاڙ ڪريو آهي. هنن جو هيءَ ڊڪ -
 دور ڪريو. چوندا آهن جو جهڙو ڪرم ڪري ٿو
 اهڙو ئي اُن کي ڦل پوڳڻو پوي ٿو.“ پر ويڃاري
 نيتلدي نه پاڻ پر آپڪاري آهي. هوءَ پاڻ ٻين جو
 ڊڪ، دوز ڪرڻ واري آهي. هن ڪهڙو ڪرم

نيتلدي جي ٻڌي ۽ جي هٿن جون آڱريون مڙيل
 هيون. هڪ ڏينهن نيتلدي ٻڌي ۽ ڪي چيو، ”اڄ ته
 پٿرن سان راند ڪريون.“ (ٻال پٿرن جي راند وٺي
 لڻندي آهي) نيتلدي اهاڻي راند ڪري ٿي سگهي.
 سندس ٻڌي ۽ پنهنجون آڱريون ڏيکاري انڪار ڪيو ته
 هو ۽ راند نٿي ڪري سگهي. ايتري ۾ نيتلدي سندس
 آڱريون پڪڙي پاڻ ڏانهن ڇڪي چيو، ”اڄ، اڄ ته
 راند ڪريون.“ جهڙن ئي نيتلدي ٻڌي ۽ جي آڱرين
 کي پڪڙي ڇڪيو ته سندس آڱريون سڌيون ٿي ويون.
 هو ۽ خوشي ۽ وڃان سڄي مهل ۾ ڊوڙون پائي سڀني
 کي سڌيون آڱريون ڏيکاري نيتلدي جي چمتوڪار جو
 ٻڌائڻ لڳي. نيتلدي ان وقت پنهنجن سالن جي هئي. بس
 ان ڏينهن کان پوءِ رات ۽ به سوچيو ته هيءَ ڪا ساڌارڻ
 ڪيا ڪانه ٻڌا ٿي آهي.

ڳوٺ ۾ ان ڳالهه جي تهههجي وڃڻ کان پوءِ ڪيترا
 دڪي پنهنجو درد مٽائڻ لاءِ نيتلدي وٽ ايندا هئا.
 هو ۽ ڳالهين ٿي ڳالهين ۾ سندس مٿي تي هٿ ڦيريندي
 هئي ته سندن دڪ درد دور ٿي ويندا هئا. اهڙيءَ
 طرح سڀني کي پڪ ٿي ويئي ته نيتلدي هڪ چمتوڪاري
 ڪيا آهي.

هڪ ڏينهي راجا سوڍا پنهنجي وڏي پٽ سان گڏ
 ڪٿي ٻاهر ويل هو. هڪ رات هن جي ننڍي پٽ کي

۱۴ چيت سڌي اوميءَ جو هڪ ڪنڀا کي جنم ڏنو.
هيءَ ڪنڀا رکڻيءَ جوئي اوسار هئي (جڏهن
مولاڻيءَ ڪنڀا جي جنم جو ٻڌو ته ڏاڍو خوش ٿيو.
جوتڻيءَ کي ڪهرائي ڪنڀا جي جنم ڪنڀاري لاهڻ لاءِ
ڇوڙ وارو ڇوڙيءَ ڪرڻ ۽ لڪڻو وغيره ڏسي راجا
کڻي ڇوڙ، ”ڪنڀا جو لکن ڏاڍو اٽل آهي. ڇوڙ
جي اوسار هيءَ ڪنڀا خاص لڳڻ واري ٿيندي.“
ڇوڙ جي اوسار هن جو نالو نيتلندي رکيو وارو. راجا
پنهنجي ڪنڀا ڏان لڳڻا ڏيئي خوش ڪري روانو
ڪيو وارو.

ڪڏهن ڏينهن کان پوءِ شهر ٻيئي ۾ ڪنڀا اکين کان
الڏي ڄاڻي آهي. ڪنڀا ڇوڙ ڪلا والڪو وڌائين
رهي. جڏهن ٻنڌ ڪرڻ جهڙي ٿي ته وري اهو ڪلا
ٿيو ته ڪنڀا ٻن کان به لنگڙي ٻڌائي آهي.
اشت وڪرا به هئي. اهو ڏسي راجا ۽ راڻي وڏي
ڏکي ٿيا. هر هڪ لڳل ڪنڀا کي وٺي ڪري
لڳا، ”ماتا، توهان خوش ٿي هڪ ڪنڀا ڏئي“
اهڙي؟ هڪ رات مالا راجا کي سڀني ۾ ڇوڙ،
تون جدا نه ڪر. نيتلندي تمام پائڻ واري آهي
پنهنجي ڄمڪار مان پرڃا به پياري ٿيندي.“
راجا اهو سڻو راڻيءَ کي ٻڌائڻ کان پوءِ را
ڏيڻ شروع ڪيو.

نيتلدي جي ٻڌي ۽ جي هٿن جون آڱريون مڙيل هيون. هڪ ڏينهن نيتلدي ٻڌي ۽ ڪي چيو، ”اڄ ته پٿرن سان راند ڪريون.“ (ٻال پٿرن جي راند وٺي لپندي آهي) نيتلدي اهاڻي راند ڪري ٿي سگهي. سندس ٻڌي ۽ پنهنجون آڱريون ڏيکاري انڪار ڪيو ته هو راند نٿي ڪري سگهي. ايتري ۾ نيتلدي سندس آڱريون پڪڙي پاڻ ڏانهن ڇڪي چيو، ”اڄ، اڄ ته راند ڪريون.“ جيئن ئي نيتلدي ٻڌي ۽ جي آڱرين کي پڪڙي ڇڪيو ته سندس آڱريون سڌيون ٿي ويون. هو خوشي ۽ وچان سڄي مهل ۾ دوڙون پائي سڀني کي سڌيون آڱريون ڏيکاري نيتلدي جي چمتوڪار جو ٻڌائڻ لڳي. نيتلدي ان وقت پنجن سالن جي هئي. بس ان ڏينهن کان پوءِ راڻي به سوچيو ته هيءَ ڪا سادارو ڪنيا ڪانه پيدا ٿي آهي.

ڳوٺ ۾ ان ڳالهه جي ڦهائجي ويو کان پوءِ ڪيترا دڪي پنهنجو درد مٽائڻ لاءِ نيتلدي وٽ ايندا هئا. هو ڳالهين تي ڳالهين ۾ سندس مٿي تي هٿ ڦيريندي هئي ته سندن دڪ درد دور ٿي ويندا هئا. اهڙيءَ طرح سڀني کي پڪ ٿي ويئي ته نيتلدي هڪ چمتوڪاري ڪنيا آهي.

هڪ ڏينهي راجا سوياءِ پنهنجي وڏي پٽ سان گڏ ڪٿي ٻاهر واپس هو. هڪ رات هن جي ننڍي پٽ کي

۱۴۷۰ جيٽ سڌي نوميءَ جو هڪ ڪنيا کي جنم ڏنو.
 (هيءَ ڪنيا رڪمڻيءَ جو ئي اولاد هئي) جڏهن
 سولائيءَ ڪنيا جي جنم جو ٻڌو ته ڏاڍو خوش ٿيو.
 چوڻشيءَ کي گهرائي ڪنيا جي جنم ڪندڙي ڏانهن لاءِ
 چنڊ وارو چوڻشيءَ گهرهه ۽ لڪشترهه وغيره ڏسي راجا
 کسي جهڙو، ”ڪنيا جو لکن ڏاڍو اُلم آهي. چوڻش
 جي اولاد هيءَ ڪنيا خاص لڳڻ واري ٿيندي.“
 چوڻش جي اولاد هن جو نالو نيتلدي رکيو ويو. راجا
 پنهنجي ڪنهن دان ڏکڻا ڏهڻي خوش ڪري روانو
 ڪيو ويو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ شهر ٻيڻي ۾ ڪنيا اکين کان
 الڏي جاني آهي. ڪنيا چندر ڪلا والڪر وڌائيندي
 وهي. جڏهن ٻنڌ ڪرڻا جهڙي ٿي ته وري اهو ظاهر
 ٿيو ته ڪنيا ٻين کان به لنگڙي ٻنڌا ٿي آهي. هوءَ
 اشت وڪرا نه هئي. اهو ڏسي راجا ۽ راڻي وڌيڪ
 ڏکي ٿيا. هو هنگلاج مانا کي ويهتي ڪري چوڻ
 لڳا، ”مانا، توهان خوش ٿي هڪ ڪنيا ڏيئي سا به
 اهڙي؟“ هڪ رات مانا راجا کي سمجهي ۾ چيو، ”راجا!
 تون چنڊا نه ڪري. نيتلدي تمام پيارڻ آهي. هوءَ
 پنهنجي چمنڪار مان پرجا ۾ پياري ٿيندي.“ جڏهن
 راجا اهو سڻو راڻيءَ کي ٻڌائڻ کان پوءِ راڻيءَ کي
 به ڏسڻ آيو.

راهه پير جي. نيٽيلدي سان شادي

عمر ڪوٽ (پاڪستان) ۾ اُن وقت دلاجي سويڊا نالي راجا راج ڪندو هو. راجا سويڊا جي به هڪ ديارو ۽ ڌرمالما هو. سندس پٽي به تمام سڀيل استري هئي. مٿل ۾ سڀ طرح جو آئندو هو ته راجا به راڻي ۽ ڪي هڪ ڪهڪسي محسوس ٿيندي هئي. کين به پٽ هئا. گهر ۾ ڪنڀا ڪانه هئي. هندو ڌرم انوسار ڪنڀا دان اهر دان آهي جن کي پنهنجي ڪنڀا نه هوندي آهي آهي ڪنهن ڏارائي جي ڪنڀا به ڪنهن به راهمن جي ڪنڀا ڇو وواهه ڪرائي ڪنڀا دان ڪندا آهن. هو پڻي ڏاڍي شردا سان هنگلاج مانا (داوي) جي پوڄا ڪندا هئا. نورائن جي وقت مانا جي مندر ۾ نون ڏينهن جو جاسو ملهائڻو ويندو هو.

راجا به راڻي ان ڪامنا سان اڪند ورت رکيو ته کين هڪ ڪنڀا ملي. هنن جي اڪند پڳڻي به ئي راضي ٿي مانا سندن هٿ ئي نارمل رکي ڇڏيو، ”هن نارمل جي روز پوڄا ڪجو. ڏوهان جي گهر هڪ ڪنڀا جو جنم ٿيندو ان جو نالو نيٽيلدي رکجو.“ نارمل وٺي راجا به راڻي ڏاڍو خوش ٿيا. روز اُن نارمل جي پوڄا ڪندا هئا.

آخر هنگلاج مانا جي آشيرواد سان راڻي ۽ سندس

رآمدو جيءَ اڳيان شرڏا سان جهڪي ويا. اڄ هو پنهنجا
 ڏن يا آپ سمجهڻ لڳا جو اهڙي پير جو درشن ڪري
 ان جي ڏور هٿن سان ڀرسم سان ڏنل پوڄن ڪري
 وهيا هئا. مڪي مان اچي اهڙي بهتل ڀرڻ جو درشن
 ڪرڻ به هڪ استعجاب جي ڳالهه هئي. هو پاڻ کي ڏاڍو
 سمجهڻ لڳا. هنن کان پنهنجا ڪرڻا وسري ويا.

پوءِ ڪرائي رآمدو جيءَ سڀني ڀائرن کي لمڪار
 ڪيو.

اهو ڏسي ڀائرن جي دل ۾ شري رآمدو جيءَ لاءِ
 شرڏا آهن ئي رائي. ”ڇوڻ لڳا، رآمدو جيءَ! اسان
 اوهان جو اوکو امتحان ورتو آهي. برابر اوهان سڄا
 هندو پير آهيو، اڄ کان هندو ۽ مسلمان ٻئي اوهان کي
 پير ڪري پوڄيندا، اسين پير آهون پر اوهان لاشڪر
 ٻڌون بنا پير آهيو. اهو چئي اهي پير انسان الترتڙان
 ٿي ويا.

ان کان پوءِ ٻئي هندو ۽ مسلمان ساڳيءَ شرڏا سان
 رآمدو جيءَ جي پوڄا ڪندا آهن.

راڻا ڀيرو جي ڏينھن جي سان شادي

عمر ڪوٽ (پاڪستان) ۾ اُن وقت دلاچي سوڍا نالي راجا راج ڪندو هو. راجا سوڍا جي به هڪ دٻالو ۽ ڌرمالما هو. سندس پٽي به ٿامر سڻيل استري هئي. محل ۾ سڀ طرح جو آئندو هر نه به راجا ۽ راڻي ۽ ڪي هڪ ڪمي محسوس ٿيندي هئي. کين به پتو هئا. گهر ۾ ڪنڀا ڪانه هئي. هندو ڌرم انوسار ڪنڀا دان آڻڻ دان آهي جن کي پنهنجي ڪنڀا نه هوندي آهي آهي ڪنهن ڏارڻي جي ڪنڀا يا ڪنهن پراهمڻ جي ڪنڀا ڇڏي وڃي ڪنڀا دان ڪندا آهن. هو ٻئي ڏاڍي شردا سان هنگلاج مانا (دٻي) جي پوڄا ڪندا هئا. نورائن جي وقت مانا جي مندر ۾ نون ڏينهن جو جاسو ملهارو ويندو هو.

راجا ۽ راڻي ان ڪامنا سان اڪند ورت رکيو نه کين هڪ ڪنڀا ملي. هنن جي اڪند پڳتيه ٿي راضي ٿي مانا سندن هٿ تي نارمل رکي چيو، ”هن نارمل جي روز پوڄا ڪجو. توهان جي گهر هڪ ڪنڀا ڇڏي جنم ٿيندو ان جو نالو نيتلدي رکجو.“ نارمل وٺي راجا ۽ راڻي ڏاڍو خوش ٿيا. روز اُن نارمل جي پوڄا ڪندا هئا.

آخر هنگلاج مانا جي آشيرواد سان راڻي ۽ سندس

رآمدو جيءَ اڳيان شرڏا سان جهڪي ويا. اح هو پنهنجا
 ڏن ڀاڳ سمجهڻ لڳا جو اهڙي ڀير جو درشن ڪري
 ان جي ڀولر هٿن سان ڀراسر سان ڏنل ڀرجن ڪري
 رهيا هئا. مڪي مان اچي اهڙي بهتل ڀرڻ جو درشن
 ڪرڻ به هڪ لک سب جي ڳالهه هئي. هو ڀاڱا کي ڏانه
 سمجهڻ لڳا. هنن کان پنهنجا ڪرڻا وسري ويا.
 ڀوجن ڪرائي رآمدو جيءَ سهڻي ڀيرن کي لمسڪار
 ڪيو.

اهو ڏسي ڀيرن جي دل ۾ شريءَ رآمدو جيءَ لاءِ
 شرڏا اُٿلن ٿي وئي. ”خوڏ لڳا، رآمدو جيءَ! اسان
 ٿوهان جو اوکو امتحان ورتو آهي. ٻهراڻو ٿوهان سڃا
 همدو ڀير آهيرو. اح کان همدو ۽ مسلمان ٻئي ٿوهان کي
 ڀير ڪري ڀرجيندا. اسين ڀير آهيرون پر ٿوهان لاءِ
 ڀيرن جا ڀير آهيرو. اهو چئي اهي ڀير اُٿلن الٽرڏان
 ٿي ويا.

ان کان پوءِ ٻئي همدو ۽ مسلمان ساڳيءَ شرڏا سان
 رآمدو جيءَ جي ڀرجا ڪندا آهن.

ان کان پوءِ رآمدو جيءَ ڪرامتيءَ دنگ ڇاهه ٿي
وڪائي ان ۾ جرب سا سِر چالور وجهي دنگ جو
مڏهن بند ڪري ڇڏيائين. چالور ٺهي ليار ٿيائين رآمدو جيءَ
پوڄن لاءِ پيرن کي آسٽن ٿي وهڻ لاءِ چيو. جڏهن پير
آسٽن ٿي ويهي ويا ته رآمدو جيءَ چالديءَ جي ٿالهن
۾ سڀني لاءِ کاڌو پيارو. جنهن جيڪي طالبو سو پائڻ
لڳو. پيرن کي وري رآمدو جيءَ کي لپچو لڙائڻ جي
سمجهي آئي چوڻ لڳا، ”اسان جو سالن کان پير آهي
ته اسين پنهنجن باسٽن کان سواءِ ٻئي ڪنهن باسٽ ۾ پوڄن
نه ڪندا آهيون ان ڪري اسان کي معاف ڪرايو.“

رآمدو جيءَ کي چيو، ”بس ڳالهه نه ايتري. توهان
جا باسٽ به پوهي ويندا. ائين چئي هٿ وڌايائين ته
ايتري ۾ پيرن جي کاڌي جا ڪٽورا هٿن جي ساهون
اچي ويا. پوءِ انهن باسٽن ۾ کاڌو پائي رآمدو جيءَ پيرن
کي چيو، ”هاڻي توهين پوڄن ڪرايو.“

هاڻي شري رآمدو جيءَ روئي پائي سڀني کي پنهنجن
هٿن سان ڏيک لڳا. ٻين کاڌي پائڻ وارن کي اهو
چيائون ته جيترا دفعا دنگ مان سامان ڪڍو اولڙا دفعا
وري دنگ کي ڀر ڪ ڏيئي ڇڏيو. جنهن به جيڪا
چيز گهري ٿي سا پنهنجو پاڻيئي ڪٽري ۾ پوهي ٿي
وئي. سڀني پيرن ڏاڍي پراس سان پوڄن ڪيو. پير
رآمدو جيءَ جي هن چمڪار کي ڏسي من ٿي من

ان کان پوءِ رآمدو جيءَ ڪرامتيءَ دنگ چله ٻي
 رڪاڻي ان ۾ صرف سوا سیر چانور وجهي دنگ جو
 منهن بند ڪري ڇڏيائين. چانور ٺهي ليار ٿيا ته رآمدو جيءَ
 پوڄن لاءِ پيرن کي آسٽن تي وهڻ لاءِ چيو. جڏهن پير
 آسٽن تي وڃي ويا ته رآمدو جيءَ چانديءَ جي ٿالهن
 ۾ سڀني لاءِ کاڌو پيائو. جنهن جيڪي طالبو سر پائڻ
 لڳو. پيرن کي وري رآمدو جيءَ کي نيچو نوائڻ جي
 سجهي آئي چوڻ لڳا، ”اسان جو سالن کان نير آهي
 ته اسين پنهنجن باسٽن کان سواءِ ٻئي ڪنهن باسٽ ۾ پوڄن
 نه ڪندا آهيون ان ڪري اسان کي معاف ڪريو.“

رآمدو جيءَ کي چيو، ”بس ڳالهه نه ايتري. توهان
 جا باسٽ به پوهجي ويندا. ائين چئي هٿ وڌايائين ته
 ايتري ۾ پيرن جي کاڌي جا ڪٽورا هنن جي ساهون
 اچي ويا. پوءِ انهن باسٽن ۾ کاڌو پائي رآمدو جيءَ پيرن
 کي چيو، ”هاڻي توهين پوڄن ڪريو.“

هاڻي شري رآمدو جيءَ رڙوئي پائي نينهي کي پنهنجن
 هٿن سان ڏيڻ لڳا، ٻين کاڌي پائڻ وارن کي اهو
 چيائون ته جيترا دفعا دنگ مان سامان ڪڍو اوترا دفعا
 وري دنگ کي ڏک ڏيئي ڇڏيو. جنهن به جيڪا
 چيز گهري ٿي سا پنهنجو پاڻيهي ڪتوري ۾ پوهجي ٿي
 وائي. سڀني پيرن ڏاڍي پراسر سان پوڄن ڪيو. پوءِ
 رآمدو جيءَ جي هن چمتو ڪار کي ڏسي من ئي من

ب ٻڌو ڪڪا وڪا ٿي ويا. رآمدو ڪي به ڇو اهو ڇهه ڪار
 ٿي ڪي ڪڪا به ٻڌي ويا ۽ جلد ئي اٿان وڃڻ جي سوچڻ
 لڳا. رآمدو ڪي به ڇو لڳا، ”هاڻي اسان کي
 جلد ئي موڪل ٿيڻ چئڻ مڪي وڃي سگهون.“
 اهو ٻڌي رآمدو ڇي به ڇو، ”توهين اسان وٽ
 ٻڌار يا آهيو تمام خوشي ڇي ڳالهه آهي. توهين اسان
 جا مهمان آهيو. اسان کي به خاطر داري ڇو مودو
 ٿيڻ نه ڪا شڪر ڪري سگهون. اڄ نه ٻڌو هن ٿي ٿي
 ڪرڻو ٻڌو.“
 پر ڇو لڳا، ”رآمدو ڇي هاڻي اسان کي معاف
 ڪرايو. اسان ٻڌو مڪي ڪي به ڇو ڪندا آهن.“
 پر ٿيڻ به ٿيڻ ٿيڻ نه ڪندا آهن.“
 هن ڇو ايترو ڇو هر، رآمدو ڇي به ڇو مڪي ڪي
 ٻڌڻ ٿي ٻڌڻ ڇي ٻڌڻ حاضر ڪري ڇڏي. ا
 ٿي ٻڌڻ اڃان به رآمدو ڇي به ڇو امتحان وٺڻ
 سوچيو. هر ڇو لڳا، ”اسن ٻڌڻي مرضي ٿي
 الڳ الڳ ٻڌڻ ڪندا سڀن.“ ائين ڇي هڪ
 ڇو نه ٻڌي ضروري (سڀ) لاءِ، نئين ڪڍڻي نه ڇو
 منائي طلعي.
 رآمدو ڇي به ڇو ڇو، ”ڇيڻ توهان ڇي
 هوندي ائين ٿي ٿيڻو. پر توهان کي روئي
 کان سواءِ وڃڻ ڪر نه ٿيڻو.“

پ ٻار ڪڪا وڪا ٿي ويا. رآمدو ڪي به ڇو اهو جهٽڪار
سي عصب م بڻجي ويا ۽ حلد ٿي اٿان وڃڻ جي سوچڻ
لڳا. رآمدو ڪي به ڇو لڳا، ”هاڻي اسان کي
ملدي موڪل ٿاڙو ڇڏڻ مڪي وڃي سگهون.“
اهو ٻڌي رآمدو ڪي به ڇو، ”توهين اسان وٽ
پڌاريا آهيو تمام خوشي جي ڳالهه آهي. توهين اسان
جا مهمان آهيو. اسان کي به خاطر ڌاري ڇو مودور
ٿاڙو نه ڪا شيرو ڪري سگهون. اڄ نه پوئو ٿي ٿي
ڪرڻو ٿاڙو.“
ٻي ڇو لڳا، ”رآمدو ڪي به ڇو هاڻي اسان کي معاف
ڪرايو. اسان ٻي به ڪي به ڇو ڏيک کان سواءِ ڪنهن
ٻي به ٿاڙو نه ڪندا آهون.“
هنن ڇو ايترو ڇو ٿاڙو، رآمدو ڪي به ڪي به ڪن
ٻنجن ٿي ٻي به ڏيک حاضر ڪري ڇڏي. اهو
ڏسي ٻي به اڃا به رآمدو ڪي به ڇو امدهان وٺڻ
ڇو. هو ڇو لڳا، ”اسين پنهنجي مرضي ٿاڙو
ٻي به ڪندا آهين.“ ائين چئي هڪ
و نه ٻي شروعي (سوپ) ٿاڙو، ٽن ڪپڙي نه ڇو
اڻي طلعي.
رآمدو ڪي به ڪن ڇو، ”ڇڏڻ توهان ڪي به
هوندي ائين ٿي ٿيڻو. پر اوهان کي روئي ڪي
کان سواءِ وڃڻ ڪو نه ٿاڙو.“

गणेशपौराणिका

गणेशपौराणिका

پنج پیرن کی پرچو ڈاکی پیرن جو پیر تھو

پ ٻيڙ ڪڪا وڪا ٿي ويا. ۽ امداد ۽ ڇو اهو ڇهه ٽڪار
سي عصب ۾ ٻڌي ويا ۽ جلدي اٿان وڃڻ ۽ سوچڻ
لڳا. ۽ امداد ۽ ڇو ڪي چوڻ لڳا، ”هاڻي اسان کي
جلدي موڪل ڏار ڇڏڻ مڪي وڃي سگهون.“
اهو ٻڌي امداد ۽ ڇو، ”سرهين اسان وٽ
ٻڌار يا آهو تمام موش ۽ هي ڳالھ آهي. توهين اسان
ڄا. مهمان آهيو. اسان کي به خاطر ڌاري ۽ ڇو مورو
ڏاڍو ڪا شيوا ڪري سگهون. اڄ نه ٻيڙن ٿي ٿي
ڪرڻو ٻولندڙ.“
ٻيڙ چوڻ لڳا، ”امداد ۽ ڇو هاڻي اسان کي معاف
ڪراو. اسان ٻيڙ مڪي ۽ ڊيگ کان سواءِ ڪنهن
ٻيڙن ۾ لڳل ٻيڙن نه ڪندا آهيون.“
هنن ڇو ايترو چوڻ هر، امداد ۽ ڇو مڪي ڪا
ٻيڙن ٿي ٻيڙن ۽ ڊيگ حاضر ڪري ڇڏي. ا
ڏسي ٻيڙن اڃان به امداد ۽ ڇو ۽ امتحان وٺڻ
سوچيو. هر چوڻ لڳا، ”اسن ٻيڙن مريض ۽
الڳ الڳ ٻيڙن ڪندا آهن.“ ائين چئي هڪ
ڇو نه ٻئي شوروي (سوپ) لاءِ، نئين ڪپڙي
منڙي طلعي.
امداد ۽ ڇو به کين چيو، ”ڇڏڻ اوهان ڇي
هوندي انهن ٿي ٿيندو. پر اوهان کي روئي
۽ ڇو ڪو نه ڏيندس.“

गौरीपीर ने परचो

पूजे

पूजेन गौरि की पूजा जो गौरी

سڀ ٻار ڪڪا وڪا ٿي ويا. ۽ امداو جيءَ جو اهو چوڻڪار
 ڏسي عجب ۾ پئجي ويا ۽ حلد ٿي اٿان وڃڻ جي سوچڻ
 لڳا. ۽ امداو جيءَ کي چوڻ لڳا، ”هاڻي اسان کي
 جلدي موڪل ڏاڍو جهڻ مڪي وڃي سگهون.“

اهو ٻڌي امداو جيءَ چيو، ”توهين اسان وٽ
 ٻڌاريا آهيو تمام خوشيءَ جي ڳالهه آهي. توهين اسان
 ڄاڻ ۾ آهيو. اسان کي به خاطر ڌاريءَ جو مورو
 ڏاڍو ڪا شوق ڪري سگهون. اڄ نه ڀرجڻ ٿي ٿي
 ڪرڻو ٻڌو.“

ٻيو چوڻ لڳا، ”امداو جيءَ هاڻي اسان کي معاف
 ڪرايو. اسان ٻيو مڪي جي دنگ کان سواءِ ڪنهن
 ٻئي ۾ ٻيڙي ڀرجڻ نه ڪندا آهين.“

هنن جو ايترو چوڻ هو، امداو جيءَ مڪي کان
 ٻيڙي ٿي ٻيڙي جي دنگ ۾ ڪري ڇڏي. اهو
 ڏسي ٻيڙي اڃان به امداو جيءَ جي امتحان وٺڻ جو
 سوچيو. هو چوڻ لڳا، ”اسين پنهنجي مرضي ۽ اڻسار
 الڳ الڳ ڀرجڻ ڪنداسين.“ ائين چئي هڪ ٻلاءُ
 ڇيو نه ٻئي شورو (سرو) لاءِ، نئين ڇٽي نه ڇوڻي
 ٺاهي طلبي.

امداو جيءَ به ڪن چيو، ”ڇٽي ٺاهڻ جي مرضي
 هوندي آهي ٿيڻ ٿيڻو. پر اوهان کي روئي ڪارائتو
 کان سواءِ وڃڻ ڪراڻو ڏيندس.“

واهڻي رهيا. سوار ٿئي پيرن لاءِ سوا هٿ جي فراسي
وڃائيندي ڪين چيو، ”ٺوهان هن تي ويهڻي رهو.“
اهو ڏسي پيرن کي غصو آيو. هو رآمدو ٿي ڪي چوڻ
لڳا، ”ٺوهان اسان کي پنهنجي گهر آڻي بيٺڙي ڪئي
آهي. اسان پنڊج پير ڇا هن سوا هٿ فراسي ٿي واهڻي
سگهنداسين؟“

رامدو ٿي وڃي گڏپير ٺا سان چيو، ”ٺوهين وهو ته
سهين.“ ڏاڍي منٿ مڙ ڪان پوءِ هنن مان پهرين هڪڙو
اُن فراسي ٿي ويٺو ته وري سوا هٿ فراسي ائين ٿي
ٻڃي پيئي ته پوءِ ٻيو پير ويٺو ته به سوا هٿ فراسي
ائين ٿي ٻڃيل رهي. آخر پنڊج ٿي پير ويهڻي رهيا ته
به اڃان سوا هٿ فراسي ٻڃيل هئي اهو ڏسي رآمدو ٿي
ڪين چيو، ”اڃان به ڪو پير باقي هجي ته اُن کي به
سڏ ڪري وهايو.“

پيرن چيو، ”اڻ اسانجو ڪرشمو ڏسڻ ٿو چاهين
ڇا؟ اسانجا پير اڀندا نه پنهنجي روڻڇا ۾ وهڻ جي جاءِ
کان ملندي.“ رآمدو ٿي ڪين سڀني پيرن کي سڏ
ڪرڻ لاءِ چيو، ”ٺوهان جي شين جي ڏرڻ ڪرڻ
جو موقعو وري ڪڏهن ملندو.“

پيرن پنهنجي سڀني ڳوٺن مان اسلام جا ملا موٽائي
سڀني گهرائي ورتا. ڪافي ڄڻا اچي ڪٺا ٿيا. جيئن
وهندا وڃن فراسي سوا هٿ وٺندي وڃي. اهو ڏسي

ن سر و سمرت آهرو. هيء منهدو مائي آهي ؟
جي ماء در اڪيلو ئي پت آهي. هن کي چيئرو
ري مگهو ٿا؟ ” بهرن هڪڙي ڏانهن ٺهاريو. ائين
ن هڪڙي چيو، ” راءدرو هي، اسان لاء مٿن کي
مٿرو ڪرڻ نه رواجي ٿاليد آهي. پر اسن پنهنجي
مٿرن جي سامهري مڪي ۾ ڇڏي آيا آهون. نه نه
تو هان جي ڇوڙ جي ضرورت ئي نه هئي. پر نه
پر اڻڪاري ٿيندا آهن.“

راءدرو سوار ٿي بي بوسان وڃي سندس هٿ ٻڪڙي
چيو، ” آڙي ٻار سوار ٿيا، هيء وقت به ڪو سهڻو در
آهي. اڄ اسان وٽ مڪي جا ٻير آيا آهن. توکان سواء
هنن بي شيرا ڪر ڪندو. اٺ اٺي مهمالن هي شيرا
ڪر.“ شري راءدرو هيء جي چيڻ سان اهي وڃن ٻڌي
سوار ٿيو. اڪدم اٺي ڪڙو ٿيو ۽ راءدرو هيء کي چور
اڳو، ” ٻيهر ٺاهي موڪلي ڇا ٿي ويو هو. مان تو هالتي
ٻيرون هو ستڪار ڪرڻ لاء ٿار آهيان هڪم ڪراو
ٻڌجي ٻيهر راءدرو هيء در هيء ڏسي و
ٿي ويا. نه ٻاهران ڇوڙ ٿيا، ” راءدرو هيء،
کي چيئرو ڪرڻ ڪا پڪاري ڪوليئي. اسان لا
اهو ڏاڻي هٿ جو ڪيل آهي.“

پوء شري راءدرو جي سوار ٿي کي ۽ ٻنهن ئي
کي سان وٺي راج محل ۾ آيو. پاڻ ٻنهي جي

سوار ٿيا وڙون ڪرڻ لڳو. ماڻس ڊوڙ ٿي اندر آئي
ڇا ڏسي ته هڪ نانگ سوار ٿيا کي ڪڪي ڀڄندو پيو وڃي.
اهو سوچي هو ته ڏکي وائي. ترش ٿي ڪري پئي.
وڙون واکا ڪرڻ لڳي ته ”مڙهه جي پٺ تي ٻڃاڻ.“
وڙون ٻڏي سڀ پاڙي ڇا ماڻهو اچي ڪٺا ٿيا. نانگ
جو زهر سوار ٿيا جي سر ۾ ڦهائجي وارو. هن جو سر
اڀرو ٿي وڌو هو. ماڻهو هن اڇانڪ موت ڪري اداس
ٿي ويا. ڪي ته اهو نظارو ڏسي روانو لڳا. سندس
مان پتو ش ٿي وئي هئي. هن کي پڇهڻي سر ۾
سڌ به نه رهي.

اتري ۾ شري رام ڊوڙ ٻڌڻ ٻيرون سان گڏ اچي اٿان
لنگهيو. سوار ٿيا جي گهو گهوڙو ۽ روڊن ڏسي پڇيائون،
”توهان سڀ هتي ميڙ ڪري ڇو ايندا آهيو. هيءُ روڊ
پتڪو ٻڃاڻو آهي؟“ اتر و ٻڌي ان پوڙ مان هڪ ماڻهو
جواب ڏنو، ”سوار ٿيا کي نانگ ڪٽيو آهي ۽ هن جو
موت ٿيو آهي.“

اهو ٻڌي رام ڊوڙ جي سڃب ۾ پئجي وارو. اڃا هاڻي
ته سوار ٿيو ٻيرون سان گڏ هو. رام ڊوڙ ۽ پڇهڻي ٻيرون جيئن
ٿي اندر گهڙيا ته سوار ٿي جي مالا رام ڊوڙ جي ٻيرون تي
ڪري پئي. ”هي ڀرو! هاڻي توهان ٿي هن سوار ٿي
کي اچائي سگهو ٿا.“

رام ڊوڙ جي ٻيرون ڏانهن لهاري ڇڏي، ”اي ڀيرو!

ضرور ٿوڻ جي نه چاڻ اٿس ته رامدرو جيءَ کي هاراڻا
لاءِ چوڻ لڳا، ”ٿورو چرچا ڪوڻ مان رولون جو ڪم
آهي. بهرن جو ڪم آهي جمڪار، ڏيکارڻ.“

اٿس چٽي پٽي بهرن پٽي واپ مان ڏندڻ
ڪڍيا جن سان ڏند صاف ڪري رهيا هئا. آهي اُتي
ڦٽي ڪيائون. اُورِيءَ ڏنر به ڏسن ته اُنهن ڏندڻ پي
جاء تي پٽ ٻهر کڙا لي ويا آهن. پوءِ شري رامدرو پي
اُنهن پٽن تي بهرن کي وٺي روٽيچا ڏانهن هلڻ لڳو.

هو ڏانهن سوار اُٿيا ڏوڙ ڏوڙ ڏوڙ ڏوڙ پٽي ماءُ وٽ
وڌو. ٿوراڻي چوڻ لڳو، ”آهان، آهان! رامدرو جي
۽ مان ڏوڙي کي گاهه چرائي رهيا هئاسين ته هڪڙا
پٽ چٽا ٿي ويا ۽ لڏيا جن جي ڄاڻي ٿا اُنهن ڏاڙهي لڏڪي
رهڻ آهي. اُنهن پٽي ماڻهن رامدرو جيءَ کي ڏهر
ڪيو آهي. مان ته چوڙيءَ پٽي آهر آهيان. تون ڇڏ
ٿي هيءَ شهر وڃي اڄهه پيءَ کي پهچاءِ.“

اهو نڌي سوار اُٿيا جي ماءُ چوڻ لڳي، ”پٽ، تون
نه چين ته ته ڏهر به وٺڻ هڪ. رامدرو جيءَ ڪو اهڙو جهڙو
السان ڪوٺي. اُهو اڪيلو ئي پٽن کي پس آهي.“
اُن هر نڌي به سوار اُٿيا ڪمپڻ لڳو، مائٽس اهو حال ڏسي
ڪيس اندر ڪمري ٻروهي شهاري ڇڏيو.

سوار اُٿيا ڪمري ۾ سهڻو پيو هو ته ايتري ۾ وڏي
زهريلي نالڪ ڪيس ڪيو. نالڪ جي چڪ پائڻ سان ئي

اهڙي سادي ويس ۾ رامدرو ٿي ٿي سگهي ٿو؟ پنهنجو
شڪ دور ڪرڻ لاءِ پڇيائون، ”ڇا توهان جو زالو ئي
رامدرو پير آهي؟“

رامدرو جيءَ چيو، ”مان پير آهيان يا نه اهو مان نٿو
چوان پر منهنجو ئي زالو رامدرو آهي.“ پر پيرن کي
وشواس ڪونه آيو. هيءُ نه گهوڙو چاري رهيو هو.
هو رامدرو نه راجا هو سو وري چوڻ لڳا، ”پائي هو
نه راجا آهي. ڇا رامدرو پير نالي ڪوئي ٻيو ماڻهو
روڻيڪا ۾ رهندو آهي؟“ رامدرو جيءَ چيو، ”رامدرو
نالي ٻيو ڪو ماڻهو روڻيڪا ۾ ڪونه رهندو آهي. مان
اڪيلو ئي. ان نالي جو ماڻهو آهيان.“ پر پيرن کي
وشواس نه آيو. هنن وري چيو، ”پائي اسان کي ٺيڪ
ٺيڪ ٻڌاء. هن سان اسان کي ڌرم چرچا ڪرڻي آهي.
تون جانور چارڻ وارو ڌرم چرچا مان ڇا ڄاڻين.“

رامدرو جيءَ مسڪرائي ڏنو چيائين، ”حضرت عيسيٰ
به نه رڳو ڇار پندو هو. حضرت محمد به نه اُٺ رکندو
هو. انهن کي ڌرم جي ڄاڻ ڪين هئي ڇا؟ هو به
اُٺ چارڻ پاڻي پيارڻ جو ڪم پاڻ ڪندا هئا. ڪرم
۾ وشواس رکندا هئا ۽ ٻين کي به ڪرم ڪرڻ لاءِ پورو
هئا. جيڪي چوندا هئا بهرن پاڻ ڪندا هئا.“

رامدرو جيءَ جو اهو جواب ٻڌي پنهنجي پير وائڙا
ٿي ويا. من ۾ سوچڻ لڳا آهي ته ڪو وڏو وڏوان.

مٺ ۾ ڪارڻ ڏاڻن هي سمجھ ٿي. اعزا وٽس ڌاري
مٽي پير وٽن تي اڏامندا روڻوڻا اچي پيٽا.

ان وقت روڻوڻا کان اورو ٻاهر ڀامڊار هي پڻوڻي
پري ٿيڙي ٿي ڏسري ڏسري ساڻو ڪاهه چرائي
هو هو. هن هو ڏوسر - ڀارڻيا به آئي. هو هو هو.
ڀارڻيا هي ٺٺو ٻڌهن ائين ٻڌهن پيرن تي پيئي نه
ٺٺو هنن جي پوڻاڪ ڏسي والڙو ٿي وار ٺٺو ٺٺو وار.
ڀڄندو ڏهندو هو اٿان ڇپ ڇپ ڇپ ڪڪي ٿوڻو هي
ماڻهن کي وٺڻ لاءِ ڏوڙ هو.

اٿري ۾ اچي اچي پير اٿي اچي پيٽا مٽي ڀامڊار
هي ٿيڙي ٿي پيرائي وڃو هو. اٿي پڻوڻي هنن
ڀامڊار هيءَ کان پير، ”هتان روڻوڻا ڪهڙو پري
آهي؟“

ڀامڊار هيءَ ساهيڙن لٽارو ڪري چيو، هو ساهيڙن
مڪوڙ ٿوڻو آهي روڻوڻا تي آهي. ارغمان هو روڻوڻا
اٿي هو ڪهڙو ڪارڻ آهي؟“

اٿين مان هڪڙي پير چيو، ”اسان کي اٿي ڀامڊار هيءَ
مان ٺٺو آهي.“ ”ڀامڊار هيءَ چيو، ”مان ڀامڊار ٺوڻان
هيءَ ساهيڙن ٻيڙي آهيان. پير منهنجي لالچ ڪهڙي
ٿيڙا آهي؟“

اچي اچي پير اچي ڪهڙو ڏار ڀامڊار هيءَ ڏاڻن
ٺوڻي ٺٺو لڳا. هنن کي رشواس ٿي نه ٿي آرو نه

پنهن پيون کي پرچہ

هاڻي راءدو کي سڀ پير ڪري پوڄڻ لڳا . سندس
چمتڪارن جي واکاڻ ڇو طرف ڦهائجي وئي . هندو نه
ڇا پر مسلمان به هن جي درشن لاءِ وڃڻ لڳا ۽ کيس پير
ڪري پوڄڻ لڳا . جڏهن مسلمان پيرن پيرن اهو ڏٺو
تہ مسلمان ٿيل هندو وري به هندو پير جي پوڄا ڪري
وهيا آهن . اسلام ڌرم جو پرچار گهٽجي رهيو آهي .
جڏهن راءدو جي مشهوري کانئن سٺي ٿي وئي .
پنهنجي ڌرم وروڌيءَ جي ڳڻن جي واکاڻ ٻڌي هو
مصور باسڻ لڳا . هن جي مشهوري کي گهٽائجي .
پير راءدو جي سامهون هنن جي هڪ به نه هلي .
جڏهن هر طرح لاکامياب ٿيا . هنن مڪي مان پنهنج
ڪرشمي (چمتڪاري) پيرن کي راءدو پير کي هارائڻ
لاءِ گهرايو . راءدو جيءَ جي پرچار کي روڪڻ جو بهاني
هڪ اهڙي اُٺاءُ هو . اهي پنهنجي پير پنهنجي چمتڪارن
سان راءدو جيءَ کي هارائين .

مسلمانن ۾ هڪي جا پير تمام پھتل ۽ چڱيا ويندا آهن .
انھن مڪي مان آيل پيرن جي پوشاڪ صوفناني هئي .
اچو هيٺ لکيندڙ ڄاڻو ، هٿن ۾ ڏنڊو ، وڏي وڏي
ڊگهي ڏاڙهي ، گلي ۾ ڪارن داڻن جي مالها ۽ هڪ

پنجن ڀرون کي پرچہ

هاڻي راندو کي سڀ پير ڪري پوڄڻ لڳا. سندس چمتڪارن جي واکاڻ چو طرف ٿي وئي. هندو به ڇا پير مسلمان به هن جي درشن لاءِ وڃڻ لڳا ۽ کيس پير ڪري پوڄڻ لڳا. جڏهن مسلمان پيرن فقيرن اهو ڏٺو ته مسلمان ٿيل هندو وري به هندو پير جي پوڄا ڪري رهيا آهن. اسلام ڌرم جو پرچار گهٽجي رهيو آهي. جڏهن راندو جي مشهوري کانئن سٺي ٿي وئي. پنهنجي ڌرم وروڙيءَ جي گڻن جي واکاڻ ٻڌي هر منصوبا ستن لڳا. هن جي مشهوري کين گهٽائجي. پير راندو جي سامهون هنن جي هڪ به نه هلي. جڏهن هنن طرح ناڪامياب ٿيا ته هنن مڪي مان پنڇ ڪوشمي (چمتڪاري) پيرن کي راجا پير کي هارائڻ لاءِ گهرايو. راندو جيءَ جي پرچار کي روڪڻ جو بهاني هڪ اهڙوئي اُٺاءُ هو. ته اهي پنڇ پير پنهنجي چمتڪارن سان راندو جيءَ کي هارائين.

مسلمانن ۾ مڪي جا پير تمام پھتل ۽ چڱا ويندا آهن. انهن مڪي مان آيل پيرن جي پوشاڪ صوفائي هئي. اچو هيٺ لکندڙ ڄاڻو، هنن ۾ ڏٺو، وڏي وڏي ڊگهي ڏاڙهي، گلي ۾ ڪارن داڻن جي مالها ۽ هڪ

سنان ڪندو ان جي ڪاٺا سون جهڙي ٿي ٻولندي .
 رآمدو وڃي ۽ جو هيءُ چمتو ڪار ٿي سڀ دلڪ
 رهجي ويا . جنياجي به سندس پيرن تي ڪري هائي
 گهر ۾ لڳو . رآمدو وڃي ۽ هڪ چولٽري پاڻي ۽ جي ٻري
 جنياجيءَ کي ٿيندي چيو ، ”جنياجي ! هن چولٽريءَ
 جو پاڻي اوهان پنهنجي لاءِ به وڃي وجهو نه پاڻي نرمل
 ٿي ويندو ۽ پاڻي سڀني جي ڪم آڻڻ لائق ٿيندو .“
 جنياجي ٿاڻي ٻار به ڇڏي ساڻ رآمدو وڃي ۽ کان
 موڪلائي جنياسر لاءِ روار ٿيو . اها ڪند (ٻاڙي)
 پاڻي ۽ جي چولٽري اچي لاءِ به وڌائين . پاڻي ٻولندي
 ٿي لاءِ جو پاڻي مٺو ۽ گڏو ٿي ويو . ان کان پوءِ
 جنياجي به رآمدو وڃي ۽ کي پهر ڪري ۽ چڻ لڳو . جنياجيءَ
 جي درٻار ۾ آيل پٽ به اتي ئي هو . ٻاڙي ۽ جي
 چل جي ڪرامت ٿي پڻ لڳو .

” ٽن ٽن ٻار ٻار ٻاڙي ، ٽن ٽن ٻار ٻار ،
 ڪوڙهي ، روڳي سين جو ، ڪري سون سراسر .“

پري ڪٽي آيو. سڀني کي پاڻي پهچڻ لاءِ ڏنو ويو. پاڻي
آمرت سمان ٿڌو ۽ مٺو هو.

جڻيا جي نه پهتل پرس هو. هن راندو جيءَ کي
چيو، ”راندو جي ٿوهانجي لاءِ جو پاڻي مٺو ضرور
آهي پر هن ۾ ريتي آهي. سرور ۾ ريتي وڃڻ سان
اليڪ روڳ ٿي سگهن ٿا. ان کان سواءِ ٻئي جي مهيني
۾ جڏهن هتي ٿوهان جو ميلو لڳندو ته ان وقت هن
۾ پاڻي نه رهندو ڇاڪاڻ ته ريتيءَ هٽڻ ڪري ايرسات
کان پوءِ پاڻي جلد ئي سڪي ويندو“ راندو جي جڻيا جيءَ
جي ڳالهه ٻڌي مشڪيو. سمجهيائين ٿي ته جڻيا جيءَ جو
وڃڻ نه خالي ڪونه ويندو.

راندو جي ۽ جڻيا جي ڳالهون ڪندي ڪندي ٿورو
پري هليا. هڪ هنڌ پهتي راندو جيءَ پنهنجو ڀاءُ زور
سان زمين ۾ هنيو. وري جڏهن ڀاءُ ڪڍيائين ته ان
جاءِ کان مٺي پاڻيءَ جي تارا وهي نڪتي. راندو جي
چوڻ لڳو، ”پاڻيءَ جو هيءُ چشمو هميشه رهندو
رهندو. پوءِ سڀني کي چئي هڪ ڪنڊ (باوڙي)
ٻڌائي ڇڏيندس. هن باوڙيءَ (ڪنڊ) جو نالو ’پوڄي
واري باوڙي‘ رهندو.“

هن باوڙيءَ ۾ سنان ڪرڻ ڪري انڌن کي اکيون
ملنديون. ڪوڙهه ۽ ٻي خراب خون جي بيمارن جي
سنان ڪرڻ سان روڳ دور ٿي ويندا. جيڪو هن

سج ئي انشور آهي . سج سان ئي انشور راضي ٿو ٿئي .
 اگر غلطيءَ کان ڪو ڏوهه ئي وڃي ته سچيءَ دل سان
 اڇتاءُ ڪري ان ڀاءُ جو هميشه لاءِ تيار ڪرادر . ان
 ڪري هميشه سج ڳالهائو ڇاڪاڻ ته

”ستيسر شرم سندورم.“

سج ئي ڪلياڻ ڪاري آهي . سج ئي آلي سندور آهي .

پري ڪٿي آيو. سڀني کي پاڻي پيئڻ لاءِ ڏنو ويو. پاڻي
آمرت سمان لڌو ۽ منو هو.

جيا جي به بهتل پيش هو. هن راندو جيءَ کي
چيو، ”راندو جي ٺوھالجي لاءِ جو پاڻي منو ضرور
آهي پر هن به رستي آهي. سرور به رستي وڃڻ سان
اليڪ روڊ تي سگهن ٿا. ان کان سواءِ ٻڌي جي مهيني
به جڏهن هتي ٺوھان جو ميلو لڳندو ته ان وقت هن
به پاڻي نه رهندو ڇاڪاڻ ته رستيءَ هٽ ڪري رسات
کان پوءِ پاڻي جلد ئي سڪي ويندو“ راندو جي جيا جيءَ
جي ڳالهه ٻڌي مشڪو. سمجهيائين ٿي ته جيا جيءَ جو
وڃڻ به خالي ڪونه ويندو.

راندو جي ۽ جيا جي ڳالهون ڪندي ڪندي ٿورو
پري هليا. هڪ هنڌ بيٺي راندو جيءَ پنهنجو ڀالو زور
سان زمين ۾ هنيو. وري جڏهن ڀالو ڪڍيائين ته ان
جاءِ کان مٺي پاڻيءَ جي ڌارا وهي نڪتي. راندو جي
چوڻ لڳو، ”پاڻيءَ جو هيءُ چشمو هميشه رهندو
رهندو. ٻوٽا سيٺ کي ڇڏي هڪ ڪنڊ (ٻاوڙي)
ٻڌائي ڇڏيندس. هن ٻاوڙيءَ (ڪنڊ) جو نالو ’پوڄي
واري ٻاوڙي‘ رهندو.“

هن ٻاوڙيءَ ۾ سنان ڪرڻ ڪري الڌن کي اکيون
ملنديون. ڪوڙهه ۽ ابي خراب خون جي بيمارن جي
سنان ڪرڻ سان روڳ دور ٿي ويندا. جيڪو هن ۾

سج ئي اشرر آهي. سج سان ئي اشرر راضي ٿو ٿئي.
 اگر غلطيءَ کان ڪر ڏوهه ئي وڃي ته سچيءَ دل سان
 پڇتاءُ ڪري ان ڀاڱي ۾ هميشه لاءِ ٺاهڻ ڪريو. ان
 ڪري هميشه سج ڳالهائو ڇاڪاڻ ته

”سچي سچو سچو سچو.“

سج ئي ڪاٺ ڪاري آهي. سج ئي اُٺي سڌو آهي.

سندس عجب جي هڪ نه رهي . سڀ رامندو جي
 جو چمتو ڪار سهجي دل ٿي دل ۾ کيس پڙ ٿام ڪرڻ
 لڳو . بس اُن ڏينهن کان پڳڙان جو سڄو پڳڻ ٻڌجي
 ٿيو . لاکي کي اُن مال مان ڪافي فائدو ٿيو .

پنهنجي ڪيل انجام موجب ڏن ڪٽي مالو ۾ اچڻ
 سان پهرين هن ساڌو سنتن جي شيوا ڪئي . بکين کي
 کارائين . اُگهاڙن کي ڪهڙا وڻي ڏنائين . پنهنجي ذات
 برادريءَ وارن کي به روئي کارائين . سڀني جي ڀڄڻ
 ٿي رامندو جيءَ جي چمتو ڪار واري ڳالهه سڀني کي
 سڙڻا سان ڪري ٻڌائين . سڀ ٻڌي حيران ٿي ويا . اُن
 ڳوٺ ۾ نه صرف لاکو پر مالو جا سڀ ماڻهو رامندو جيءَ
 جا پورن پڳڻ ٿي ويا . سڀني چانديءَ جا پڳلا (پير)
 ٺهرائي گلي ۾ پائڻ جو پرن ڪيو . اڄ به اُتي جا ماڻهو
 پنهنجي ٻارن جي گلي ۾ ننڍي هوندي کان ئي چانديءَ
 جا پڳلا ٺهرائي پائيندا آهن . استريون رامندو جيءَ
 لاکي پڳڻ جا گيس ڳانڍيون آهن . رامندو جيءَ جي
 ڪرڻا سان لاکو سڀني ۾ وڏو وڻجڻو ٻڌجي وڌو . جيئن
 سندس پندارا پڙبا هئا تيئن ئي ساڌو سنتن جي خوب
 شيوا ڪندو هو .

هو رامندو جيءَ جو ڪيترن ڪندو هو . سڀني کي
 اها ئي سکيا ڏيندو هو ته ”ڪوڙ ڳالهائڻ ۽ ڀاڻ ٻڌڻي
 سڄ کان وڌيڪ سنسار ۾ سهڻي رستو ڪاٽڻ ڪرڻي

सिद्धिदायक

सिद्धिदायक

लुप्त मन्थान मयि करि लाकि वृत्तवारी की चमत्कार

نه ڳالهايندس. هن مال جي وڪري مان ڇهڪو به
ڦاڏو ٿيندو ان جو اڌ مان ساڌن ستن جي شهر ۾
لڳائيندس. اوهان جي ڪرپا کي ڪڏهن نه ڪين ڀلائيندس.
هاڻي مڙهي مهر ڪرايو.

ٿڌهن چمتاڙي شري رامدارجيءَ پير، ”وڻجارا!
هاڻي ڪرڙو واپار ڇڏي سچو واپار ڪر. ڪرڙ
ڳالباڻ ۽ بي امالي ڪرڻ ڇڏي ڏي. تون پنهنجي
ڪم ۾ لڳيا ڪي ماد ڪجانءِ. روح هاڻي ٿيڻجو مال
جهڻ هو ٿيڻ ئي ٿيندو.

وڻج وٺهاري ڪاٺ - تون ڇو وجهن ٿي هت
هرامانڪاڻا مليل - اتي وڻج مڙاري وٺ
جهڻ ۾ لڏو ٿيڻ جو - سا ڪا ڪري ٿو
ان کان پوءِ لاکي وڻجاري ڇڏهن ڳوٺيون ڪوٺيون نه
کليل ڳوٺيون. اربن جون ٿي رهون ٿا، بند ٿيل ڳوٺيون
سڀ مصري ٿي پيون.

پير پوءِ بچا اهي وڃن ٻڌي لاکو ڏاڍو خوش ٿيو.
وڏي به هڪ دنگر رامدارجيءَ جي چرلن ٿي ڇهڪي
سڌ ٿام ڪيائين. آڳيا وڏي واپس ڏوڙندو شهر ۾ آيو جتي
ٻس مال جون ڳوٺيون رکيل هون. ڏاڍي انتظار ۽
ڳوٺ ۾ اچي ڏٺائين ته بند ٿيل سڀ مصريءَ سان
پنهنجي اکين ۽ هٿن تي وشواس ٿي ٿي
لکي ڏٺائين، برابر مصري هئي.

هي ٻارو! لوهان مون تي ديا ڪرايو. مون لوهان جي مهمي
 کي نه سڃاتو. مون لوهان سان ڪوڙ ڳالهائو. نول ڏاڍو
 جي ڏپ کان مون ائين ڪيو. مون چوري ڪئي مون
 دوکو ڪيو. مون کي معاف ڪرايو. هاڻي منهنجو اُڌار
 ڪرايو. منهنجا ٻار اڃا به ٿڙهي مري ويندا. مان
 ڪٿي جو نه رهندس. هاڻي مون تي ڪرڻا ڪرايو.
 مان پنهنجي اڀرائ لاءِ شرمندو آهيان.

انسان ڪوڙي ماڻا چار ۾ ڦاسي ڪوڙ ڳالهائي پرائميا
 کان دور ٿو رهي. جڏهن هو سچي ۽ دل سان اڀرائ منهنجي
 سچ کي سڃاڻي، پراڻو ڪري ٿو ته اڻسور هن جا پاپ
 ڏوٽي ٿو ڇڏي. لاکو به دل ۾ بار بار پڇتائي رهيو هو.

لاکو جڏهن رآمد اچي ۽ اڳيان پڇتائڻ لڳو ته دهن ڊال
 پرايو ڪي به هن تي ديا اچي وئي پر وري به ٻاهران
 سسٽ ٿي چيائين، ”تو کي پنهنجي اڀرائ جي سزا نه
 ڏيئي ٿي ٻولي.“ اهو ٻڌي لاکو اي صبر ٿي ويو.
 هو وري رآمد اچي ۽ جي چرڻ تي ڪري پيو. اوچنگارون
 ڏيئي چوڻ لڳو: ”هي روٽي جي ڇا ٿئي! هاڻي مان
 ڪٿي به منهن ڏيکارڻا لائق نه رهيو آهيان. اڄ مان
 لوهان جي چرڻ جو قسم کڻي ٿو پر لڳيا ڪرمان ته مان
 هن کان پوءِ ڪڏهن به ٽڪس جي چوري نه ڪندس.
 هي ديا جا ساگر! منهنجو مال جيئن هو تيئن ٿئي. مون کي
 لوهين نه پڇائيندا ته ڪير پڇائيندو. مان ڪڏهن به ڪوڙ

په ٻي سڀ ڳڙهيون مصريءَ سان پراڻي آڙ آهيان. مونسان
 دوکو ٿيو آهي. مان اندرو کي حاضر حاضر ڄاڻي ٿو
 چوان ته مون مصري آلدی هئي. مولکي سمجهه ۾ ٿو
 اچي ته هنن ۾ لوڻ ڪيئن اچي وڌ آهي. ”سيلجي“
 ٿو ته اڄڪه مصريءَ جو هر ٻر ڳڙهين ۾ لوڻ ڪيئن
 ٿي وارو.

آهر لاکي سبب جيءَ کي هن ٻالڪ سان ڪوڙ ڳالهائڻ
 جي ڳالهه ٻڌائي ته واپاري سمجهي وارو. روڻهڻا ۾ اهڙا
 جمهڪار راندار جيءَ جا ٿي ٿي سگهن ٿا. ڇهائين، ”اڙي
 وٽارا“ آهر ٻالڪ ضرور رانددو جي هوندو. ٿو هن
 اوتاري ٻرش سان ڪوڙ ڳالهائڻ ۽ هن جي راج ۾ نول
 (ٺڪس) جي چورڙي ڪئي. ٿو رانددو جيءَ سان دوکو
 ڪير آهي. وڏو ظاهر ڪري ڇڏيو. هاڻي ٿو ان ڪوڙ
 ڳالهائڻ جو تجربو ٻڌو. جيڪڏهن ٿو ٻڌينجو ٻار ڄاڻين
 ٿو ته اڃا به وڃي هن جي چرلن تي ڪري دل سان
 پڇنائي معافي وٺ ته تجربو ضرور ڪلياڻ ٿيندو. هو
 ٿاڻو ڏاڍو آهي.

آهر ٻڌي لاکو اڌ ٻيڪو ٻڌل اڌ هٿ ۾ کڻندو بنا
 حتمي ٻائڻ جي اٿان وٺي پگرو. هو ٻوڙ ٿندو ٻوڙ ٿندو
 اٿي اچي پهتو جنهي کيس ٻالڪ گذار هو. هيٺر اٿي
 راندار جي پاڻ پيو هو. اڪدم هو سندس چرلن تي
 ڪري پيو. اوچنگارون ٿيئي روئي لڳو. چوڻ لڳو ته

روئي ڪائي. ٻيڻڪر ٿي سمهي پيو.

صبح جو روٽيجا مان نڪري هو ڪنهن وڏي شهر
۾ اچي پهتو. اُتي ڪنهن وڏي واپاريءَ وٽ وڃي
چوڻ لڳو، ”سيڻجي! مون مصري ٺامڙ سٺي آندي
آهي، پڌاءِ ٺهندڙو ڪهڙو خيال آهي؟“ سيڻجيءَ چيو،
”مصريءَ جو نمونو ڏيکار. مال سٺو هوندو ته ضرور
مريد ڪندس.“

لاڳي هڪ ڳوٺ مان نمونو ڪٽي آڻي سيڻجيءَ کي
ڏنو. جيئن ئي هن اهو نمونو ڇپ ٿي رکيو ته ڪاوڙ
وڃان ٿو ٿو ڪوڻ لڳو. غصي وڃان لاکي کي چوڻ
لڳو، ”هيڏو وڏو واپاري ٿيو آهين. توکي ڪهڙو
ڳالهائيندي شرم نٿو اچي. تون ڊوڪر ڪوڻا ٿو چاهين.
اوڻ کي مصري ڪري ٿو وڪڻين. شايد ٺهندڙو مس
مارجي وٺي آهي يا ٺهندڙو نصيب ڦٽر آهي.“

سيڻجيءَ جو ڪروڙ ڏسي لاکو گهٻرائجي وارو وانڙو
ٿي وارو هن سيڻجيءَ جو دماغ خراب ٿي وٺو آهي
جو مصريءَ کي اوڻ پيو چڙي. ائين سڙهي ڳوٺ مان
ٿورو نمونو ڪٽي پاڻ ۾ چڪو لڳو. اتي به ٽن ۽ چوٿين ڳوٺ
سمجهي ڳوٺن ۾ ڏٺائين ته اوڻ هو. ڪڪو وڪو ٿي وارو.
واپاريءَ کي ڪيسيءَ مان ٻيڻڪر ڪڍي ٺهندڙي
صفائي پيش ڪندي چيائين، ”سيٺ جي! هيءُ ٻيڻڪر
ڏسو. سچ پچ مان ڪڍڻ ڪو نه ٿو. ڳالهائين. مان خود

اهرئي لاکر واپاري هڪ ڀيري مالوا مان گومندي
 گومندي واپار لاءِ روٽيا جي حد ۾ هڪ لک مصري
 جا ڀرڻا ڀري ٿي ڪٽي آيو. جڏهن رآمدو جي
 انڌو وڏو واپاري ڏاڍو ٺڌهن سوچيائين ته هن وٽجاري
 جو امتحان وٺجي ته هي واپار ڪوڙ ۾ ڪهڙو ايماندار
 آهي. امتحان وٺڻ لاءِ رآمدو هڪ جي روپ ۾ ٽي
 ڏڪر راند ڪندو لاکي واپاريءَ وٽ آيو. اڄ جاڳ
 بڻجي نالڪه معصوميءَ سان پڇڻ لڳو، وٽارا! تون
 ڪٿان آيو آهين؟ هنن ٻڌون ۾ ڇا ڪٿي آيو آهين؟

لاکي - سوچو ته هيءُ ڀار آهي. ڇو ٿو. سبس مصري
 آهي ته ڏاڍا لاءِ ڪپڙو پنهجي دوستن کي به کارائيندو.
 وري ڪمپني ڪپڙو پنهجي وڏي ته اول پوٽو پوندو سو
 ڪپڙو پنهجي. ڇا ٿي، ”مان مالوا ڇو وهندڙ لاکو
 وٽجاري آهيان. هنن ٻڌون ۾ سائير ڇو ڪارو لوڻ ڀريال
 آهي.“

رآمدو هيءَ کي هن جي ڪوڙ ٿي ڏاڍي چڙ آئي.
 رآمدو جيءَ ڇو، ”ناسو! پنهجي وائي سچي ٿي.“
 ائين چئي اٿان ڏڪر لوڻ ڏندو واپاريءَ جي اکين کان
 اوچل ٿي ويو.

لاکو واپاري ڏاڍو خروش ٿيو ته اڄ مون ڪيئن نه
 هن ٻار کي ٻه دفعا ٻڌارو. ان ۾ هن پنهجي سبب
 سچي نه هائي ڇو ٿي. اول نه پوٽو پوندو. رامت جو

روئي ڪائي بيشڪر ئي سمجهي پيو.

صبح جو روئيڇا مان نڪري هر ڪنهن وڏي شهر
۾ اچي پهتو. اتي ڪنهن وڏي واپاريءَ وٽ وڃي
چوڻ لڳو، ”سيلجي! مون مصري امام سٺي آندي
آهي، پڌا ته بهجو ڪهڙو خيال آهي؟“ سيلجيءَ چيو،
”مصريءَ جو نمونو ڏيکارو. مال سٺو هوندو ته ضرور
مريد ڪندس.“

لاڳي هڪ ڳوٺ مان لهر لو ڪڍي آئي سيلجيءَ کي
ڏٺو. جيئن ئي هن اهر نمونو ڇپ تي رکيو ته ڪاوڙ
وڃان ٿو ٿر ڪرڻ لڳو. غصي وڃان لاڳي کي چوڻ
لڳو، ”هيڏو وڏو واپاري ٿيو آهين. لوڪي ڪهڙو
ڳالهيون ڏي سر نه ڇڏي. ٻن دوڪر ڪرڻ ٿو چاهين.
اڻ ٿي مصري ڪري ٿو وڪڻين. شايد تنهنجي مٿ
مارجي وئي آهي يا تنهنجو نصيب ڦٽو آهي.“

سيلجيءَ جو ڪروڙ ڏسي لاڳو گهٻرائجي ويو. وائڙو
ٿي ويو ته هن سيلجيءَ جو دماغ خراب ٿي ويو آهي
جو مصريءَ کي اڻ ٻيو چوي. ائين سوچي ڳوٺ مان
ٿورو لهر لو ڪڍي پاڻ به چڪو لڳو. اتي ٻين، چوٿين ڳوٺ
سهي ڳوٺين ۾ ڏٺائين ته لوڻ هو. ڪڪرو وکو ٿي ويو.
واپاريءَ کي ڪيسيءَ مان ٻيڪو ٺڪر ڪڍي تنهنجي
صڻائي پيش ڪندي چيائين، ”سيٽ جي! هيءُ ٻيڪو
ڏسو. سچ پچ مان ڪوڙ ڪو نه ٿو ڳالهائين. مان خود

اهو ئي لاکڙ واپاري هڪ ڀيري مالو مان گومدي
 گومدي واپار لاءِ روڻڀڄا جي حد ۾ هڪ لک مصري
 جا اڍرا ڀري ٻڌڻ لڳا. ڪٿي آڻو. جڏهن رانديرو جي
 اٿڻ وڌو واپاري ٿڌو ٿڌو سڄيائين ته هن واپاري
 جو امتحان وٺجي ته هي واپار ڪرڻ ۾ ڪيترو اماندار
 آهي. امتحان وٺڻ لاءِ رانديرو نالڪ جي روپ ۾ ٽي
 ٽڪر ڏاند ڪڍڻ لاکي واپاريءَ وٽ آڻو. ان جا
 ڀڄي نالڪ معصومانيءَ سان ڀڄڻ لڳو، واپارا! تون
 ڪٿان آيو آهين؟ هن ڀڄڻ ۾ ڇا ڪٿي آيو آهين؟

لاکي - وچھو نه هيءُ بار آهي۔ چوندو۔ ساڻس صوفي
آهي نه ڪنهن ماءُ گهرندو پنهنجي دوستن کي به کارائيندو.
وري ڪمپني محرم پنهجي ويئي نه اول پوئو، بولندو سو
ڪـرڙ، ٽالپالي، چيائيمس، ”مان مالوا جو رهندڙ لاکو
وڻجارو آهيان۔ هنن ڀورن پر سائير چو ڪارو، لونڙا، ڀيرا
آهي.“

وامدار مٿي ۽ ٽي هن جي ڇوڙ تي ڏاڍي ڇوڙ آئي.
وامدار جي ڇوڙ، "هستو! گهٽي وائي سڄي ٿي."
اٺين ڇٽي اٺان ڏڪر لوڏهندو واپاريءَ جي اکين کان
اوچل ٿي وٺو.

لاکو واپاری ڈالو خوش خبری آج ہر گھنٹہ
ہن ہار کی بددعا بٹھانے۔ ان پر ہر پانچویں جیس
سہ چھٹی کے ہائی ہر کی اول کے پرتو پرندوں۔ رات جو

لاکي وٽجاري وارو چمڪار

اڄ کان ڇهه سؤ سال اڳ، آمدرفت جا ذريعا اڄ
ڇڻڙا ڪونه هئا. ماڻهو پيڙن ڍڳن ۽ اُن ئي ئي سواري
ڪندا هئا. سؤن ڍڳن ئي سامان کڻي سڀيئي گڏجي
هڪ جاءِ تان ٻيءَ جاءِ تي ويندا هئا. وڏن وڏن ٻڙون
۾ سامان پوري ڍڳن جي ٻنهي پاسي لڙڪائي وڪڻڻ لاءِ
کڻي ويندا هئا. جتي سستو مال ملندو هو اُتان مال وٺي
جتي مهانگرو وڪامندو هو اُتي وڪڻي ايندا هئا.
اهڙيءَ طرح هر وٽج (واپار) ڪندا هئا. اڄ والنگر
هڪ هنڌان مال کڻي ٻئي هنڌ وڪڻڻ لاءِ قاعدي موجب
سيل ٽئڪس يا نول پرٽر پوندو هو. اُن ئي آفيسر مقرر
ٿيل هئا جيڪي اُن نول نه ڏاڍو واري کي قاعدي موجب
سزا ڏياريندا هئا ڇاڪاڻ ته رائج جي اها ئي آمدني هئي.

لاکي وٽجاري نالي هڪ واپاري مالوا ۾ واپار ڪندو
هو. واپار ڪرڻ ۾ ڏاڍو هوشيار هو. نول هر ڪنهن
ئي پوندو هو. صرف اوتل تان ٽئڪس معاف هو. لاکي
کي اها چڱيءَ طرح ڄاڻ هئي ته ڪٿي ڪيئن ڪوڙ
ڳالهائجي ڪٿي ڪيئن ملازمن کي ڏيئي وٺي فروش
ڪري سامان ڪڍي وڃجي. اهڙيءَ طرح هو پنهنجي
ٻڌيءَ ۽ حرفت سان واپار ڪندو هو.

[illegible]

لاکي وٽجاري وارو چمڪار

اڄ کان ڇهه سؤ سال اڳ، آمدورفت جا ذريعا اڄ جهڙا ڪونه هئا. ماڻهو پيڙين ڍڳن ۽ اُن ئي ئي سواري ڪندا هئا. سؤن ڍڳن ئي سامان کڻي سڀيئي گڏجي هڪ جاءِ تان ٻي جاءِ تي ويندا هئا. وڏن وڏن ٻارن ۾ سامان پري ڍڳن جي پٺي پاسي لٽڪائي وڪڻڻ لاءِ کڻي ويندا هئا. جتي سستو مال ملندو هو اُتان مال وٺي جتي مهانگو وڪامندو هو اُتي وڪڻي ايندا هئا. اهڙيءَ طرح هو وڻج (واپار) ڪندا هئا. اڄ والڪر هڪ هنڌان مال کڻي ٻئي هنڌ وڪڻڻ لاءِ قاعدي موجب سيل ٽئڪس يا نول پرڻو ڀرندو هو. اُن ئي آفيسر مقرر ٿيل هئا جيڪي اُن نول نه ڏيڻ واري کي قاعدي موجب سزا ڏياريون ڇاڪاڻ ته راج جي اهاڻي آمدني هئي.

لاکي وٽجاري نالي هڪ واپاري مالوا ۾ واپار ڪندو هو. واپار ڪرڻ ۾ ڏاڍو هوشيار هو. نول هر ڪنهن تي ڀرندو هو. صرف لڙڪاڻ تان ٽئڪس معاف هو. لاکي کي اها چڱيءَ طرح ڄاڻ هئي ته ڪٿي ڪيئن ڪوڙ ڳالهائجي ڪٿي ڪيئن ملازمن کي ڏيئي وٺي بيوش ڪري سامان ڪڍي وڃجي. اهڙيءَ طرح هو پنهنجي ٻڌيءَ ۽ حرفت سان واپار ڪندو هو.

ڪولي ۽ ڇيءَ ۾ پيل انڌر ان ھار ڏيکاري ڇيائين،
 ”هيءَ ته ڪونهي اهو هار؟“ بويتا سٺ اهو هار
 ڏسي وائڙو ٿي ويو.

سو چٽ لڳو رامدرو جيءَ جي گلي ۾ اهو هار ڪيئن
 پهتو. هن جو اهو چمتو ڪار ڪيس جلد ئي سمجهه ۾ اچي
 ويو. هو رامدرو جيءَ جي چرنن تي ڪري پاڏائي چوڻ
 لڳو، ”پرڀو! منهنجو اپراڌ ڪميا ڪرايو. توهان کي
 وساري مان ٻين دٻوري دٻو ٿاڻن کي بڪاري رهيو
 هوس. پر هاڻي منهنجون اکيون ڪلڀ پيون آهن.
 سمند مان توهان ئي منهنجي پرڙي پار ڪئي آهي.“

رامدرو جيءَ مسڪرائيندي چيو، ”بويتا سٺ!
 هاڻي تون تمام وڏو ماڻهو ٿي ويو آهين. روڻڀڄا هڪ
 ننڍو ڳوٺ آهي. توکي هاڻي ڪو نه وڻندو. هاڻي تـ
 ڏن وڏي شهر ۾ وڃي رهندين. وڏو واپار ڪندين.“
 اهو ٻڌي بويتا ڏاڍو شرمندو ٿيو ڇاڪاڻ ته سمند ۾
 پرڙيءَ ۾ اچڻ وقت اهي واپار سندس دل ۾ آيا هئا.

بويتا وري به رامدرو جيءَ جي چرنن تي ڪري
 پيو. چوڻ لڳو، ”پرڀو! هاڻي مون کي وڌيڪ شرمندو
 نه ڪرايو. منهنجا اپراڌ ڪميا ڪرايو. هاڻي اهڙو ڏوه
 وري موانڪان ڪين ٿيندو.“

ان ڏينهن کان پوءِ بويتا سٺ رامدرو جيءَ جو پورو
 ڀڳت بڻجي ويو. هن سڄي ڳوٺ جي ماڻهن کي ڪارائو.

ڌڻي ڪٿي وڃي کين ڏٺو. کين سڃي مڃي ڪان
س ڪڇو.

لاچار اوائتا سٺڪ رآمد اڇي جي محل ڏانهن هليو،
پار لڪيل هئي. رآمد اڇي جي ڀرسان واپس موٽڻ،
اڇي ۽ ٻيا جاگيردار ويٺا هئا. درٻار ۾ ٻه ٻئي اوائتا
سٺڪ رآمد اڇي جي ڪي ڀرڻام ڪيو پوءِ ٻين سڀني کي
ڀرڻام ڪري پاڻ به ٻه ٻئي جي ڳڻي ڪري واپس رهيو.

شري رآمد اڇي جي اوائتا سٺڪ کي ڏسي تانگس
مروڻ ڪيو. ٻيڻ لکيو. دس دس دس جو سماچار
ٻڌي رآمد اڇي جي پوئتا کان پڇيو، ”اوائتا سٺڪ ڪٿي
مڃي لاءِ ڪهڙي سوکڙي واري آئين؟“

اوائتا سٺڪ ڏاڍو آداس ٿي وڻ جوڙ لکيو، ”ڀڳون!
توهان جي ڪرپا سان مان ڀر داس مان هيترو ڪمائي
روٽيچا تائين سلامت بهتر آهيان. مولڪي ڏاڍو ڊڪ
آهي جو مون توهان لاءِ جهڙو قيمتي هار آندو آهيو
ڪم ناهي ڪئي ڪم ٿي وار آهي. مون سڄو سامان ڳولهيو
هي ٻيڻ آڻڻ ڪئي به پتر ڪونهي. انجي بدوان ڪ
بي شي ٻيڻ ڪرڻ لائق نه سمجهان. وري به هي
هيڙن ڀڙن جي ڳولڻي سوکڙ ڪرار.“ آئين چيو

ڳولڻي ٻيڻ ڪرڻ لکيو.
جڏهن اوائتا رآمد اڇي جي ڪي آداس ڏسي آئين
به رآمد اڪدم ٻه ٻئي جي ڪرڻ جي ڪري جا

کي اچڻ جو اطلاع موڪليو. پوءِ هو سڀ سامان لهرائي
 ڏيئي گاڏيان رستي روڻيچا لاءِ روانو ٿيو. خبر ملندي
 ئي ڳوٺ جا ۽ ڪٽنب جا ماڻهو بڻمدن باجن سميت
 وڃي اوتار جو سواگت ڪري کيس وٺي آيا.

ڳوٺ جا ماڻهو اوتار کان حال احوال وٺڻ لاءِ اوتار
 وقت اچڻ لڳا. اوتار به کين روڻيچا مان وڃڻ کان وٺي
 سمنڊ ۾ راندوڇي ۽ جي چمنڪار جو وستار سڀني کي
 ڪري ٻڌايو. سڀني جي دل ۾ راندوڇي ۽ لاءِ ڏاڍي
 شوق آيو. اوتار سڀني کي ڏاڍي شري راندوڇي
 سان گڏوڻ لاءِ تيار ٿيو. راندوڇي ۽ لاءِ آندل سوکڙي
 هيرن جو هار جڏهن کڻڻ وٺو ته کيس هار ڪٽي به
 نظر نه آيو. سڀني رٿن ۽ هيرن جون ڳوٺرون هڪ
 هڪ ڪري وري وري ڏٺائين ليڪن هار ڪٽي به
 ڪونه هو. ڏاڍو اڏاس ٿي وارو سندس پٽيءَ ۽ پيءُ
 به کيس به ٻڌائين، ”شري راندوڇي ۽ کي ڀيٽ
 ڪرڻ لاءِ جيڪو هيرن جو هار آندو هو ۾ ڪٽي به
 نظر نٿو اچي. ڪڍو ته ڪنهن کڍو؟ مان هيٺڙو مهل ۾
 وڃي کين ڇا ڀيٽ ڪريان. جنهن مون کي هيڏا ٻڌارت
 ڏنا منهنجا پراڻا بچايا. ان وقت مان خالي هٿين ڪيئن
 وڃان. منهنجو ته دماغ ئي ڪم نٿو ڪري. مون کي
 سهڻو ۾ نٿو اچي ته هار آخر وٺو ڪيڏانهن؟“

سندس پٽيءَ ۽ پيءُ کي صلاح ڏني ته ڪا به

هن ڏٺا ته مڪن تي وارو سٺو ڇو ڏٺا ته بڻڪ
وڃڻ ملاح عصب وڃان ڇوڻ لڳا ڪجهه نه سوچيو
پوءِ اچي نه هٿڙو خطرناڪ طوفان اچالڪ ڪمڻ
وڪڙي وارو ٻڪڙو ٻڙي ڪناري تي ڪيئن اچي
پهتي. ضرور ڪمڻ ڏوٽا جي ڪرڻا ڇوڙي ڦل آهي
ڇو ائين سمجهڻ مان ٻار ئي آيا آهن. نه ته اڄ نه هن
سمجهڻ مان لکري اچڻ ڏاڍو مشڪل هرو. " اهو ٻڌي
سوچتا سٺ مشڪل لڳو.

هن ملاحن کي شري رامڊيو جي چمڪار، ٻڌو
ڊاڪٽر کي مارڻ، روڻ ڇڏي ڏيڻ هي اسٽاٽو سڌس
ٻڌس پر وڃي واپار ڪري پڌارن ۽ شڙا سان اڪڙو
سڀ گهٽائڻ پيا ڪري پڌارن ۽ شڙا سان اڪڙو
ڀڙي ڇوڻ لڳو، "جهڙي وڪڙا ٻار ٿوري ڏوڙي
وارو ڪرڻ وارو آهي ته پوءِ ڪير نه وڙو لڳو
ڪري سگهي.

اهو ٻڌي سڀني ملاحن جي دل ۾ رامڊيو جي
آواز شڙا اٿن تي. اڄ به ڪم جي ڪناري تي
وارا ملاح پنهجي ٻڙي سمجهڻ ڪڍي وڃن ڪاڻ
شري رامڊار جي. هي پوءِ ۽ ٽڪائون ڪندا
ٻانڀ رامڊار جي. جا پڙن نه وري ئي ٻاڻا وڌا
رامڊار جي ۽ سڀني جا ڪارج راس ڪندو آهي
سوچتا سٺ ٻڙي مان لڳڻ شرط پنهجي.

وامدار اهو اڏي سوچڻ لڳو ته پنهنجي سائين کان
اها ڳالهه لکايان.

ار وري سوچيائين -

سند سان ڪهت، مٿر کان چوري،

سو لٽي لوڏن، يا لٽي ڪوڙهي.

پنهنجي پيارن ڀڳتن جي لڄ رکڻ واري وامدار جي
جو ڪو به ڪم پنهنجي مٿن کان ڳجهو نه هو. هن
پنهنجي مٿن کي چيو، ”بريتا واپاري پنهنجي ٻيڙي“
۾ بارسداس مان هيرا جواهر پراڻي روپيا اچي رهيو
آهي. طويان جي ڪري هن جي ٻيڙي ٻڏڻ لڳي.
هن مصيبت ۾ موڪلي - ادا ڪيو. هن پنهنجي ٻيڙي
کي ڪناري تي آندو ان ڪري منهنجو هٿ ڳڻي ۾
آيو آهي.“

بريتا سٺ جي ٻيڙي اڇاڪ ڪناري سان لڳي
ته ڦرند بريتا سٺ ۽ ملاح سڀ وائڙا ٿي ويا ته ٻيڙي
ڪيئن ڪناري سان اچي لڳي. بريتا واپاريءَ جي
منهن مان ’هري وامدار جي جڳهه‘ جهڙو ڪارنگ ٿي. دل تي
دل ۾ سمجهي وٺو ته هيءُ وامدار جو چمڪار آهي.
من تي من ۾ چوڻ لڳو، ”باردار! توهان جي ماما کي
ڏاڍا، رشي ممي به نه سمجهي سگهيا آهن. توهين ڏاڍن
جا ڏسو آهيو. توهان منهن جي ڪلياڻ لاءِ ئي چنر
ورکو آهي. ڀڳوان توهان ڏٺو آهيو.“ انهن چوڻدي

جي ليلائي نه لهين، نه ٻن ليلائج،
 آسرو نه لاهيج، سڄڻ سڀا جهو گهڙي 'شام صاحب'

يوپتي واسئي تي پڻ چيو

بوائتا واپاريءَ کي چمڪار

! منهنجي رڪن ڪر ڄڻ مان پنهنجن اڃڙ سان
ملان. " اهڙي طرح ڏاڍي التجا مان راندو ڪي
مارڻ لڳو. شايد به نه چيو آهي -

ڪارون آهن ڪاڏي - روئي رائج
لن ليلاج - آئي مائڻ مڪ جو
جي ليلائي نه لهن - نه - پڻ ليلاج
آسرو نه لاهج - ڇڻ ساجو ڳڻو.

هرڏانهن راندو جي محل ۾ پنهنجي پاڻ وٺو ڏاڍو
ماسا هروڙي ۽ لڏپڻ جي سالي سواريا سان چوڻ
والد ڪري رهيو هو. اوچتو ڏاڍا هلائي ڏي سندس
هٿ روڪي ويو ڪنهن سڄ ۾ پئي ويو. ڪنهن
کي به خبر ڪونه پئي پوئيا جي ڀڪار پڻ هر ڪنڌان
ٿي ويو. هٿ سان ڇڪي پوئيا جي اڀري ڪناري
تي آئي ڇڏائين ۽ ان وچ ۾ پوئيا جيڪر هار راندو جي
کي ڏٺو ته آڏو سر ٻڙي مان ڪڍي ورتائين. اهو
سڀ ڪم ڪري راندو جي ماڳي - جاءِ تي اچي راندو
ڪرڻ لڳا. ان جي خبر پئي ڪنهن کي ڪونه پئي
صرف وٺو ڏاڍو نه راندو جي هٿ تي ڪڍي لڳو
آهي ۽ اهو ٻيو آهي. کيس ڏسي ڏاڍو عجب لڳو
هر رهي نه سگهو ۽ راندو کان پڇي ٿي ويو
" تنهنجو هٿ آڻ ڪيئن ٿيو آهي؟ " هي ڪڍي ٿو
ڪٿان لڳي؟ "

اڻوچتو ٿيڻ طوفان آيو ۽ اها ٻيڙي خوب لڏڻ لڳي
 سمنڊ جون لهرون زور زور سان سندس ٻيڙيءَ سان
 ٽڪرائڻ لڳيون. ٿيڙ هوا جي زور سان لڳڻ ڪري
 ڪهڙي چور پال به ڦٽائي پيو. ملاح به گهٻرائجي ويو
 ڇاڪاڻ ته طوفان تمام ٿيڙ ٿيندو ٿي ويو. سندن طاقت
 به موڪلائي وئي. سڀئي صبر ڪرهي چڪا هئا. ٻوٽا
 سيمڪ نه جيئڻ سان گڏ دٻو ٿيڻ کي ٻڪارڻ لڳو، ليڪن
 طوفان ۾ ڪا به ڪمي نه ٿي. هاڻي ته انٿور کان سواءِ
 سندن ڪو به سهارو ڪونه هو. اڇڻو تمام مشڪل هو،
 انٿري ۾ ٻوٽا سيمڪ کي باد آيو. رامڊيو جيءَ کيئن
 چيو هو ته جڏهن به ڪا مصيبت اچيئي ته مون کي باد
 ڪهڙو. اس سڀني کي چيائين، ”منهنجو رامڊيو ضرور
 منهنجي مدد ڪندو. اچو ته ان کي ئي باد ڪريون.“

ائين چئي ڏاڍي شدت سان ٻڪارڻ لڳو، ”او
 ٿيڙي گهوڙي جا هسوار! منهنجا رامڊيو! منهنجي ئي
 آسري مان روٽيڇا ڇڏي ٻڌ اس واپار ڪرڻ هليو
 واس. سر منهنجن ٻيڙن جي ٻڙ گهور لڏي. مون کي
 ٻڌ اس ۾ ڪامياب بڻايو. هاڻي منهنجي مدد ڪرڻ
 وارو ارکان سواءِ ٻيو ڪير ڪونهي. طوفان ۾ ڦٽاڻل
 منهنجي ٻيڙي ٽون ٿي اچي ٿار، ڪئين دٻو ٿيڻ ٻڪار ۾
 ڪنهن ڪونه ٻڌي. هاڻي ٽون ٿي منهنجي واھ ٽون
 ٿي و سيار آھين. منهنجي هن ٻيڙيءَ کي ٻار اُڪار.“

س آسرواد واي ٻارن نجن کي سندن سڀاري ڇڏي
س هلندو وڏو ٻرندس وڃي واعدو ڇي ڇي ڪرڻا سان
ن هڪ نئي سال ۾ خوب ڏن ڪمايو. هيون ماڻڪر
مڙو وڏو واپاري ٿي ويو. هاڻي هاڻو هن کي ٻيو
سيٽ ڪري ٻڪار بندا هئا. جڏهن ڪافي ڏن ڪمائيندو
ٿو ڏو روٽيجا وائس پنهجي گهر اچڻ جو ويچار ڪيائين.
اتان واعدو ڇي لاءِ قيمت هون ڇو هار ٿيار ڪرايائين.
مال ڇي ٻڙي پراڻي هو اتان روانو ٿيو. ملاح به مستي
۾ جهرو بندا ٻائيندا ٻڙي هلائيندا اڳتي وڌيا. ٻڙي
سمند تي هلي وڃي هئي. هيڏانهن سويا سيٽ به
ويچارن ۾ مڪن ٿي وارو.

هو سوچڻ لڳو ته هاڻي مون وٽ ڪافي لالو آهي
روٽيجا بندو شهر آهي. اتي رهڻ مان ڪوبه فائدو
ڪونهي ڪنهن وڏي شهر ۾ وڃي واپار ڪجي ته
ٿيندو. وڏي شهر ۾ وڃي مان وڏو سٺو بنگالو ٺهرايندس
چئن گهوڙن جي بگي ۾ ويهي روز سٺو ڪرڻ لڳندس
منهنجو واپار وڌندو ويندو. ان کان به وڌيڪ شاعرو
ٿي ويندس.

ان ٻڙي ۾ هڪ چيني ٻالوئن جو ڇٽو به واپس
انهن وٽ چيني دوائن جون مڙيون رکيل
جڏهن هو پنهجي دوائن جو ٻوڙ ڪري رهيو
ٿو ٻيٽا سيٽ به انهن جي ٻوڙ ڪرڻ لڳو.

ٻوٽا واپاريءَ کي چمڪار

هڪ ٻيري جي ڳالهه آهي. شري راندار جي گهڙي
 ئي ڇڙهي روٽيجا کان پوکڻ ڳڙه وڃي رهيو هو ته
 رستي ۾ هڪ ماڻهو پنهنجن ئي واپارين ۾ متو وڃي رهيو
 هو. جڏهن راندار جي هن جي پوسان لنگهي رهيو هو
 ته هن کان پڇي ويو، ”تون ڪٿي رهندو آهين؟“
 ان ماڻهو ۽ چيو، ”مان روٽيجا ۾ رهندو آهيان.“
 راندار جي پڇيس، ”اٽي ڪهڙو ڏنڌو ڪندو
 آهين؟“

...

ان واپاريءَ جواب ڏنو، ”مهراڄ! مڙار ئي پرڇاريءَ
 جو لٽڙو دڪان آهي. ڏاڍو مشڪل سان گذران ٿيندو
 آهي. پهرين مان لوها ڪسڙه ڳوٺ ۾ رهندو هوس،
 روٽيجا جي ساراهه ٻڌي هاڻي هتي اوهان جي چرلن
 ۾ اچي رهيو آهيان.“

راندار جي ۽ چيو، ”سيٽ! تون ڪٿي پري ٻڙاس
 ۾ ويندين ته ضرور پنهنجي غريبي دور ٽهندي. هڪڙي
 هنڌ رهڻ سان ڪوهه جي ڏنڌرو والڪر مٿل جو واڌارو ٿئي
 ٿئي. ٻڙاس ۾ وڃڻ سان انسان جو دماغ کلي ٿو. گمان
 ۽ آزمودو وڌي ٿو. راندار جي ۽ چاهيو ٿي ته ڪجهه
 ماڻهو همڪاري ٻڙاس وڃن. ڪجهه ڏن ڪمائي

اينداس . هاڻي وڃي ڪجهه وقت واسر ڏاڍو وقت به
 رهن . اهڙيءَ طرح راجا آجمل جي ۽ راڻي مڀڻاڻي
 ڪڏهن روتڻ ۽ ڪڏهن ٻوڪرڻ به رهن لڳا . راءِدار
 جي به ٻوڪرڻ ۽ ڀڙهه به ايندو ويندو هو .

راجا به شري راءِدار جي ۽ جي راج به روتڻ ۽ جهڙي
 سرڳڻ ٻوري به به تمام سڪي هئي . چو طرف آندئي
 آند هو . ان ڏن سان ٻر ٻر دوار ڪانات جي لڳري
 به سڪي جي ڪار ڪمي ڪول هئي . راجا به نه راجا
 به سڪي هئي . راءِدار جي ۽ جي راج جي هاڪ به ساڳي
 هر هنڌ ٿاهجي وئي هئي . ڪيترا شرڏالو سندن درشن
 ڪرڻ لاءِ شاعري روتڻ ۽ به ايندا هئا .

سنگهٔ لاءِ لڪ ڏٺائين، اکيون ڏسي لاءِ،
هڪ دان ڪرڻ لاءِ، ۽ پير ڳههڻ لاءِ،
ڪن ٻڌڻ لاءِ ڏٺائين، واس ٺام وٺڻ لاءِ،
ڇو ڏٺو وري هي ٻيٽ، ٻيٽ وڃائڻ لاءِ.

جڏهن راج لڪ ٿي چڪو پوءِ راجدار جي ”منهنجي
راجا ڪي ٻيٽي سمجهائيندي چيو، ”منهنجي راجا لاءِ
ڪجهه نمر آهن. هڪ سٺي راج لاءِ اهو ضروري آهي
تہ سندس راجا ڪجهه ٻين ڇو ٻالن ڪري. ان ڪري
منهنجي راج ۾ ڪو به ڪوڙ نه ٿا ٻڌي، سج ۽ لاه سان
هلي، ڪو به ڇوڙ نه ڪري، هر ڪو ٺڪس ٻورو
پري ڪو به سرڪاري بغير لڪائڻ جي مڙهڻ نه
ڪري، هر ڪو ٺاريءَ کي عزت جي نگاهه سان ڏسي.
اهڙي ماڻهوءَ جي مان هر وقت مدد ڪرڻ لاءِ تيار
آهيان، راجا جي لڪيل دور ڪرڻ لاءِ. منهنجا دروازا
هر وقت کليل آهن. جيڪو ٻين ڳالهين کي نه مڃيندو
نه انهن کي مناسب ڏٺو ڏٺو ويندو.“

اهڙيءَ طرح راجا اچل ڙاڻي مڃندي ڪجهه وقت
رو ٿيڻ ۾ رهڻ کان اڳ ٻوڪرڻ وڃڻ جي ٺاري ڪرڻ
لڳا تہ راجدار جي ”ڪن وڃڻ کان روڪڻ نه اوهان اڃان
هتي رهو. ليڪن مانا مڃندي ٺاهي ٻاهر وڃان ڪيس
ڇوڻ لڳي، ”ٻيٽ، هاڻي جڏهن تون شادي ڪندس
۽ ننڍڙي ننڍن ٿور ۾ ايندي پوءِ مان وري هتي

پوءِ ٿي ويا آهي ته ڇو نه روڻيڇا جي آڏو ٿيڻ جي
سڀ موقعي تي راندو جيءَ جو راڄ لک ٻيڻ ڪيو وڃي.

اهڙي من ۾ اڃا رڪي راجا اڄمل ڪرو بالينڪ وٽ
وڃو ۽ چوڻ لڳو، ”هه راج! هاڻي مان ٻڌو ٿي چڪو
آهيان. هاڻي راندو وڏو ٿي چڪو آهي ۽ هر طرح
راڄ ڪاروبار هلائڻ لائق ٿي ويو آهي. اوهان آڳيا ڪرو
نه هاڻي راج ڪاروبار راندو کي سولهي ڇڏيان.“
ڪرو بالينڪ کي ٻيڻ اها ڳالهه وڻي سر آڳيا ڪيائين،
”وڃو راندو وڏو ٻڌو آهي اهو پوکڻ کي سنڀالي ۽
روڻيڇا وڃي راندو سنڀالي.“ بس راج لک جون
ٿياريون ٿي ويون. سڀ ماڻهو پنهنجن گهرن کي سينگارڻ
لڳا. استريون منگل ڪيٽ ڳائي رهيون هيون. اڄ سڀني
نوان رنگير لڳي ڪهڙا پالا. دهل شر ناريون وڃي رهيون
هيون. ڇو طرف ڏاڍو خوشيءَ جو والورڻ هو. هجي
به چوند. اڄ نه خود دوارڪا ٿي گديءَ تي واهي
رهيو هو. غريب غريبن کي ڪارار وڃو. ڇٽيهه پر ڪار
جا پوڄن ٿي ويا. منائي ورهائي وئي. اهڙي خوشيءَ
جي والورڻ ۾ پنهنجي پوتر هٿن سان ڪرو بالينڪ شري
راندو جيءَ جو راڄ لک ڪيو. پٽ راندو جيءَ جي
ساراهه جا گيت ڳائي رهيا هئا. هڪ پٽ پڳوان جي
آستي ڪرڻ لڳو.

ٻي ٿيار ٿي ويو آهي. هڪ دفعو ته اوهان به اُتي
ي پنهيا چون گهاريو. ”اٽلن چئي پنهجي گرو پاليند
ي سولي رت ۾ وهاري راجا اجمل، راڻي مڻادي،
سرمد پٽ ۽ راميڙو به پنهان پنهان روڻيجا ڏانهن روانا
ٿيا. اڳيان ننڍون ٻاجا وڃي رهيا هئا. ڏاڍي شان ۽
مان سان راميڙو جي پنهجي گرو ۽ مالا پتا کي روڻيجا
ولي وڃي رهيو هو. سڄي ڀرڪوڻ لڳر جي هڪا اُتي
’جه جه‘ جا نورا هليا. سڀئي ڏاڍا خوش ٿي رهيا
هئا. روڻيجا پوڄي ان لڳر جي سدوتا ڏسي گرو
پاليند ڏاڍو خوش ٿيو.

گرو پاليند اجمل جي ”سان روڻيجا جي سدوتا ۽
بيان ڪري رهيو هو ۽ پڻ راميڙو جي ”هي سارا
ڪري رهيو هو. آخر خوش ٿي راميڙو کي آشيرو
ڏنائين، ”تون مراددا پرشور آهين. پنهجي هر
ڪاميا پوري ٿيندي.“ گرو ۽ جو آشيرواد پڻ
راميڙو جي ”به گرو ۽ جا چرڻ چهيا. پڳوان پاڻ
گرو ۽ جا چرڻ چهيا اهو گرو به اهو نظارو ڏسي
سندر نظارو هو. دوتارون به اهو نظارو ڏسي
ٿي رهيا هئا. هاڻي راميڙو جي سدس مالا
وسرمد او اُتي روڻيجا به رهڻ لڳا. راجا اجمل جي
من ۾ ويچار آيو ته مان هاڻي ٻڌو ٿي چڪو
هاڻي راميڙو جي هر طرح راج ڪاروبار سڀ

اوهڻي ٿي وار آهي ته ڇو نه روڻيڇا جي آڏن ٿهائڻ جي
شب موقعي تي راندو جيءَ جو راج ٿاڪ ٻنڌ ڪيو وڃي.

اهڙي من ۾ اڃا رکي راجا اڄمل ڪرو بالينات وٽ
وار ۽ ڇوڻ لڳو، ”هاراج! هاڻي مان ٻڌو ٿي چڪو
آهيان. هاڻي راندو وڏو ٿي چڪو آهي ۽ هر طرح
راج ڪارو وار هلائڻ لائق ٿي وار آهي. اوهان آڻيا ڪراو
نه هاڻي راج ڪارو وار راندو رکي سولهي ڇڏيان.“
ڪرو بالينات کي ٻنڌ اها ڳالهه وڻي سر آڻيا ڪيائين،
”راندو وڏو ڀاءُ آهي اهو ٻار ڪرن کي سنڀالي ۽
روڻيڇا وڃي راندو ڏي سنڀالي.“ بس راج ٿاڪ جون
ٿياريون ٿي ويون. سڀ ماڻهو ٻنهنجن گهرن کي سينگارڻ
لڳا. استرايون منگل گيت ڳائي رهيون هيون. اڄ سڀني
نوان رنگير لڳي ڪهڙا ڀاڻا. دهل شرناون وڃي رهيون
هيون. ڇو طرف ڏاڍو خوشيءَ جو والورڻ هو. هجي
نه ڇو نه. اڄ نه خود دوار ڪانات ٿي گديءَ تي وڻهي
و هيو هو. غريب غريبن کي ڪارار وارو. ڇٽيهه ٻار ڪار
جا ٻار ڄڻ ٺهي ويا. ملهائي ورهائي وئي. اهڙي خوشيءَ
جي والورڻ ۾ ٻنهنجي ٻوٽن هٿن سان ڪرو بالينات شري
راندو جيءَ جو راج ٿاڪ ڪيو. پٽ راندو جيءَ جي
ماراهه جا گيت ڳائي رهيا هئا. هڪ پٽ ٻار ڳوان جي
ستتي ڪرڻ لڳو.

ٻياري ٿي وڃي آهي. هڪ دفعو ٿي اوهان به اُلي
ٻيهنڪا چون ڪهايو. ”اٽلن چئي ٻيهنجي گرو ٻالينڪ
سولي وٺي وڃي رهايو راجا اڄمل، اُلي مڻادي،
رمدنو ۽ رمدنو به ٻنهي راجا راجا راجا. ڏاڍي شان ۽
اڳيان نڌون راجا وڃي رهايو هئا. ڏاڍي شان ۽
ان سان راجا وڃي ٻيهنجي گرو ۽ مالا پتا ڪي راجا
ولي وڃي رهيو هو. سڄي پوکري لڪري چٽا اُلي
’جٽ جٽ‘ جا نورا هيا. سڀئي ڏاڏا خوش ٿي رهيا
هئا. راجا پوڄي ان لڪري سڌو ٿي ڏسي گرو
ٻالينڪ ڏاڏو خوش ٿيو.

گرو ٻالينڪ اڄمل جي ”سان راجا وڃي سڌو ٿي جو
ٻيان ڪري رهيو هو ۽ پڻ راجا وڃي ”جي ساراهه
ڪري رهيو هو. آخر خوش ٿي راجا وڃي آشرواد
ڏنائين، ”تون راجا پرڻو آهين. گرو ۽ جو آشرواد پاڻي
ڪاميا پوري ٿيندي.“ گرو ۽ پڻ پڻ ٻيڻو
راجا وڃي ”پڻ گرو ۽ ڏاڏي آهي. ڪڙو
گرو ۽ ڏاڏي ٻيڻو آهي گرو ۽ ڏاڏي آهي. ڪڙو
سڌو ٿي جو. ڏاڏي ٻيڻو آهي. سندس مالا ۽
ٿي رهيا هئا. هاڻي راجا وڃي راجا اڄمل جي
وڃي راجا وڃي راجا وڃي راجا وڃي راجا وڃي
من به وڃي راجا وڃي راجا وڃي راجا وڃي راجا وڃي

سندر ڳوٺ وسي واپو. ڏاڍو سندر مهل ٺهي واپو
 چاڪاڻ نه راندو جي خود به اُتي رهڻ جو ويچار ڪيو
 هو. ڀرسان ئي گرو باليندڪ لاءِ هڪ سندر ۽ وصال مندر
 به ٺهرايو واپو. ڳوٺ وسط ۾ ڪا دٻر ڪانه ٿي. اُتي
 ڪنهن به چيز جي ڪمي ڪانه هئي. جهڙي طرح شري
 ڪرشن ڀڳوان سڌاما لاءِ سڌاما پوريءَ جو نرمان ڪيو
 جو ويچارو سڌامو پنهنجي ڳوٺ ۾ اچي اها پوري ڏسي
 وائڙو ٿي واپو ٺهڙي طرح راندو جيءَ دواران هن روڻيچا
 جو نرمان ڏسي سڀ گرو باليندڪ سميت وائڙا ٿي ويا.
 هڪ ڳوٺ ڪونه هو پر هڪ دٻو پوري هئي. سندر
 گهر، گهٽيون، چوسول، باغ باغيچا، ڪوهه، باوڙيون،
 اسڪول وغيره هر ڪا سهوليت هئي. اها ٺهري
 اندر پوريءَ کان ڪنهن به طرح گهٽ نه هئي. ان جو
 نالو روڻيچا رکيو واپو. اهڙيءَ طرح راندو جيءَ جي
 مهمان جي انهن ٻن ڪرشن - هڪ پٿرو راکاس جو موت ۽
 ٻيو جهڙي سندر ڳوٺ جي رچاءُ، ماڻهن کي عجب ۾
 وجهي ڇڏيو. راندو جي چمتو ڪار ڪي ڏسي ماڻهو روڻيچا
 ۾ رهڻ لاءِ تيار ٿي ويا. روڻيچا ۾ رهي ڪين راندو جيءَ
 جو درشن ٿيندو رهندو. اهڙيءَ طرح روڻيچا جي
 اشتهابا ڪري راندو جي پنهنجي مالا پٽا پاءُ واپو راندو
 کي وٺي گرو باليندڪ وٽ واپو ۽ وڃي کيس عرض
 ڪيائين. ”گردو! توهان جي دٻا ۽ آسپس سان روڻيچا

ڇوڪري ويا. مانا مڙندي نه سٺن ۾ پئجي وئي
جڏاڻا اچل نه ٻاڳل پئجي ٻار ٻار راندو جي هنن
چمڪ لڳو.

سڀئي شهر واسي 'راندو جي' جهڙو، ڪا نورا هڻڻ
ٿيا. جلد ئي رات ٿي ٿاڻي ۾ ڇوڪو ٻڌو ٻاري راندو جي
جي آڙي ڪئي. هيرا مڙي ٿوري غريبن کي ڏنا.
اڄ راندو نئون جنم ورتو هو. سڀني اهو محسوس
هڪو نه راندو ۾ هڪ آڏيس شڪتي آهي نه نه پٿرو
واڪاس کي نه راجا جي مڙج به ختم نه ڪري سگهي
ها. ضرور راندو جي ۾ ڪو چمڪار آهي. سڀ
ماڻهو راندو جا گل ٻاڏندا هليا ويا.

راندو جيءَ کي پڇي ڪرو، ٻالين لاءِ ڏاڍي
شدت آهي. من ڪيس ڪو نه ڪٽڻا وان، لاءِ عرص ڪيو.
ڪرو ٻالين راندو جيءَ کي چيو، ”ڇا! مڏي ڪرو
نه ڪٽڻا اها آهي نه پٿرو واڪاس جي ڪري جيڪو
ڏوٽي آڇڙي وٺي هڻي ان کي هڪ سندر ٻوٽ واري
ان کي آباد ڪري ڇڏو. ان جو نالو 'روڻي' ڪرو
وڪڙو وڃي. راندو جيءَ ڪرو، جي آڳاٽو ٻالن ڪرو
ٻيا تان آڳاٽو ورتي.

اچل راندو جيءَ کي خوشيءَ مان آڳاٽو
بيشڪ ڪرو جي آڳاٽو ٻروئي ڪري، بس، ڪ
انگريز ان سڀاڻ اسان

گرو بالينات کي گرو ڏکڻا

هيڏانهن راندو جيءَ پٿرو راڪاس کي ماري جنتا
لاءِ راحه ڪري ڇڏي هوڏانهن محل ۾ راجا ۽ راڻيءَ
کي آرام ڪونه ٿو سڄي رات جاڳندي ڪاٺيائون.
راڻي مڙندي جي صبر جو بند ٽٽي چڪو هو. هن
جو هڪ هڪ پل ورهيه وانگر ئي گذريو. ڪنهن وقت
اوچنگارون ٽپي وئيون ٿي لڳي ته ڪڏهن راجا جي
آلت ٽپي سان ڪجهه وقت شانت ٿي ٿي ويندي.

راجا اڄمڪل جيءَ جي دل کي آرام ڪين ٿي آيو. پٿرو
راڪاس جو پيال اڀرندي ڪشي ٿي آيو. پير ڪو
ويچار اڀرندي وري ان پل تي سندس من کي شائتي
اچي ٿي وئي. رات گذري وئي صبح ٿيندي
باهران ماڻهن جا آواز اچڻ لڳا. 'راندو جي جڻ'
'راما ڪندو جي جڻ' اهڙي ۾ سڃاڻل آواز سندن
ڪن تي پيو، "مالاجي! پتاجي!" راندو کي ڏسندي
مالا مڙندي ڏوڙي کيس ڇاليءَ سان لالو. اڄمڪل به پير
وڃان چيو، "منهنجا پٽ رام! تون اچي وئين."

ماڻهو به سڀ ڏور ٿي اچي آئي هئا ۽ راجا کي چوڻ
لڳا، "مها راج! راندو پٿرو راڪاس کي ماري اسان کي
هميشه جي مصيبتن کان آجو ڪيو آهي." اهو ٻڌي

گرو بالينات کي گرو ڏکڻا

هيڏانهن راندو جيءَ پٿرو راڪاس کي ماري ڇڏيا
لاه راصف ڪري ڇڏي هوڏانهن محل ۾ راجا ۽ راڻيءَ
کي آرام ڪونه هو. سڄي رات جاڳندي ڪاٺيائون.
راڻي مڙندي جي صبر جو بند ٿئي چڪو هو. هن
جو هڪ هڪ پل ورهيه وانگر ئي گذرندو. ڪنهن وقت
اوچنگارون ڏيئي روئڻ ٿي لڳي ۽ ڪڏهن راجا جي
آلب ڏيئي سان ڪجهه وقت شانت ٿي ٿي وئي.
راجا آجمل جيءَ جي دل کي آرام ڪين ٿي آيو. پٿرو
راڪاس جو خيال اينديئي ڪمي ٿي آيو. پيو ڪو
ويچار اينديئي وري ان پل تي سندس من کي شانتِي
اچي ٿي وئي. رات گذري وئي صبح ٿينديئي
ٻاهران ماڻهن جا آواز اچڻ لڳا. 'راندو جي جڻه
'راما ڪنور جي جڻه' ايتري ۾ سچايل آواز سندس
ڪن تي پيو، "مالا جي! پٽا جي!" راندو کي ڏسنديئي
مالا مڙندي ڏوڙي کيس ڄاڻي "سان لالو. آجمل نه پر
وڃان ڇهو، "منهنجا پٽ رابر! تون اچي وئين."
مالهو به سڀ ڏوڙندا اچي آئي پٽا ۽ راجا کي
لڳا، "مها راج! راندو پٿرو راڪاس کي ماري اسان
هميشه جي مصيبتن کان آجو ڪيو آهي." اهو

شري راجداتو جتو گروہ کان آشتر واک وائي پٽرو واکاس جتو خالو ڪو رٽ

وامدار جيءَ پُٽرو راکاس کي ڏٺا پر ڏکي اُن جو
 منهن بند ڪري ڇڏيو. پوءِ هر موٽي پنهجي گرو
 بابا ٻالبنات وٽ آيو ۽ اچي کيس پُٽرو راکاس جي
 مرڻ جي سربستي ڳالهه ڪري ٻڌائينس، گرو ٻالبنات
 ڏاڍو عرش ٿيو ۽ وامدار جو ڏل کولي آسپس ڪيائين
 ۽ سامهه جو ساهه کڻي چيائين، ”اچا! اُن پرڃا ڪٿان
 لاءِ ئي پيدا ٿيو آهين. تو ماڻهن کي پرنسائيءَ کان بچارو
 آهي. هاڻي سڀني سڳ جو ساهه کڻندا. پنهجي نسلين
 جڻ ٿيندي.“

اهڙيءَ طرح وامدار پنهجي گروءَ کان آشيرواد وٺي
 پُٽرو راکاس جو خاتمو ڪري پرڃا کي هراس کان بچارو.
 سندن وچن انوسار پٺي پر ٿيندڙ، مٺي ئي پر ڏانهن
 پُرساد ڇاڙهڻ جي رست به هلندي پيئي اچي، جنهن
 مان ڏسڻ لڳ جي وڌيڪ اهميت آهي. ڏسڻ لڳ
 ئي ڇاڙهيل پُرساد شري وامدار جيءَ کي ملندو آهي.
 گياوس ڏانهن چئين پڄي لائين جيڪو پر پُرساد ڇڙهندو
 آهي سو پُٽرو کي ملندو آهي. اڄ به هڪ لک ٽائون
 پٺيان هڪ ماڻهي ملندو آهي جنهن جو هڪ پُٽرو
 کي ملندو آهي..

شوري واهداٽو جو گروه کان آشيرواڻ وٺي ٺٽو روڪاس جو خانمو ڪوٽ

پاء ڪي ماريندو ڇا؟ هاڻي مولڪي بچاء. پوءِ مڏهتي
رڪشا ڪر. مولڪي نه مارو.

شري رامداو هيءُ چيو، ”پترو جيڪڏهن تون اڃا
نه جيئرو رهندن ته گهڻي تباهي ڇڏيندڙن. تو ماڻهن
کي ڏاڍو ستاو آهي. سڄي پرجا پر تو ڏهڪاءُ ٻڌا
ڪري ڇڏيو آهي. هاڻي نه توکي هيءُ سنسار ڇڏو
ٿي پوندو.“

پترو ڏاڍا دن مٿون ڪيون. موسو وڃو ڏسي هو
گهراڻي وارو. اهڙي راکاس کي به هيءُ ڏاڍو ٻڌاري
هئي. شري سان گڏ هنجي ٻڌي به پرشت ٿي وئي
هئي. اهڙي ڏهڪارال ڏاڍو سان به هڪي وره ٿي وارو
هو. پاڏائيندي چيائين، ”هي پوءِ هاڻي مان ڪڏهن
کي ڪو نه. ستائيندس. جيئن چوڻدا ٿيئن ڪندس.
مولهتي ڏاڍا ڪراو. مولڪي نه مارو.“

اهڙيءَ طرح هنجي غشا به اچي وئي پر هو غشا به
نه وارو. رامداو هيءُ پالي جي لڪ کي هنجي ٻڌي
ٿي رکي چيو، ”هل اڳتي هل.“ لڪن پترو غشا به
وڃڻ کان نه ٿاڻيندو رهيو. غشا به وڃڻ سان نه سندس
ضرور اٿس اچڻو هو. اڳ ڪا ٻڃڻ جي واڌ نه ڏسي
ٻڏهجا ٻئي هڪ مٿي ڏکها ڪيائين؟ ڏسري ڏسري
غشا به وڃڻ لڳو. غشا به ويندي ويندي ٿمار ڏکي آواز
به ڇوڻ لڳو، ”مهراج! مان غشا به مري ويندس.“

ستي رحم ڪرايو. آخر به نه مان توهانجو ڪم ڀڃي
پان. گهٽ ۾ گهٽ منهنجي هڪ وقت جي ڪاڏي
نه بندوبست ڪرايو.

ههڙي خوفناڪ پيٽرو راکاس ٿي به پڳوان کي
رحم اچي وارو. پريو پاڻ ڏاڍو آهي. چيائينس، ”مان
نهنجي هڪ ويڙهي جو ضرور بندوبست ڪندس.“
تون جتي به منهنجو نالو وٺيندين اتي نهنجي پوڄن
جو پريو ٿي ويندو. مانگهه ۽ ٻڌي جي مهين ۾ سال
۾ به پيرا منهنجو ميلو لڳندو. ان ۾ جيڪي به پيٽ
ڏسجن ٿي پرساد چاڙهي ڏيندا سو منهنجو ۽ گيارس ڏينهن
شام تائين جيڪو به پرساد رکندو سو پيٽرو جي نالي
سان ٿو کڻي ملندو رهندو. ”ان سواءِ هڪ لک پاڻي
جڏهن مڇي ۾ ايندا ته هڪ پاڻيءَ جو بک به ٿو کڻي
ملندو. سوا مڇي ڪٽڪ رڌي پوڳ لڳايو ويندو.“
اڳي هن ڏيک مان مڪت ٿيڻ ۾ ئي نهنجي ڀلائي
ي. نهنجي به پاڻن کان مڪتي ٿيندي ۽ پرڃا به
ڪي ٿيندي.

پيٽرو ٻڌي پيٽرو راکاس چيو، ”پريو! آءُ ان
رهندس جتي اوهان جو نالو نه هوندو.“
ان بعد رآمدو جي پيٽرو جي پيٽ ۾ اهڙو نه
هيو جو کيس نهنجي لوڪن جو دشمن ٿيو. هر ڏين
۾ رآمدو جي ڪيترن ئي روپن ۾ پوڄا ٿي رهي.

ٻاءَ کي ماريندو ڇا؟ هاڻي مولڪي اڃاءُ. پريار مهيتي
وڪندا ڪر. مولڪي نه مار.

شري رامندو هيءُ چيو، ”پٽو جيڪڏهن تون اڃا
نه جيترو رهندڙن نه گهڻي تباهي ڇڏائيندين. تو ماڻهن
کي ڏاڍو ستاو آهي. سڄي پرڄا پر تو ڏهڪاءُ پيدا
ڪري ڇڏيو آهي. هاڻي نه توکي هيءُ سنسار ڇڏڻو
آهي ٻولندو.“

پٽو ڏاڍا دن مڏڻ ڪيون. موم واپجهو ڏسي هر
ڏهراڻجي وارو. اهڙي راکاس کي ڏهه ڏهه پٽو
هڻي. شرام سان گڏ هنجي ٻڏي نه پرشت ٿي وئي
هئي. اهڙي ڏڪاريل ڏهه سان ڏهه هڪي موه، ٿي وار
هر. ٻڌائيندي چيائين، ”هي پريار هاڻي مان ڪڍڻ
کي ڪونه، ستائيندس. جيئن چونداسين ته ڪندس.
موليتي ڏاڍا ڪرارو. مولڪي نه مارو.“

اهڙيءَ طرح هنجي غشا ڏهه اچي وئي پر هر غشا
نه وارو. رامندو جيءُ پالي جي نوڪ کي هنجي پٽيءَ
ٿي رکي چيو، ”هل اڳتي هل.“ لوڪن پٽو غشا
وڃڻ کان نه ٻڌائيندو رهيو. غشا پر وڃڻ سان نه سندس
صروو اٿس اچڻو هو. اي ڪا ڀڄڻ جي واڻ، نه ڏسي
پنهجا پٽي هٿ مٿي ڏکيا ڪيائين ۽ ڏسري ڏسري
غشا پر وڃڻ لڳو. غشا پر ويندي ويندي تمام ڏکي آواز
پر چوڻ لڳو، ”مهراج! مان غشا پر مري ويندس.“

مونتي رحم ڪرايو. آخر به ته مان ٿو هاجرو ڪر پائي
 آهيان. گهٽ ۾ گهٽ منهنجي هڪ وقت جي ڪاڏي
 جو نه بندوبست ڪرايو.

ههڙي خوفناڪ پيٽرو راکاس ٿي به ڀڳوان کي
 رحم اچي وارو. ڀرپور پاڻ ڏيارو آهي. چيائينس، ”مان
 تنهنجي هڪ واپاري جو ضرور بندوبست ڪندس.
 تون جتي به منهنجو نالو وٺيندين اتي تنهنجي پوڄن
 جو ڀرپور ٿي ويندو. مانگهه ۽ ٻڌي جي مهينن ۾ سال
 ۾ ٻه ڀيرا منهنجو ميلو لڳندو. ان ۾ جيڪي به ڀڳت
 ڏسجن. ٿي پرساد ڇاڙهي ڏيندا سو منهنجو ۽ گيارس ڏينهن
 شام ٽالين جيڪو به پرساد رکندو سو پيٽرو جي نالي
 سان ٿو ڪري ملندو رهندو. ”ان سواءِ هڪ لک پاڻي
 جڏهن ميلي ۾ ايندا ته هڪ پاڻيءَ جو بڪ به ٿو ڪري
 ملندو. سوا مڻ ڪڍڪ رڌي پوڳ لڳايو ويندو.
 هاڻي هن ڏينھن مان مڪت ٿيڻ ۾ ئي تنهنجي سلائي
 آهي. تنهنجي به ڀاڻن کان مڪتي ٿيندي ۽ پرڃا به
 سڪي ٿيندي.“

ايترو ٻڌي پيٽرو راکاس چيو، ”ڀرپور! آءُ اتي
 رهندس جتي اوهان جو نالو نه هوندو.“

ان بعد رامڊيو جيءَ پيٽرو جي پيٽ ۾ اهڙو نه ڀالو
 هيو جو کيس ٽنهي لوڪن جو روشن ٿيو. هر لوڪ ۾
 ۾ رامڊيو جي ڪيترن ئي روپن ۾ ڀوڄا ٿي رهي هئي.

ڀاءُ کي ماريندو ڇا؟ هاڻي مولڪي اچاءُ. ٻرڻو مڙهي
رکڻا ڪر، مولڪي نه مار.

شري واهڻو جي ڇو، ”ٻرڻو جهڙو ڪڏهن ٿو اچي
نه جهڙو رهندڻ نه ڳهڙي ٿا هتي مڃائيندا. ٿو ماڻهن
کي ڏاڍو ستاو آهي. سڄي ٻرڻو ٿو ڏهڪاءُ پيدا
ڪري ڇڏي آهي. هاڻي نه ٿو ڪي هيءُ سنسار ڇڏي
ٿي ٻوڏو.“

ٻرڻو ڏاڍا ٿو مڙهي ڪن. مڙهي واهڻو ٿي هر
ڏهريائي واري. اهڙي راکاس کي به هيءُ ڏاهه ٻاري
هڻي. شري سان ڪڏهن به ٻرڻو نه ٿو وڃي
هڻي. اهڙي ڏهريائي ڏاهه سان به هڪي مڙهي ٿي واري
هر. ٻڌائيندي چيائين، ”هي ٻرڻو! هاڻي مان ڪڏهن
کي ڪو نه، ستائيندس. جيئن چونداسين ٿين ڪندس.
مڙهي ڏاڍا ڪرڻا. مولڪي نه مارو.“

اهڙيءَ طرح هڪجي ڏاهه به اچي وڃي ٻرڻو ڏاهه
نه واري. واهڻو جيءَ ٻڌائي جي ٿو ڪي هڪجي ٻڌي
ٿي وڃي ڇو، ”هل اڳتي هل.“ ٿو ڪن ٻرڻو ڏاهه
وڃڻ کان نه ٻڌائيندو رهيو. ڏاهه به وڃڻ سان نه سندس
ضرور ٿي اچڻو هو. ٻي ڪا ڏاهه به نه ٿي
ٻڌي ٿي هڪ مڙهي ڏاهه ڪيائين؟ ٿري ٿري
ڏاهه به وڃڻ لڳو. ڏاهه به وڃي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٻي ڏاهه لڳو، ”مهاڙاڇ! مان ڏاهه به مڙهي وڃي.“

مولتي رحر ڪرايو. آخر به نه مان لوهائجو ڪر پائي
آهيان. گهٽ ۾ گهٽ منهنجي هڪ وقت جي ڪاڏي
جو نه بندوبست ڪرايو.

ههڙي خوفناڪ پٿرو ڇاڪاس ئي به يگوان کي
رحر اچي وارو. پريو پاڻ ڏالو آهي. چيائينس، ”مان
لنهنجي هڪ واپاري جو ضرور بندوبست ڪندس.
تون جتي به منهنجو نالو وٺيندين اتي لنهنجي پوڄن
جو پڙهندڙ ٿي ويندو. مانگهه ۽ ٻڌي جي مهين ۾ سال
۾ به پيرا منهنجو ميلو لڳندو. ان ۾ جهڪي به پگهٽ
ڏسڻ، ئي پرساد ڇاڙهي ڏيندا سر منهنجو ۽ گيارس ڏينهن
شام تائين چيڪو به پرساد رکندو سو پٿرو جي نالي
سان توکي ملندو رهندو.“ ان سواءِ هڪ لک ٻاري
جڏهن ميا ۾ ايندا ته هڪ ٻاريءَ جو بڪ به توکي
ملندو. سڙا مڻ ڪٽڪ وڌي پوڳ لڳايو ويندو.
هاڻي هن ڏينھ مان مڪت ٿيڻ ۾ ئي لنهنجي پٿر لائي
آهي. لنهنجي به پاڻ کان مڪتي ٿيندي ۽ پرڃا به
سڪي ٿيندي.“

اترو ٻڌي پٿرو ڇاڪاس چيو، ”پريو! آءُ اتي
رهندس جتي اوهان جو نالو نه هوندو.“

ان بعد رآمد پوڄيءَ پٿرو جي ٻيٽ ۾ اهڙو نه ٻالو
هنيو جو کيس ٺهڻي لوڪن جو ڏسڻ ٿيو. هر لوڪ ۾
۾ رآمد پوڄي ڪيترن ئي روپن ۾ پوڄا ٿي رهي هئي.

پاء ڪي ماريندو ڇا؟ هاڻي مولڪي بچاء. ٻار ٻار مڙهندي
رکشا ڪر. مولڪي نه مارو.

شري رامدار جي چيو، ”پترو جيڪڏهن تون اڃا
نه جيئرو رهندڙن نه گهڻي تباهي مچائيندين. تو ماڻهن
کي ڏاڍو ستاو آهي. سڄي سر جا پر تو ڏهڪاء ٻڌا
ڪري ڇڏار آهي. هاڻي نه توکي هيء سسار ڇڏو
آهي ٻولندو.“

پترو ڏاڍا دن منڻون ڪيون. موب واپس ٺهي هر
ڏهرائجي وار. اهڙي راکاس کي به هيء ڏاهه ٻاري
هڻي. شير سان گڏ هنجي ٻڌي به پرشت ٿي وئي
هئي. اهڙي ڏڪاريل ڏاهه سان به هنڪي موڙ ٿي وار
هو. پاڏائيندي چيائين، ”هي ٻار ٻار! هاڻي مان ڪڏهن
کي ڪرڻ. ستائيندس. جيئن چوڻدا ٿيئن ڪندس.
مراڻي ڏا ڪرار. مولڪي نه مارو.“

اهڙيءَ طرح هنجي غنا به اچي وئي ٻار هر غنا به
نه وار. رامدار جيءَ پالي جي لوڪ کي هنجي ٻڌي
ٿي رکي چيو، ”هل اڳتي هل.“ لوڪن پترو غنا به
وڃڻ کان نه تائيندو رهيو. غنا به وڃڻ سان نه سندس
صوڙو الب اچڻو هو. بي ڪا ڀڄڻ جي راهه نه ٿي
پڇهڻا ٻئي هٿ مٿي ڏکيا ڪيائين ۽ ٽپري ٽپري
غنا به وڃڻ لڳو. غنا به ويندي ويندي ٿمار ڏکي آواز
به چوڻ لڳو، ”مهاڻج! مان غنا به مري ويندس.“

هاڻي اُڪڙي ڇوڙ ٿي وار هو.
ڇهڪو ٺهيو ڇوڙاري - ٻيڻ ڪري بهاري،
سج ڇيڊ کان سولهن ٺياري -
ٻولي اڏي ڳالهائين - لڪل ٿون لعل آهين،
ڪڏهڪي ٿو ٻڌائين.
هن سوچيو ته هي ڪو معمولي انسان ڪونهي.
هن کان ٻيڻ لاءِ هن وٽ ٻيو ڪو آڀاءُ ڪونه هو. هو
ٻيڻجي رهڻ واري غلام ڏانهن ٻوڙڻ لڳو پر وڃي ٺي
ڪري پيو. هاڻي هن کي جان بچائڻ لاءِ راندو جي
شرط وٺڻ کان سواءِ ڪا ٻي راهه وسارو نظر نه آيو.
جڏهن راندو جي سندس ويجهو پهتو ته پٿرو ڊايل
آواز به ٺياري ڪندي چيو، ”ناٿ! توهين معمولي
انسان نه آهيو. توهين ڪي ڊوٽا آهيو. ٻيڻجي ڳرو
ٻاليندڙ جو وڃن هو ته ڇهڪو ٺهيو شش ٿيندو آهي
ٺوڪي ماريندو. ان ڪري ئي مان هن وٽ ڪڏهڪي
به اچڻ ٿي ڪونه ٿيندو هوس.“
”پٿرو، هاڻي ته مان شري
راندو جي ڇوڙ ٿيڻ، هن ٻيڻجي ڪن به
ٻاليندڙ جو ٺي شش آهيان. ٻيڻجي سر
ٺوڪيو، آهيو واد جو هٿ ٽيرائون، ٻيڻجي سر
ٺي ڳوڙ ٿي وڃهي مون کي پڪيائون هاڻي هو ٻيڻ
ڳرو آهن. سندن وڃن الو سار ٺهيو اڄ ئي انت ٿيندو
پٿرو منهن ڪندي چيو، ”هاڻي ته اسين ٻئي
ٺاٽو آهيون. شري ٻاليندڙ ٺهيو به ڳرو آهي

ڏسي، شري باليهات چيو، ”رامدارا هن راکاس سڄي
 پرڃا کي ڏکي ڪيو آهي، هن کي چيو ته ڇڏجانءِ.
 هن کي ختم ڪرڻ ۾ ئي سڀني جي پلائي آهي.“
 رامدار جيءَ شري باليهات کي عرض ڪيو ”گروا
 مان توهانجي آڳيا جو ئي انتظار ڪري رهيو هوس.
 مان هن کي ماري پرڃا جو ڏک ضرور دؤر ڪندس.“

شري باليهات رامدار کي آشيرواد ڏسي، اڃا!
 پريار ٺهينجي سهاڻا ڪندو. ٺهينجو جنم سنار جي
 پاڻن جو اڌار ڪرڻ لاءِ ٿيو آهي. گروا جي آشيرواد
 پاڻي هائي رامدار جيءَ ٺهينجو رڻپ تي بدلائي ڇڏيو
 جو ڏسڻ وٽان هر.

اُهر چمنڪاري رڻپ، سند رڻپ ۽ راکاس رڻپ
 هر. ڏي اُهر پٿر راکاس جنهن هڙي پاڻيءَ هوندي
 به پڳڙان جو روشن ڪيو. رامدار جي لهي گهوڙي
 تي سوار ٿي مڪسري رنگ جو جامو پائي، چيل ۾
 هڪٽار ٻڏي، پٿرن ۾ ٻاڙهي رنگ جي جٽي، هڪ
 هٿ ۾ سروهيءَ جي تارار کڻي هڪ ويسر ٻوٽو جي
 واس ۾ لٽڪار ڪندي پٿرو جو ٺهيو ڪسڻ لڳو.
 پٿرو رامدار جي ان رڻپ کي ڏسي گهٻرائجي ويو.
 پنجن کان سواءِ هن لاه ٻيو ڪو چارو ڪونه هو.
 ٻوڙ ٿندو رهيو ۽ رامدار به هن جو ٻيٽو ڪندو رهيو.
 آخر پٿرو رامدار جيءَ جي شرن وٺڻ لاءِ سوچڻ لڳو.

سي، شري باليهاف چيو، ”رامدار! هن راکاس سڄي
رجا کي دکي ڪيو آهي. هن کي چيو نه ڇڏيانءَ.
هن کي ستر ڪرڻ ۾ ئي سڀي جي بلائي آهي.“
رامدار جيءَ شري باليهاف کي عرض ڪيو ”گودارا
مان لوهالتي آڻيا جو ئي انتظار ڪري رهيو هوس.
مان هن کي ماري پرڃا جو دک ضرور دُور ڪندس.“

شري باليهاف رامدار کي آشيرواد ڏسي، اڃا
پروڙ ٽپندي سهاڻا ڪندو. ٽپندڙ چتر منساڙ هي
ٻاٻين جو آڌار ڪرڻ لاءِ نڍو آهي. گودار جي آشيرواد
پاڻي هاڻي رامدار جيءَ ٽپندڙ رُڙپ ئي ادلائي ڇڏيو
جو ڏسڻ وٽان هرو.

آخر چمڪاري رُڙپ، سندر روپ ۽ روات رُڙپ
هو. ڏيڻ آندو پٿرو راکاس جيئن هڙي ٻاٻيءَ هوندي
نه پگڙان جو روشن ڪيو. رامدار جي لهرِي گهوڙي
ئي سار ئي ڪپيري رنگ هر چاهر ٻاٻي، چاهه نه
ڪٽار ٻڏي، پٿرن ۾ ٻاڙهي رنگ جي جڻهي، هڪ
هڪ ۾ سروهِيءَ جي تارار کڻي هڪ وٽر پهتار جي
دس ۾ لٽڪار ڪندي پٿرو جو بهڇو ڪرڻ لڳو.
پٿرو رامدار جي اُن رُڙپ کي ڏسي گهوڙي وٺو.
پُڇڻ کان سواءِ هن لاءِ پير جو چارو ڪر نه هو. هو
ڏوڏندو رهيو ۽ رامدار نه هن جو بهڇو ڪندو رهيو.
آخر پٿرو رامدار جيءَ هي شرن وٺڻ لاءِ سڄڻ لڳو.

په لږو . ځکه هن بهرن سان ډوډلې وسایان . ایا نه
 مډلو بهي . کي ونه ئي اتي ډلانه . اتي هک اتي
 ي ډسنا جي کوشش کوي رهيا هئا . هي به عجب
 ژاوي کيتر و وخت هلندي رهي . اتي بهي لږاي
 ري بالهناک به ډسي رهو هرو . راکاس جي ال کي
 ډسي شري بالهناک ډاک رهجي وار . سوچنا لږو
 نه هن راکاس کي مارنا نه ډاډو کتن آهي . مٿان
 آکاس والي ئي ”هي ډو ٿانون گهټارو نه . هن
 راکاس جو ال به ځلي لږا وارو آهي .“

مرو هرو ٻائي راندو بهي بهرو راکاس بهو گلو
 اکرار نه بهرو بههټو گلو بهڏاڻا لږو . لوت وڙهندي
 وڙهندي راندو بهي بهرو راکاس کي زهمن ئي
 سمهاري هک هک زور سان اکرار به هک بههټکي
 سان زهمن ئي ستهائيس نه هرو گرجا کريا لږو . مرن
 کان اڳ بههټي سٽي طاعت کڻ کري وري وڙهن
 لام ڏند کرائيدو آهرو . هالي راندو بهي هن کي
 کال روپ به لٽار اچي رهرو هرو .

بهرو ډلو نه راندو بههټو چوڌي بهي روپ به
 هک به پالو کٽي سندس سامهون بهلو آهي . هالي هن
 محسوس کيو نه هيءَ رواجي مالهرو راهي . جهن کي
 لږو انسان سمجهي کله هرو به هن کي کال روپ
 لٽار آرو . هالي هرو بههټي هک ڏالهن بههټا لږو . اهو

ڪندو آهي. اڄ هو خود ئي مرمي جي سڏ لڳي آيو هو.
 هاڻي رانديرو وڌيڪ اڪه پوت ڪرڻ واجب نه
 سمجهي ٿو. هن ڪوڏي تي به چيو پر پٽا ڪري پٿروءَ جو
 ڏانهن ڇڪايو. ڪوڏي تي به چيو پر ٿيندي ڏسي پٿرو
 ڪوڏي تي به چيو پر سان اچي ٽپڪ ڏيئي ڇوڙ لڳو، ”اڙي!
 جيتامڙا! هاڻي تون ڪيڏانهن ويندين. هاڻي هتي ڇڪو
 ٿاڻو آهي. کوليڳو آهي ڇا؟ ٿاڻا ٿاڻين جو نه ٿو؟ اٺ
 مڙسان ڪڍ ڪڍ. “ ائين چئي هن ڪوڏي تي ڪي ڇڪڻ
 شروع ڪيو. جيئن ڏسائن دور بندي جي ساڙهي
 ڇڪي ڇڪي ٽپڪي ٿيڻ پٿرو ڪوڏي تي ڇڪي
 ڇڪي ٽپڪي ٿيڻ، پر ڪوڏي به ڪو ڪم ڪر نه
 هو. ڪڏهن ڇڪي ٽپڪو نه هن جي ڀاڱي ڀڄي وڃي
 هاڻي رانديرو به ٽپڪ ڏيئي ڪوڏي تي ڇڪي ٿاڻو
 آيو. پٿرو رانديرو ڪوڏي تي وڏي راندي راندي ڪي ڏسي
 ڪيو. سوچيائين هن جو ڪم ڪم ڪرڻ نه ٿاڻو آسان
 آهي. هن جو ڪپڙو ماس به ٿاڻو سواڙي هوندو.
 کيس ڪپڙي پٿر نه آيو سندس ڪاڌ سامهون پيو هو.
 هن کي ڪاڏي جي جلدي هئي.

پٿرو رانديرو سان وڙهڻ شروع ڪيو. پٿرو رانديرو
 به ٿاڻو ڪرڻ لڳو. ڪڏهن پٿر پٿر ڪيڏانهن ٿاڻو
 ڪڏهن ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو
 ڪڏهن ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو
 ڪڏهن ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو ٿاڻو

سون ڦٽڙڪن لڳڻون. هو ڳولهي ڳولهي ٽڪڙي
ٽڪڙي ٿي هو آڀي کان اڪري وار ۽ شري بالينات
ي جهٽ هڻڻ لڳو. هو ڏانهن واپس ڏوڙ ڪندو ڏوڙ نه پٿرو جو
پٿرو کي شري بالينات تي ڪڙڪندو ڏوڙ نه پٿرو جو
ڏان ۽ ڪاٺ لاءِ ٺهڪ ڏنائين. ماڻهوءَ جي ڪلڻ جو آواز
پڙي پٿرو ڳروءَ کي ڇڏي ڏوڙ ۽ جتان ٺهڪ اچي رهيو
هو ان طرف ڏوڙ ڏيکڻ کيس ڪٿي ڪو به نظر ڪونه
آيو هو، عجب بر ٻڌجي وار. هن پاڻيءَ کي پڳوان واپس
جو روشن ڪيئن ٿئي؟ جڏهن پاڻيءَ جا پاڻ ٻاس ٿين
تڏهن کيس پڳوان جو روشن ٿئي.
پٿرو رڙ ڪئي، ”اون ڪير آهين؟ سامهون ڇو پٿرو
اچين.“ ليڪن واپس ڳروءَ کي نه ڳالهائڻ ۽ چپ چاپ
پوئو جو وڃڻ ڏار هو. ان ڪري هن ڪجهه به ڪونه
ڪيو ۽ چپ رهيو.
پٿرو وري چلائي چوڻ لڳو. ”اڙي! ڪير آهين
تون؟ سامهون اچ. هاڻي تون ويندين ڪيڏانهن؟ پٿرو
جي ٿندي مان ڪوئي نه ڇڏي نه سگهيو آهي.“ مان لڳو
ٿو ٺهيو خالو ڪرڻان. ”گهڻي رڙ ٿي ڪيائين
پٿرو کي ڪو به نظر نه آيو نڪر ڪنهن جواب ڏنو.
پٿرو کي به ڪٿي ڪنهن هو سو پاڻي ڇڪڙي
بالينات جي ڪٽيا ۾ واپس اچي. وقت ٻهٽو هو.
پاڻ ڪونه ويندو آهي پر مٿي واري کي پاڻ وٺي

ڪو ڳڻو ڪندو پٿرو ڊاڪٽر سري هالينٽ هئي
لي. ڪي آيو سندس لڪ ڇوڻ ٻارون نڙي ٻارون
ون. سندس من ۾ اهي رهيو هو ٻڪ ٿي ٻڪ هئي
ڪو انسان آهي، اڄ نه هوشيءَ عز ڏيندي آهي. ضرور
شهو هٿ اندر هو ڏاڍو خوش ٿي رهيو هو. اڄ
هوشيءَ ۾ هن پڇي ڪرڻ واري پوڄا ۾ ڪو نه ڪيو.
اڄ ڪنهن اٿل واري چيائين، ”ڏوڏو هتي روڪي ماڻهو
هتي ٻه اچي رهي آهي. شايد اڄ پوڄا ۾ ڪٿي
۾ ئي ڪم آهي. ڪٿو ئي آهي نه، روڪي هلي ڏاڍو.“
ها هالينٽ هن ڪي اڃا ڪجهه ڏي ڪيترن ئي ڇوڻ،
”هتي نه پڇي ڏپ ٿان ٻارون ۽ ٻڪي نه ڪو نه ڪا
اچن ٿون ماڻهو ڪي ٿو ٻالو ڪنهن هتي و مان ٿي
آڏيان. ٻئي ماڻهو هٿ ڇوڻ واري ٻه آهي
هتي ڪو نه ماڻهو ڪونهي.“
لڪن پٿرو ڊاڪٽر پڇي ٿان ڪي اڃان نه ڪنهن
رهيو هو. هن ڪي ٻڪ هئي ۽ اڄ ماڻهو ٻه آهي
رهي آهي. هتي ضرور ڪو اڪل آهي. ڪري ڇڏي
”روڪي نه اڄ ماڻهو ٻه اچي رهي آهي. اڄ
نه ڏاڍي لڳي ٿي. جيڪڏهن نه ٻڌائين ٿا ۽ ما
ٿو ڪي ٿي ڪا ٿين.“ ان چئي هن ڏوڏي
ڇو طرف ٻي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ڪٿي ٻه ڪو ماڻهو نظر ڪر نه آيو. ان هوندي ٻه

مون ڦٽڙ ڪٿا لڳن ٿيون. هو ڳولهي ڳولهي ٿڪجي
ٿيڪ ٿي هو آبي کان لڪري وڃي ۽ شري بالينات
جهت هٽي لڳو. هو ڏانهن واپس وڃڻ وارو ٿي
رو کي شري بالينات ٿي ڪڙڪندو ڏٺو ته پٿرو جو
پاڻ ڇڪائڻ لاءِ ٺهڪ ڏنائين. ماڻهو ۽ جي ڪٿا جو آواز
ٻڌي پٿرو گروهه کي ڇڏي ڏنو ۽ جتان ٺهڪ اچي رهيو
هو ان طرف ڊوڙ ڏئي ليڪن کيس ڪٿي ڪو به نظر ڪونه
آيو هو، عجب ۾ پئجي ويو. هن پاڻي ۽ کي پڳوان واپس
جو روشن ڪيئن ٿئي؟ جڏهن پاڻي ۽ جا پاڻ لاس ٿين
تڏهن کيس پڳوان جو روشن ٿئي.
پٿرو رڙ ڪئي، ”تون ڪير آهين؟ سامهون ڇو نٿو
اچين.“ ليڪن واپس گروهه کي نه ڳالهائڻ ۽ چپ چاپ
وهڻ جو وڃڻ ڏٺو هو. ان ڪري هن ڪجهه به ڪونه
ڪيو ۽ چپ رهيو.
پٿرو وري چلائي چوڻ لڳو. ”اڙي! ڪير آهين
تون؟ سامهون اچ. هاڻي تون ويندين ڪيڏانهن؟ پٿرو
جي ڦندي مان ڪوئي به ڇڏي نه سگهيو آهي.“ مان انهي
ٿر لهندو خالو ڪريان.“ گهڻي رڙ ٿي ڪيائين
پٿرو کي ڪو به نظر نه آيو نڪو ڪنهن جواب ڏنو.
پٿرو کي به ڪٿي ڪيو هو سو پاڻي ڇڪجي
بالينات جي ڪٿي ۾ واپس وڃي وقت پهتو هو.
پاڻ ڪونه واپس آهي پر مرن واري کي پاڻ وقت

ڪرڻا ڪندو پُٿرو راکاس سري ٻالڀاٽ ڇي
ي. ٿي آيو سندس لڪ جون لاسون نڙي ٻڌون
ن. سندس من ۾ اڇي رهيو هو ڀڪ ٿي ڀڪ هتي
و انسان آهي، اڄ نه ڏوڏي جو ڏهن آهي. ضرور
هو هٿ اندر هو ڏاڍو خوش ٿي رهيو هو. اڄ
ڏوڏي ۾ هن پنهنجي گردن کي پڙ ٿام به ڪونه ڪيو.
اڇن سان اٿاڻو ٿي چيائين، ”گردن هتي مولڪي ماڻهو
ڇي ٻڌو اڇي رهي آهي. شايد اڄ توهان ڇي ڪٿي
۾ ئي ڪير آهي. ڪوئي آهي نه مولڪي جلدي ٻڌارو.“
ٻا ٻالڀاٽ هن ڇي اها ڳالهه ٻڌي سمجهڻ سان چيو،
”هتي نه پنهنجي ڏپ کان ٻڌون ۽ ڀڪي به ڪونه ٿا
اڇن ٿون ماڻهو ڇي تو ڳالهه ڪرڻ. هتي نه مان ٿي
آهيان. ٿي ماڻهو هڪڙو جو ٻيو ٿي پيو آهي.“
هتي ڪو به ماڻهو ڪونهي.“
نه ڪن پُٿرو راکاس پنهنجي لاسن کي اڃان به ٿڌاڻا
رهيو هو. هن کي ڀڪ هتي نه. اڄ ماڻهو ٻڌو اڇ
رهي آهي. هتي ضرور ڪو لڪل آهي. گريهي ڇڏي
”مولڪي نه اڄ ماڻهو ٻڌو اڇي رهي آهي. اڄ
به ڏاڍي لڳي اٿم. جيڪڏهن نه ٻڌائينداسن ته مار
ٿوڪي ٿي ڪاٽيندس.“ ائين چئي هن ڏوڏي
ڇو طرف به ٿي ڦهرا ڏنا. سڄي ڪٿي ڳولائين
ڪٿي به ڪو ماڻهو نظر ڪونه آيو. ان هولي به

ٺوڪي وري تڙ جوان نه ٿون جلدي هن ٻوٽي مان هليو وڃ.

رامدرو جيءَ همت سان چراب ٿورو - ”مان ڪري آهيان. ڀڄڻ سان منهنجي خالڊان کي داغ لڳي ويندو، صرف ٻوٽي هڪ رات رهڻ ٿورو. مان صبح ٿيندڙي هتان هليو ويندس.“

شري بالڻامت هر ڏينهن رامدرو جيءَ هي سندر موهندڙ ڇهري ٽالهن ٺاهي رهيو هو. رامدرو جيءَ لاءِ هن جي دل ٽپا سان ڀرجي ويئي. هن رامدرو جيءَ کي ٻيو به واريو ۽ مٿي تي هٿ ڦيري چيو - ”ڀڄا! رات جو هتي رهڻ لاءِ ليڪ ناهي. هتان ڀڄي وڃ.“ رامدرو ٻيڙو ڪري ٿورو اڳتي ڊوڙيو ۽ ٿڙام سان ڪري ٻيو. رامدرو کي ڪرايل ٿڙي بالڻامت ٿوڻي چڙي ڊوڙيو ۽ اڳي رامدرو کي ڪرڻ ۾ ڪمائين. ٿوڻيءَ جي وٽ هٿ ۾ کڻي ڪجهه منتر پڙهي رامدرو جيءَ جي ڪن ۾ ٿوڪ ٽالهن، پيهنجا پتي هٿ هن جي مٿي تي ڏيري ڏيري ڦيرائڻ لڳو. ڪن ۾ منتر پڙهڻ سان ۽ مٿي تي هٿ ڦيرائڻ سان هاڻي سندن ڪرو ۽ شس جو ٺاڻو ٺاهڻ لڳو.

شري رامدرو چوڻ لڳو - ”مهراج! مان ڪرو شرڻ ۾ آيو آهيان ٺوهان شرڻ آڻي جي لڄ رکڻ. مان ٺوهان جو شس رامدرو ٺوهان جي چوڻن ۾ ٺاڻام ٺو ڪرمان ٺاهڻ لڳو.“

ٿوڪي وري ٿو جوان نه ٿون جلدي هن ٻوٽي مان هليو وڃ.

رامدو وڃي ۽ همت سان ڄڻاڻ ڏنو. ”مان ڪري آهيان. ڀڄڻ سان منهنجي خاندان کي ڏاڍو ٺڳي ويندو. صرف مرڻ کي هڪ رات رهڻ ڏارو. مان صبح ٿيندائين هتان هليو ويندس.“

شري بالڻاڻ ڪر هر رامدو وڃي ۽ جي سندر موڙيندڙ چهرن ڏانهن ٺهاري رهيو هو. رامدو وڃي ۽ لاء هن جي دل ڏما سان ڀرجي ويئي. هن رامدو وڃي ۽ کي ٻي وهاريو ۽ مٿي تي هٿ ڦيرائي چيو. ”اڃا! رات جو هتي رهڻ ٿو لاء لڳ ٺاهي. هتان ڀڄي وڃ.“ رامدو ٺهاريو ڪري ٿورو اڳتي ڊوڙيو ۽ ڏڙام سان ڪري پيو. رامدو کي ڪراڻ ڏسي بالڻاڻ ڏوٽي ڇڏي ڊوڙيو ۽ اچي رامدو کي گونڊ ڪڍيائين. ڏوٽي ۽ جي رڪ هٿ ۾ کڻي ڪجهه مٿر پڙهي رامدو وڃي ۽ جي ڪن ۾ ٿوڪ ڏنائين، پنهنا پئي هٿ هن جي مٿي تي ڏياري ڏياري ڦيرائڻ لڳو. ڪن ۾ مٿر پڙهڻ سان ۽ مٿي تي هٿ ڦيرائڻ سان هاڻي سندن ڪرو ۽ شش جو ٺاڙ قائم ٿيو.

شري رامدو ڇوڙ لڳو. ”مهراڄ! مان ڪرو شرط ۾ آيو آهيان ٺوهان شرط آئي جي لڄ رکڻ. مان ٺوهان جو شش رامدو ٺوهان جي چوڻ ۾ ٺاڻام ٿو ڪرمان ڇاڪاڻ ته.

اڄ پٿرو راکاس ۾ سرور الڪ آئي ۽ چٽا جو دڪو
وڌ ڪيو.

هو سڌو رشي بالينڪ ۾ آيو ۽ پٿرو، بابا بالينڪ
۽ مڻهي ڏوٽي ۽ ٽي واهي ٽهيا ڪري رهيو هو.
رامندرو ۽ ٻئي هنن کي لمسڪار ڪيو ۽ ڏيرج سان پڇيو،
”مهراج! هتي مڻهي لائي نه ڪانه آئي آهي؟“
بابا بالينڪ اڇاڪ ۽ الڪ ۾ آواز ٻڌي وائڙو ٿي وار
۽ پڇيائين، ”بالڪ! تون ڪير آهين؟ هتي ڇا ڪري
ڪري آيو آهين؟ تون هتان جلدي هاءِ وڃ.“

رامندرو ۽ ٻئي لهر لا سان عرض ڪيو، ”مهراج، راند
۾ مون زور سان لائي اچا ٿي نه اچي هتي ڪري آهي.
مان ٻه-ٽي ڀيرا اچي هتي پهتو آهيان. هٿڙو ڇوڙاڪ
جهنگل ڏسي مان گهرائڻي وار آهيان. هڪ رات لاڻ
ڪرڻا ڪري پاڻ وقت شرط ڏار.“

بابا بالينڪ لائي ڏيندي چيو، ”هي آهي ٽهڻجي
لائي. هاڻي تون جلدي هتان هاءِ وڃ.“

رامندرو ۽ ٻئي چوڻ لڳو، ”مهراج! راند ڏاڍي ٿي
چڪي آهي. آسمان ۾ ڪارا بادل چالڻ ڪري
وڌيڪ اولهه ٿي چڪي آهي. ڪوڻ نه ٻئي ڇهڪي
برسات اچڻ واري آهي. وڃان ته ڪيڏانهن وڃان
موندجي نه رستو نه نظر ٿو اچي.“

ٽڏهن به وري بالينڪ چيو، ”پيارا بالڪ! مار

ڏيئي ڇوڙ لڳو، ”راڻي صر ڪر. اٿرو ڏکي
۽. اسانجو رام ڪپور ڪو مهراڻي ٻالڪ ڪرڻو.
ات شري دوار ڪاٺڪ جو اوتار آهي. توکي نه
نمبر آهي نه هو ڪير آهي. هر ٻين هر رکڻڪ
ي. ڪر به هن جو وار ونگو نٿو ڪري سگهي.
لي سون اهڙا پٿر واکاس هجن. ٻيهجي دل کي
ارج ڏي. اچهو ٿو راندو اچي.“ راجا راڻي کي
آٿت نه ڏنو پر سندس به دل سڀي وڻي هئي. ماءُ
جي مٿا، راڻي پيڙاڏي کي صر به وهڻ نه ڏني.
هر هر ٻيچڻ ٿي ٿي وڻي. راندو هي موهڻي صورت
هر هر سندس اکڻ سامهون اچي ٿي اچي، سوچي
رهي هئي. مڀندو لال ڪڏهن ڪٿي اڪيار رهي نه
سگهندو آهي، ٻڌندو آهي. الاڻي اٿي ٻڌي نه وڃي.
هڪ نه لڳي هوندس. الاڻي ڪير ڪٿي وٺس يا رستو
پلٽي وٺو. هاڻي نه ڏاڍو پٽڪندو هوندو.“ سڄي
مٿل به ڪمپڻ به روئي ڪونه کڏي. اهل به دل ٿي
پٿر رکي هر هر ٻاهر ٺاهي رهيو هو. ڏاڍو پریشان هو
جڏهن ڳوٺ ۾ ڳالھ، ٺاهي وڻي نه سڀي کي ڏاڍو
ڏک ٿو نه رام ڏاڍو ڪم ٿي وٺو آهي سڀي سڄي
ڄاڻندا رهيا.
هو ڏاڍين رام ڏنو نه ٻيائو ڪري هن پاسي هليو
هو. هن جي ڪم ۾ نه آهي ڏهاڙ وارون ڳوٺ لائڻ
ڳالھون ڪونهي رهون هون. هن اهر نهجه ڪ

۵۳
اڄ پترو راڪاس جو ضرور اٿي جيتا جو نه
وڙ ڪيو.

هو سڌو رشي بالينات جي آشرم ۾ پهتو. بابا بالينات
منهنجي ڌوڻيءَ تي ويهي ٿيسيا ڪري رهيو هو.
وامندو جيءَ هنن کي نمسڪار ڪيو ۽ ڌيرج سان پڇيو،
”مهراج! هتي منهنجي لائِي نه ڪانه آئي آهي؟“
بابا بالينات اڇاڪ ٻاڪڪ جو آواز ٻڌي وائڙو ٿي ويو
۽ پڇيائين، ”ٻاڪڪ! تون ڪير آهين؟ هتي ڇا-ڇا
ڪري آيو آهين؟ تون هتان جلدي هليو وڃ.“

وامندو جيءَ نمراڻا سان عرض ڪيو، ”مهراج، راند
۾ مون زور سان لائِي اڇلائي نه اچي هتي ڪري آهي.
مان ڳولهي ٻڌو اچي هتي پهتو آهيان. هٿڙو خودڪ
جهنگل ڏسي مان گهٻرائجي ويو آهيان. هڪ رات لاءِ
ڪرپا ڪري پاڻ وقت شرط ڏيو.“

بابا بالينات لائِي ڏهندي چيو، ”هيءُ آهي منهنجي
لائِي. هاڻي تون جلدي هتان هليو وڃ.“

وامندو جيءَ چوڻ لڳو، ”مهراج! رات ڏاڍي ٿي
ڇڪي آهي. آسمان ۾ ڪارا بادل ڇانڻجڻ ڪري
وڌيڪ اوندهه ٿي چڪي آهي. ڪوٺ به پيئي ڇهڪي
برسات اچڻ واري آهي. وڃان ته ڪيڏانهن وڃان
مون کي نه رستو به نظر نٿو اچي.“
لڏهن به وري بالينات چيو، ”پيارا ٻاڪڪ! ما

ٻئي چوڻ لڳو، ”راڻي صبر ڪر. ايترو دڪي
اسانجو رام ڪنڊو ڪرم معولي ٻالڪ ڪونهي.
ت شري دوار ڪالاف ۾ اولاد آهي. توکي نه
مهر آهي نه هو ڪير آهي. هو بن هر رکشڪ
ڪر نه هن ۾ وار ونگو نه ڪري سگهي.
سوين اڻڙا پٿرو راکاس هجن. پنهنجي دل کي
رج ڏي. اچهر ٿر راندو اچي.“ رانها راڻيءَ کي
لست نه ڏنو پر سندس به دل سُسي وئي هئي. ماءُ
هي ممتا، راڻي ميٿادي کي صبر ۾ رهڻي صورت
هر هر اچڻ ٿي ٿي وئي. راندو هي ٻئي، سرجي
هر هر سندس اکن سامهون اچي ٿي اچي، سرجي
رهي هئي. منهنجو لال ڪڏهن ڪٿي اڪبار رهي نه
سگهندو آهي، ٻچندو آهي. الائي اُتي ٻچي نه وڃي.
بڪ نه لڳي هوندس. الائي ڪير کڻي واس يا رستو
پلجي وڃي. هاڻي نه ڏاڍو پٽڪندو هوندو.“ سڄي
مٿل ۾ ڪنهن به روني ڪونه ڪاڏي. اجهل به دل ٿي
پٿر وڌي هر هر ٻاهر ٽپاري رهيو هو. ڏاڍو پريشان هو.
جڏهن ٻڌو ته ڳالهه ٿلهجي وئي ته سڀني کي ڏاڍو
دڪ ٿيو ته رام ڏاڏو ڪم ٿي ويو آهي سڀني سڄي رام
ڇڏندا رهيا.
هو ڏانهن رام ڏاڏو نه بڻايو ڪري هن پاسي هليو
ڪم ۾ هن جي ڪم ۾ نه آهي دٻار وارون ٻوڏاڻن
ڪم ۾ هن جي ڪم ۾ هن اهر لڏجه ڪم

۵۱
وڌرم ڏاڏو روڻ لڳو. کيس به ڀاءُ جي گم ٿي وڃڻ جو
تمام گهڻو دک هو. سڀ حال مائو مڙيادي کي سڏائين.
اهو ٻڌي مڙيادي گهٻرائجي ويٺي دل ۾ وڇاڙ آيس ته
ضرور رآمدو پٽرو راکاس پٺيان وڌو آهي. راجا وقت
ماڻهو وڌو. راجا چو طرف رآمدو کي ڳولهن لاه لوڪر
ڊوڙايا جيڪي ڪافي ڊار کانپوءِ نراس ٿي موٽيا.

راڻيءَ کي چيائون، ”مائو! اسان کي ته رآمدو جو
پٽو پئجي نه سگهيو آهي. خبر ملي آهي ته هو پٽرو
راکاس جي زمين تي وڌو آهي. اتي وڃڻ جي
ڪنهنڪي به همت نٿي ٿئي.“

اهو ٻڌي راڻي مڙيادي جي دل ڀرجي آئي. هو
زار زار روڻ لڳي. راجا کيس آڻت ڏيڻ لڳو ته رآمدو
پاڻيهي گهر موٽي ايندو تون صبر ڪر. ليڪن مائو جي
دل کي ڪوئي آڻت نٿي آيو. هو اوجنگارون ڏيئي
چوڻ لڳي، ”اڙي! منهنجو لعل الاڻي ڪيڏانهن وڌو
هلي. ڪير کيس جلد وٺي اچي مونسان مڻائي. پٽرو
راکاس ته هن کي ڪونه پڪڙي وهاريو. ڪير به
ڪونهي جو منهنجي پٽ کي ان راکاس کان ڇڏائي
اچي. الاڻي ڪهڙو حال هوندس. الاڻي ڪٿي هوندو.“

راڻيءَ جا وڏاڀ ٻڌي راجا کي به روڻ اچي وڌو.
راڻي مهل کان ٻاهر ڊوڙڻ لڳي ته مان ٿي رآمدو کي
وٺي اچان. سڀيئي کيس روڪڻ لڳا. راجا اجهل کيس

جيءَ ڪي نبي اُتي ڪٿي اچي هئي. وامداد هي
سڳو. ”پاڻي! مري ۽ ڏٺو ٿو لڳي. آها ۽
واڪاس جي زمين آهي.“ جهڪڙهن ٿڌو وڃان ۽

هارائي بزدل ٿيندس. تنگ ڪرڻ جو بهانو ملي
چوڪرن کي وامدادو کي ڪٽڻ پري هلي وڃي
سون ڳولهي اچي ٿو يا نه. ان کان سواءِ مريءَ جي
الهي آها ۽ ڏسون ان پاسي وامدادو ڪٽڻ ٿو وڃي.
جڏهن اُلي وڃڻ جي منع ٿيل هئي هنن سڀني گڏجي
وامدادو کي چيو، ”ها پاڻي اُتي ڪٽڻ لاءِ نه ٿو ڪري وڃڻ
ٿي ٿو ٿوري.“ اهڙيءَ طرح وامدادو اُتي ڪٽڻ لاءِ جهنگل
۾ هليو وارو. ڏاري ڏاري هو پري ٿيندو وارو ۽ اکين
کان اوجھل ٿي وارو. شام گذري سڌيا ٿي ۽ اوڻده
ٿيل لڳي ٿڌهن سڀني چوڪرن کي ڏاڍي حيراني ٿي.
سڀيئي چپ چاپ ڪڪي پهنجي گهر هليا ويا. هوڏانهن
راڻي مڃاڏي گهر ۾ ويهي پائون جي اچڻ جي واٽ
ٻاڙي رهي هئي. هر هر اچي ڏري ٿي ويهي مٿل
ڏانهن ايندڙ رستي ڏانهن ڏسي رهي هئي. ڏاڍي
پریشان هئي. رات ٿيڻ واري هئي پر چوڪرا ۽ آ
سوچيائين راجا کي خبر ڪرڻان. اڃا اهو سوچي ر
هئي ته پراڻن وارن ڏاڍو اڪيلو ايندو نظر آس. و
ٻوڪي اڪيلو ڏسي راڻي ڊوڙ ڏي هٻڪ لٽي آ
پڙيائين، ”وامدادو کي ڪٿي ڇڏي آ؟“

جي ڏهن ئي ٻهجي وار نه وڌي. صحت ڪڙي ٿيندي.
 هن ڳالهه کي بدلائيندي چيو: ”اسان کي ڪهڙي چٽا
 هٿ! پٿر واکشس نه اٿڙي ۽ جاءِ ئي رهندو آهي
 جتي ڪر نه ڪر نه وڃي سگهندو. اسان تي هٿي هٿي
 ڪر نه ڏپ ڪونهي. انهن ڪوٺن ۽ پٿرن وٽ ٻيو ڪم
 آهي ڪر نه ٻيو وٺن ڳالهه مان ڳالهڙو ڪندا. انهن کي
 نه ڪا ڳالهه ڪهي. واکشس ڪو اهڙو نشان ٿورو ئي
 ڪندو هوندو. هنن کي نه چوڻ لاءِ ڪجهه نه ڪجهه ڪهي.“

”هٿ! رام کي راول لاءِ پڙڪاڻا، مٿاڀار وڇاڻ
 انهن ڪوٺن جو ئي ڪم هو. پٿر ٺاهي انهن ڳالهڻن مان
 هٿي ڇا ٿو ملي. ٿورن ڇڏ انهن ڳالهڻن کي. هٿ مڏهن
 ڏوٽي ڪجهه کائي سمهي پو.“ رامي ڇوڪريءَ مانا جي
 اڃا ڳالهه نه هجي پر هن کي سڄي رات ٿله ڪونه آئي.
 سڄي رات سوچيندي هن پٿر واکشس کي مارڻ
 جو اُٻاءُ سوچي ورتو. هاڻي هن کي پٿر ڪرڻ جي
 موقعي جي تلاش هئي. صبح جو سٺان ٻاڻي ڪري
 نيار ٿي وڌو.

مانا ٻنهي ڀائرن لاءِ پٿر ڪٽي آئي نه رامي ڇوڪريءَ
 ان کي ڪاڻ نه دور رهيو، اک ڪٽي ٺهاريو نه ڪونه.
 مٿاڀاري هر هر رامي ڇوڪريءَ کي هٿ رکي پيار
 مان چوڻ لڳي: ”هٿ! ڪجهه نه ڪاءِ. ڏس نه مان
 پنهنجي لال لاءِ ڪهڙي نه سٺي مٿاڻي ڪٽي آئي آهيان.“

ور نه ٿيڻ وارو ناهي. انجو نه ڪو حل ٿيڻ
 ٿي. بنا ڪجهه آڀاء ڪئي اهو پٿرو راکاس ڪيئن
 ٿيندو. ضرور ڪجهه ڪرڻ گهرجي. ضرور ڪجهه
 ڪجي.”

اهڙيءَ طرح رآمدو پنهنجي منهن مسڪرائڻ لڳو.
 ٽائڻ کي آلت ڏيندي چيائين، ”پريو ۽ وشواس
 ڪر. ان جو ئي سمن ڪرايو. اهو ئي سڀني جا ڪشت
 ڪٽڻ وارو آهي. منهنجا پيارا! هاڻي جلد ئي رات
 روڻي انڌڪار ختم ٿيندو ۽ صبح روڻي سوڄهرو
 ٿيندو. لوهان جا سڀ دڪ دور ٿيندا. صرف هري
 سونڀ ڪرايو.”

شري رآمدو جيءَ جو آلت پريو جواب ٻڌي سڀ
 ڳوڻاڻا خوش ٿيا. هنن جي دل ۾ آشا روڻي جوت
 ڄاڳي. راجڪمار به ڪيترو نه ساهسي ۽ هڏ ڏوڪي
 آهي. جيتا جي آواز کي اهميت ڏنائين اسان لاءِ اهو
 به ڪيترو نه آلت آهي. خوش ٿي، دوارڪا نات ڪي
 جڳ، ’راج ڪنور جي جڳ، جا نورا هڻندا اڄهه جيءَ
 ن موڪلائي روانا ٿيا. اڄ ڪين وشواس هو نه ضرور
 ٿرو راکاس ناس ٿيندو.

ماتا ميٿادي ان وقت اتي حاضر هئي ۽ سڄي
 ٻڌي رهي هئي. ماتا ميٿادي کي اها بخوبي ڄاڻ هئي
 ۽ اڳي راکاس ۽ اهو پٿرو راکاس

اُجمل جي سنگهاسن ئي اچي براجمان ٿيو. پاسي ۾
 مهي سنگهاسن ئي سندس ٻئي راجڪمار واهي رهيا.
 اتي سواگت لاءِ پيٺل درٻار جا ماڻهو اُجمل جي
 سنگهاسن ئي وٺڻ کان پوءِ پنهنجن استائن تي واهي
 ويا. راڻيون مٿان درٻارن وٽ واهي درٻار ۾ چنڊ اُسر
 جو نظارو ڏسي رهنديون هيون. درٻار ۾ 'راجا اُجمل جي'
 جي جڳهه 'راجڪمار رامداس' جي وڏي آوڙ جا ٿئي جا
 آواز گونجي اٿيا. ماڻهو چنڊ دن جا گيت ڳائڻ لڳا.
 وڏن مٿن جا اُچار ٿيڻ لڳا. سڀئي رامداس جي وڏي
 چمار ٻي ڪامدا ڪندا ۽ اڳيان اچي کيس طرح طرح
 جون پيشائون ڏيڻ لڳا. چنڊ ڏينهن جو اُسر ٻورو ٿيڻ
 وارو هو نه پر ڪرن ٿڌو هجي آس پاس ۾ ڳولڻ جا
 ماڻهو درٻار ۾ اچي ڇلائڻ لڳا.

”مهاراج! اسان سان ظلم آهي. اسان جي ڳولڻ جي
 ٻارنهن ميلن جي مفاصلي تي پٿرو راکاس جو ٻپ اتر
 ۾ ٿيلجي وڌو آهي جو ماڻهو حراس وچان ڳوٺ ڇڏي
 ڇڏي رهيا آهن. پٿرو راکاس ماڻهو مرون جيڪي
 ڏسي ٿو کائي ٿو ڇڏي.
 ماڻهو ڏاڍا ڏکي آهن.
 آهه. چور.

١١
پڪر ٻڌجي وڃي. هنجي هٿن ۾ ڪڏهن انسان جون
نڀايون پيون لٽڪندون هيون ته ڪڏهن جانورن جا
ضوا ڪٿي پيو هلندو هو. سندس ذهن تمام ڊگها هئا.
اترو ڊگهو جو چٽ نه ڪو پڙ جو وڻ هجي. سندس
جٿائون گوڏن تائين لٽڪيل هيون. هر وقت پاڻيءَ
بدان خون پيئندو هو ۽ هڪ ئي وقت ڪيترن جانورن
کي پيٽ ۾ سمائي سگهندو هو. هن جي ظاهر ڪري
ماڻهو ڏاڍا ڏکي هئا. سندن ستن جي ڌرم ڪرم ۾
وڃڻ پوڻ لڳو. سڀئي ڏکي ٿي پريماڻا کي پڪارڻ
لڳا. ان وقت آڪاش واڻي ٿي. ”پيارا پڳتو! توهين
ڏکي نه ٿيو. رامداو جي روپ ۾ منهنجو اوتار آجمل جيءَ
جي گهر ۾ جنم وٺي چڪو آهي. توهين آجمل جيءَ جي
دربار ۾ وڃي پنهنجي دکن جو بيان ڪريو ته توهان
جا دڪ دور ٿيندا.“
پڳت ان واڻيءَ کي ٻڌي ڏاڍا خوش ٿيا. ان وقت
آڪاش ’جٿه رامداو جي‘ جي آواز سان گونجي اٿيو.
رامداو جي ان وقت سورهن سالن جو ٿي ويو هو.
اڄ هن جو سورهن جنم دن هو. شهر جي خاص رستن
۽ گهٽين کي دروازن سان سجايو ويو هئو. سڄي پڙ
۾ رنگبرنگي جهلندون ٿيڻ لڳل هيون. گهر ۽ دوڪا
پڻ باهران سينگاريل هئا. رڪي رڪي ڦٽاڪن چٽن
آواز اچي رهيا هئا. دروازن تي سونا ڪلش رڪي
هئا هڪ سڄي ڪرڻ سان جڳمڳائي رهيا هئا.

ٻيو لکي انهن قدر تي نظارن جو جن ۾ سر ۾ جهڙي
پيا ساهل هئي. وڻ ٺٺ سڀ سگي ويا. صرف
رو راکاس ئي اتي رهڻ لڳو.

ان مرمڪ راکاس مارواڙ جي ڪيترن ڏولن کي
بلن ۾ اُچاڙي ڇڏيو. ڪنهن جانور کي نه ڏندھ ڪرڻ
ڏيندو هو پر ڪو انسان به ڏيندو هو نه ان کي کائي
ڏيندو هو. جيڪڏهن ٻلجي ڪو مسافر اُتان لنگهيائو
هو نه واپارو ڏندھ ڪرڻ بهيندو هو. ٻين ڏينهن
پرو راکاس کي کائڻ لاءِ ڪجهه نه ملندو هو آس پاس
هي ڳولن ۾ ڳڙي ويندو هو ۽ کائڻ لاءِ هيڪي نه
ملندو هوس کڻي هليو ويندو هو. ان ڪري مارڪون
ڳڙھ هي آس پاس پئرو راکاس حراس ٺهلائي ڇڏيو.
ماڻهو ڏاڍا اربشان ٿي ويا.

انسان پنهنجي ڪرم سان ئي فرشتو يا داولا پئجي
ٿو. راکشي ڪرم ڪندڙ جو من نه ڪٺو ٿيندو
آهي پر ڇورو به پيالڪ لڳندو آهي. منجو عورڪو
ڪرلب انسان کي راکشي ٿيندو آهي. ڪنهن کي
مارڻ ۾ به کيس دٻا نه ايندي آهي. مگر پئرو راکاس ۾
هڪ ڳالهه ضرور هئي ته هو صرف سراپ جي ڪري راکاس
ٻڌو هو. کيس لبت ان جوڻ کان چوٽڪارو ملڻو هو.
هنجي ڪاري بهالڪ جهڙي ٿي وڏا وڏا ڏند ٻاهر
نڪتل هئا، شرير ڪافي ٻاري هوس. هنجي مٿون
سان رنڪل هڻن، چمن ۽ ڏندن کي ڏسي ٿي ماڻهو

ڀاڳي ٻڌو. جل اڀان ٻي ڏار هئي وٺس پتر هڪ
ڦٽاڪ راڪاس ٻي روپ ۾ اچي رشيءَ جي چرلن
ڪري زار زار روٺا لڳو.

ن چرين جي جوش ۾ - لهو ڪار جي اي هوش ۾،
پئي وار گهور ۾ دوش ۾ - پوءِ الڌ چئن الڌا ليا،
پئي سوڌي واٽري - ڏس ڪيئن وڃي اوچوڙ ٻيا.

هو روئي اهڙي ڪرڻ لڳو - ”گر دوا! اهڙو پيانڪ
سراپ نه ڏيو. مان اڳيان وس پاپ ڪري وائس.
منهنجي اُڏي پرشت ٿي وئي هئي. ٺوهان سموت
آهيو، مڙڪي معاف ڪراو. مون ٿي ڏاڪراو. مڙڪي
جهن ڏان ڏار. منهنجو سرار جلي رهيو آهي. مڙڪي
پڇاڙو! گر ڏار منهنجي رکشا ڪراو. اهڙيءَ طرح هو
رشيءَ جا چن پڪڙي روٺو رهيو.“

رشي اڏول هو. ڪروڙ مان چيائين، ”ٿو اڏو
ڪهه ر آهي - منهنجو سراپ اڃا به وڻندو. ٺوڪي
پنهنجي ڪيل پاپ جو ڦل پوڳڙ ٿي پوڻدو. منهنجو
اڀاڻ ڪميا ڪرڻ اوکي راهي. منهنجي پڇاڙا پ
ڪري ايترو ضرور ٿيندو جو جڏهن پڳوان راءِ ڏو
اوتار وٺي هن پرتويءَ ٿي ايندو، تڏهن منهنجو اڏار
ٿيندو. منهنجي مڙيءَ جو ڪاڙو به منهنجو شش ٿيندو.“
ايترو چئي رشي ان آشرم جي اڀاڻ ٿي وڃڻ ڪري
اتان هليو وڃو. ان بعد اُتي لڪو ان لاءِ جو ڪو لڪا

کيئن لکائيدي؟ آخر نه کلي، ٻولندو.

برهمڇارڻي همت ڪري پڇيالاپ ڪرڻ لاءِ رشيءَ
وٽ ويٺي. ڏکي ڏکي هڪندي برهمڇارڻي ڪري ڳوٺ وار
جي چوڻن تي ڪري پئي: ”ڇيائين، ”ڳوٺ وار! منهنجو
ڏرم پرست ٿي چڪو آهي. مان پاڻ آهيان، اوهين
جيڪا سزا چاهيو مولڪي ڏيئي سگهو ٿا. منهنجو سڀ
ٿئي چڪو آهي.“ اٿس چئي هره زار زار روئي لڳي.
ڳوٺ وار جا چوڻ سندس آٿس سان ڏوٻجي رهيا هئا.

رشيءَ برهمڇارڻيءَ جي مٿي تي هٿ رکيو: ”گهٽ
سان گهٽ ڇيائين، ”بت، ڏکي ڇو ٿي گهٽ؟ تنهنجو
پاپ تنهنجي پڇيالاپ جي آٿس سان ڏوٻي وار آهي.“
ان وقت رشيءَ جي آڻيروان سان هن جي پٺت ڇو پاپ
ختر ٿي وارو.

ٿوري دير کان پوءِ رشيءَ جي اکين مان ڪروڙ جا
الا لڪرڻ لڳا. هنجي ڪروڙ کي ڏسي سڄو آڻيرو
ڪٽي آيو. ٻرندڙ اکين سان گرجندي چيائين، ”اهو
پاپي ڪير هو.“

برهمڇارڻيءَ ڪمبدي چيو، ”وٽس بتو. ڳوٺ وار!“
رشيءَ ڪرمندل مان نڪل کڻي ٿي پيرا مٿر پڙهي
تي بيلان اڇلائي ڇڏيو. ڪنهن کي خبر هئي
پتر سڀاڻي ڪرو مٿر وٺي ڪرو: ڇو سڄو شش
يا سندس ڪروڙ: تنهنجي اڳيان وس سراب

ڏي پهراس آشرم جون ٻه هجڙا ٿيون. ٽي به ڪار به کان
 ارغ ٿي وينداون هيون پوءِ ئي ٻه هجڙا ٿي به ڪرا
 لاءِ ويندا هئا ڇاڪاڻ ته تلاءَ هڪڙو ئي هو. اڄ وٽس
 پتر جي پراڻڪا هئي. ان ڏينهن وٽس پتر ڪرو مٽر
 جي موشين به وقت کان اڳي ٿي به ڪرم کان فارغ ٿي
 سنان لاءِ وڃي تلاءَ تي پهتو. اتي جو واٽور ٿي ڏسي
 وانڙو ٿي وارو سندس من قابو مان نڪري وارو. ان
 وقت ٻه هجڙا ٿيون تلاءَ به سنان ڪري رهيون هيون.
 هن استريءَ جي روپ به اهڙي سندس اڳ ڪڏهن
 ڪانه ڏٺي هئي. ان سندس ٿي ڏسي وٽس پتر
 پنهنجو پاڻ ڇڏي وارو آشرم جي مرادائن کي ڇڏي وارو.
 پاڻ تان ظابطو وڃائي واپسي رهيو. ڪاٺيءَ وارو
 جادو کيس ڇڪڻ لڳو. هو ڏاڍي ڏاڍي ڀاڙيءَ به گهڙي
 وارو. شيطان هن کي هر هر ڪاٺي رهيو هو، باهه
 ڪپهه ملن ته ڪپهه سلامت رهي نه سگهندي آهي. وٽس
 پتر هڪ سناري ڇيو هو. هو پنهنجي پراڻڪا
 اسٽل رهيو. هڪ ٻه هجڙا ٿي جي پراسان وڃي پهتو
 ڪار جي انڌوس پاپ ڪري ويٺو. پراسان پنهنجو
 پاپ کي لڪائي سگهي ٿو، لڪن ٻاري! ٻاري پنهنجو
 پاپ کي لڪائي سگهي. آخر هن جو پاپ
 ڏينهن ظاهر ٿي پوندو آهي. ان ڪري ٻه هجڙا
 ڏي به ٿي، هاڻي ڇا ٿيندو. هر ان پاپ

ن ٺٻڙ آڙ چاڏيان . منهنجو آوهان کي عرض آهي

کي گرو منتر ٺار .

شيء چو ، ” ٻٽرا! گرو منتر آئين ٻٽن مان ڪن

آهي . توکي هن آشرم ۾ رهي سگهيا وڃي ٿو .

ن مان توکي گرو منتر جو لائق سمجهندس پر نه آهي .

ي گرو منتر ملندو . تون اتي اچي هن آشرم ۾ ره .

ان ٺٻڙن کان آهي اهر وائس جو ٻٽ آشرم ۾ رهي

اوڪ جهڙن گدارڻ لڳو . هو آشرم جاسپ ٿي پالهندو

هو . اهر گروءَ خوش ٿي کيس گرو منتر ٺٻڙ ڏيئي ڏنو .

جيئن ٺٻڙن کيس منتر ملڻ هر ان کان هڪ ٺٻڙن اچي

اهڙي گهٽيا ٿي هر گرو منتر ٻڌوان کيس سزا ٿي ملي .

هي ايسالي من ٺٻڙو ڇڏي آهي . ڇڙواڳ ٺٻڙي

واتگر پيو ٺٻڙي . هن ماڻا جي وس ٿي ٻهٽر جهڙن

وڪارن ۾ وڪڙي اوڙاهه ٺاهڻ لڳو ڪلهي وڃي .

ان ٺٻڙي کي گمان روپي تمام سان ٿي وس ڪري

سگهجي ٿو پر ڪي ٿورا ان کي وس ڪري سگهن ٿا

اگر گروءَ جي گمان کي شش لغو هڻائي نه گرو واپارو

ڇا ڪندو .

ساڄا سگر ڪيا ڪري - جڏهن سڪون ۾ چوڪ

انڌي هي انڪه لائڻي - جيئن ٻائس اڃائي ٺوڪ

ٻٽو وائس جو ٻٽ ۾ پاڻ کان خابطو وڃائي وڃي

ٺٻڙيا شوم هو ٺٻڙ هر نه ڪڪڙ جي ٻالڳ

پٿرو راڪاس ۽ اُن جو انت

گرميءَ جي موسم ۾ راجستان ۾ پاڻيءَ جي تمام گهڻي
لڳي رهندي آهي. برسات نه پوڻ ڪري ڏکڻ ۾ پوندو
آهي. انسان، پسون ۽ ٻڪري چل لاءِ پيا لڙڻ لڳا آهن.
پٿر روڻجڻا جي ڀرسان پوکڻ ڳوٺ جي اتر طرف
هڪ ٻهاڙ آهي. ڪنهن سمي ٻهاڙ جي اتر اوڀر طرف
هڪ آشرم هو. اُتي آشرم ۾ هڪ رشي ٿيسيا
ڪندو هو، رشيءَ جي ٿيسيا جي بل سان اُتي
پاڻيءَ جي ڪٻاڻ ڪم ڪانه هئي. اُتي ٻهاڙ تي نه
گوناگون گل - ڦل وڻ ٿڻ هئا ۽ چوڌاري ساوڪ لڳي
پيشي هئي. ٻڪري مليون لائون لڌندا هئا ۽ شڪاري
جانور به شائستيءَ سان آشرم جي ڀرسان اچي وڙام
ڪندا هئا. ڪيترا راجڪمار ۽ ڪيائون اُن آشرم ۾
رشيءَ وٽ سکيا وٺڻ ايندا هئا. سکيا پوري ڪري
گرو منتر وٺي واپس هليا ويندا هئا.
هڪ دفعي اُتي هڪ وڻس جو پٽ گرو منتر وٺڻ
لاءِ آيو ۽ اچي رشيءَ کي پرڻام ڪيائين. اُن وقت رشي
ٿيسيا ۾ لين هو ان ڪري اُتي رهندڙ شين هن ۾
آدرپاءُ ڪيو. گروءَ جي ڏيان کلڻ تي کيس مهمان جي
اچڻ جي خبر ڏني ويئي. رشيءَ مهمان کي گهرايو
وڻس جي پٽ رشيءَ کي پرڻام ڪري ويٺي ڪٿي
”مهراج! مون وٽ ڪافي ڌن آهي. اُن مان آڻ

ولاڻن نه ڀلجي ٿا ڀون مان نه ٻهولي درزي آهيان.
ن دوسي معاف ڪريو. آئينده وري اهڙي غلطي
ڪونه ڪندس. سوهان نه ٻانهن کي ٿارڻ وارا آهيو.
پهچو نه اڄ اڌار ڪري ڇڏيو آئون. توهين ڏانهن آهيون.

اڳي درزيءَ کي وري راندو ٻالڪي جي روپ ۾
والد ڪندو نظر آيو. مڻاڻي درزيءَ کي ٻوش ٿي
پس اشرافون انعام ڏيئون. درزي ٻوش ٿي آيس
ڪندو مڃل مان هاءِ وڌو.

اهو گهوڙو ٻه نه ڪروڙ پاڻ هو جنهن تي ٻگوان
سواري ڪندو هو. پنهجي سواميءَ کي سڃاڻي ٻوڙ
ڪيو. هر ٻيلي گهوڙي جي روپ ۾ سدائين راندو ٿو ٿئي
مان ڪڏهن لڳو. راندو جي هميشه گهوڙي
سواري ڪندو هو.

اهڙو آهي ٻوڙ ڏهن ڏهاڙ جنهن درزيءَ کي ڏو
ڏٺو کيس چمڪار ڏيکاري آئينده لاءِ امالدا
سيکاري. راندو ٻه هن ٻوڙيءَ تي ٻانهن کي
ڊپ لائڻ لاءِ اوتار ورتو هو.

د رزي ۽ ګي اونداهي ګوري مان ګډي اچو
ماښون د رزي ۽ ګي ګوري مان ٻاهر ګډو. د رزي
محل پر آيو ۽ اچي راندو جو روشن ګيائين. ټټي
مټ جوړي عرض ګيائين، ”پرېو! هي ۽ مصيبت مون
مټان ئي وجهي هډو. پرېو ګو اوهان ګي ګو، مليو؟
آخرو مولکان ګهڙو اڀراند ٿيو جو هي ۽ سزا ڏلو؟“

د رزي ۽ ګي راندو مسکرائي چيو، ”د رزي،
نو ګهڙو لاهو پر لږي ګي آهي. نوکي محل مان
نوان ګهڙا اندر وجهي لاء ڏا ويا. اهي رګي نو هن
پر پراڻا وڌا آهن ان جو ځل نوکي پوځو پرېو. ګهڙو نو
لما سندر لاهيو آهي.“

هن کان پوء ګڏهن به پراڻان ګهڙن جو ګهڙو
ناهيديدن به ڏاډو ګشت پوځو بوليدو. مولکي هي
ګهڙو ڏاډو پسند آهي. ټټي رګي جي ريشمي ګهڙي
مان لټل نه هیکاري وڌيک سندر نو لږي. هالتي
هي ګهڙو ”ټټو ګهڙو“ سان مشهور ٿيدو. منجهجي
هي ټي سوري ٿيدو. اڄ کان پوء ماڻهو منجهجي
پوڄا ئي ګهڙي جي ګهڙي جي به پوڄا ګډا.
چتي هي رهندو آئي مان به ضرور هوندس.“

د رزي اهو چمتو ګڏسي راندو جي ۽ جي چران
پر ګري پيو. پنهجي پل سويکار ګري ۽ رض
ګيائين، ”هي پرېو! هن ماڻا ګري نه وڌا وڌ

ٻاهر ڪڍو. ٻيو ڪو منهنجو وسيلو ڪونهي.“
اهڙيءَ طرح درزي ڏکي ٿي وريلاپ ڪرڻ لڳو.
رڪڪ ٿي چيائين ته ”هي راجڪمار وامداتو اگر
مددي مهل ۾ نه پهچندس ته مان هن ڪٽاريءَ مان
منهنجو ٻاڻ ڪي ختم ڪري ڇڏيندس. هي الزام مون
کان اڀرندو. اهڙي بدناميءَ کان نه ٻراڻ
ٿيڻي چڏيندس.“

هن کي ڏکي ٿي وڃي وامداتو ان وقت ئي گهوڙي
سوڌو اڻڻ ۾ اچي پهتو. مهل جي اڻڻ ۾ ڪهڙي جي
گهوڙي مان والد ڪري رهيو هو. اوچتو هڪ ڏاڍي
جي نظر وامداتو تي پئي. ڏوڙندي وئي؟ مانا مڻڻ
کي چيائين. مهاراڻي! مهاراڻي! ”اما ڪنور ٻاهر اڻڻ ۾
گهوڙي مان والد وٺڻ ڪري.“

اهو ٻڌي مڻڻڻي ڪدم ڏوڙندي آئي. ٻي
وامداتو کي ڏسي ڪڍ ڪڍ ٿي ڏوڙندي وئي. ”مه
راجڪمار! منهنجا اهل.“ انهن چئي ڪٿي ڪس جا
سان لائين. ٽپي لوڪ پلجي وئي. وامداتو کي
مڻڻڻي کي ڪيترو آندو آيو ته هڪ مانا ئي
ڪهڙي ٿي. راجا اجمل به خبر ٻڌي ڏوڙندو آيو
مانا جي چاليءَ سان لڳي هالڪ مسڪرائي رهيو.
راجا اجمل به ڪٿي ڪس چاليءَ سان لالو. ڏاڍو
درزيءَ جي هادي ڪري امداتي.

د رزي ۽ ګي اونداهي ګوري مان ګډي اچو
سپاهين د رزي ۽ ګي ګوري مان ټاهر ګډو. د رزي
په مهل ۾ آيو ۽ اچي رانديو جو د رشن ګيائين. ټي
هت جوړي عرض ګيائين، ”پرېو! هتي ۽ محيبت مون
مٿان ئي وجهتي هټو. پرېو ګو او هان ګي ګونه ماريو؟
آخر مولکان ګهڙو اڀراند ٿيو جو هتي سزا ڏنو؟“
د رزي ۽ ګي رانديو مسکرائي چيو، ”د رزي،
نو ګهڙو ټاهر ۾ لږي ګي آهي. توکي مهل مان
نوان ګهڙا اندر وجهي لاء ڏنا ويا. آهي رګي ټو هن
۾ پراڻا وڌا آهن ان جو ټل توکي پوځيو پرېو. ګهڙو ټو
ټامر سندر ټاهيو آهي.
هن کان پوء ګڏهن به پراڻن ګهڙن جو ګهڙو
ټاهيدن نه ڏاډو کشت پوځيو پوندو. مولکي هي
ګهڙو ڏاډو پسند آهي. ټيلي رنگ جي ريشمي ګهڙي
مان ټهيل نه هيکاري وڌيک سندر ټو لږي. هالي
هي ګهڙو ”ټيلو ګهڙو“ سان مشهور ٿيدو. منځه جي
هي ټي سوري ٿيندي. اڄ کان پوء ماڻهو منځه جي
پوڄا سان هن ګهڙي جي ګهڙي جي به پوڄا ګډا
جتي هي رهندو ټي مان به ضرور هوندس.“
د رزي اهو چمتو ګډسي رانديو چي چي چي
۾ ګري پرېو. پنځه ټل سويکار ګري ۽ رځ
ګيائين، ”هي پرېو! هن ماڻا ګري نه وڌا و

ن ٻاهر ڪڍو. ٻيو ڪر منهنجو وسيلو ڪونهي.“
 اهڙيءَ طرح ڏورڙي ڏکي ٿي وڙلاپ ڪرڻ لڳو.
 ڪو ڪڪ ٿي. چيائين ته ”هي راجڪمار راندي اڪر
 ٿندي مثال ۾ نه ٻڌندس ته مان. هن ڪتاريءَ سان
 منهنجو پاڻ کي ختم ڪري ڇڏيندس. هي الزام مون
 کان برداشت نه ٿيندو. اهڙي بدناميءَ کان نه پاڻ
 بچائي ڇڏيندس.“

هن کي ڏکي ٿي رانديءَ ان وقت ٿي گهوڙي
 سوڌو اٿڻ ۾ اچي پهتو. مثال جي اٿڻ ۾ گهوڙي جي
 گهوڙي سان راند ڪري رهيو هو. اوچتو هڪ ڏاڍي
 جي نظر رانديءَ تي پئي. ڏورڙي وٺي ۽ مالا مالا
 کي ڇيائين. مهاراڻي! مهاراڻي! ”راما ڪير ٻاهر اٿڻ ۾
 گهوڙي سان راند وٺو ڪري.“

اهو ٻڌي مڻڻدي ٻڪڙ ڏورڙي آئي. ٻاهر
 رانديءَ کي ڏسي ٻڪڙ ٿي ڏورڙي وٺي. ”منهنجا
 راجڪمار! منهنجا اهل.“ ائين چئي ڪٿي ڪس ڇائي
 سان. ڏانهن. ٽپي لڙڪ ٻڌي وئي. رانديءَ کي ٻائي
 مڻڻدي کي. ڪيترو آندو آيو سو نه هڪ مالا ٿي ڇائي
 سگهي ٿي. راجا اچل به ڇو ٻڌي ڏورڙي آيو ڏانهن
 ته مالا جي ڇائيءَ سان لڳي هڪ مسڪرائي رهيو آهي.
 راجا اچل به ڪٿي ڪس ڇائيءَ سان لڳو. ڏاڍو خوش
 ٿي ڏورڙي جي. لڏڪري ٻڌي ڇيائين.

مير ڪونهي. مونکي خود به سمجهه ۾ نٿو اچي ته هي
 ڇا ٿي وار. ” راجا ڪاوڙجي چيو، ” مونکي سڀ
 خبر آهي. هيءَ سڀ پنهنجي حرڪت آهي. تون ائين
 ڪونه ٻڌائينداسين. ”

سپاهين کي حڪم ڪيائين ته هن درزيءَ کي جهل
 جي آونداهي ڪمري ۾ لڳين ٻڌ رکو جيئن راجڪمار
 ڪهر نه ٻڌجي وڃي. ”

سپاهين درزيءَ جا هٿ پير ٻڌي وڃي کيس آونداهي
 ڪوٺي ۾ بند ڪيو. ويچارو درزي ڪوئيءَ ۾ خوب
 روٽا لڳو. اتي راندو کي سڏ ڪرڻ لڳو، ”هي
 راما ڪورو! توهانجي پٽارجن سان مهل ۾ ڪنگره جا
 پهر ٺهي ويا. توهان جا چمتڪار نه ٻڌا اٿر. هي
 دوار ڪاٺاٺ! اوهان چمتڪاري اوتار آهيو. مون
 سوچيو ته مان هڪڙو سندو گهوڙو ٿو ٺاهي وڃان ته ڪو
 مهل مان سندو انعام ملندو. پر ڀرپور! توهان هي مونکي
 ڪهڙو انعام ڏنو آهي. توهان ته مونکي آفت ۾ وڃهي
 ڇڏيو. هاڻي ته منهنجا ٻار به سڀ هڪ مرندا. راجا
 منهنجو جادو سمجهي الائي ڪهڙي سزا ڏيندو. هي
 ناٺ! هاڻي ته توهان ئي منهنجي رڪشا ڪري سگهو
 ٿا. توهان ئي مونکي هن آفت کان بچائي سگهو ٿا
 هي دٻالو! هاڻي ته منهنجو اُڏار ڪراو. هن ڪش
 کان مونکي مڪتي ڏيو. مونکي هن ڪال ڪوٺڙي

باسي رامدهر چر درزيء كي بارچو

هڪ ڪرڻ جي ضرورت ڪونهي. نه ته ڪنهن لپو
گهرو ڏارو؟ ڪهڙي جو گهرو ڪڏهن اڏاڻو؟ پر
پاڻ سمجهڻ آهي هن لاءِ ڪا به وڏي ڳالهه ڪونهي.
پڪڙان پرتويءَ تي ئي سال بالڪ روپ ۾ گهر ۾ ئي
رهيو، هڪ ڀيرو ٻاهر گهٽ جي لاءِ اچي.

گهرو ۾ رهندڙن کي ڪٿي اڏاڻو اهر چمتو ڪار ڏسي
مڃندي ۽ ڏاڏن ڏاڏيون وائڻا ٿي ويا ته هي گهرو
رهندڙن کي آڪاس ۾ ڪيئن ڪٿي اڏاڻو، مڃندي
اچي ڪار ڏسي وائڻا لڳي. ”هائ! مڃندي لال کي
شاهه پورو ڪاڪاس ڪٿي وڃو. ڪڏهن وڃي وڃي
رهندڙن. اڙي! ڪوئي ڪس ڳوڙهي اچي. گهرو
مڃندي ڪي اڏاڻي. ڪڏهن ڪٿي اڏاڻي وڃو. ڪنهن
ڏسندڙن مڃندي لال کي.“ رائي پورو ٿي وئي.

لوڪر ڏور لڏا راجا اچي لڳي. وقت پهتا. راجا ڏور لڏو
محل ۾ آيو. رائيءَ جي حالت ڏسي ۽ رهندڙن جي
اڏاڻي وڃڻ جو ٻڌي راجا به ڏهائي وڃو. شاهه ڪا
دور ٿي جي چال آهي. هڪدم دور ٿي ڪي محل ۾
گهراڻي ڪس ڏهڪاڻي. ”سچ ٻڌاهه تو گهرو ۾ ڪهڙو
ڄاڻو وڌو جو مڃندي راجا ڪار ڪي ڪٿي آڪاس ۾
اڏاڻي وڃي آهي.“

اهو ٻڌي دور ٿي به دلڪ رهجي وڃو. هو پورو
”اڻ ڏاڏا! مان سچ تو ڇڏان مولڪي ڪا

۱۱
مد تي نه نه، گهوڙو ڪهي نه اهو ئي.

پلا زال هڪ، ٻار هڪ ۽ راجا هڪ، سو رآمدو نه
گهوڙو ڪٿي مٽي ئي ڪيو. مولڪي اهو ئي گهوڙو آڻي ڏنو.
ڪاٺ پٽ ڇڏي ڏنائين. حڪم ٿي ويو. ان وقت اٺ
هاڻي ٻيا گهوڙا آڻي گڏ ڪيائون لهن رآمدو نه مڙو
چوي اهو ئي گهوڙو ڪهي مان ان ئي چڙهندس مڙي
سوچو نه رآمدو اڃان ان سالن جو آهي گهوڙي ئي
چڙهي نه گهوڙو ٺهي پوي يا هلا لڳي نه ٻار ڪري
پوندو ڏاڍي پريشان ٿي. لهن هڪ ٽرڪيب دماغ
۾ اچي ويس.

ڪدم درزي گهرايائين ان کي نيو گهوڙو ڏيئي
چيائين جلدي ڪر هن ڪپڙي جو گهوڙو ٺاهي آڻ.
اڏو لاهجانءِ جهڻ رآمدو وٺي سگهي. حڪم جي
دس هئي. درزي گهوڙو ٺاهي آيو ۽ مڙي رآمدو
کي ڏيکاريو نه ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ گهوڙي ئي
چڙهي ويو. بس گهوڙي ئي چڙهن جي دس هئي.
رآمدو جي گهوڙي ئي چڙهن سان ئي گهوڙي هٽڪار
ڪئي. ٻئي ٻيو اڳيان مٽي ڪٿي بهي رهيو ۽ رآمدو
کي لڳائڻ لڳو. ٻنهي ٻنهي اڃاڪ گهوڙو رآمدو
کي ڪٿي آڪاش ۾ اڏائڻ لڳو.

سڀئي عجب ۾ پئجي ويا. گهوڙو ڇو اڏائڻ ڪيئن
اڏائڻ ۽ رآمدو جي خود پگوان جنهن تي سوار هجي ان ۾

ٺٺڙن جيون دان ڏنو. اڀاچارين کي لاس ڪري انهن جي
هن ۾ ڦهرو آندو. سڀني مڻهن کي ٻوڙ ۾ ڇو پيڙهڻ ڏنو
ڇاڪي اهو ڪهڙي به چاليءَ جو هجي.

رامداس جيءَ جي چليءَ ڏانهن ۽ راجا خزائي جا دوار
کولي ڇڏيا. ساڌن سمن کي خوب دان ڏنو ويو. ليڪر
کولي ويو. لولا لنگڙا سڀ کائي موش ٿي دعائون
ڪندا ٻالڪ جي وڏي اور جا لاء آسمن ڪندا ويا.
استريون منگل گهٽ ڳائي رهيون هيون. دهل شرابون
وڃي رهيون هيون. ڇوڌاري ڏاڍو آندو ليڪر ٻيو هو.
رامداس جيءَ جي جنم سان ئي ڇوڏ طرف آندو جي لهر
ٻوڙي وئي. ديوتائون به هيءَ نظارو ڏسي خوش
ٿي رهيا هئا. اهڙيءَ طرح راجا آجمل ۽ راڻي مڙي
سنتان جو آندو ماڻو لڳا. سندن مڙو ڪاميا پوري ٿي
هو بار بار ٻوڙ جا شڪرا ڇڻ لڳا.

ڏٺو، ڏٺو، ٻوڙ، پنهنجي مڙي.

ڀڳت ڪشت ڪٿي لاء، هن ڏٺيءَ ئي آيا.

ماتا مڙي ڏاڍي ممتا سان ٻالڪن جو ٻان ڪرڻ

رهي هئي. داسين هوندي به هو ۽ پنهنجن ٻالڪن جو

ٻان پوکهور ڪندي به هئن سان ڪارائيندي هئي. هه

ڏينهن مڙي پيڙهڻي ۾ ٻالڪن کي ٻوڙي انهن جو

سندر چوري کي ڏسي آندو ٻائي رهي هئي. ڪ

جهڙا ڪوئل هٿ پير، مڙهه جهڙيون اکيون، ڪلا

مطلب نہ اح ہو کون بر خوشی جو وارو مندل ہو۔
چو ذاری آند لکر پور ہو۔ عطر آبرو ۽ کلال حی ورتا
لی رھی هئی۔ اح نہ سچ بر د کر کج کرد ہو۔
آخر چتون ذابن آو۔ بالک جی اح چنی هئی۔

ذوہ نام مان چلی۔ جون تھارون لی وارن۔
چو ذاری روشنی کئی وائی۔ شام جو بدست آو۔
بالک جی ناراض ذابن ۽ لکھتر ڈسی چھائیں۔ ہاراج!
اوہان جو عی بالک تمام لیجسوی لیدو۔ ہی
کایا لکاری لیدو۔ مسار بر هن ہو لار لیدو۔ ماٹھو
هن جی پوہا کندا۔ بھدجی کٹن جی کرپی سہی
بر پیارو لیدو۔ شری رام چندر والکر هن جی ہما پالی
وامدی ان کرپی هن جو لار واندو رکرو وارو۔

جولشیء جی وائی ہدی اجمل جی ڈاؤروش
آو۔ بدست کی شوب سولہون ہرون دان ۽ ڈنٹانوں
ڈیٹي روش کرپی روار کھائیں۔ شری واندو جو
جنم ۱۴۱۲ء بر دی جی سہائی بکش جی بیچ لت چدچو
ڈابن لیو۔ بیچ ہو ڈابن اسان چند جو شب ڈابن
کری مجیدا آہیون۔ نہ صرف ہندو بر مسلمان ۽ ہون
سب ڈابن شب کری مجیدون آہن۔ ان چند سان
ان ڈابن روشنی تھاجی لی۔ واندو جی د پید ہاو
متانہا۔ سہی ڈابن جی ماٹھن کی پائیں کان مکھ کرپا
۽ پائیں کی ناس کرپا لا پندا لیر ہو۔ هن ماٹھن کی

پينگهي مان ٻار کي کٽي کلي لڳايو. ٻريو اچل جي گود ۾
مٽڪي رهيو هو. هاڻي راڻيءَ ٻار کي گود ۾
کڍيو. ڀڳوان رڻڻ لڳو. راڻيءَ سمجهيو ٻار ٻڪيو آهي
جيئن ئي گود ۾ کٽي کيس ڌارائڻ لڳي ته کير جي ڌارا
هڪ ڀڳوان جي وات ۾ ۽ اهي پينگهي ۾ سهيل ٻار جي
منهن ۾ پوڻ لڳي. راڻيءَ کي ڏاڍو عجب لڳو. هوءَ
پيڪي کير جا پيريل باسڻ چلهي ٿي گرم ڪرڻ لاءِ رکي
آئي هئي تن جو کير اُٻائڻ لڳو. ته ان وقت ٻالڪ روپ
دوارڪا نٿا اُتان ئي پنهنجون ٻانهون ڊگهيون ڪري
ڪر جا باسڻ هيٺ لاهي ڇڏيا. تڏهن ته راڻي هڪاري
عجب ۾ پئجي ويئي. کيس ٻڪ ٿي ته هي ضرور ڪو
معمولي ٻالڪ نه آهي.

راجا ۽ راڻي ٻنهي ٻارن کي ڏسي گد گد ٿي رهيا
هئا. راڻي مڙي سڄڻ مڙين جي مالا ٺاهي ٻالڪ
جي کلي ۾ پائي، ريشم جي ڏور سان پينگهي ۾ سهيل
ٻنهي ٻارن کي پراڻ مان اوڏڻ لڳي. هن نيجموي
ٻالڪ کي ڏسي داس داسيون به خوش ٿي رهيا هئا.
سڄي پوکرن ۾ شهر پئجي ويئي. سڀني نر نارڻون
هٿن ۾ ناريل مصري لڪ کٽي راڻيءَ کي وڌائون. ڏسڻ
لڳا. دهل دمار وڄائي جوان اچي رهيا هئا. اڄ
انسان نه ڇا پسون ۾ پڪي به خوش هئا. آڪاش مان
گلن جي ورکا ٿي رهي هئي. دوتائون به اهو نظارو
ڏسڻ پيو رهيا.

वे पश्या

लेक राईदो जे माता की समकार

ئي ٻـرش جي شڪتي آهي . جڏهن هوءَ ٻـرش کي
 پنهنجي شڪتي تي ڏٺي تڏهن ئي هر ڏاڍاڪي
 روپ ۾ ٻـرجو وڃي ٿو . جو ٻـرش لاريءَ جي عزت
 ٿو ڪري سو آخر شڪتي هٿ ٿي وڃي . استريءَ
 کان سواءِ ٻـرش جو ڪوبه ڪم سمجھوڻ ٿو نٿي آڏو وڙهي .
 هاڻي هل . ٻـر ٿو ٿو ڪ به اسن پنهنجو پنهنجو ڪم
 ڪنداسين . پڪتن هي لڳا ٻـر ٿو ڪڙي آهي . ” ڇـراڻـ
 عاشق روپ اليڪ ، ڌاڻن پاڻيگر جيان ،
 اندر آسمان جي ، هڪ ٺڪ رکن ٺيڪ ،
 سامي ڇڏي سيار ۾ ، وڏن سان وويڪ ،
 ٿوڙي ٿوڙن ٿوڙي اليڪ ، نه به ليارا رهن لب جيان .
 سوڏو ان دواڪا لاءِ به پنهنجي سڳي اچل کي
 ؟ ائين ؟ موجب منهن ڏهه ڌاري ٻـر ٿو ٿو ڪ

ميٽاڊي کي سڀني ۾ آيو. سڀني ۾ مهان ٿيڻ ٿيو. ان
روشنيءَ مان هڪ الڳ هڪ مورتي ظاهر ٿي. راڻي
ميٽاڊي ان مورتيءَ جو درشن ڪري ڄاڻي آئي.
ڄاڻي ٿي ميٽاڊي ڏٺو سڄو گهر روشنيءَ سان جڳمڳائي
رهيو آهي راڻيءَ سڀني جي ڳالهه اڄمل سان ڪئي. اڄمل
کي دوا ڪائات جو ڏنل وڃن باد پيو. هن راڻيءَ
کي چيو. ”هاڻي پريو جي پٽارجڻ جو وقت اچي
وڃي آهي.“

هاڻي ڀڳوان رامڊو جيءَ جي اوتار جو وقت اچي
وڃي. صبح جو وقت هو. ٿڌي هير لڳي رهي هئي.
آسمان ٻاڪل صاف هو. ميٽاڊي گڏوگڏ ڀڳوان وٺي. کير
ڏهي ڪٽي ۾ پري چلهي ٿي رکيائين. ان کان پوءِ گان
جي وچڙن کي ڇڏي ۽ گاهه ڏيڻ وٺي. هيڏانهن ڀڳوان
شري دوا ڪائات جڏهن پينگهو خالي نه ڏٺو ته وري دوا
جي پاسي ۾ ٻار جي روپ ۾ اچي سمهي پيو. سمهي سمهي
وڃي دوا کي ڇهينڙي هنيائين. ڇهينڙي لڳل سان وڃي
دٻو زور زور سان رٿڻ لڳو. ٻار جو آواز ٻڌي ميٽاڊي
ڊوڙ ڊوڙ ڊوڙ ٿي آئي ۽ جيئن ئي پينگهي مان وڃي
دوا کي کڻي لڳي ته پينگهي ۾ پيو نه ٻار سمهيل ڏٺائين.
راڻي گهٻرائجي وئي. سڀني لوڪن لوڪر ٻائين کان
پڇيائين. پر پتو نه پيو نه ٻار ڪٿي آهي. هو سوچڻ
لڳي ته ڪٿي پيو واکاس نه ٻار جي روپ ۾ ڪونه
اچي سمهيو آهي. راڻيءَ جلد ئي اڄمل کي ماڻهو

ٻئي . مڱل ٿيڻ ڏاڍا ويا . سڄي شهر ۾ ڳوٺ ٻڌا
اڏا ويا . ائين ٻئي لڳو ته اڄ ڏياريءَ جو ڏڻ هو .
سراڻن کي گهرائي وڌيءَ سان ٻار جو نالو ويسرڻ ڏنو
رکيو ويو .

شاهي رام ڏيو جو جنم

هڪ ڏينهن دوارڪا نات رڪمڻيءَ سان گڏ واهي
ٻرڻوي لوڪ جي اري ۾ ڳاڙهيون ڪري رهيو هو ته
اوپر سندس سگهاسن لڏا لڳو . رڪمڻي والڙي ٿي
وئي ۽ پٿر دوارڪا نات ۾ ڪجهه واکل ٿي ويو .
دوارڪا نات کان جڏهن رڪمڻيءَ سبب پڇيو ته دوارڪا نات
چيو، ”ٻياري رڪمڻي ! مولڪي ٻرڻوي لوڪ ۾ ويٺو
آهي . منهنجا پٽ مولڪي پڪاري رهيا آهن . مون
راجا اڄمل جيءَ کي به وڃن ڏنو آهي . ٻرڻوي لوڪ
جو ٻار هڪو ڪرڻ لاءِ ٺوڪي ۽ مولڪي هلي سر لڳا
ڪرائي آهي . ٺهينجي ٿي شڪتيءَ سان مان پائين جو
لاس ڪري ڏرو جي استاڻا هڪدمس .“

رڪمڻيءَ امر ٿا سان چيو، ”نات ! مان نه ٺوهان جي
ارڏالڪي آهيان . جتي اوھان آئي مان . مان نه پاڻ کي
شوش لڳيم سمجهندس جو اوھان مولڪي هروقت
پاڻ سان گڏ رھڻ جو موقعو ڏئي رهيا آھيو .“
پٿر دوارڪا چيو، ”رڪمڻي ! تون ناري آھين، نار

هتان به شرذا ۽ خوشيءَ و حان ” جه شري دوارڪا
 ڏهن جا نعرا لڳايا. سڄي دوارڪا ۾ اها ڳالهه ڦهلاجي وئي.
 دوارڪا ۾ وري جي ماڻهن نه اچمل هو ۽ ڪوبه سوانگه
 ڪيو. کيس مالياڏون پائي آسرواد وٺڻ لڳا. اچمل
 پاڙهوان هو ۽ ڪو ڪس دوارڪا ساٿ ڇو ساڳاٽ درشن
 ٿيو. ٻئي ڏينهن سڀ ماڻهو اچمل سان گڏ ٻوڪرن ڳڙه
 لاءِ روانا ٿي ويا. جيئن به ڳوٺ ۾ پهتا تي ماڻهو اچمل
 جيءَ جي درشن لاءِ ڊوڙ لڌا اچي رهيا هئا. اچمل جي
 چٽري تي مڙشيءَ ۽ شاستيءَ جا اٿار هئا. جيئن ڪي
 پڳوان ڇو هڪ ٻيو درشن ٿيو ان کي ڪپڙو ڏک،
 ڪپڙي چٽا. اهڙيءَ طرح علندا سڀئي ٻوڪرن
 اچي پهتا.

ٻوڪرن اچي اچمل ساهڻن کي پوئين ڪرايو.
 براهمڻ ڪوبه دان ۽ ڏکڻائون وٺي آسرواد ڏيندا
 هر طرح راضي ٿي ويا.

ٻوڪرن مل ۾ دوارڪا ساٿ جي ڏنل شين جي
 جي وٺڻ ۽ رائجي گڏجي شرذا سان ٻوڪا. ٻاٽ ڪندا
 هئا. بيڪي ۽ ٻيا ٻه ٽن وڏي ڇڏائون. ڪجهه ڏينهن
 تائين ٻوڪرائن جي وردن جي پرتاب ڪري وائي
 ۽ ٻي ڏينهن ٻي. مالڪيءَ جي پٽيءَ (سلسل ٻڌجي)
 ٻي ڏينهن هڪ ٻئي کي هن ڏيو. سڄي
 ٻي ڏينهن ٻي ڏينهن ٻي ڏينهن ٻي ڏينهن

۱۱
راڻا ڪاٺ هاڻي اڄمل ٿي وڌاڪا. روڪي اهڙيءَ
رح آڻي ڪناري ٿي پڙڏو جو ڪنهنڪي پٿر ٿي نه
پئي. اوچتو سڀني جي نظر اڄمل ٿي پئي هن جو
مٿ ۾ ڪٽورو، وار ڪڙٻا، اڀر آنڇل ۽ اهل جي ڊاڍي
۾ گل هئا. سڀني کي عجب لڳو ته راجا جا ڪهڙا ٻاڪل
ڪل هئا ۽ ارڙ ٿي شڪر، ڪر، گدا، پدم جا نشان
نڪال آهن سو ڪٿان آيو.

راڻي پيٽڊي ان سندس جرنن ۾ ڪري ۽
روئندي چيائين، ”سراءِ! توهان اسان کي ڇڏي سمنڊ
۾ ٽهي پيا. اسان ڪيترا ڏک ٿيا آهيون. توهان اڄ
اسان کي خوب رونا رور آهي.“

اهو ٻڌي اڄمل ٿيو، ”راڻي! پيٿرو توهان رندو
آهي اولهرو ٿي توهان هاڻي خوش ٿيو. مان شري
دوار ڪاٺ جي دوار ڪا ڏسي آيو آهيان. پڳوان شري
دوار ڪاٺ جو ساڪيات درشن ڪيو اٿر. هن مون کي
پتر ستن جو وردان به ڏنو آهي. هو ڪيترو نه ڊالو
آهي. مان ڪناري ٿي ڪيئن آيس مون کي ڪا خبر
ڪونهي. هن جي مهڻا اٻار آهي. هن جي مهڻا کي
ڄاڻڻ ڪنهن آهي.“ انهن چئي اڄمل ڇون خوشيءَ وچان
اڪيون پرجي آيون. اڄمل جي مٿي ٿي لڪ ڏسي
سڀني ماڻهن کي وشواس ٿي ويو ته راجا جي چوڻ ۾
بلڪل سچائي آهي.

अजमेर की कला

اجمل چيو، ”ٿر اوڪي لاءِ! مڻهي ٻي هڪ!
 وٺي اها آهي ته مون کي اوهان جهڙو پٽو ٻڌا ٿي.“
 ٻڳوان مسڪرائيندي چيو، ”ٻڳت تون ٻولو نه
 پر سڀاڻو به آئين. وڃ ته هتي اها به اچا، ٻري ٿيندي.
 هي چار نالن جون ڀاڱا سان ڪٿي وڃ. هنن چئن شين جي
 ٻرجا ڪجانءِ ۽ ٻه گل همدوري ۾ رکجانءِ. ٿاڻسو.“

اجمل اماناڻيءَ سان چيو، ”ٻرڙا! مون کي ڪيئن
 خبر پوي ته اوهان ٻڌاريا آهيو؟“

ٻڳوان شري دوار ڪاٺاٺ چيو، ”هڏهن پنهنجي
 انگ ۾ ڪڪڙ پھرون ڇا نشان ڏسجن، ٻرڙا جي چنڊ
 سمان روشني ٿي پوندي سمجهانءِ ته مان ئي آيو
 آهيان. همدوري ۾ جيڪو پهريون پٽ ٿئي ان جو
 نالو ويرو ڏيو وڃانءِ. ان کان پوءِ مٿين نالن تي مان
 اچان ته مڻهجو نالو رامندو رکجو. هان هي چار شين
 رتن ڪندرو، وڻ ڪڙيا، آبه اٽڙ ۽ اُمل جي ٺاهي.“

هيڏانهن اجمل کي دوار ڪاٺاٺ جو درشن ٿيو، من
 جي اچا ٻروڻ ٿي. هوڏانهن اجمل جي سمنڊ ۾ ٽپي
 گر ٿيڻ جي ڳالهه سڄي دوار ڪاٺوڙيءَ ۾ ڦهلجي ويئي.
 مڻاڏي به پنهنجي پٽيءَ پٺيان سمنڊ ۾ ٽپڻ لاءِ تيار ٿي.
 سڄي هيڏانهن هوڏانهن اجمل کي ڳولڻ لڳا. راڻيءَ
 جي حالت پاڳن جهڙي ٿي پيئي. وڻ لاپ ڪرڻ لڳي.
 راڻيءَ جا وڻ لاپ ٻڏي سڀ ماڻهو به وڻ لاپ لڳا.

سڀڪجهه ڄاڻندي ۽ هن جي واليان ڇوڙاڻ ٿي پيا هيو .
 ان ڪري کيس مڏيون ڪرڻ لڳو . تڏهن اڄمل چيو ،
 ”مهراج ! منهنجي اچڻ جا ۽ ڪارڻ آهن . هڪ ٻوڙ مارڻ
 خاطر ٻيو سوار ٿي لاڻ . ٻوڙ مارڻ اهو آهي ته ٻوڙ ڪرڻ
 ڳڙهه جي ٻاهر جهنگل ۾ هڪ راکاس رهي ٿو . ٻارهن
 ڪوهن ۾ ڪو ماڻهو نه ڄا ٿو ڪو ٻڪري ۽ جانور به نه
 ڇڏو اٿس . ماڻهن ۾ انڌو وڏو ڏٺو وڃي ٿو آهي ڏهن
 جي ٻوڙ ٿي رهي آهي . انڌو ۽ اڻڄاڻ ٿي رهيو
 آهي . همدو ڏور جو لاس ٿي رهيو آهي . ڪو هتيا
 ٿي رهي آهي . اوهان اهو ظلم ڏسي ۽ چپ چو آهيو؟“

”ٻيو ڪارڻ ته مون کي ڪا سبتان ڪونهي .“
 روئندي روئندي چوڻ لڳو ، ”ماڻهو منهنجو منهن ڏسڻ
 پاپ ٿا سمجهن . ٻارو ! هي دڪه هاڻي مون کان ستن
 ٽن ٿي . ٻارو جي مهيا نياڙي آهي جو پاڻ پڳوان
 دوار ڪالائت پنهنجي پينٽامير سان اڄمل جا ڳوڙها
 اڳهندي چيو ، ”اڄمل ! منهنجا ٻه ٻار ٻيڳم ٿون روڻ
 نه . تنهنجي دڪه کي مان چڱيءَ طرح سمجهان ٿو . مان
 تنهنجي پڳتسيءَ تي راضي ٿيو آهيان . تنهنجي لاءِ
 ضرور پوري ڪندس . هاڻ ، هن گل کي هٽايو ۽
 رکجانءِ . تنهنجي پٽر ڪامنا ضرور پوري ٿيندي .“
 پنهنجي مالهه مان هڪ گل اڄمل کي ڇڏي ڏيندي

ٻولي هن بندي، خاص خزانو ڪم ڪيو،
 ڪٿي وڌيڪ ٻانگ ڪي، ڏکي مدد ڏنڊي،
 ڏيڻو ٻاري ڳالھ ڄو، ڏنڊو ڪين انڌي،
 پون ٻانگ ڪنڊن ۽ ڪا سھائتا هن سر ۾.

ٻيو ڏوڪي معاف ڪريو. مان پنھنجي خطا لاءِ
 پشيمان آھيان.

سندس آلمون پڳوان جا جوت ڏوٽا لڳا. پڳوان
 جي دل ۾ پڳوهر جي وڻي. اڄمل کي اٿاري سندس
 مٿي تي هٿ ٿيريندي چيائين. ”ٻارا اڄمل! مان ۾
 پنھنجو ڪو به ڏوھ ڪونهي. ڏوھ نه منھنجو هو جو
 پنھنجي هيتري ٻڪارڻ تي نه اوڙو ٻڌجي ويو رھيس.
 ڏوڪي پنھنجي سڌ تي جلد ئي ڏوڙي اچڻ ڪندو هو.“
 اڄمل گد گد ٿي وڌو. پڳوان ڪيترو نه ڏاڍو آھي.
 پنھنجي غلطيءَ کي ڏکي پنھنجي غلطيءَ ۾ بدلي رھيو
 آھي. پڳوان ڪيترو نه مھان آھي، اڃا اڄمل اڻو
 سوچي رھيو هو ته پڳوان پڇو. ”جست پڳت! اڄ
 ڪيئن اچڻ لڳو آھي؟“

اڄمل چيو، ”لاٽ! ٿوھان ڏوڪي شرمندو نه
 ڪراريو. ٿوھان التريائي آھيو. سھڪجهه ڄاڻو ٿا. ڇا
 پنھنجي من جي ٻالھ ٿوھان کان لڪل آھي؟“
 ساڳي سرجهڻھار سڀ جي ڄاڻين ٿون.
 شري دوا رکناٿ پنھنجي پڳت جي شان رکڻ لاءِ

وس ۾ اچي ويا. اڄمل جو نالو ٻڌي خوش آيو ۽
 دوارڪا ڏاڻس چيو، ”اڙي! هو نه منهنجو ڀڳت
 آهي. هن کي آدر سان مون وٽ وٺي اچو.“

اڄمل کي ڏسندڙي شري دوارڪا نات سنگهاسن
 ٿان اُٿي اچي ساڻس گلي مليو. اڄمل دوارڪا نات جي
 مٿي تي ٻڏي ٻڌل ڏٺي ته ڀڳت لڳو. هي ديدان نات!
 اوهان ٻين جو دڪ دور ڪرڻ وارا ٿيئي لوڪن جي
 نات لوهان کي به سنساري جيون وانگر دڪ سنائيندو
 آهي ڇا؟“

شري دوارڪا نات مسڪرائيندي چيو، ”اڄمل
 مان پنهنجي ڀڳتن جي وس آهيان. مون کي ڀڳت پراڻن
 کان به پيارا آهن. هڪ ڀڳت مون تي ناراض ٿي مون کي
 لڏون هنيو ان ڪري منهنجو هون وهي نڪتو ته ٻئي
 ٻڌڻي پيئي اٿم.“

اڄمل کي پنهنجو ڏاڻاڻ آيو. هن ئي ته لڏون اڇلايو
 هو. من ئي من ۾ پڇتاءُ ٿيس ڪدم ڀڳوان جي چرڻن
 تي ڪري معافي گهرائين. ”نات! مون کي معاف
 ڪرايو. مان پنهنجي ڪٿي ئي شرمسار آهيان. مان ڇا
 ڪريان. مان پنهنجي وس ۾ نه هوس.“ مالا وس ٿي
 پرايو جو مان ايمان به پلجي ويس. سندن جي سڪ
 مون کي انڌو بڻائي ڇڏيو جنهن ڪري اوهان کي به
 ڪشت ڏنو اٿم. لڏهن ته چيو اٿن.

وڌاڪو مون کان سھن ٿيو ٿئي . ماڻھو مڏھنجو منھن ٿسڻ
 اُٻسڻ ٿا سمجھن ان جي ٿوھان کي ڏرا ۽ ٻسرواھ
 ڪولھي . مڏھنجا ٿاڪ ! ھاڻي اھا ڪلور ٿا ڇڏي بڪور مل
 ٿي ۽ ڪجھ نہ جواب ڏئي . جيڪڏھن ڀڳت جي رکشا
 ڪرڻ لاءِ ڀڳوان ٿڌو اچي سگھي ۽ ٻوہ ڀڳت کي ئي
 او وٺ اچڻو ٻوڏو . ھاڻي ٿوھان کان سواءِ مڏھنجو ڪو بہ
 سھارو ڪولھي . اڪسر جواب نہ ٿا ڏيو نہ مان ٻڏھنجا
 ٻاراڻا ٿيا ڀڳندس .

انھن چوڻدي چوڻدي اُڄھل ٻڏھنجو مٿو پٽ ٿي ۽
 ٿي دٻا ھڻي اڃھوش ٿي ويا . اُتي ماڻھن ۾ ھلڻ
 مڇي وٺي . چل ڪٿي اُن جا ڇنڊا راجا جي منھن ٿي
 ھڻي کيس ھوش ۾ آڻڻا لڳا . نظارو ڏاڍو دل ڀڄائيندڙ
 ھو . راجا جي حالت ڏسي اُتي ٻيٺل ماڻھن جي اکين
 ۾ ۽ آسڻ اچي ويا . سڀني جي نيٽن مان نير ڌارا وھڻ
 لڳي . ڌاري ڌاري اُڄھل راجا اکيون کوليون . جوش
 ۾ اُتي وري دوار ڪا ٿاڪ ڏانھن وڌو . ٻانھون ڪڍي
 ٻيھي رھيو ۽ وري ٻڪارڻا لڳو . ” جيڪڏھن ٿون
 مون کي سڌان ٿو ڏئي سگھين نہ ھتي مون کي ٻار ٻار
 اچڻ لاءِ ٻرمار ٿا بہ نہ ڏيندو ڪر . ھي ٿاڪ ! ھاڻي
 ائين چپ رھڻ سان ڪم نہ ھلندو . ٿو مون کي ھيٿرو
 ٿو پٽڪارو آھي . سڀني جي من جون مرادون پورا ٿي
 و ڪرمان نہ پلا مڏھجي چو نہ ٿو ٻڌان ؟ ” جڏھن کيس

وڌڪي مونڪان سھن نٿو ٿئي . ماڻهو منهنجو منهن ڏسڻ
 ايسرڻ ٿا سمجهن ان جي توهان کي ڏرا نه پيرواھ
 ڪونهي . منهنجا نات ! هاڻي اها ڪندڙ ٿا ڇڏي ڪوئل
 ٿي ۽ ڪجهه نه جواب ڏئي . جيڪڏهن پڳت جي رکشا
 ڪرڻ لاءِ پڳوان نٿو اچي سگهي ته پوءِ پڳت کي ئي
 آروم ۾ اچڻو ٻوڏو . هاڻي توهان کان سواءِ منهنجو ڪوبه
 سهارو ڪونهي . اڪثر جواب نه ٿا ڏيو ته مان پڻ منهنجا
 پراڻ ٿيا ڳيندس . ”

انهن چوڻ لڏي چوڻ لڏي اڄمل پنهنجو مٿو پٺ تي به
 ٿي دٻا هڻي بهيوش ٿي ويو . اتي ماڻهن به هاجل
 هڻي وائي . جل ڪٿي ان جا چنڊا راجا جي منهن تي
 هڻي کيس هوش ۾ آڻڻ لڳا . نظارو ڏاڍو دل ڀڄائيندڙ
 هو . راجا جي حالت ڏسي اتي ايندڙ ماڻهن جي اکين
 ۾ به آنسو اچي ويا . مڇي جي ليٽن مان نير ڌارا وهڻ
 لڳي . ڏيري ڏيري اڄمل راجا اکيون کوليون . جوش
 ۾ اٿي وري دوار ڪا نات ڏانهن وڌيو . ٻانهون ڪڍي
 بيهي رهيو ۽ وري ٻڪارڻ لڳو ، ” جيڪڏهن تون
 مون کي مستان نٿو ڏئي سگهين ته هتي مون کي ٻار ٻار
 اچڻ لاءِ پري پري ٿا به نه ڏيندو ڪر . هي نات ! هاڻي
 ائين چپ رهڻ سان ڪم نه هوندو . تو مون کي هيترو
 چو پڪاڙو آهي . سڀني جي من جون مرادون پورا
 ٿو ڪرين ته پوءِ منهنجي چو نه ٿو ٻڌن ؟ ” جڏهن کيس

ڪلڪ ٻڌائي ٿي رهندس. توهان ايتري نامي گهٽ گهٽ
واسي آهيو، ڄاڻي ڄاڻي ڄاڻي آهيو. پري هاڻي نه توهان
کي مولڪي وڃن ڏيکار ٿي ٻڌو. ڇو هي لاس!
توهان مولڪي ستن ڏيندا يا نه!

هي پريو! توهان ڪٿي لڪل آهيو. توهان کي
ڪٿي ڳولهيان. هي منهنجي گريهي واپس ڏروڙن ڌاري،
هي مولڪي منهنجي، هي منهنجي لعل، اندر جا بهارا
ڪڍه نه ٿا ڏاڍا. هي ڪيس جا ڪال آهن ڪنور ڇو
ٿي پيو آهن.

هي پريو ٿو اٿم نه ڏاڏا سڄي آهن ٿون. ٿو وڃن
ڪهڙي نه ڪا. پوءِ منهنجي جهولي ڇو نه ٿو پراس.
منهنجي ڌر تان هر ڪو منهنجي ڏور ڪري وڃي
آهي نه پوءِ مان لاس ڪٿي وڃان. بدنام ٿون
ٿي ٿيندس.

”منهنجي ڌر تان ڪا به ڪري وڃي ٿو،
اچي جيڪو ٿو وڃي، سو جهوليون پري ٿو.“

هن سنسار جي مانا ڪيترن ڪيائي، بدنامن کي ٻڌائي
ڇڏيو. اڄ راجا آجمل به ايترو ستن جي پراڻي ۽ لاڳو
منهنجي منهن ڪري ورتو ۽ دوا ڪاٺا اڳيان وڃي
ٻاڏائڻ لڳو.

”هاڻي سمجهو نه ٿو ڇو ڪي ستن بهل به توهان
کي ڏيکاري ٿي. هي دوا ڪاٺا هي دڪان هاڻي

ڪيس اور پئي لڳي. مندر جي اندر شڪن ۽ گھنڊن جو آواز وڌيڪ مٿر لڳي لڳو ۽ دل ۾ پيهي ٿي وڃي. ساڙي ڪي اچي ۽ ڪي وڃي رهيا هئا. ٻوڙا جون ساهڙيون ڪڍي ٻر ساد چاڙهي سڪاڙون ڪري رهيا هئا. سڀني ٻارن لاءِ ٿورو لڳايا ويا ۽ سڀ سهوليتون مهيا ڪيون ويون هو طرف آندڙي آندڙي هون.

اڄ آجمل جي دل ۾ ٻوڙا جي درشن جي بهاس ايتري وڌي وئي جو انوار ٿي پيو، لاهوار ۽ ڀال سوڌو پيو ڪي چير بندو ٻوڙا جي مڙهي ۽ اڳيان وڃي پيو. ٻوڙا جي چڙهن آجمل کي ائين ويڻو ڏاڍو ڏهن وڏو ڪري ڇڏيائين، ”او مارواڙ جا راجا! هي جوڙا ۽ ڪمر جو پٽ، ڀال ۽ لاهوار ٻاهر رکي پوءِ ئي ٻوڙا جو درشن ڪرڻ وڃ.“ هيٺ سڌس پيال ٿيو، هو ٻوڙا جي ٻاهر آيو ۽ ٻوڙا، ڪمر جو پٽ، ڀال ۽ لاهوار ٻاهر ڇڏي دواڙ ڪاٺ لاءِ ٻوڙا جي سامهون ۽ ٻر ساد ٿي هليو.

مندرو ۽ ٻوڙا سان ئي شري دواڙ ڪاٺ جي مڙهي ۽ ڏانهن ٽڪري لڳائي هڪ چوڙي ڪجهه ٻوڙا سان پيو رهيو. پوءِ جهڪي ٻوڙا ڪيائين عرض ڪرڻ لڳو، ”هي دواڙ ڪاٺ مان ڪيترا ٻوڙا جي درشن لاءِ آيس پر مان ٻوڙا جي رهيس.“ ڪن مذهبن سواهي! هن پيري نه مان پاڻ ٿان اهو

اُچمل اها واڻي سڏي پيٽو خوش ٿيو ۽ ڀرڪرڻ
موٽي آيو. راڻيءَ کي ڄاڻائين، ”مان هر سال دوارڪا
ويندو آهيان پر هيٺائين ڪجهه به ڪونه ٿيو هاڻي
شق ڀڳوان عي آڳيا ٿي آهي ته ضرور دوارڪا لاءِ
وقت وڃي. من مڙو ڪامنا پوري ٿئي.“

راجا اُچمل دوارڪا وڃڻ جي تيارِي ڪرڻ لڳو.
جڏهن اها ڳالهه ڀرڪرڻ واسن ٿاڻين پهتي ته ڪنهن
گهر مان هڪڙو ڪنهن مان به خط وڃڻ لاءِ تيار ٿيا.
سيئي صبح جو مهل جي ٻاهران ڪنا ٿي ”جهڙي
دوارڪا لاءِ!“ جا نعرا هڻڻ لڳا. سيئي ٻنڌ ٿي
گهٽيءَ جو لٽار وٺي ڀڄڻ ڳاڻيندا دوارڪا لاءِ
رواڻا ٿيا. ڀڄڻ ڪيڙن ڪندا نعرا هڻندا ڀڄندا ڳاڻيندا
ڳولن ۽ شهرن مان هليدا هليا. آندو وس ٿي وري اتان
به ڪيترا ٻڙهي دوارڪا لاءِ هڻڻ لڳا. دوارڪا
پوري ٿاڻن پهچندي ڀڳتن جو جلوس ايترو ته وڏي
وار وڃڻ ڪنهن چڪرورتي راجا جي سڀا چڙهائي
ڪرڻ لکتی هئي. گهڻي آساهه ۽ شردا سان سيئي
دوارڪا پوري ٿي.

راجا اُچمل پرياد تيار ڪرائي مندر طرف هڻڻ لڳو.
سندس دوارڪا لاءِ جي روشن جي ايلاشا وڌندي
ٿي وئي. اڄ هن جي دل ۾ بهڙو آساهه هو. جڏهن
ٻاهران مندر ٿاڻين ٺهاريائين ته اڄ مندر جي سندس

آجمل جڏهن اهي وڃن ٻڌا ته سندس دل تي گھرو
 صدمو رسيو. هن جي اکين مان نير وهڻ لڳو. دڪيءَ
 دل سان هو واپس محل ۾ آيو ۽ اچي بست بڻجي ويهي
 رهيو. راڻيءَ راجا جي اها حالت ڏسي کانئس ان جو
 سبب پڇيو. جواب ۾ راجا راڻيءَ کي پورو ورتائين
 ٻڌايو ته ڪيئن هاري منهنجو منهن ڏسي ان کي افسوس
 سمجهي واپس وڃڻ لڳا. پر جا شپ ڪارڻ لاءِ منهنجو
 منهن نٿي ڏسڻ چاهي. ان حالت ۾ مان زندهه نٿو
 رهڻ چاهيان.

پر راڻيءَ مڙي راجا کي: ڏيرج ڏيندي چيو،
 ”مهراج! توهان پُرش ٿي ڪري ڏيرج ڪوهي وٺنا
 آهيو. منهنجو عرض آهي ته توهان هڪ ڀيرو ڀڳوان
 وشو نات جي درٻار ۾ وڃو. هو ٿوري آزان سان
 راضي ٿي ويندو آهي. هو ضرور اسان تي راضي
 ٿيندو ۽ منو ڪامنا پوري ڪندو.“

راجا آجمل کي راڻيءَ جي ڳالهه وڻي. ائين ڏينهن
 هو ڪاشيءَ ۾ وشو نات لاءِ روانو ٿيو. اتي گنگا اشان
 ڪري اڪ ڏانهن وڃي ۽ گنگا جل سان شو ڀڳوان جي
 نيراڻي ست ڏينهن پوڄا ڪندو رهيو آخر هڪ ڏينهن
 مندر مان هڪ آواز آيو. ڀڳت آجمل! مان منهنجي شهرو
 تي ڏاڍو پُرسن ٿيو آهيان تنهنجي منو ڪامنا ڀڳوان
 شري دوارڪا نات پوري ڪندو هڪ دفعو وري
 دوارڪا پوريءَ وڃ.

-کيسا نيا کيسا پنهنجا-

ڪسانن راجا آجهل کي ڏسي اڀسڻ سمجهيو

سانو سنڌ جي شهرن ۾ ڪندا رهندا هئا. پر پوءِ جي
 ماڻا آهي. ان ڪري ئي ان کان سواءِ ڪير به دور ڪري
 نٿو سگهي. پوءِ نه دوس آهي نه به پر پوءِ جو پاڻو مٿو
 ڪري ٻيا پوکيندا هئا.

دراڻستان ۾ اڪثر برسات گهٽ پوندي آهي.
 ليڪن ان سال ڪافي برسات پيئي. هاري ناري
 ڏاڍو خوش ٿيا. عرصي ۾ وڃان هڪ ڏينهن صبح ۾ هو
 هو ٻئي ڏينهن وڃان پيئي پيئي پيئي ٿي وڃي رهيا
 هئا. اڄمل به راجا جي پرڳڻو ۾ لاءِ گهرڙي ٿي
 سوار ٿي گهر ۾ لڪو. جيئن ئي هارين جي نظر راجا
 تي پئي ته هڪ ڏاڍو وڃان پيئي پيئي پيئي ٿي
 پري ۾ وڃان لڳا. سوڻ سٺو نه سمجهيائون. جڏهن
 اڄمل سڀني هارين کي پري واپس گهر ڏانهن ورتو
 ڏار نه هڪ هاريءَ کان واپس وڃڻ جو سبب پڇيائين.
 ان کي سمجھ ۾ پڙهائڻ جي همت نه ٿي. ليڪن هڪ ٻير مڙ
 همت ٻڌي راجا کي چيو، ”مهاراج! اوهان تمام ڏرمالما
 راجا آهيو. اوهان جي ڏور جي پرڳڻن سان هن سال
 برسات به سٺي پيئي آهي. اسين اڄ هر ڪاهه شروع
 ڪرڻ وڃي رهيا هئاسين. پر راجا اوهان جو منهن
 ڏسي اسان کي ڪم شروع ڪرڻ نه وري
 ڏکڻ پوڻ جو اندشو آهي ڇاڪاڻ ته اوهان کي اولاد
 ڪونهي. ان کي اهرڻ سمجهي اسان واپس وڃي
 رهيا آهيون ڪرڻا ڪري اسان کي معاف ڪندا.“

ڪو نه ٿي اڄمل جو پاءُ ٽن روپ آيو ۽ جيئري
سمادي وٺڻ جي لڳا ڏيکارائين ليڪن اڄمل هن
انين ڪرڻ جي آڳيا نه ٿي. ڪجهه ڏينهن گذرڻ کان
پوءِ ٽن روپ ڪنهنڪي ڪجهه ٻڌائڻ بڻائي گهر ڇڏي
هايو وارو.

هو ساڌو ولس ڌارڻ ڪري ڪهترائي ٿر ٿر ڪهيو
۽ آخر ۾ ميواڙ ۾ منڊي ملايا لائي ڳوٺ ۾ وڃي جيئري
سمادي ورتائين. ٽن روپ کي به ڏيڻ هڻون هڪ
جو لالو هو سڳو ۽ اهيءَ جو لالچو. اڄمل اهي ڪيائين
ڪي پنهجي اولاد والڳر پالي وڌو ڪيو ۽ وڏي ٿيڻ
تي لائق وراڻ ڪرڻ ڏسي اهيءَ کي پڙ ٽائي ڇڏيائون.
اهڙيءَ طرح ٿي راجا ۽ راڻي هميشه ٻين جي پلائيءَ
۾ رڻل رهندا هئا.

اڄمل جو دوار ڪا ڏيڻ کان وري ڏان گهور

ڇو ٿي آهي نه پرماتما پڳتن ٿي پيڙ رکندو آهي
جا اڄمل ۽ راڻي ميٺاڻي به سڃي پالو. سان دوار ڪاناد
پڳتي ڪندي به ڏکي هئا. سستان ٿي مالا پتا ڪي
ڪوڻ واري شڪتي آهي. هنن جو ولس هلائڻ
ڪو به ڪل ڏيک ڪو نه هو. جڏهن کين اها باد
ي هئي ۽ ڪمي محسوس ٿيندي هئي ته اهي
ٿي ويندا هئا. ان ڏک کي پلائڻ لاءِ هن هميشه

انٽروئي نه پر پڙڪيون ٻوٽ ۽ کيس ڏاج ۾ ڏيئي
جڏهاڻون ان وقت کان وٺي اڄمل گهڻو ڪري پڙڪڻ
۾ رهندو هو ۽ ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي ٻوٽ اندو
ڪاشمير ۾ ويندو هو .

موڪلائيءَ جي گهڙي آئي ته راجا راڻي ۽ ٻر جا
سڀ آسڻ وهائڻ لڳا . سڪرون ودائيءَ جا گيس ڏاڻا
لڳيون . جدائيءَ جا آسڻ وعائيددي مڻڻدي کي اچي
ڏوليءَ ۾ وهاريائون . ڏوليءَ ۾ وهڻ وقت مڻڻدي جي
اکڻ ۾ خوشي ۽ غم جا گڏيل آسڻ هئا .

جڃ جهلمور جي سڀا تي سڀني کي روئندو ڇڏي
جڏهن اندو ڪاشمير پهتي ته اڄمل هي جڃ جو موٽڻ
سان پراڻ ٿاهه ۽ سولي ڪاش سان سوانگ ڪيو ويو
منگل گيس ڏانڊي رهيا هئا . اهڙيءَ طرح مڻڻدي وڏي
آند ۽ الساهه مان اندو ڪاشمير جي وهاريائي پئي .

راجا اڄمل ۽ مڻڻدي جو جهون ڏاڍي آند ۾ گذرڻ
لڳو . راجا اڄمل هر وقت ٻر جا جي ٻلائيءَ ۽ سڪ جي
سڏڻ ميسر ڪرڻ ۾ مشغول رهندو هو . راڻي مڻڻدي
جي سپاهه جي ساراهه ڪرڻ آهي سخ کي ڏيئي ڏيکارڻ
سڄي ٻر جا سندس لاءِ اکيون وڇائي ڏيئي هئي . پئي
ٿڌي ۽ والهيئي سپاهه جا ڏاڍي جي مڇسڻ مورف هئا .
پئي پئي پئي لهر سان دوار ڪالاف جي ٻر جا ڪندا
هئا . ”ٻار راجا ٿا ٻر جا“ . سو سندن ٻر جا ٻار دوار ڪالاف
جي ٻار ٻگهه پئي پئي .

دروڙا آيا. ڪدوار پتا گهومت ۽ گهوڙين جو سمن
ڪرڻ لاءِ پهچي ويا. ڪدوار پتا سوانگ ڪري گهومت
کي گهر وٺي آيا. دري واهي گهومت جي آڙي ڪرڻ
لاءِ اڳتي پنهجن مٿن مائٽن سان پيلي هڻي. استرڊون
شاديءَ جا گيس پائي رهيون هيون. آڙي ڪري
ڏانڊا جي سر ۽ پوري ڪٽي وئي. هوڏالهن گهومت
کي گهر آڻي سڀ رسون پورائون ڪري وڌي ٿي
وهارا ويا. هوڏالهن ميٽڪي کي ڪار جي وٽس
سيڪاري ساهيڙون گيس ڳانڍيون وٺي آيون ۽ کيس
۽ وڌي ٿي وهاريون. پراهم وڌيڪ ڪري رهيا
هئا. درٻارن جو پوڄن گهومت ڪدوار کان ڪرائي پنهجي
جڙ هٿيار ٻڌو ويو. چو طرف آمد جي لهر ڏوڙي
وئي. شاديءَ جون رسون پورائون ٿيون.

راجا ۽ راڻي اڄمل جيءَ جي پيرن تي ڪري پيا.
هنن ڪيادان ڪيو هو. چو طرف اڄمل جي جڙ ڪار
ٿيڻ لڳي. راجا ۽ راڻي سر ۾ جي آمد جو اٿو ڪرڻ
لڳا. خزانچي جا دروازا کلي ويا. خوب دان پڇ
ڪيائون. ڪيترن قسمن جا طعام تيار ٿي ويا. چاڇي،
فوج، امراءَ، سردار، نوڪر ڇاڪر، داس داسين سڀني
کي هر طرح سان راضي ڪيو ويو. پنهجي ڪنيا کي
۽ ڏاجي ۾ طرح طرح جا ڪپڙا، زور، نوڪر ڏيائون،
هائي، گهوڙا، هيرا پدا ۽ ماڻڪ موٽي پٽ ڏيائون.

وهار وار. ان کان پوءِ راجا بيمست هيءَ کان اچڻا جو
 سبب بڻيو. بيمست اُتي بهي چيو، ”مان جيسلمير جي
 راجا آجڻ. سنگھ پاڻيءَ جي طرفان هن جي ڪنيا جي
 مڪئي جو لارال مهاراجا اچل جيءَ کي ٻيٽ ڪرڻ لاءِ
 درٻار ۾ حاضر ٿيو آهيان. مولڪي اُميد آهي ته هيءَ
 لارال سوڪار ڪري اوهان راجا جو سنگھ قبول
 ڪندا.“ اهو ٻڌي اچل جيءَ گهڻي مان ۽ سڪ مان
 لارال سوڪار ڪيو. وشتو پڪر ٿي ويو، گهر گهر ۾
 واڌاڻون وري ويون مڱل کيس ڳالهيون لڳا. براهمن
 کي دل کواي دان ڏنو وارو. چو طرف آيندڙ چالنجي وارو
 بيمست کي به شوق خوش ڪري موڪليو وارو. بيمست
 به خوشيءَ سان موڪلائي جيسلمير لاءِ روانو ٿي وارو.
 اچي راجا پاڻيءَ کي خوشخبري ٻڌائين. اتي ڏاڍا
 ٻرسن ٿيا. شاديءَ جو بهورب لڪڻو ۽ شاديءَ جون
 به لٻاڙون ٿيڻ لڳيون.

هوڏانهن راجا اچل وٽ به شاديءَ جون واڌيون
 رسون شروع ٿي ويون. ويساڪ جي ۳ لارايخ وڪرم
 سنه ۱۳۷۰ جي ڏينهن ڏاڍي ڌار ڌور سان اچل
 جيءَ ڄم وائي ٿي. انءُ هرڪو خوش هو. پر ڇا به
 راجا ٿي ڪن جي ورکا ڪئي. چو طرف ڄم ڏسڻ لاءِ
 ماڻهو ماڙين تي بهي رهيا. هر طرف عطر اُٿير. ۽ ڪلال
 جي ورکا ٿي رهي هئي. جڏهن ڄم جيسلمير کي
 ويجهو پھتي ته اُتي حا به ٿو لارايون ڄم ڏسڻ لاءِ

مان هئا. تو، ولس جي راجا انگال جو نالو نه اٿاس،
 ۾ مشهور آهي. انگال جي ننڍي ڀاءُ جو نالو رسيدي
 هو جو راجستان ۾ رهندو هو.

رعلا ولدن ملجي جذهن راجا لرو ان وقت هيدستان
 ۾ ڌاروڪ جهڳڙا وڌي ويا هئا. راجا رتسجيءَ جي
 راج ۾ ملاءَ قاضي ڌاروڪ وڃاڙن ۾ مانف ٿاڻي چڪا
 هئا. ان ڪري هين جي دل ۾ بدلي جي پاوا پيدا
 ٿي ويئي. رتسجيءَ کي افسوس هئا جي سڀ لوهڙا
 ۾ زهيدا هئا. جذهن رعلا ولدن راجا الڪمال جي لڏي
 ٻاءَ رتسجيءَ سان پڌ ڪئي ته سندس ڇو. پٽ پڌ ۾
 مار جي ويا. اهي سندس پٽ اجل جي ۽ ٽن روپ جي
 ولد هئا. وهيا سي لوهڙا چڱي چالوڏا ۾ اهي رهڻ لڳا،
 اهر اسٽان پرهه پنڪر جي اولهه ۾ بن ملن جي دوريءَ
 ۾ اهل آهي پرهه شاهي هون ڪن اتي به نه چڱو
 ان ڪري هون پتي پالو ويو. چالوڏا چڱي ٿار جي
 راجڪان ۾ آيا ۽ اولدا ڪاشمير ٿاڻي هڪ ڳوٺ وڃي
 ساڳاڻن ۾ جهنگو راجستان جي پوکو ڳوٺ کان اٽڪل
 پنجاهه ميل پري آهي. ان وقت ڪاشمير ۾ راجا
 ۾ ۽ راج ڪندو هو.

۲-۱۹۸۰ء ۾ جو است آجمل ابن راجاالن وانگرا وني
۳-۱۹۸۴ء ۾ ۱۵ مارچ تي هتي هو اڻيسه پر جا جي
۴-۱۹۸۶ء ۾ ۱۷ اپريل تي هتي هو ۱۵ مارچ تي سياه جو.

۱۱ شري گڻيشاھم نمبر ۱۱

شري رامديو جي پتا راجا اجمل جو جيون چريتر

”پهران پوڄيان گڻيش کي - سر سونءِ سيس نمايان،
وديا وڌي سڌي ڏني - اهڙي ڀريو ڪي ڏيائين،
پوءِ وار ڏيو مھما ڪي - مڪ سان مان ويهي ڳالان.“
جڏهن جڏهن ڌور جي هاڃي ٿئي ٿي، اڌور
ٺهلي ٿو، ٺڏهن پڳوان خود پاپن جي لاس ڪرڻ ۽
ڌور جي رکيا ڪرڻ لاءِ هن سنسار ۾ اولار ڌاري ٿو.
هن برهمڻ جو سڀڪجه ڪرڻ ڪرائڻ وارو اهو ڀرو
آهي جو سر واپاڪ آهي. انسان نه صرف ان جو هڪ
ساڌن آهي. اڪو برهمڻ ڌوٿو ناستي. اهور نه
هڪ آهي انجا روپ هزار. انهن هزارن روپن مان
شري رامڌيو جيءَ جو به هڪڙو روپ آهي جيڪو
راجستان جي اولها ڪاشمير نالي ڳوٺ ۾ پرجا جا ڏک
دور ڪرڻ لاءِ جنم وٺي آيو. سندس پتا جو نالو راجا
اجمل ۽ مالا جو نالو ميٺادي هو.

گهڻو اڳي. دهليءَ ۾ مسلمانن کان اڳهه سومرونشي
ڪٿري راجا راج ڪندو هو. پانڊو پٽ ان سومرونش

آسپس سان هن بستڪ جي پهرين ڪاٻي مولڪي پٽ
ڪئي ان لاءِ مان ٻاٽڪي ڏني آهي - مڃڻان - اڃان ڪرڻ
جي انهن مولڪي اشرواد ٿيندي رهي نه ڀرڻ پلا، مولڪي
ڪٽڙي ڪمي؟ اڃان ڪرڻ جي وڌائيءَ لاءِ هن -ج-
ولم ۾ اٿڻ ڪيڏهن؟

مان هن وقت جهڪي ڪڍ آهيان سو ٻاٻي هي -ج-
ڪر ٻاٻو ئي ٿل آهي .

مسٽر صاحب

سهيلا سڏي، الور ڪوٽ،

اڄو

سيپٽمبر ۱۹۸۱

اڀي جي ڪرڻا ۽ ٿر ڪال ڏرشي - ڳيان ۽ ٻي
جي پندار مالا آسري اڀي ۽ جا سڌي ۽ هڏي
ڪتاب لکڻ جي پٺا ڪوشش ڪري رهي آهن ان
چاهيو ته ٻارههڙ مالا صاحب جي اڀرڻ هلي ٿي
پستڪ پڇي ٿياري ٿي.

ڪاڇي ۾ پٺا ٻار واما پهر ڪنن ٻرڇا ٿي رهي
آهي. اسانجي ٿندي ٿندي ڪيترن لنگڙن جو
ٻهر سڌوان ٿيا. ڪيترن جي ڳوڙ ٿي آهي. پڳت آهن
نه ٻڳدان آهي ۽ ضرور آهي. اڀي جي هٿا جا اٿس
ڇوڪار آهن جو -

”وڻ ڪران سڀ ٿلر، سمنڊ ڪران جي هٿس،
له به ٻورو له ٿئي، واما پهر هٿا جو رس،
سهيلا، چري ٻارا، ڪڍ مڻهجي به من جي ڪس،
وامڊو ٿيڻجو چس، ڪاڇي ۾ ٻيو ٿيڻي.“

اها به اڀي واما پهر جي ٿي مهر ٿي جو واهن سان
ٿورو ڇوڙ ٿورو شهر ۾ اسانجي سڌي قوم جي سرور
دم شري ٿورو پير واما پهر ٿي صاحب جن اچي سڳيت
وگرام سان گڏ ۱۰ سيپٽمبر ٿيڻ وارا ٿي
وڻال مندر ۾ هن پستڪ جو مهر ٿي ڪيو. دادا
صاحب جن پٺا مڻهجا ڪرو آهن. پڻهجي ٿو ٿو هٿن سان
پستڪ جو مهر ٿي ڪري هنن ڪڍ ٿي اُسڀر

کي سڌي پکڙي، آتما ۾ پرماتما جو درشن، ڪرم ۾
وشراس ڪرڻ وارا فيلسوفي ويچار پرايا جي گهڻا ٿي
گيار کان گهٽ ڪنهن آهن. ڊاڻي ٻاڻي ۽ هر جي پاڻي ۽
ٿي ڪرڻا ڪري اوچ ليڄ ۽ ذات پات جو بيڙ مٽار ۽
امان لاءِ هڪ سندس چڙي ويا سندن ڪهڙي
مهيا ڳاڙان -

کھڑا کھڑا باہر جا گئے کامان مان ،
مڑھا مڑو المی لہ ڈالیاں مان ۔

ٻاونا به وهي شايد ڪيتر ڪجهه لکي ويئي آهيان
سمنگ به ٻڌل ڪمٽ ٿيل شعرن يا ٻڌڻن جون ڪجهه.
ستون هن ڪتاب ۾ قلم سان اونچي واريون آهن، جن
شاعرن ٻڌا لالا باد هئا تن جا لکيا اٿم باقي اٺن ئي ٻڌا
شاعر هي نالي سان ئي ڏٺيون اٿم. هيءُ ڏاڍا ڪهه
ٻاولائن به پر هي لکڻو اٿم اگر ساعتيڪه درشتيءَ کان هن
به ڪي اونڌيون رهجي ويون هجن ۽ ان کان ڪونه
ٻاءُ يا ڀيٽ موليٰ ڪي آگاهه ڪندو ته مان فرائڊليءَ سان
سوانح ڪري ان کي سڌارڻ جي ڪوشش ڪنداس.
ڇهن وري اهي اونڌيون اڳتي دهراڻ ڇو موقعو نه
ملڻ. هيءُ مذهبي ٻورين ڪوشش آهي. شايد صاحب
فرمايو آهي -

مست بائي مس بر ، ولدا روڙا جن ،
 ٽن هر صرافين ، اٺا ٿوروڙي اڳهاڙو .

لهدل شڪر تڏار آهيان ۽ آئينده به ڪالهن اهڙي ئي
 آيا رکان ٿي. مان سندر ٻار لنگ ٻاريس جي پاء
 ڪنهن لعل ڪرنا ٿي ٻوري ٻار وار ٿي دل ٿي ٿي واد ٿي
 ٿي ان جن ڪاڻي دلچسپي ۽ ٿڪلف واري هن به
 ڪار به به مذهبي سهائتا ڪئي آهي. پاء اندر
 هي به آيا ٿي آهيان جڏهن هن ڪتاب کي هڪ ٻيرو
 تڏار مان ڪڍڻ جي عنايت ڪئي آهي.

مذهبي ٻئي ٻار ٿي رهڻ ٿي هميشه مذهبي راهه
 روشن ڪئي آهي. سندن همائين ٿي ٿي روڪيل ٿي
 وري هلڻ شروع ڪندو آهي.

ٻي مذهبي ٿي ٿي ڪي ڪم (ڪميشن) کي
 ڪيئن وساريان، جڏهن لکڻ وهندي هئس هو اڳڻ به ٻارن
 سان راند ڪندو هو جڏهن ٻار ڪوڙ ڪندا هئا ته ڪي
 چوندو هو، ”اڙي ٻائي! ڪوڙ نه ڪراو. مذهبي مهڻي
 ٻارن جو ڪتاب لکي رهي آهي.“ هر سال شرڏا
 سان مهلي ٿي هلندو آهي کيس زاما ٻار جا ٻار به ٿي
 آهن. شل ٻار به جي آسپس ٿي ٿي هميشه ٻار به ٿي
 ٻار به ۽ پڪتي ٻار ٿي رهيس.

ٻار زاما ٻار نه صرف ڀمتڪاري ٻار هو پر هن هڪ
 اولاري ٻار ٿي رام والڪر اٿيا چارن کي ماري جنتا کي
 راجس ٿياري، ٻارن جي ٻار ٿي ڪڍي، ڪڙن کي
 ستيه جو رستو ٿياري، اهڪارن جو اهڪار چور
 ڪري ڪيئن لٽوڻ سڀڪاري. شري ڪرشن والڪر سڀني

وقت آهيان. هن جو ئي چمتو ڪار آهي جو اڃا پاي ڇي
 جهوليءَ جو سنڌيءَ ۾ بستڪ اوھان جي ھٿن ۾ آھي .
 شرڏا جي ٻار پاتو وامجند جي ٻار پٽا سان ئي ھي
 ڪار ٿي سگھي ٿي آھي . ٻه شايد مان ايترو ساهس
 ڪري ڪن سگھان ها . ھي سندن ئي ٻار پٽا ۽ اڪساه
 جو ڦل آھي .

مھان سب ماڏو داس جن کان ھميشه آسپس ڇي
 اٽلاڪي آھيان . سندن آسپس جي ورڪا مون ئي ٿيندي
 رھي آھي .

پھنجي ڪرو ٻرو ٻرو پٽي ھي راندائيءَ لاءِ ھن
 ڦار ۾ لڻا ئي ڪمپن ۾ون ھڙو اٽلاھ ٻرسان ڪرشيءَ
 سان ورتي ۾ ٿار آھي سندن اُڌر ٻرسان مان سڪا
 شرڏا سان سربڪار ئي ڪريان ۽ ڪن وٽواس ٿي
 ٿار مان ٻه صرف ھي ٻرسان ساعتي جي روپ ۾ پٽ
 ورتائينداس پر اھو ٻين ۾ پٽ ورتائينداس . اٽلاھڪر
 ڪرو ٻرسان ھي روپ ۾ پھنجي شس کي ورڙ ٿئي
 ڇڏي ان جي ھٿا ۾ وٺيڪ مان ڇا لکان ؟ ڪيسر
 صاحب فرمايو آھي ۔

ڪرو ڪروند دوان ڪڙي ، ڪاڪي لاڪون پانءِ ،
 بلھاري ڪرو آھي ، جن ڪروند ديو بٽاءِ .
 پوھني پاءِ ڊاڪٽر دھال ' آشا ' ۽ پاءِ ڊاڪٽر مرليڏر
 ھيتلي جي ٻر پٽا ۽ اڪساه ، رھڻيءَ لاءِ سندن

۾ ڪٽيو. ٻاٻو راما پير مونڪي شڪتي ڏيندو ته ضرور
 سندن لشڪار شيراڌاريءَ جي لڳا ٻُرون ٿيندي.
 اُن کان پوءِ ڪڇ هندي ڪتابن ”شري رام دهر
 ليلا اسرست وچن“، ”اوتاري. شري رام دهر-ڪٿا“ ۽
 ”رامداس جيون ڪٿا رٿاوالي“ پڙهي ۽ ڪڇ آلي هر جي
 ڀائيءَ جا ڀڄڻ ٻڌي ڄاڻ حاصل ڪيم. راما دهر ۾ مدد
 جي پوڄاري لغون کان به ٻاٻي جي جيون جون جهلڪون
 مليون. پاڻ گورڌن ڀارتيءَ جي راما پير جي گهٽن جي
 ڳڻڪي ”او راما پير“ جي رچنا پڻ ڏاڍي سندو ٿيل
 آهي. اُن مان به ڪجهه گهٽ ورتل آهن. انهن سڀني
 جي آڌار تي ٻسٽڪ لکڻ جو ڪارڻ آرمپ نه ڪيم
 پر وڃڻ ڏاڍيون رڪاوٽون درپيش آيون. ڪڏهن ڪڏهن
 نه انٽري نراس ٿي ويئي هئس. نه شايد پراڻو جي لڳ
 ٻاٻي نه هيءُ شپ ڪار. هن قلم دوان ٿئي. پير
 گهوڙي جي هسار ٻاٻي راما پير کي پڪاڙيندو
 هئس. مڀلي تي ڇڏهن بنا ٻسٽڪ ڪٿي وڃڻ جي ويندو
 هئس نه ليٽڻ ۾ نير پير جي ويندو هو. ”ٻاٻا! پند
 هيءُ ڪار به ٻاٻا اچي سمورڻ ڪرايو. توهان سڙو سمر
 آهيو. هن قلم کي شڪتي ڏيو جيئن ٻئي سال اوهان
 ٻسٽڪ ڪٿي هن مدد ۾ اچان.“
 ٻاٻي راما پير جي اسيم ڏها ۽ گرن جي آشيرواد
 هيءُ ڪار به ٻاٻي ٻاٻا اچي راس ڪيو آهي. آءُ ڪٿي

آهن . شام هر اولي ۽ ئي 'بابي جي ڄڻ' ڏنيءَ سان
مسدر گولجي آندو آهي . دهل شولارون چوڄ ۽
ڏولڪن جي آواز سان من ۾ آندو اچارون ڏهندو آهي .
وام جو ڀڄڻ ، ڪيرلس ، جڙو لو ڇڻڻ سان سنڌي ۽
مارواڙي سڀ رس وائدا آهن . اهو آندو ڪن نصيب
وارن کي ئي ملندو آهي . اسين ڀيرين رامدورا ۽
ڀوءِ جوڏڀور ايندا آهيون . سالن کان اسان جو برادر
اُٺي ويندڙ آهي ان ڪري ڀائو جن جي اسان ٻالڪن
ئي خاص آسپس جي ورکا آهي .

منهنجي ڀٽي ڏاڍا ڀائو هن کي جرح مورش ڪندي
خوش ٿي چيو ، ” ڀائو ! بابي هي ڏها ۽ اوهاڻ هي
آشيوڪ سان نه! عالي ڪاليج ۾ پروفيسر ٿي آهي .“
مون ٻڌا جرح مورش ڪري کائن آسپس گهري . ڀائو جن
گهٻر ٿي چيو ، ” مان توکي پروفيسر ٿڏهن سمجهندس
جڏهن تون سنڌيءَ ۾ ٻولي جي معيوي لکي نيدا ۽
اُٺ ڪارڊ ڪڍين .“ منهنجي اڀاڻا آهي ته سنڌيءَ ۾
هڪ ٻائي هي جيوليءَ جو بستڪ پڇجي . ڪيترن
سنڌين کي هن اولاري پُرش جي ميون ٻئي ڪاٺ جاڳ
ڪانهي . تون هنديءَ ۾ لکيل ڪتابن تان مدد وٺي
بستڪ لک . ڀار ٿيڻجي مڃاتا ڪندو .“

ڀائو جن ها وڃن مڃي دل ۾ بيٺي وها . ان
ڏينهن سنڪاپ ڪهر نه اهو شب ڪار . جلدي هڪ

دامدارا به اچ به اها 'پوچا واري پاوڙي' موجود
 آهي. سانوڻ ۽ بوساڻ کان پوءِ پنڊي به رام سرويور
 لاءِ به جل سان چاچلائيندو آهي. جهڙوڙو کان
 اسپيٽل گاڏيون هلندڙون آهن. اتي مندر جي مڇ
 جهڙو ڪپڙو بيان ڪرمان نيدو وڌو، لڙناري، نار بندو
 ان وقت اُنڪ به اچي ويندو آهي. سڌا سادا راجسٿاني
 ماڻهو ٻارن کي ڪاٺن تي چاڙهي، هٿن به لارال مٽري،
 اُجهون ۽ ڪپڙا هيون ڏيڄاڻون، اڪر پٽيون، رانگير لکي
 ڪپڙي جا گپوڙا کڻي ڏوڪيندا ڪاهيندا درشن لاءِ
 قطارن ۾ هلندا ايندا آهن. پير اُکياڙا، مضاعف گرميءَ ۾
 پگهر ۾ نل نل نل من جي سڌ به پلائي 'پايي راما پير
 ڪي جه'، 'نولي ڏهڙي ڪي ڪسوار ڪي جه'، 'پا
 پيري جه' اولينگي، چوٽا موٽا جه' اولينگي، 'گهڙي
 ڪما جه' اولينگي، چولدا مندر ۾ درشن لاءِ ايندا آهن.
 پوءِ ايتري هو پوليس به ڪنٽرول نه ڪري سگهندي
 آهي. هاڻي ڪاٺي ڏومٽالاڙن پهرن آهن پر گهڙي
 پوڙ هٿن سبب ماڻهو رانج جو هنڌ وڃائي واريءَ جي
 دڙن تي بنا حرف خطري سمجهي ٻولدا آهن. پيرمن
 اُکياڙي هلندا آهن نه به اسان هيٽرن سالن ۾ ڪر حادثو
 نه ٻڌو آهي.

ها! اتي راجسٿاني، ڪچراڻي، پنجابي ۽ سنڌي سڀ
 شرڏا جا ٿرل کڻي ڪن جون مرادون پڇندڙون آهن،

جاڳڻو ڪرائي کين پڙ ڇا ٻوڙي ۽ ٻر سڌان ڪرائيندا هئا. ٻاٻي جي چمتڪار سان اڪيون ٺيڪ ٿي ويون. هاڻي ڪا به شڪايت ڪانهي. ائين آستا وڌي ۽ ٻاٻڙ وارا پير ٻر اٿرت وشواس ٿي ويا. صبح شام سيرا سڄيها آڏي گهر ٻر ۽ ڳارس ٿي مدر ٻر نارال مصري ۽ جو ٻر ساد چاڙهن جو هڪ اڻ ٿر نيم ٿي ويو آهي. ستاوهن سالن کان لڳاتار راندورا ۽ جوت پور ٻنهي هنڌ ويندا آهيون. ائين ڇا ويندا آهيون اسان ٻر ڪيڙي شڪتي آهي. ٻارو ٻارو اسان کي گهرائيندو آهي. هيترن سالن ٻر ڪوبه وڃهن نه پيو آهي.

چمتڪار کي نمسڪار آهي ٻر منجهڙو وشواس آهي نه نمسڪار (شرڏا) ٻر ٿي چمتڪار آهي. شرڏا سان سڙو شڪتيوان کي ٻڌ ڪڍي نه بس چمتڪار سامهون آهي. شرڏا هٿ گهر جي.

اڄ کان ست سال اڳ هن اڳ ڪي هڪ لنڊڙي ۽ سهڻي ٻالڪ اچي آباد ڪيو. ڪيترن ئي وارا ليلائون ۽ ڪرشن ليلائون ڪري ڏيکارائين. مان نه سڀ ان ٻاٻي جو چمتڪار ٿي سمجهان. جيڪي هو ڪري ٿو پنهنجي پڳتن جي ٻلائيءَ لاءِ ٿي ڪري ٿو. اهڙا وارا پير جا چمتڪار پنهنجي جيون جا لکن وهاڻ نه شايد هٿ ٻيو به پستڪ لکجي وڃي.

سس) کان پڻ ٻڌو هوم نه کيس لڏپڻ ۾ ئي اچا چٽيءَ جا داغ ٿي پيا هئا. ڪنوارِي ٻار کي اهڙا داغ مائا پتا لاءِ چمتا ڄو باعث هئا. سندس مائا پتا کيس سنڌ مان راما پسر جي سمآڏيءَ (رامدارا) ٿي ڪهري (سنڌ) مان گاڏيءَ ۾ پوءِ ٿاڙوڊيءَ کان ٻڏي گاڏين ۾ هر سال ٻڏي ۾ ڏسڻ ۽ ڪارس ٿي ايندا هئا. ان وقت ٿاڙوڊيءَ کان نروان جالو ڪالهه هئي. ٻاٻي راما پسر ۾ اُٿرت وشواس هئي وڃي هٿ ڪمر. چٽيءَ جا داغ ڏهڻا نه لهي ويا باقي ٿورا نشانيءَ طور وڃي رهيا. اُمر جا اهي اچا داغ ٿورا ٻانهن ٿي اڃا به موجود آهن.

ڪهري ۾ ٻاٻي راما پسر ڄو مندر هر چنهن جي ٻوڄارڻ لڙڪال درشي مالا آسري ٻاٻي هئي چنهن کان پوءِ ٻوڄيه پاڻر راءِ چند جن ان مندر ۾ ٻاٻي جي لشڪار شهر ڪري رهيا آهن ۽ هنن وٽ ڄوڏپور ۾ ڏاڍو سندس مندر اهرائي پنهنجي لشڪار شيوا ڄوڏ وٽ ڏنر اٿن.

سرڳواسي نالي صاحب (نالي سس) کان ٻڌو هوم نه لڏپڻ ۾ منهنجي هتي ۽ ڄوڏ اڪون پڻ تمام خراب ٿي پيهون هون. ڊاڪٽرن جي دوائن ۽ ٽڪين ڪو به فرق نه ڪيو نه کين پڻ ڪهري مان هر سال هتي ٻاٻي راما پسر جي سمآڏيءَ (رامدارا) ٿي وئي ايندا هئا.

وقت گهر جي سامهون ڏس سنگت (گروہ جي دربار) مان پهرين مڙو ٽپڪي پوءِ اسڪول ويندي هئس. ڪارڪتن ۾ اسين سڀ ٻار ڪوشيءَ سان درٻار ۾ شهوا ڪرڻ ويندا هئاسين. اسانجي مٺياڻي (سٺ) ڳوٺ ۾ پنهنجي گهر ۾ ٺاوي مالا جو وڏو ٿان هو. جنهن ۾ چرواهه ٿي ڪلاڪ جوٽ ٻڌندي هئي. اسانجي ڪٽنب جي ڪنهن بزرگ کي ٺاويءَ جو درشن ٿيو هو. ۽ جوٽ کين اٿان ٿي وردان ۾ آئي هئي. سال ۾ نورتن ۾ به پيرا ميلو لڳندو هو. اسين به ڪراچيءَ مان مٺياڻيءَ سال ۾ هڪ ڀيرو ميلي تي ضرور ويندا هئاسين. جاڙلو ڪيرتن پڇن ٿيندو هو. ڳائيندي ڳائيندي اسين ٿي وڃو هو. مطالب! اشوري شڪتيءَ جو انوت وشواس ورتي ۾ ئي مليل هير. روپ ڪهڙو به جو نه هجي ڪٿي به ڪهڙي به مورتي ڏسي اکيون ٽپ ٿي وينديون ۽ مستڪ جهڪي ويندو آهي.

سنڌ مان اچڻ کان پوءِ مارهن سالن جي هئس جو جوت پور ناناڻي گهمڻ وٽس اُتي رها پير جو ميلو هو. مامي صاحب سان گڏ مان به مندر ۾ وٽس. اُتي جي مڙج ڏسي دل ۾ آند اُٿي پيو.

نصيبن سان ساهرن ۾ آيس اُتي رها پير جي پوڄا ڪندا هئا. منهنجو ٻئي دٻوٽا صبح شام ڪاٺي ڏار ٽائين اُن جي آواز ڪندو هو. مالا صاحب (منهنجي

'A Name which is above every Name,
Praise him for his mighty Acts'.

ليکڪا جي قلم مان -

شرقا جا قول

اڄ سائنس جي ليک ۾ ٻڌڻ هر ڪو انسان ڪيئن
نه ڪيئن ڪارڻ آستش آهي، ڇو طرف آهن ؟
دانھون ندي رعبا آهن، اڪيچار سڪن ۽ ماڻھن
هولدي ۽ مالڪ طور انسان ڏکي آهي. اعليٰ سم
پر اسان ڪي ڪيئن ڏکي ڏس ۾ ڀرمارا جي شڪتي
جو ئي سهارو آندو ڏئي سگهي ٿو ۽ اسان ڪي ڏکي روح
نئون امڪان ۽ نئون آسار ڏيکاري ٿو ڏس ۾ ڀرمارا ڪري
ٿو، ان وقت اسان ۾ آسار ٿي انسان جو آخري سهارو
آهي ٻيو ان جو روپ راءِ، ڪوشش، سو شڪتي ٿي
ڏاڍي مائت ۽ ڏکي آهي. اهو وشواس انسان ۾ ڄاڻايو
وڃي ٿو آهي پر ڪو به ڪو ٿي وڃي ٿو آهي.

ننڍ ٻڌ کان ئي مالڪان اهو سسڪار ڀرائو هيو -
صوبو جو آلي سان ڪري ڇڏيو صاحب ٻڌڻ ۽ ڀرائو
ڪري. سنڌ ۾ ڪراچي ۽ ٻين ندي هولدي اسڪول وڃي

هڪ هڪ سٺ، هر هڪ واقعي ۾ سچائي سمائل ٿي
 سڃاڻي ۾ اچي. مون کي ايئن خوشي آهي ته منهنجي
 هڪڙي وڏي ٻار ٿي هڪڙي سچي، سوادبي ۽ سلوٽي سنڌي
 ۾ هن وحدت جي وائي ٻولهيونڌڙا اما ٻيو جي آستني
 ٻڌائي سنڌي ڇڏا ڪيتر ۾ هڪ اعزاز ڪيو آهي. هن
 نينگر ۽ ۾ صداقت آهي، سچائي آهي ۽ سچ سوڌو
 جي لاءِ آهي. اهو مون ان وقت محسوس ڪيو جڏهن
 هو بهيڻي ۾ پنهنجي گهومت سان سنڌي ۾ اٿس. اي.
 ڪرڻ آئي هن وقت به گورو ڪاليج اچي ۾
 سنڌي وڌائي جي ڀر ۾ آهي. اتي به اٿا شڪتي
 سنڌي ٻولي ۽ ساعتي جي لشڪار شيوا بهيڻي ڪري.
 سچي ۽ دل ٿي صاحب راضي.

سڌو ۽ نالڪا ٻئي ڇٽا صحيح مهڻي ۾ هڪ ٻئي جو
 ان سراسر آهن. ٻيئي ۾ سڃاڻي ۾ سوار ٿي آهي.
 سائين جي هٿ هن ڀر ۾ جي ڇوڙي مٿان هميشه رهي.
 پنهنجو ٻائي جهڙن گرهست ۾ رهي به سائين سان
 سروشرو ٿين. شل ٻاجهاري جي ٻاجه هنن بالڪن مٿان
 وسندي رهي.

’جڏهن ٻائي راما ۾ جي‘

رام پنڊواڻي

۱۱ نومبر، ۱۹۸۱

قراشي مهل، مهتم

۲۰۰۰-۱۰

ٻڌ ۾ شري نر نيسر رام پنهنجو اڻائي ٻستڪ ۾ ڇو مهر ورت ڪري پهرين ڪاٺي
 ٻڌ وٽيسر سسٽلا مونراڻي ه ڪي ڏيکي رهيا آهن .
 مٿس رجي ڪهڙي ۾ شيواڏاري پائو واهچند .

پر آھا ملاقات مٺس جي هئي . جيڪا ٽهڙي ساڻن گھاراء
 تنهن مان ئي مخصوص ڪم ۾ مڙس ملوڪ آهي . هن سال
 سندن سڏ ئي چوڌورو وٺس . ٽڏهن سندن سمور ڪم
 اچڻ کان پوءِ اڪ ئي ٿي . محبوب مڙسدار آهي . سڀاءُ
 جو سمنڊ، گياڻي، ڏيڀالي ۽ ڪرم ٻوڙي آهي . سندس
 آواز ۾ اثر آهي . سندس ڪٿا ڪمڙن ۾ لاهي رس
 ڏوڏ آهي . لعل، لائي ٿي ٻيل ۽ رضا ٿي راضي
 ستوشي سمنڊ آهي . جڏهن پنهنجي سنگر ساڻن ۽ چوڌورو
 ورتن ڪندو آهي ٽڏهن سندس اکين مان آبِ اُٺون
 ڪاٽيندو نظر ايندو آهي . ٻائي راما پوءِ هي ساراهه ۽ هن
 ٻڌي هئي ٻار مولڪي اهو معلوم نه هئو ته کيس ٻياريون
 پوماڻا چور وٺ ڪري سورڪار ڪمڙو آهي . چوڌورو
 ۾ وڃڻ سان ڏاڍو نه شرمڻو ڪٿان ڪٿان ڪهي ٿا اڃان
 ۽ ڪيئن پنهنجي ٻياري کان ٻاهر ٿيا وڃن . سندس
 مور ٿي ڏسڻ سان من ۾ آندو ۽ آلمه اچي وارو ۽ مولڪي
 انهن مخصوص ٿيڻ نه اسانجو اڏوڻ لعل اچي اکين اڏو
 پيو آهي . 'ٻائي راما پوءِ جي ٿي' جا نعرا اڃان پيا
 ڪنن ۾ گولندهن . ڪهڙو نه پراسر! ڪهڙو نه وشواس
 آهي .

سڀيانا مونواڻي ۽ ڪوٽها ڪري ۽ حئيشتون هٿ ڪري
 هن اونار جي جيوڙي سنڌي ۾ لکي آهي . سنڌي ۾
 هٽڙي قسمر جي هي ٻيٽون رحما آهي . واه جو هن
 چوڌورو ۽ مٽس ڪئي آهي ۽ مٽس ڏيکاري آهي .

واڌ ڪين ڪئي هئائين . استريءَ کي چيائين ، ”هيءُ
نه ڇوڪرو اسانجو آهي . هن کي درٻار ۾ رات ٺڪي
پوندي .“

پس پيءُ کي خوشيءَ سان مندر ۾ رات ٺڪي لاءِ
چڏيو ته پايڙو ڇاڪا ٿي پوندو . اهو سندس وشواس
هو . اهڙيءَ طرح اهو ڇوڪر ٿي واليدن رهيو . مائو
صاحب کيس وردان گهر ۾ لاءِ ڇيڙو ٻالڪو چيو ، ”مائو !
مون کي پگڙي ڏي“

مائو کيس آسيس ڪري ’سف وچن‘ چيو . بس وري
گهر ڪين وارو . لکن لڳي وپس . مندر ۾ رهي اڳي
راما پير ۽ مائو پير ٿي پيو .

اهو ٻالڪو وڏي اڃ پنجاه سالن جو ٿيو آهي .
هر ڏيوار شهر ۾ مندر جو سڀا ليدڙ آهي . سندس نالو
آهي شري رامچند ۽ کيس سڀ پيار مان چون ’ڀائو رام‘ .
پيشڪ ڀائو ڪوٺائڻ جي لائق آهي . هر طرح سميت
پوشن آهي . سنڌي ڄا چيڪي به ڪن سميت ۾ هڻڻ
گهرجن سي هن پياري ۾ آهن .

ڪيڏي وڏائي ڳڻيان ، سا روشن جي ،

سر ڏسي سڀل سدا . سر جا ڏک ڏائي ،

ممتا ميل اندر ۾ ، رکن نه رائي ،

سامي سڏائين ، ڪن اڳڪار اڇاه ٿي .

هڪ سال اڳ منهنجي ساٿن سڄاڻپ سڳاپور ۾ ٿي

آهي ۽ ڇڏي سال ۾ ٻه دفعا وڏي ڌوم ڌام سان ميل
لڳندا آهن جتي سڄي هندستان مان شرڌالو اچي ڏسڻ
ڪندا آهن.

سنڌي پنهنجي پير رامڻا پير جو مياڻ جوڌپور ۾
وڏي سڪ ۽ شرڌا سان ٻڌي ۽ مانگهه مهيني ۾ گھاس،
پاس ۽ ليرس تي لڳائيندا آهن. ورهائي کان پوءِ
راما پير جي شرڌالو مالا آسري ٻائي جوڌپور ۾ ٻاٻي
جي مندر جي استاڻا ڪٽي. مالا جي ٻڌوي اوج
هڻي ۽ هوءَ ڪنڀر وقت پنهنجي اڻت ڏار رامڻا پير جي
سرخ ۾ وقت وٺي ڪندي هئي. کيس ۱۰ لپاڻيون
هيون. کيس پير سستان ڪول هوءَ هڪ لپاڻي پنهنجي
ستان ڇڏي ٻاروڪ ٻڌاري. ٻي ورڏ اوستا کي ٻي
آهي ۽ ٻاروڪ ۾ مالا جو مندر هلائيندي آهي. لپاڻي
هي مرضي هئي ته پاء ڏسان پير آسري ٻائي ۽ ٽي پڳوان
هي لپاڻي تي راضي رهڻ کان سواءِ ٻيو ڪو چارو ڏسڻ
۾ نه آيو.

هڪ ڏينهن اوچتو ئي اوچتو ٻاروڪ ۾ مالا آسري
ٻائي ۽ هي گود ۾ ڪنهن استريءَ بيمار ڇوڪرو اچي
سرن وڌو. ان استريءَ سندس چوڻ تي ڪري چيو،
”مالا! ٻي منهنجو ٻارو. پوٽو ائين هن تي ڇاهه ڪر.
هن کي لڏائي اچي. واپس ئي ٻيئي اٿس. سر ٻي
ڳوڙها ئي ٻيا اٿس.“ مالا صاحبه ان ٻالڪ ڏانهن
اپارو. ارڙهن سالن جو ڇوڪرو ٻي ڪمزوريءَ ڪري

د م شري پږ و فيسر رام پندجو اٿي جي قلم مان
راما پږ راجستان ۾ اوتار ورتو. هن جي ساک
هندن ماڻهن پکڙجي وئي. چون ٿا ته جيڪي سندس
مڪ مان نڪرندو هو سو آڪاش واهي ۾ مثل ٿيندو
هو. اٺ سو سال اڳ هن اجملجيءَ جي گهر ۾ جنم
ورندو. ننڍي هوندي ئي هن اوتاريءَ جا ارڪان
ڏيکاريا. اهي مهاڀرڻس اوتار ڌاري ايندا ئي آهن زمين
ٽان ٻار ڳڻائڻ لاءِ ۽ پڙهيءَ ٽان ٻاپ مٽائڻ لاءِ. راجستان
جي هتياري پٿر و آڪاش جو هن لباس ڪيو. ٺيلي
گهوڙي تي - واري ڪري، هڪ ۾ ڀالو کڻي جڏهن
نڪرندو هو تڏهن وڏن هتيارن جو هنيانءَ هڻاڻجي
وڃندو هو. هن جي ڪچري ايتري نه وڌي وئي
جو لکن ۾ سندس پڙا لڳ ٿيا. ڀلائين به ڇو نه؟
جڏهن هن جي چمتڪارن سڀني کي چڪت ڪري ڇڏيو.
اسان سندس کي هونئن خبر ڪانه پوي ها، پر
ڪن شرڏالو ششن سنڌ ۾ اچي سندس آستان جوڙايو.
ٿر پارڪر ۾ ڪچري (سنڌ) شهر ۾ اڄ به سندس سادگار
قائم آهي ننڍي الهيار ۾ سندس مندر استقامت ٿيل
آهي. اصل راجستان جي پوکرن ڳوٺ ۾ اجملجيءَ جي
گهر جنم جو جتي اڃان تائين هڪ عاليشان وڏو مندر

معروف ٿيو ته نه فقط هن جو پر سندس سموري ڪٽنب جو اڀي راما پر ٻي شڪتيءَ ۾ اُتوت وشواس آهي. ان ڪري سندن نام مان جيڪي ڪجهه هن پستڪ ۾ ورتل ٿيو آهي تنهن ۾ صداقت آهي، سچائي آهي. مسز سميٽا مونواليجي پڌرجي لکڻيءَ ۾ سهڻي ۽ سهڪ سنڌيءَ جو استعمال ڪيو آهي، اظهار جي سهلي وغيره تي به جوڳو ڌيان ڏنو اٿائين. ان ڪري هيءُ پستڪ نه فقط ڌارمڪ ۽ دوشيءَ کان، پر ساهتيءَ، نال کان به اهميت پراز ٿي ٿيو آهي. ليڪڪا جون ادبي رچنائون وقت ۾ وصف مٽزلن ۾ شايع ٿينديون رهندون آهن. ڪتابي روپ ۾ هيءَ سندس پهرين رچنا آهي. اهو ته سنڌي ادب ۾ اها جوڳو اسٽان حاصل ڪندي.

بابا رامداس هڪ اڻهاڪ واکئي آهي. پر سندس ولس ۽ جيون جي حقيقتن تي اڪثر ڏند ڪٿائن جو پردو اچي وارو آهي. ان ڪري انهيءَ باري ۾ وڌيڪ کوجنا ڪرڻ جي سخت ضرورت آهي. ممڪن آهي ته کوج ڪرڻ تي راجسٿان جي پراچين گرنٿ پڌارن ۾ ڪي آڳاٽا دستخط ۽ قلمي نسخا حاصل ٿي سگهن، جن مان هن مها پرش جي ولساويءَ ۽ جيون جي ڪٽنبائن

ڪونه ٿو ٿئي. وقت گذرندي اُهو پاڻ وڌيڪ ۽ وڌيڪ
 ٺاهيندو ٿو وڃي. سنڌ ۾ جيئن اڏاڻو لال سائين عام
 جنتا ۾ پيارو پيو، تيئن راجستان جي عام لوڪن ۾ بابا
 رامدايو اُهو ئي ويو. ٻئي وٽس ٻارن جي ڪري ۽ ڪي
 ٻرائين جي شروعات ۾ پڙهيندو ٿي، من، ڏن اُڀار ڪري
 ڇڏيو. هنن عام جنتا کي لڏين لڏين ٺهرين ۽ مڏهن
 جي لنگ ڏانهن مان ٻاهر ڪڍي لاسايت جي وصال
 ڏاڙهي ۾ اچڻ، اهو سندن ڏندو. سڀي پڇاڻان اُهو
 اوتاري پوڻ جي هيون چوڻ سان سندن حس ۽ ڪم ٿي
 جي وانگر ۾ ڪم ٿي ٿي ڏاڏ ڪٿائون جهڙي ٿيون
 وڃن، جيڪي اهو ڪم ڪن خاص علائقي جي ڏاڙهي ۾
 محدود نه رهي دور دور ٻرائين ۾ ٺاهين وڃن.

بابا رامدايو جو ٺاهڻ راجستان ٺاهين محدود نه
 آهي، پر پنجاب، سنڌ، گجرات ۽ ٻين ڪن علائقن ۾
 ٺاهين آهي. سنڌي ۾ هن اوتاري پوڻ جي ٺاهي ۾
 هن کان اڳ، لفظ به ٿي ناهي ڪٿائون ٺاهي ٺاهي
 اُهو. پروفيسر مسز سميٽو وٽاڙي ۽ ٻئي راما پوڻ جي
 چوڻ سنڌي ۾ وٽار سان لکي پيش ڪيو آهي،
 جنهن لاءِ هن ڪيون ٺاهيون. نالمن ٺاهيون ڪندي

ٻيو اڪرو

هر ديش ۾ ڪجهه اهڙيون شخصيتون نظر اچن ٿيون
جن جو نالو انھاس جي ورڻن ۾ سونھري اکرن ۾ لکيو
وڃي آھي . ڪن ديش جي رڪنن لاء پاڻ قربان ڪيو
۽ ڪن اٺا - ميا دان ڏيئي پاڻ ملھايو ۽ ڪن ڌرم جي
لاءِ جد جان گھوري ۽ ڪن سچائيءَ جي اوچ آدرش
تي پاڻ صدفي ڪيو ۽ ڪي آزاديءَ جي راھ ۾ شھيد
ٿيا ۽ ڪي ٻوٽو ٻوٽو جي رشتي کي تباهيندي آمر
ٿي ويا ۽ ڪن سماج جي واڌاري لاء پاڻ پتوڙيو ۽ ڪن
در در - ناراض جي شيرا ۾ من جي شائني پائي . ڪي
شخصيتون اهڙيون آهن جن جي باري ۾ تاريخ جي ورڻن
مان ڀلي گھڻي ڄاڻ نه ملي . پر اھي لوڪ - مانس بي
اهڙي اُمت ڇاپ ڇڏي ٿيون وڃن ، جو سوين سال
گذرڻ بعد به سندن ڪيرٽيءَ روپي پر ڪاش جھڪو

پروفيسر سميلا مونراڻي ۽ جاکوڙ ۽ مهنت ڪري مهان
 وڙلي شري راماپر جوڙي جهون چوڙو سنڌي پاشا ۾
 لکي نه صرف سنڌي ساهتيه ۾ اضافو ڪيو آهي پر
 ساڻ سنڌي ڄاڻي ۽ ڪي ان مهان هستيءَ جي ڄاڻ
 ڏي آهي. شري راماپر جي جهون ئي سنڌي ٻوليءَ
 ۾ هي ٻهراڙن ئي بستڪ آهي. هن کان اڳ سٺل
 سنڌي گهٽڪار شاعر ٻاءُ کوڙوڙن ٻارڙيءَ شري راماپر
 جي آستيءَ ۾ پگتي ٻاونا سان پريور گهٽ لکيا آهن
 جي هڪ لڏڙي بستڪ جي روپ ۾ پريڪاشف ٿيا.
 ان بستڪ مان پڻ ڪي گهٽ چوڙي هن جهون چوڙو
 ۾ ڏي پڻ سميلا سون ئي سڀاڻي جو ڪم ڪيو آهي.
 پروفيسر سميلا مونراڻيءَ جي هي ٻهراڙن تصنيف قابل داد
 آهي. اميد نه سندس ٽن ٻهريءَ سان هلي سٺ ساهتيه
 جو سون ڪندو.

پاڻو رامچند ٻهراڙيءَ ڪي پڻ ڏيوار آهي جهون
 هي سندس بستڪ پريڪاشف ڪيو آهي.

هيڊ آف سنڌي ڊپارٽمينٽ
 چاندي ٻاڻي هڪاليج
 آلهاسنگر - 421005
 ۲۰ آگسٽ، ۱۹۸۱

ديال 'آشا'

ڏاڪو ڇڙهي ٿي مٽي وڃڻو آهي . شرڏا يا وشواس
 ۾ ڇو ۽ ڇا وارا سبب ۽ دليل ڪم نه ٿا اچن . جنهن
 جهڙي لکي آهي انجو اندروني شڪتيءَ ۾ وشواس
 آهي ۽ عيڪر پڙهي ٿو سو به ان شڪنيءَ ۾ وشواس
 رکي ٿي پڙهي ٿو . ان ڪري وح ۾ ڪنهن نئين کي
 ڪنڊن ڪرڻ جي ضرورت ناهي .

لکپڙ سڀل هڻ جهڙي ۽ حو مال ڪٿان ڪٿي گهاگهر
 ۾ سائڻ پريو آهي . اها به هڪ ڪلا آهي . وڏو
 پاڙو ڇڻ اهڙو ڏکيو باغي ڇڙو وڏي گرنٽ کي
 لڏو ڪرڻ . ڇاڪاڻ ته لڏي ۾ وڏي ڇڙو سڀ
 ڪجهه اهڙيءَ ريت سمائڻو آهي جنهن سبب ڪڙادن
 ٿوريءَ ريت هڪ ٻئي سان ملي اچن .

هن ٻولين جي لکڻن ۾ ٽين هٿي اٿان هولي چوڻي
 آهيڪي بههڪي ۽ اوليءَ جي پڙهندڙن اڳيان لڏائو رکڻ
 هر ڪن ڪن ۾ هڪ خاص ڏاند ٿئي ٿو . اهو ڏاندو
 سڀلا ۾ موجود آهي ، اهو ڏسي هر لکي گهڻي خوشي
 ٿئي ٿي . سڀلا منهنجي شاگرد آهي . منهنجو ڏن وري
 جي روپ ۾ يا پراساد جي روپ ۾ کيس ملي ۽ هن
 ۾ ڪتاب لکڻ هر شوق جاڳي ، ان کان وڌيڪ منهنجي
 لاءِ خوشيءَ جي ڪٿي ڳالهه ٿي سگهي ٿي ؟

ڪولاها - مهڻي پوٽي رامچند هيراننداڻي

ٻـ اکر

بابا رامدرو جيءَ جو جيون چوڻو پڙهندي ائين لڳو
 جڻا لندو ڪبل شرامد پڙهه تي پڙهي رهي آهيان .
 شرامتي سڀيلا موڙائيءَ لڏن ڄمڻ ۾ ۽ سرل سنڌي
 پاشا ۾ هيءَ حموڻي لکي آهي . سندس لکڻي لس تي
 لس علي لي جنهن ڪري ڪڍي ۽ ڪا ڳالهه سمجهڻ ۾
 مددگارو نه ٿو ٿئي .

هيءَ جيوڻي پڙهندي مولڪي ۽ ڳالهيون ڏاڍيون
 وڻيون . هڪ ڪوڙيون ، ڪوڙيون ، ڳوٺن ، واپارين ۽ سندن
 ڏلڏي جو بيان اهڙيءَ طرح ڪيل آهي جو راجستان
 ۽ ڪڇ جي لباس ۽ جاگرافيءَ تي ڪافي روشني ٿوي
 ٿي . موراڙ جا ڀٽ ، مٺي پاڻيءَ جا ٺٽا ، لاڙو واپاري ،
 روڻيجا مان اڙڙجي واپل سڳيا جا بهادر بدبهار ساعرا ،
 آل ۽ گهوڙن تي مسافروتن وڻن عيذان ٿڪ ڀڄڻ وغيره
 وغيره وڻن اهڙيءَ ريت ڪيل آهن ته ان گذر واپل
 وقت ڇو واپاروڻا سڏو ٿي پڙي ٿو .

اڇي ڳالهه هيءَ نه ريتس وسمن جو ذڪر لکڻ سان
 ڪيل آهي . جهڙن ڪري لکڻي دلچسپ ٿي پئي آهي .
 — ”شاديءَ کان پوءِ ڏاڙو پڪڻ ۾ اچن . سندن پتي
 کين وٺڻ اچن ، سالا سالون پيٽروي سان چرچا ڪن ، سڀ
 ڪاٺين ٻهڻ ، چرچا ٿوڻا ڪن ، ٺالين سان سوچ ٿين .... “
 — ”لبندي کي واده جو سڳو ٻڌو وارو . ههڙو ٿو

اوم

سرڻ ڪا سمجھون ٿا اُمر شائتيءَ واري شڪتي شالي
 شڪتي راجستان ۾ شري راماپر نالي پيدا ٿي، جنهن
 هي اُمر ڪرائي ۽ ڪرامتن سان اليڪ پراڻين پورڻا سک
 ۽ نيز پراڻس ڪيو.

هن پور ٿي راماپر جي جيون چرتر ۽ راماپر جي
 ايلائن جي ڪتاب لکڻ جو نيج سڃاڻا لاکرام
 مڊرائيءَ جي پور ٿي رمان پڌرو ڪيو آهي. سندس
 اهو پنج هميشه قائم رهندو.

جود پور مندر جي راماپر جي پوڄاري پائي رامچند
 کي ڪڍي ڏنيو آهي جڏهن شري راماپر جو مندر مندر
 پورائي ۽ ڪتاب جهاني ڪڍڻ جو ڪم آهي.

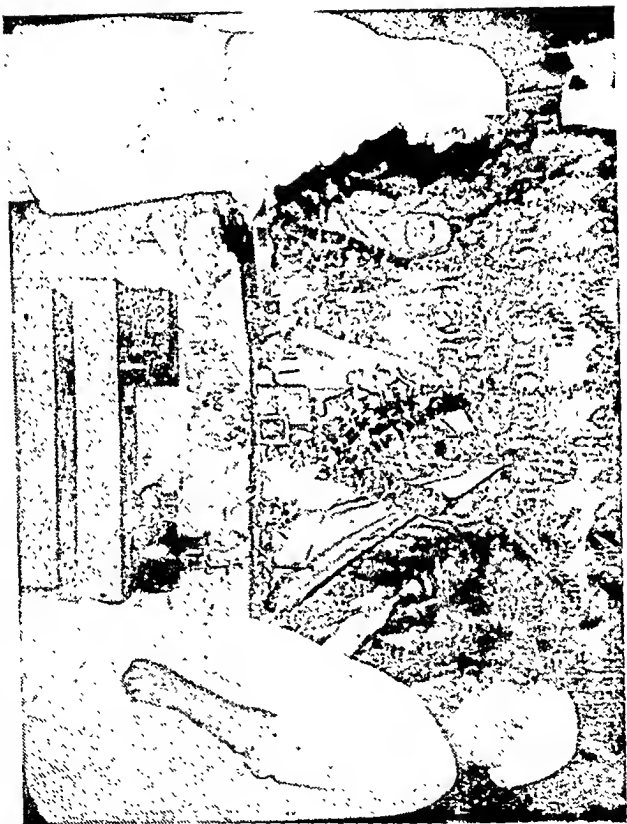
سواهي ماڌو داس

پرام ٿي ڪاش آشرم

آدرش لگر، اجهر

آگسٽ ۱۹۸۱

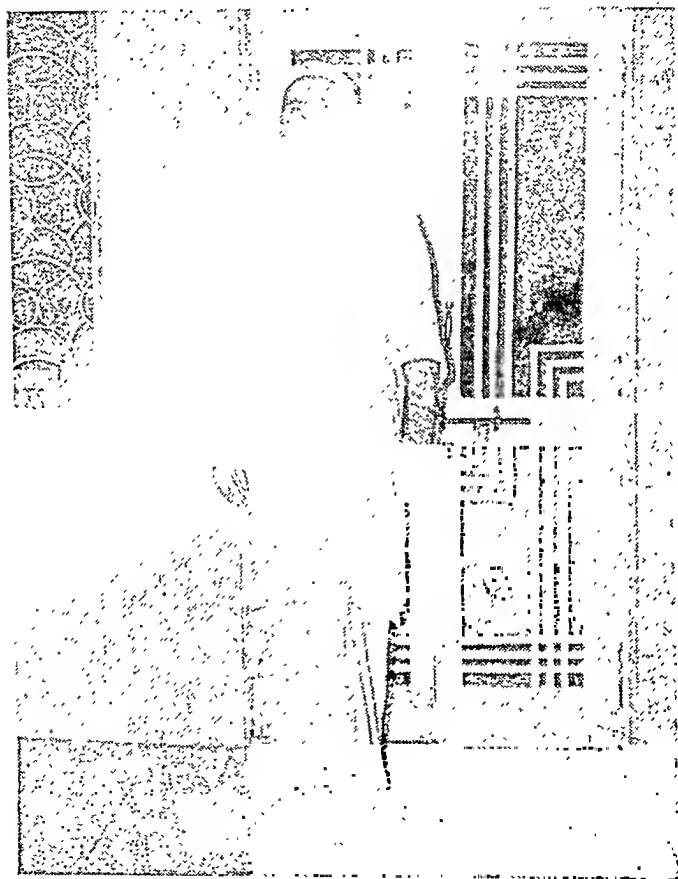

مالا قيمت بازي

شيو اڌاري پاتو رامجيد

گدهجي در جو پائو آ پوجاري،
 د هاره بابا گدهجي ر کواري.

شيواداري پائو رامچند

سنڌي ۾ هي ۱ ٻيرون آهي ڪتاب آهي . ٻي ٻي ٻي
پڙهڻا ڪر ڪيا آهن جو آمد کان وڌيڪ آهي ڪتاب
ڪو ٿيو آهي .

پڳوان سري رام رامالال ۾ چيو آهي ته پر اڪاري
لاءِ سسار ۾ ڪڍيو به دوليت لاءِ . اهي وڃن اڃ
باڪل سڃا ٿا به ٿا آهن .

ٻي جي دنيا سان اڪادشي رام جو بدد شري
پروفيسر رام پڙهڻا ٿي . سڪيم پروگرام جو رس واسا
۽ هن ٻيڪ جو ۱۰۰ ڊولپ ڪري ڇڏي جو ٻي ٻي
اولو وارا ٻي جي ڄڻ

شيواداري رام

۱۹۸۱

جوڌ پور جي مندر ۾ پٽين تي اڪريل آهن .
ان لاءِ مان نياڻي سنڀالا موٽوڻاڻي ۽ جو تمام ٿورائتو
آهيان نه ته منهنجي لاءِ هيءُ ڪم پورن ڪرڻ ڏاڍو
ڏکيو هو .

امشور سندن پٽوار تي آسپس جي ورکا ڪندو ۽
واما پير اڃا به سندن سڪ شرتا وڌائيندو رهندو ۽
جيون ۾ ڪامياب ڪندو .

سوامي ماڌوداس ، پروفيسر پوٽي هيراننداڻي ،
پروفيسر دال اشا ڊاڪٽر مرليدھر جهڙي ۽ ڀاءُ پروفيسر
رام پنڊراڻي ۽ ڪي مان ڏنيوڍ ٿو ڏيان جن هيءُ
ڪتاب نظر مان ڪڍي به اکر لکي پنهنجي راه ڏني
آهي . ٻارو سندن پاوڻا اڃا اوچي ڪندو . مان سندر
پوٽنگ پريس جي ڀاءُ ڪيمائيل ڪرنا کي ڏنيوڍ ٿو
ڏيان جن هن ڪتاب ۾ وقت به وقت پنهنجي راه ڏيئي
مدد ڪئي آهي .

سند جي ڪافي حصي ۾ ماڻا صاحب راما پير جو
زچار ڪير ۽ هاڻي به ساري هندستان ۾ ماڻا صاحب
سري ٻائيءَ جو مندر ٿي جوڌ پور ۾ سنڌي راما پير
مندرجي نالي سان مشهور آهي . مندر ۾ درشن ڪرڻ
۽ ديش وديش کان ڪافي ماڻهي ايندا آهن . انهن
ي لاءِ ذر مشالا پٽ ٺهيل آهي .

ٻائي جي مهما اٻار آهي . ڪير ان جو انت ٿو ٻائي
گهڻي . ٻائي جا ٻين ٻولين ۾ ڪيترا ڪتاب ڇپيا آهن

ڪونه ٿي مليو جو منهنجي اها راءِ ڀرون ڪري. هاڻي
 ٻائي جي ڪرڻا ۽ سڪرو مالا صاحب آسري ٻائي جهڙو
 هرو ڀر ڀاءُ جي ڀڳتيءَ ۾ ڀل هر هن گهرو ڪلت-
 ۾ - سته ڏور - ڀڳتي - گبان - وڙاڻ - جو - درج ڀڳتي
 سنار کي ڀڳتي آسپس روڻي اوجھل ڪرڻ سان
 پرڪاشف، ڪري اهو ٿاڻ ڪري ڏيکارو نه ڀڳتي ؟
 جوڙ، ۾ ڪهڙي طائف آهي جو لوڪ ڀر ڪي نه ماڻهن
 جي اڳيان سڪو روپ ۾ آڻي ڏيکارو ڇهن مرم ٿي
 ۽ پيش ڀتاءِ والڪو روپ ٻائي اڇ-ڙي ميان سمور
 ارڪال ڏوشي - وڙاڻ، جي مرملي مالا آسري ٻائي
 ۽ ڪرڻا سان هن مندر ۾ ستاوين سالن کان ايندڙ
 نياڻي سڀا لالڪار موناڻي ٻائي جي شوا ڪندا آيا
 آهن. هر سال هتي مڃي ۾ ايندا آهن. سالن کان وڌيڪ
 ۽و شپ ڪارا، ڪري رهي آهي ڏهنڪي مون ڀڳتي
 اڃا ڪان وائڻ ڪرار. هن نياڻيءَ همت ٻڌي اڪيلي
 سر اهو شپ ڪم هڪ ۾ ڪيو. کيس ڪنهن منڃاڻن
 ۽ آڏن ڀر ٻائي جي مهر سان هن اهو ڪم راس ڪيو
 آهي.

سدس همت ۽ لشڪار شوا ۽ لکن ڀر ٿي ڦل
 آهي ۽و اح هيءَ ڪتاب ڀڳتي اوهان جي اڳيان آڻ
 آهي ۽ منهنجي اڃا ڀرون ٿي آهي. سنڌيءَ ۾ هيءَ
 راما ڀر ڀر ڀڙاڻ ٿي ڪتاب آهي. هن جون تصاویر

چونڊ پور جي مندر م رکيل
بابي راما پير جي هورلي

- ۱۵۶ ۱۶. ڊالي ٻائي
۱۷. رامدارجيءَ جو ڪاٺءَ جي وڇڙي کي
۱۶۰ هيٺو ڪرڻ
- ۱۶۶ ۱۸. رامدارجيءَ جي سماڏيءَ جي ٻاري
- ۱۷۴ ۱۹. ڊالي ٻائيءَ جو سماڏي وٺڻ
- ۱۸۰ ۲۰. شري رامدارجيءَ جو سماڏي وٺڻ
- ۱۸۲ ۲۱. شري رامدارجيءَ جو هراڻجيءَ سان ملڻ
- ۱۸۶ ۲۲. ڀڳوان جو ننڍو ڪي سراپ
- ۱۸۹ ۲۳. راما ٻن ڌڻن جو ڀڳت هراڻجي ٻائي
- ۱۹۷ ۲۴. حاڪم هزارڻي مل کي پرڇو
- ۲۰۵ ۲۵. هراڻ جي سبب دلا رام کي پرڇو
- ۲۱۴ ۲۶. پڇاڻو
- ۲۳۰ ۲۷. آرٿون
- ۲۳۳ ۲۸. پاڻ
- ۲۳۴ ۲۹. مددي ڪتاب
- ۲۴۵ ۳۰. ڀلائي

فہرست

صفحہ

۱. پیا۔
۲. شری رام، نرجی ہتا راجا اجمل جہ جیون جگر ۱
۳. اجمل جہ دوار کا دہش کان وردان گھوڑا ۷
۴. شری رام، دوار جہ جگر ۲۳
۵. پترو راکاس ؛ اُن جہ اُلت ۳۷
۶. کرو بالینات کی کرو ڈکٹا ۶۳
۷. پوتہا واناریء کی چمتکار ۷۲
۸. لاکھ و تباری وارو چمتکار ۸۳
۹. راجا جہیا جیء کی چمتکار ۹۱
۱۰. پنجن پیرن کی پرجہ ۹۷
۱۱. راجا پیر جی لیتل دی سان شاد ۱۰۷
۱۲. پنکل پڑھ جی لڑائی ۱۳۰
۱۳. سگما جہ روٹیجا پوتہا ۱۳۵
۱۴. رام، نرجیء جہ وواہ ۱۴۴
۱۵. سگما جی بار کی جیرو کرٹ ۱۴۹

Avatari Babo Rama Pir
(Neelay Ghore jo Hasuar)

By :

Prof (Mrs.) Sushila N. Motwani
Sindhi Department,
Govt. College, Ajmer

Publisher :

Bhau Ramchand,
Sindhi Rama Pir Mandir,
11 - C Road, Sardarpura,
JODHPUR - (Raj)

Printer :

Shri K. G. Karna,
Sunder Printing Press,
Martindale Bridge, AJMER

All rights reserved

Price - 15 Rupees

Year - September 1981

Copies - One Thousand

Edition - First

اوتاري بابو رام پير

(نيري گهوڙي جو هسوار)

(اوتاري رام پير جو جهون چوٽر ڀڄن ۽ آرتيون)

(هندي ڪتابن ۽ راجستاني لوڪ ڪيٽن)

جو آڌار ورئل)

ليکڪا - پروفيسر (شراپتي) سشيل هونواڻي

سنڌي وياڳ، گورنمينٽ ڪاليج، اجمير

چپائيندڙ - ڀاڻو رامچند

سنڌي رام پير مندر، ۱۱-سي روڊ،

سردار پور، جوتپور

سڀ حق واسطا قائم

